

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ ЕДУКАЦИЈУ И
РЕХАБИЛИТАЦИЈУ

Вера П. Петровић

**ПРОЦЕНА РИЗИКА РЕЦИДИВИЗМА
ОСУЂЕНИХ У ЗАТВОРСКОМ СИСТЕМУ –
ВАЛИДНОСТ И РЕЛИЈАБИЛНОСТ
ИНСТРУМЕНТА ПРОЦЕНЕ У РЕПУБЛИЦИ
СРБИЈИ**

докторска дисертација

Београд, 2024.

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

Vera P. Petrović

**RECIDIVISM RISK ASSESSMENT FOR
CONVICTS SERVING PRISON SENTENCES –
VALIDITY AND RELIABILITY OF ASSESSING
INSTRUMENTS IN THE REPUBLIC OF SERBIA**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2024.

др Горан Јованић

редовни професор Универзитета у Београду – Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију био је ментор за израду докторске дисертације у периоду од 22.02.2022. до 02.04.2024. године.

МЕНТОР

др Даница Васиљевић-Продановић, редовни професор
Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

др Весна Жунџић-Павловић, редовни професор
Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

др Небојша Мацановић, редовни професор
Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци

др Љепосава Илијић, виши научни сарадник
Институт за криминолошка и социолошка истраживања

Датум одбране: _____

ПРОЦЕНА РИЗИКА РЕЦИДИВИЗМА ОСУЂЕНИХ У ЗАТВОРСКОМ СИСТЕМУ – ВАЛИДНОСТ И РЕЛИЈАБИЛНОСТ ИНСТРУМЕНТА ПРОЦЕНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

САЖЕТАК

Процена ризика од рецидивизма, на основу које се конципира пенални третман, најважнији је сегмент рада у затвору. Управо из тог разлога постоје многобројна истраживања која се баве проценом ризика, те се тежи унапређењу инструмената процене. Досадашња истраживања показују да је адекватна процена ризика од рецидивизма и прилагођавање третмана процењеном ризику од кључне важности за спровођење пеналног третмана. У светској литератури велика пажња се посвећује инструментима процене ризика од рецидивизма. Циљеви овог истраживања су утврђивање међупосматрачке поузданости и предиктивне валидности Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, који је у званичној употреби у затворском систему Републике Србије.

Испитивање међупосматрачке поузданости рађено је на узорку од 106 осуђених који су процењени Упитником за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног од два независна оцењивача. Предиктивна валидност Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног испитана је на узорку од 96 осуђених. За прикупљање података о осуђеним лицима и стручним радницима формиран су посебни упитници.

Најважнији резултати испитивања међупосматрачке поузданости су: шест ајтема и једна подскала (Став према кривичном делу) немају задовољавајућу објективност; објективност мерења је виша за статичке у односу на динамичке факторе; објективност мерења варира у зависности од карактеристика осуђених и стручних радника. Резултати испитивања предиктивне валидности указују на значајну повезаност између рецидивизма и 19 ајтема, девет подскала, укупног скорa и нивоa ризика. Међутим, откривене су значајне разлике у предиктивној валидности у зависности од карактеристика осуђених.

Добијени резултати указују на корисност процене ризика у затворском систему Србије. Међутим, постоји потреба за унапређивањем међупосматрачке поузданости путем формалне обуке особља. Додатно, налази нашег истраживања указују да је предиктивна валидност инструмента слаба за поједине групе осуђених. Добијени резултати представљају добру полазну основу за детаљније изучавање и унапређење праксе процене у пеналном систему Републике Србије.

Кључне речи: Осуђени, затвор, процена, ризик, рецидивизам, инструменти процене.

Научна област: Специјална едукација и рехабилитација

Ужа научна област: Теоријски и методски приступи у превенцији и третману поремећаја понашања

RECIDIVISM RISK ASSESSMENT FOR CONVICTS SERVING PRISON SENTENCES – VALIDITY AND RELIABILITY OF ASSESSING INSTRUMENTS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

ABSTRACT

Recidivism risk assessment, which serves as basis for penal treatment, is the most significant segment of prison work. This is the reason behind the existence of numerous research that focus on risk assessment, and thus the tendency to constantly improve the assessment instruments. Research so far have shown that an adequate recidivism risk assessment and adjustments of treatments according to the obtained results are of key significance for penal treatment. In the world literature risk assessment instruments have been focused on to great extent. The aims of this research are to determine the inter-rater reliability and predictive validity of the Questionnaire for convict risk, capacity and needs assessment, which is in official use in the prison system of the Republic of Serbia.

The inter-rater reliability research was conducted on the sample of 106 convicts which had been assessed with the Questionnaire for convict risk, capacity and needs assessment by two independent assessors. The predictive validity of the Questionnaire for convict risk, capacity and needs assessment was examined on a sample of 96 convicts. Special questionnaires had been created for gathering data about the convicts and the experts.

The most significant results of the inter-rater reliability research are: six items and a subscale (The attitude towards the crime) do not show satisfactory objectiveness level; the objectiveness levels are higher for statistical factors compared to the dynamical ones; the objectiveness varies depending on both the convicts' and the experts' characteristics. The results of predictive validity research indicate that there is a significant connection between recidivism and 19 items, nine subscales, the overall score and risk levels. However, significant differences in predictive validity have been discovered concerning the convicts' characteristics.

The obtained results suggest that risk assessment in Serbia prison system are beneficial. However, there is a need to further develop inter-rater reliability by providing the staff with formal training. Additionally, the results of our research indicate that the predictive validity of the instruments is low for certain groups of convicts. The obtained results represent good basis for a more detailed research and further development of assessment practice in the penal system of the Republic of Serbia.

Key words: Convict, prison, assessment, risk, recidivism, assessment instrument.

Scientific field: Special Education and Rehabilitation

Scientific subfield: Theoretical and Methodical Approaches to the Prevention and Treatment of Behavioral Disorders

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
I ТЕОРИЈСКИ ДЕО.....	2
1.РИЗИК ОД РЕЦИДИВИЗМА	3
1.1.Дефинисање ризика	3
1.1.1.Процена ризика од рецидивизма и класификација преступника.....	3
1.1.2.Процена ризика од рецидивизма и предвиђање ризика.....	4
1.2.Дефинисање рецидивизма.....	5
2.РАЗВОЈ ПРОЦЕНЕ РИЗИКА ОД РЕЦИДИВИЗМА.....	7
2.1.Прва генерација процене.....	7
2.2.Друга генерација процене	8
2.3.Трећа генерација процене	8
2.4.Четврта генерација процене.....	9
2.5.Предности и недостаци инструмената процене ризика од рецидивизма	9
2.5.1.Предности инструмената процене ризика од рецидивизма	9
2.5.2.Недостаци инструмената процене ризика од рецидивизма.....	11
3.ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА.....	13
3.1.Теоријско утемељење RNR модела	13
3.2.Принцип ризика	14
3.3.Принцип потреба.....	16
3.4.Принцип респонзивности.....	18
3.5.Критика RNR модела.....	19
4.КОНСТРУКЦИЈА ИНСТРУМЕНАТА ПРОЦЕНЕ РИЗИКА ОД РЕЦИДИВИЗМА	21
4.1.Одабир и бодовање фактора	21
4.2.Дефинисање категорија ризика	22
4.3.Валидација инструмента	24
4.3.1.Валидација преузетог инструмента	25
4.3.2.Популација на којој се врши валидација инструмента	26
4.4.Обука особља за примену инструмента.....	28
5.КАРАКТЕРИСТИКЕ ИНСТРУМЕНАТА ПРОЦЕНЕ РИЗИКА	30
5.1.Општи инструменти процене ризика	30
5.1.1.Wisconsin Risk Need Assessment.....	31
5.1.2.Dynamic Risk Assessment for Offender Reentry (DRAOR).....	31
5.1.3.The Level of Service Inventory	32
5.1.3.1.Level of Services Inventory – Revised (LSI-R).....	32
5.1.3.2.Level of Service/Case Management Inventory (LS/CMI).....	33
5.1.4.The Offender Assessment System (OASys).....	33
5.2.Специјализовани инструменти процене ризика.....	35
5.2.1.Инструменти за сексуалне преступнике.....	35
5.2.1.1.Sex Offender Need Assessment Rating (SONAR).....	36
5.2.1.2.STABLE-2000 и STABLE-2007.....	36
5.2.1.3.Static-99	37
5.2.1.4.Sex Offender Risk Appraisal Guide (SORAG)	38
5.2.1.5.Violence Risk Scale - Sexual Offender Version (VRS-SO).....	38
5.2.2.Инструменти за процену ризика од насиља.....	39
5.2.2.1.Historical Clinical Risk Management-20 (HCR-20)	39
5.2.2.2.Violence Risk Appraisal Guide (VRAG).....	40
5.2.2.3.Psychopathy Checklist Revised (PCL-R)	40

6. ПОУЗДАНОСТ ИНСТРУМЕНАТА ПРОЦЕНЕ	42
6.1. Појам и значај поузданости инструмената процене	42
6.2. Резултати истраживања поузданости инструмената	44
6.2.1. Поузданост општих инструмената	44
6.2.2. Поузданост специјализованих инструмената	45
6.2.3. Компаративне студије	46
7. ПРЕДИКТИВНА ВАЛИДНОСТ ИНСТРУМЕНАТА ПРОЦЕНЕ	48
7.1. Појам и значај валидности инструмената процене	48
7.2. Резултати истраживања предиктивне валидности инструмената	49
7.2.1. Валидност општих инструмената	49
7.2.2. Валидност специјализованих инструмената	51
7.2.3. Компаративне студије	52
8. ПРОЦЕНА РИЗИКА ОД РЕЦИДИВИЗМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	56
8.1. Поступак и значај процене ризика од рецидивизма	56
8.2. Инструменти процене ризика од рецидивизма	57
8.3. Упитник за процену ризика за осуђене на казну затвора до и три године	58
II ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО	59
1. ПРЕДМЕТ, ЦИЉ, ЗАДАЦИ И ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА	60
1.1. Предмет истраживања	60
1.2. Циљеви истраживања	60
1.3. Задаци истраживања	61
1.4. Хипотезе истраживања	61
2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	62
2.1. Време и место истраживања	62
2.2. Узорак истраживања	62
2.3. Варијабле истраживања	65
2.4. Инструменти	66
2.4.1. Упитник за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног	66
2.4.2. Упитник о мишљењу запослених о значајну формалне обуке	69
2.5. Начин прикупљања података	69
2.6. Статистичка обрада података	71
3. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА	73
3.1. Процењен ризик од рецидивизма осуђених	73
3.2. Резултати испитивања међупосматрачке поузданости	74
3.2.1. Међупосматрачка поузданост Упитника	74
3.2.2. Међупосматрачка поузданост у односу на карактеристике запослених	78
3.2.3. Међупосматрачка поузданост у односу на карактеристике осуђених	111
3.3. Резултати испитивања предиктивне валидности	130
3.3.1. Предиктивна валидност Упитника	130
3.3.2. Предиктивна валидност у односу на карактеристике осуђених	133
4. ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА	160
4.1. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости статичких и динамичких фактора	160
4.2. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на карактеристике запослених	164
4.2.1. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на пол запослених	165
4.2.2. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на године старости запослених	166
4.2.3. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на формално образовање запослених	167

4.2.4. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на дужину радног стажа.....	168
4.2.5. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на формалну обуку за примену Упитника.....	169
4.2.6. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на мишљење о формалној обуци за примену Упитника.....	170
4.3. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на карактеристике осуђених.....	171
4.3.1. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на године старости осуђених.....	171
4.3.2. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на ранију осуђиваност.....	172
4.3.3. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на извршено насилно кривично дело.....	172
4.3.4. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на кривично дело везано за дроге.....	173
4.4. Дискусија резултата предиктивне валидности Упитника.....	173
4.5. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на карактеристике осуђених.....	175
4.5.1. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на старост осуђених.....	175
4.5.2. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на ранију осуђиваност.....	176
4.5.3. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на насилно дело.....	177
4.5.4. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на дело везано за дроге ..	178
4.5.5. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на учествовање у третману.....	179
4.5.6. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на кршење правила у затвору.....	180
4.5.7. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на награђивање.....	181
4.5.8. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на напредовање у третману.....	183
4.5.9. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на начин отпуста.....	184
ЗАКЉУЧАК.....	185
ЛИТЕРАТУРА.....	188
ПРИЛОЗИ.....	213
ПРИЛОГ БРОЈ 1.....	213
ПРИЛОГ БРОЈ 2.....	225
БИОГРАФИЈА АУТОРА.....	229
ИЗЈАВЕ.....	230
Изјава о ауторству.....	230
Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада.....	231
Изјава о коришћењу.....	232

ЛИСТА ТАБЕЛА

Табела 1 – Карактеристике осуђених из првог подузорка ($N = 106$)	62
Табела 2 – Карактеристике осуђених из другог подузорка ($N = 96$)	63
Табела 3 – Карактеристике запослених ($N = 43$)	64
Табела 4 – Мишљење запослених о значају формалне обуке ($N = 43$)	64
Табела 5 – Карактеристике Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног ($N = 202$)	68
Табела 6 – Дескриптивни показатељи резултата на Упитнику за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног ($N = 202$)	73
Табела 7 – Дистрибуција осуђених према нивоу ризика ($N = 202$)	73
Табела 8 – Степен сагласности оцењивача према подскалама и ајтемима	74
Табела 9 – Повезаност између првог и другог мерења – Пирсонов коефицијент корелације	77
Табела 10 – Дистрибуција осуђених према нивоу ризика на првом и другом мерењу	78
Табела 11 – Степен сагласности према подскалама и ајтемима између оцењивача различитог пола	78
Табела 12 – Повезаност између првог и другог мерења оцењивача различитог пола – Пирсонов коефицијент корелације	83
Табела 13 – Степен сагласности према подскалама и ајтемима између оцењивача различитих година старости	84
Табела 14 – Повезаност између првог и другог мерења оцењивача различитих година старости – Пирсонов коефицијент корелације	89
Табела 15 – Степен сагласности према подскалама и ајтемима између оцењивача са различитим формалним образовањем	90
Табела 16 – Повезаност између првог и другог мерења оцењивача са различитим формалним образовањем – Пирсонов коефицијент корелације	94
Табела 17 – Степен сагласности према подскалама и ајтемима између оцењивача са различитом дужином радног стажа	95
Табела 18 – Повезаност између првог и другог мерења оцењивача са различитом дужином радног стажа – Пирсонов коефицијент корелације	99
Табела 19 – Степен сагласности према подскалама и ајтемима између оцењивача са различитом формалном обуком	100
Табела 20 – Повезаност између првог и другог мерења оцењивача са различитом формалном обуком – Пирсонов коефицијент корелације	105
Табела 21 – Степен сагласности према подскалама и ајтемима између оцењивача са различитим мишљењем о значају формалне обуке	106
Табела 22 – Повезаност између првог и другог мерења оцењивача са различитим мишљењем о значају формалне обуке – Пирсонов коефицијент корелације	111
Табела 23 – Степен сагласности оцењивача према подскалама и ајтемима у односу на године старости осуђених	112
Табела 24 – Повезаност између првог и другог мерења у односу на године старости осуђених – Пирсонов коефицијент корелације	116
Табела 25 – Степен сагласности оцењивача према подскалама и ајтемима у односу на ранију осуђиваност	116
Табела 26 – Повезаност између првог и другог мерења у односу на ранију осуђиваност – Пирсонов коефицијент корелације	120
Табела 27 – Степен сагласности оцењивача према подскалама и ајтемима у односу на извршено кривично дело са елементима насиља	121
Табела 28 – Повезаност између првог и другог мерења у односу на извршено кривично дело са елементима насиља – Пирсонов коефицијент корелације	125

Табела 29 – Степен сагласности оцењивача према подскалама и ајтемима у односу на извршено кривично дело везано за дроге	126
Табела 30 – Повезаност између првог и другог мерења у односу на извршено кривично дело везано за дроге – Пирсонов коефицијент корелације	130
Табела 31 – Предиктивна валидност подскала и скора ризика	131
Табела 32 – Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика	131
Табела 33 – Повезаност ајтема и рецидивизма	132
Табела 34 – Предиктивна валидност подскала и скора ризика у односу на године старости осуђених.....	133
Табела 35 – Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – године старости осуђених.....	134
Табела 36 – Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на године старости осуђених....	135
Табела 37 – Предиктивна валидност подскала и скора ризика у односу ранију осуђиваност.....	137
Табела 38 – Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – ранија осуђиваност.....	138
Табела 39 – Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на ранију осуђиваност	138
Табела 40 – Предиктивна валидност подскала и скора ризика у односу на извршено кривично дело са елементима насиља	139
Табела 41 – Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – извршено кривично дело са елементима насиља	140
Табела 42 – Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на извршено кривично дело са елементима насиља.....	140
Табела 43 – Предиктивна валидност подскала и скора ризика у односу на извршено кривично дело везано за дроге.....	142
Табела 44 – Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – извршено кривично дело везано за дроге	143
Табела 45 – Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на извршено кривично дело везано за дроге.....	143
Табела 46 – Предиктивна валидност подскала и скора ризика у односу на учествовање у третману.....	145
Табела 47 – Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – учествовање у третману.....	146
Табела 48 – Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на учествовање у третману.....	146
Табела 49 – Предиктивна валидност подскала и скора ризика у односу на кршење правила.....	148
Табела 50 – Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – кршење правила.....	149
Табела 51 – Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на кршење правила	150
Табела 52 – Предиктивна валидност подскала и скора ризика у односу на награђивање.....	151
Табела 53 – Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – награђивање.....	152
Табела 54 – Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на награђивање	152
Табела 55 – Предиктивна валидност подскала и скора ризика у односу на напредовање у третману.....	154
Табела 56 – Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – напредовање у третману.....	155
Табела 57 – Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на напредовање у третману	156

Табела 58 – <i>Предиктивна валидност подскола и скола ризика у односу на начин отпуста</i>	157
Табела 59 - <i>Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – начин отпуста</i>	158
Табела 60 – <i>Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на начин отпуста</i>	158

УВОД

Тежња да се редукује криминални рецидивизам представља главни циљ третмана осуђених у затворима, стога се изузетна пажња посвећује процени ризика осуђених (Petrović i Jovanić, 2022). Са развојем концепта „Нова пенологија“ расте интересовање за процену ризика од рецидивизма осуђених (Niang et al., 2021). Ово интересовање повезано је са порастом затворске популације и тежњом да се адекватно распореде буџетска средства, како би услуге третмана и надзора биле усмерене на оне којима су најпотребније. Инструментима процене треба идентификовати високоризичне осуђене, који најчешће рецидивирају и према њима усмерити најинтензивније интервенције (Casey et al., 2014; Tärnhäll et al., 2023). Процена ризика од рецидивизма је кључна у раду са затворском популацијом јер утиче на примарно и накнадно разврставање, конципирање третмана и давање мишљења о оправданости условног отпуста (Hamilton et al., 2016; Helmus & Quinsey, 2020; Knight & Thornton, 2007; Lin et al., 2020; Olver, Mundt, et al., 2022; Ramos, 2021; Vujičić i Karić, 2020; Werth, 2019a). Додатно, процена има значај за безбедност особља, других осуђених и друштвену заједницу (Bonta, 2002).

У свету је данас у употреби велики број инструмената процене ризика од рецидивизма (Ducro & Pham, 2022). Они поред бројних сличности имају и кључне разлике. У оквиру различитих инструмената процењују се различити фактори ризика, те постоје разлике у начину како се одређени фактори вреднују (Desmarais et al., 2016; Picard-Fritsche, et al., 2017). Инструменти се разликују и по броју категорија ризика у које се осуђени разврставају (Hanson, Bourgon, et al., 2017). Различитим инструментима се могу процењивати и различите категорије преступника и могу се примењивати у различитим фазама изрицања и извршења казне (Hanson, Bourgon, et al., 2017; Kroner & Mills, 2001; Latessa & Lovins, 2010). Сви инструменти се деле у две велике групе, а то су општи и специјализовани инструменти (Eaglin, 2017; Public Safety Performance Project, 2011). У Републици Србији су у употреби два општа инструмента процене: Упитник за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног и Упитник за процену ризика за осуђене на казну затвора до и три године. Примењују се према пунолетним осуђеним мушкарцима, женама и осуђеним малолетним учиниоцима кривичних дела.

У литератури се истиче важност коришћења инструмената којима се идентификују криминогене потребе и са великом тачношћу разврставају осуђени у нивое ризика (Latessa & Lovins, 2010) јер ефективност третмана, пре свега, зависи од тачне и објективне процене ризика и потреба (Simourd, 2004). На основу резултата процене доносе се одлуке о врсти и интензитету третмана (Bourgon et al., 2018). Уколико је процена адекватна преступници могу да буду укључени у програм третмана којим се циљају динамички фактори, а све то у циљу управљања ризиком (Austin, 2004; Fitzgibbon, 2007). Међутим, уколико постоје мањкавости у процени, осуђеног није могуће усмерити на третман који одговара његовим индивидуалним карактеристикама које доприносе криминалном понашању.

Настојања да се процена ризика од рецидивизма усаврши и да се грешке сведу на минимум су значајна јер се третмански процес у затвору конципира на основу резултата процене (Davidson et al., 2015). Истраживања која се баве проценом ризика у великој мери су заступљена у светској литератури, а добијени резултати су неконзистентни (Petrović i Jovanić, 2021). У домаћем контексту недостају истраживања која се баве наведеном проблематиком. Имајући у виду значај процене ризика од рецидивизма неопходно је континуирано преиспитивање и побољшање инструмената који су дизајнирани за ту сврху. Управо из тог разлога, предмет овог истраживања је испитивање међупосматрачке поузданости и предиктивне валидности Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, који је у употреби у Републици Србији.

I ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1. РИЗИК ОД РЕЦИДИВИЗМА

1.1. Дефинисање ризика

Ризик се дефинише као вероватноћа нежељеног догађаја или исхода (Elwood, 2016; Picard-Fritsche et al., 2017) која се утврђује на основу индикатора из прошлости и садашње ситуације осуђеног који се процењује (Brouillette-Alarie & Lussier, 2018). Научна јавност, термин ризик користи за упућивање на одређени скуп метода, којима запослени у затвору процењују осуђене, при чему утврђују вероватноћу извршења новог кривичног дела (Werth, 2019a). За практичаре, у затворском систему, ризик представља вероватноћу рецидивизма, а заснива се на мери у којој преступник има карактеристике као преступници који су рецидивирали. Класификација високог ризика указује да преступник има карактеристике попут преступника који чешће рецидивирају, а класификација ниског ризика да преступник има карактеристике попут преступника који обично не рецидивирају (Casey et al., 2014). Термин ризик се користи као општи појам који је повезан са разноврсним облицима понашања и може да се односи на вероватноћу поновног хапшења или осуде, неиспуњавање обавеза изречених уз условну осуду или условни отпуст и слично (Taxman, 2018). Појам ризика не односи се само на потенцијални догађај (рецидивизам) већ је уско повезан са концептом опасности и перцепцијом о појединцима (Werth, 2019a). Постоје разлике између објективне и субјективне перцепције ризика, те оно што у одређеном тренутку перципирамо као ризик, зависи од наших уверења, ставова и вредности, при чему се таква схватања мењају, како се друштвено-економска и политичка клима у друштву мења. Треба разграничити и две кључне димензије ризика, а то су релативна вероватноћа да ће се догодити кривично дело и релативни утицај или штета дела. На пример крађа, има релативно малу штету, али она ће се највероватније поновити. С друге стране, убиство се вероватно неће поновити, али наноси максималну штету (Ministry of Justice, 2009).

1.1.1. Процена ризика од рецидивизма и класификација преступника

Када се говори о процени ризика од рецидивизма, често се користи термин „предвиђање“. Међутим, истиче се да овај термин није адекватан, те да је прикладније говорити о класификацији, јер оцена ризика не говори да ли ће осуђени рецидивирати, већ да ли је предиспониран да понови кривично дело у одређеном временском периоду (Bessenyey, 2000; Baird, 2009; Maurutto & Hanah-Moffat, 2007; Picard-Fritsche et al., 2017). Класификација, на основу учесталости рецидивизма особа са сличним карактеристикама, у сличним ситуацијама, говори о вероватноћи, а не о извесности (Baird, 2009; Flores et al., 2006; Hartmann & Wenzelburger, 2021; Ministry of Justice, 2009; Picard-Fritsche et al., 2017). Применом инструмената процене треба да се идентификују разлике између особа које се налазе у различитим категоријама ризика, при чему се очекује да високоризични појединци рецидивирају чешће од преступника средњег и ниског ризика (Casey et al., 2014; Public Safety Performance Project, 2011). На тај начин се очекује да се максимизирају разлике међу различитим групама и минимизирају разлике у истој групи (Bessenyey, 2000; Flores et al., 2006).

Како је циљ класификације да се групишу појединци са сличним карактеристикама у оквиру исте категорије ризика, она треба да допринесе ефективнијем поступању са преступницима, који су груписани на основу њихових потреба и проблема (Bessenyey, 2000; Hanson, Bourgon, et al., 2017). Класификација утиче на доношење одлуке о врсти и интензитету третмана који ће бити примењен, а којим се циљају потребе које су повезане са повећаном вероватноћом рецидивизма (Casey et al., 2014). Адекватна класификација преступника, према процењеном ризику, омогућава да се примене интервенције, које би утицале на смањење рецидивизма, чиме би се побољшала јавна безбедност и смањили трошкови затворског система (Bessenyey, 2000; Henderson et al., 2007; Holtfreter & Cupp, 2007). То се може постићи

усклађивањем надзора и третмана са нивоом ризика и циљањем криминогених потреба са доказаним, ефективним програмима третмана (Public Safety Performance Project, 2011).

Уколико процену ризика од рецидивизма посматрамо као класификацију преступника важно је истаћи да ниједна класификација не може бити апсолутно тачна, те да се највећа прецизност постиже када је мало случајева близу граница категорија ризика. Што је процена ближе граници између два нивоа ризика, то је већа вероватноћа погрешне класификације (Hanson, Babchishin, et al., 2017). Хансон и сарадници (Hanson, Babchishin, et al., 2017) наводе да је за преступнике који постигну један поен испод границе категорије ризика у 50,0% случајева очекивана погрешна класификација, док је код преступника који постигну два поена испод граничне вредности за нову категорију ризика, погрешна класификација очекивана у једном од десет случајева. Додатно, процена која је на граници између два нивоа ризика говори о потенцијалним манипулацијама (Georgiou, 2018). Стандардна правила за употребу инструмената налажу да процењивачи не треба да утичу на исход, јер на тај начин уведе субјективност, која је карактеристична за клиничке процене. Међутим, и поред тога, истиче се да се проценом *Level of Services Inventory – Revised* (LSI-R) инструментом догодила манипулација са субјективним ставкама. Наведена тврдња образложена је резултатима истраживања који указују на три велика скока у граничним вредностима категорија ризика, при чему се преступницима додељује интензивнији надзор и третман (Georgiou, 2018). Разлог за ове манипулације може бити страх да нижи ниво ризика, а самим тим надзора и третмана, може резултирати штетом услед лажно негативних резултата (McCallum et al., 2017; Sandbukt et al., 2021). Ипак, у конкретном случају, манипулације на инструменту су допринеле тачнијој процени, посебно када је реч о високоризичним преступницима. Због тога одређен степен дискреционих овлашћења треба оставити стручњацима приликом процене (Georgiou, 2018).

Без обзира што процењен ризик није увек у складу са тежином извршеног кривичног дела и даље је заступљено мишљење да су осуђени за одређена дела (насилна, сексуална) увек високоризични и да их не би требало превремено отпустити из затвора (James, 2018; Picard-Fritsche et al., 2017). Стога постоји бојазан да се манипулације на субјективним ајтемима, које утичу на сврставање у виши ниво ризика, врше код ове популације преступника. Да су наведене манипулације у појединим ситуацијама оправдане указује пример примарног високо мотивисаног сексуалног преступника, који наводе Петковић и Павловић (2016). Аутори (2016) истичу да се снажна криминално оријентисана сексуалност општим инструментима не може детектовати, уколико тај преступник нема историју употребе супстанци, добро је социјално интегрисан, има адекватно запослење, услове становања, образовање и слично. Како су то фактори који се процењују општим инструментима, овај преступник би неспорно био разврстан у категорију ниског ризика.

1.1.2. Процена ризика од рецидивизма и предвиђање ризика

Процена ризика се понекад изједначава са предвиђањем ризика, јер предвиђање јесте закључивање о подацима који недостају на основу доступних података, те и процена ризика и предвиђање јесу вероватноћа (Elwood, 2016). Процена ризика од рецидивизма је прогностички а не дијагностички задатак, те се проценом ризика не дијагностикује или класификује преступник као рецидивиста или нерацидивиста, већ се процењује вероватноћа будућег рецидивизма (Helmus & Quinsey, 2020) .

Предвиђање будућег понашања заснива се на претходно уоченим односима између догађаја (Besseneuey, 2000). На пример, уколико посматрамо преступницу са факултетским образовањем, старости између 25 и 30 година, која је претходно једном ухапшена, уношењем њених података у статистички модел, проналазе се особе са сличним карактеристикама. Процент људи попут те преступнице који је поново ухапшен указује колико је вероватно да ће преступница из примера бити поново ухапшена. На пример, уколико је 60,0% њих

ухапшено у року од једне године, то је вероватноћа хапшења за конкретну преступницу (Eckhouse et al., 2019).

У основи актуарске науке која последњих година заузима примат у процени ризика је Бајесов концепт вероватноће (*Bayesian probability*) (Elwood, 2016). Реч је о вероватноћи која није дефинисана релативном учесталошћу догађаја, већ нашим поуздањем у исход или догађај, с обзиром на информације које имамо, те одражава наше знање о догађајима, које може бити субјективно, али не и произвољно, јер је изведено из референтне групе која је најсличнија појединцу који се процењује. Исти аутор (2016) наводи да у том смислу не постоји истинска вероватноћа, већ она зависи од информација којима располажемо, а појединачна предвиђања ризика су изведена из података о групама преступника.

Елвуд (Elwood, 2016) као проблематично наводи изјашњавање о ризику појединца, уместо о ризику групе сличних појединаца. Вероватноћа рецидивизма појединца не може бити 1,0% или 40,0%, већ је реч о групној вероватноћи, јер када се преступници класификују у категорије ризика, прави се предвиђање за категорију, а не за појединца (Bessenyeu, 2000; Elwood, 2016). Стога, актуарска процена ризика даје поуздане информације о групама људи, те је у том контексту значајна. С друге стране, иако је процена појединца од суштинске важности, актуарска процена у том контексту није од велике користи (Austin, 2004; Leygraf & Elsner, 2020; Walklate & Mythen, 2011).

Елвуд (Elwood, 2016) указује на два случаја из исте групе преступника, при чему један рецидивира, а други не, што би наводило на закључак да њихова вероватноћа није једнака. У образложењу аутор (2016) наводи да се, према Бајесовом концепту не вреднују појединачни исходи. Другим речима, изјаве о вероватноћи се не односе на то шта се десило, већ на оно шта се са разлогом могло очекивати. Користећи пример лутрије (Appleby, 2005, према Elwood, 2016), на коме се објашњава Бајесов концепт вероватноће, објаснићемо исти концепт, преведено на процену ризика осуђених. Уколико имамо осуђеног који се налази у категорији ниског ризика, а који рецидивира, водећи се примером који наводи Елвуд (Appleby, 2005, према Elwood, 2016) за тог осуђеног бисмо рекли да има малу вероватноћу за рецидивизам, јер та изјава није изјава о стварном исходу, већ изјава о томе шта се разумно могло очекивати.

Чињеница да нам инструменти процене дају податак о ризику за групу преступника, а не за појединца, отвара етичке дилеме, јер предвиђање да ће одређен проценат преступника из исте категорије рецидивирати може бити тачно, међутим не можемо знати који су то преступници. Зато се поставља питање да ли је етично одлуке којима се ограничавају права и слободе преступника и одлучује о примени третмана заснивати на математичком израчунавању вероватноће да ће преступник који има сличне карактеристике као преступници из исте групе рецидивирати (Bessenyeu, 2000; Leygraf & Elsner, 2020).

1.2. Дефинисање рецидивизма

Како рецидивисти представљају посебну категорију учинилаца кривичних дела, рецидивизам се посматра као један од најозбиљнијих проблема са којим се друштво суочава (Toader, 2021). Стога не изненађују напори да се открије који фактори доприносе рецидивизму и да се изнађу начини којима би рецидивизам могао бити смањен. Рецидивизам је најчешће коришћена мера неуспеха корективног третмана и представља поновно криминално понашање особе (King & Elderbroom, 2014). За дефиницију рецидивизма треба да постоје три карактеристике: почетни догађај, мера неуспеха и период праћења преступника (Thomas et al., 2022). Такође, важно је и који се извори података о рецидивизму користе (самопријава преступника и жртава или званичне евиденције) (French, 2021).

Рецидивизам представља проценат особа у одређеној групи које испуњавају одређене критеријуме у одређеном временском периоду (Casey et al., 2014). Приликом дефинисања рецидивизма постоје бројне недоследности. Када говоримо о мери неуспеха, односно о

испуњености одређених критеријума, они могу бити нова осуђујућа пресуда за одређено или било које кривично дело, ново хапшење које може али не мора резултирати подизањем оптужнице, изрицање казне затвора, опозивање условне осуде због новог кривичног дела или неиспуњавање обавеза изречених уз условну осуду или условни отпуст (Abuckhi, 2015; de la Cruz et al., 2021; Eaglin, 2017; Mporfu et al., 2018; Ruggero et al., 2015; Thomas et al., 2022). Проблематику дефинисања рецидивизма осликава и питање да ли се осуђени за сексуални преступ који је враћен у затвор због кршења мере уздржавања од алкохола може сматрати рецидивистом. Такође, уколико се користи ново хапшење не можемо а да се не запитамо да ли је особа и учинила ново кривично дело само зато што је ухапшена. С тим у вези, осуда за ново кривично дело чини се као најприхватљивија мера рецидивизма (French, 2021).

Период праћења преступника може бити различит, али се обично креће од једне до три године (Casey et al., 2014). Треба нагласити да се отприлике једна трећина рецидивизма јавља у трећој години праћења, те да не постоје докази који поткрепљују критеријуме дефинисане на краћи период (Novo et al., 2012). Стога преступници треба да буду праћени најмање три године након отпуста (King & Elderbroom, 2014). Други аутори (Drawve & McNeeley, 2021) истичу да се већина поновних хапшења (68,0%) јавља у прве три године након пуштања на слободу, док се 44,0% дешава у првој години праћења. С друге стране, има и становишта да је двогодишњи период праћења оправдан, јер је често период у оквиру кога се спроводе интервенције након отпуста одређен на две године (Coulter et al., 2022). Колтер и сарадници (Coulter et al., 2022) сматрају да се општи рецидивизам већином догађа у року од две године након отпуста, с тим да је у овом периоду он неједнако распоређен међу преступницима из различитих категорија ризика и то тако што већи проценат преступника са вишим ризиком рецидивира раније у поређењу са преступницима нижег ризика. Када посматрамо инструменте процене ризика од рецидивизма, запажамо да се период праћења разликује, а заснива се на времену које је коришћено у студијама валидације. На пример, *Violence Risk Appraisal Guide* (VRAG) користи временски период од пет година, *Ohio Risk Assessment System* (ORAS) процењује рецидивизам у периоду од годину дана, док *Compas Risk Assessment* (COMPAS) процењује рецидивизам у периоду од две године (Dressel & Farid, 2021; Eaglin, 2017).

Велики проблем је утврђивање стварне учесталости рецидивизма, те ће грешке постојати без обзира на дефиницију која ја одабрана, јер свака потцењује учесталост рецидивизма. Због тога је препорука да се приликом детекције рецидивизма користи више извора информација, као што су званичне евиденције и самопријаве преступника и жртава (Ruggero et al., 2015). Ипак, свака мера, говори о хипотетичкој конструкцији рецидивизма (Vrieze & Grove, 2010). На пример, уколико се фокусирамо на званичне евиденције учесталост рецидивизма је вероватно потцењена, а званични подаци могу бити пристрасни (Ruggero et al., 2015). Екхаус и сарадници (Eckhouse et al., 2019) наводе да је претпоставка да се особе које се понашају на исти начин хапсе по истој учесталости нетачна, јер истраживања показују да је раса фактор који утиче на учесталост хапшења. Хапшења су резултат комбинације индивидуалног понашања и полицијских одлука, а расна пристрасност у хапшењима доводи до расне пристрасности у оценама ризика и рецидивизма (Eckhouse et al., 2019). Самопријава преступника може дати велики број лажно негативних података. Уколико користимо извештаје о жртвама не можемо евидентирати да ли је особа извршила дело према једној или више жртава (Vrieze & Grove, 2010). На основу изложеног запажамо да постоје бројне нејасноће и неусклађености, те да не постоји консензус око дефиниције рецидивизма и најприкладнијих метода за његово мерење (Lotar Rihtarić et al., 2017).

2. РАЗВОЈ ПРОЦЕНЕ РИЗИКА ОД РЕЦИДИВИЗМА

У пракси процене ризика од рецидивизма издвајају се четири генерације. Развој је започео неструктурираном клиничком проценом. Како су временом препознати њени недостаци, развија се друга, трећа и четврта генерација (Allan et al., 2021; Blanchette, 2022; Bourgon et al., 2018). Са сваком новом генерацијом постојала је тежња да се надоместе слабости претходне и да се предиктивна валидност инструмената побољша (Taxman, 2018). Данас се све четири генерације паралелно користе, преклапају и тешко их је раздвојити. Повезаност различитих врста процене произилази из чињенице да се инструменти ослањају на велике скупове података који су прикупљени коришћењем клиничког приступа (Werth, 2019a).

Постоје два главна приступа структурирању процене ризика: емпиријски актуарски и структурирана професионална процена (Bourgon et al., 2018). Актуарски приступ представља механички модел процене у којем се преступници оцењују низом фактора за које је истраживањима утврђено да су повезани са рецидивизмом. Укупан резултат, који говори о очекиваној учесталости рецидивизма израчунава се помоћу механичког поступка, што значи да процењивач нема право одлучивања о коначној оцени ризика (Rossegger et al., 2013; Vincent et al., 2019). С друге стране, код структуриране професионалне процене процењује се одређен број фактора који су емпиријски и теоријски повезани са исходом. Процењивач на крају одређује категоричку оцену ризика на основу професионалне процене (Desmarais et al., 2016; Orton et al., 2021; Venner et al., 2021).

Први инструмент процене, на основу кога су постављане смернице за одлучивање о условном отпусту развијен је 1920. године, а усвојен 1933. године у држави Илиноис (Harcourt, 2007 према Werth, 2019a). Крајем шездесетих и почетком седамдесетих година двадесетог века, почињу шире да се развијају и користе инструменти процене који се примењују за доношење одлука о условном отпусту, а након тога, крајем двадесетог века инструменти процене се брже и више развијају за различите сегменте рада са преступницима (Werth, 2019a). Америчка комисија за условни отпуст је 1973. године почела да користи *Salient Factor Score* (SFS) инструмент који је углавном састављен од статичких фактора, а који је примењиван за процену преступника пре њиховог отпуста из савезних затвора (Bourgon et al., 2018). Инструменти процене се данас користе за класификацију преступника, утврђивање криминогених потреба и конципирање интервенција у складу са процењеним ризиком и потребама (Bourgon et al., 2018; Casey et al., 2014), а све то са примарним циљем идентификације и контроле високоризичних преступника (Niang et al., 2021).

2.1. Прва генерација процене

У оквиру прве генерације, познате као клиничка процена, ризик процењује службеник на основу стручног знања, искуства и интуиције (Administrative Office of the US Courts, 2018; Bessenyey, 2000; Gendreau et al., 1996; James, 2018; Koetzle Shaffer et al., 2011; Oleson et al., 2012; Prince & Butters, 2013; Svalin & Levander, 2020; Timmins et al., 2018; Turner et al., 2013). Подаци прикупљени на овај начин представљају основ за доношење закључка о ризику од рецидивизма, те се конципира третман који одговара добијеним резултатима (James, 2018; Latessa & Lovins, 2010). У првој генерацији процене за прикупљање података користи се индивидуални, дубински интервју и посматрање преступника (Ministry of Justice, 2009).

Клиничка процена има низ недостатака, који се превасходно односе на непостојање јасних критеријума за процену појединачних фактора и доношење коначне одлуке. Цео систем процене је упитан, јер службеници испитују различите факторе које сматрају релевантним (Bessenyey, 2000; Slobogin, 2021; Turner et al., 2013). Фактори се не вреднују у складу са емпиријским доказима, а до изражаја долази претходно лично искуство испитивача стечено на нерепрезентативном узорку (Coulthard et al., 2020; Koetzle Shaffer et al., 2011). Како

субјективност и лични утисак о осуђеном имају већи значај од стварног ризика који преступник представља, поставља се питање тачности клиничке процене (Morgan et al., 2013). Додатно, недостатак транспарентности и варијације у процени онемогућавају упоређивање добијених резултата (Bäckström et al., 2022; Turner et al., 2013). Неструктуриране процене је тешко поновити и оне имају ограничену тачност (Bäckström et al., 2022).

2.2. Друга генерација процене

Имајући у виду недостатке клиничке процене, започиње се са конструкцијом и применом инструмената, а све то у циљу изналажења што тачнијег механизма процене, јер се на основу добијених резултата доносе важне одлуке које утичу на преступника и заједницу (Elek et al., 2015). Тако настају инструменти друге генерације, који су стандардизовани и објективни, а заснивају на статичким факторима ризика на основу којих се утврђује вероватноћа рецидивизма (Haarsma et al., 2020; Lehmann et al., 2016; Ramos, 2021; Van Ginneken, 2019; Werth, 2019a; Wielinga, 2022). Ове процене су објективније од клиничке, а статички инструменти су кратки и релативно једноставни за употребу (Bonta, 2002; Lowenkamp et al., 2004). Статички фактори, као што су криминална историја и старост при првом хапшењу су најјачи предиктори криминалног понашања (Picard-Fritsche et al., 2017). Ипак, критикује се чињеница да се овим инструментима процењују само статички фактори, јер остајемо ускраћени за информације на које потребе треба усмерити интервенције (Bäckström et al., 2022; Bourgon et al., 2018; Her Majesty's Prison and Probation Service, 2019). Додатно, онемогућено је идентификовање промена које настају применом третмана (Austin, 2006; Motiuk & Porporino, 1989; Picard-Fritsche et al., 2017). На тај начин третмански процес губи на значају, јер преступник у односу на напредак у третману не може бити рекатегоризован. Без обзира колико се осуђени промени, он ће због статичке природе инструмента остати у истој категорији ризика, што обесмишљава третмански процес. Због тога Бонта (Bonta, 2002) наводи да процена друге генерације може демотивисати преступника за учествовање у третману.

У прилог критикама инструмената друге генерације истичемо да је ризик од рецидивизма делом динамичке природе, јер се применом третмана, деловањем на криминогене потребе, он може смањити (Olver & Wong, 2011). Стога, процена ризика треба да се врши поузданим и валидним инструментима који садрже и статичке и динамичке факторе (Sandbukt et al., 2021). Исто указују и други аутори (Mullineux et al., 2019) наводећи да су инструменти треће и четврте генерације предиктивнији у односу на раније генерације процене.

2.3. Трећа генерација процене

Са порастом интересовања за третман којим се може смањити рецидивизам (Bäckström et al., 2022), а уважавајући критике друге генерације, као што су статична природа инструмената и немогућност мерења промена (Picard-Fritsche et al., 2017) развијају се инструменти треће генерације, који садрже и динамичке факторе, за које је утврђено да су повезани са ризиком и рецидивизмом. Неки од примера динамичких фактора су: употреба супстанци, образовање, породични односи и вештине решавања проблема (Administrative Office of the US Courts, 2018; Baird, 2009; Latessa & Lovins, 2010). За разлику од инструмената друге генерације, полази се од становишта да се преступници могу променити (Prince & Butters, 2013). Тако је процена ризика дизајнирана да идентификује криминогене потребе, а информације о криминогеним потребама усмеравају одлуке које се тичу поступања са преступником. Циљањем динамичких фактора треба да се утиче на смањење вероватноће рецидивизма уз минимално оптерећење особља и економичну расподелу ресурса (Flores et al., 2006; Maurutto & Hanah-Moffat, 2007; Public Safety Performance Project, 2011).

Инструментима треће генерације се поред статичких испитују и одређени динамички фактори ризика, који нису само поуздани предиктори криминалног понашања, већ су и циљеви за корективне интервенције (Holtfreter & Cupp, 2007; Koetzle Shaffer et al., 2011; Werth, 2019a). Поновљена процена, којом се могу објаснити промене настале током третмана кључна је карактеристика инструмената треће генерације (Davies et al., 2022; Haarsma et al., 2020; Lloyd et al., 2020).

2.4. Четврта генерација процене

Инструментима четврте генерације уважавају се фактори респонзивности и резилијентности (Koetzle Shaffer et al., 2011; Patricny et al., 2022; Turner et al., 2013). Њима се процењују исти динамички фактори у првом и поновним мерењима, а све то у циљу утврђивања промена које су настале код осуђеног. Те промене настају циљањем криминогених потреба које су процењене као умерено и високоризичне (Latessa & Lovins, 2010; Prins, 2019).

У фокусу четврте генерације је управљање ризиком. Планови управљања ризиком треба да буду засновани на резултатима процене, а све то у циљу смањења мотивације за извршење новог кривичног дела и редукације ризичних фактора (Bäckström et al., 2022; Ministry of Justice, 2009). У основи идеје о управљању ризиком наводе се три компоненте: интервенције којима се мења понашање, рестриктивни услови који ограничавају могућност извршења кривичног дела, и праћење, надзор и контрола преступника. Стратегије управљања ризиком могу бити спољашње и унутрашње. Спољашње се односе на смањење могућности за извршење дела, док су унутрашње усмерене на развијање способности преступника да избегне или да управља ризичним ситуацијама (Ministry of Justice, 2009).

Управљање ризиком треба схватити као смањење ризика, а не као елиминацију, јер ниједна ситуација није без ризика (Ministry of Justice, 2009). Стога се не поставља питање да ли неко јесте или није ризичан, већ колико је ризичан (Werth, 2019b). Преступник је особа од које је јавности потребна заштита, а задатак корективног система је заштита јавности управљајући ризиком (Fitzgibbon, 2007). Иако постоје разлике у ризику, свака особа је у одређеној мери ризична и представља претњу јавној безбедности (Werth, 2019b). Стога се истиче да се преступници једноставно разликују по степену опасности, те да се у складу са тим рангирају према ризику (Helmus & Quinsey, 2020).

2.5. Предности и недостаци инструмената процене ризика од рецидивизма

У пракси процене ризика од рецидивизма увек ће постојати одређени проблеми. Треба имати у виду да се појединци разликују у индивидуалним карактеристикама и да су животи појединаца сложени, стога никада неће бити дизајниран инструмент који без грешке предвиђа рецидивизам (Eaglin, 2017; Haarsma et al., 2020). Ипак, прибегавање клиничкој процени има својих опасности које превазилазе недостатке инструмената (Sandbukt et al., 2021; Slobogin, 2021). У ситуацији када се процењује ризик и мере промене код осуђеног, субјективне, клиничке процене су тешко одрживе када службеници на располагању имају емпиријски засноване инструменте које могу применити након кратке обуке (Bonta, 2000).

2.5.1. Предности инструмената процене ризика од рецидивизма

За разлику од клиничке, процене које се врше инструментима засноване су на резултатима емпиријских истраживања, а одлуке о класификацији, које су добијене применом инструмената, углавном су тачније од оних заснованих на клиничкој процени (Bonta, 2002; Coulthard et al., 2020; Her Majesty's Prison and Probation Service, 2019; Svalin & Levander, 2020). Ове тврдње поткрепљују истраживања која показују бољу предиктивну валидност

структурираних у односу на клиничке процене, као и чињеница да су инструменти изведени из релевантне теорије и укључују факторе за које је емпиријски утврђено да су повезани са рецидивизмом (Bonta, 2002; Bonta et al., 1998; Bourgon et al., 2018; Casey et al., 2014; Desmarais & Singh, 2013; Duwe, 2019; Eckhouse et al., 2019; Flores et al., 2006; Georgiou, 2018; Haarsma et al., 2020; Hannah-Moffat et al., 2009; Holtfreter & Cupp, 2007; James, 2018; Jung et al., 2020; Latessa & Lovins, 2010; Mayson, 2018; Miller & Maloney, 2013; Neller & Frederick, 2013; Oleson et al., 2012; Robinson, 2003; Timmins et al., 2018; Viglione et al., 2015; Werth, 2019a).

Бонта (Bonta, 2002) истиче да се, приликом клиничке процене, питања која се постављају, могу разликовати од преступника до преступника, а начин на који се прикупљају подаци може утицати на одговоре, и самим тим и на поузданост процене. У прилог наведеној тврдњи иду и подаци метаанализе која је обухватила студије од 1959. до 1995. године, а који показују да су у предвиђању насилног рецидивизма, код осуђених са менталним поремећајима, боље актуарске (.30) од клиничких процена (.09) (Bonta et al., 1998). Исти аутори (1998) су указали и на разлике између објективних мерења (.30) и клиничке процене (.03) у предикцији генералног рецидивизма. До истих података се дошло и метаанализом (Hanson & Bussière, 1998) која је обухватила студије од 1943. до 1995. године. Резултати истраживања показују да је предиктивна валидност клиничке процене за сексуални (.10), несексуални насилни (.06) и општи рецидивизам (.14) нижа у односу на статистичке процене за сексуални (.46), несексуални насилни (.46) и општи рецидивизам (.42).

Заговорници процене која се врши инструментима, као кључне предности у односу на клиничку наводе да је она поузданија, јер се користе стандардизовани и доследни поступци, који су научно утемељени (Maurutto & Hanah-Moffat, 2007; Robinson, 2003). На тај начин се постиже већа ефикасност у пружању услуга третмана, те се утиче на правичност у доношењу одлука (Davidson et al., 2015; Latessa & Lovins, 2010). Такође, класификација преступника, заснована на резултатима процене применом инструмената омогућава различито поступање са преступницима, које је условљено информацијама које диктирају различит третман, а не пристрасношћу особе која врши процену (Bessenyey, 2000).

Додатно, коришћењем инструмената, процена постаје транспарентнија, а преступник може знати разлоге због којих је одређена одлука, која утиче на његова права и слободе, као што је безбедносна класификација, врста третмана, интензитет надзора у заједници донета (Bessenyey, 2000; Bourgon et al., 2018). Још једна предност је могућност прикупљања података како би се проценила ефективност примењених стратегија и интервенција. Подаци се такође могу користити за идентификацију потреба које су најчешће заступљене у одређеној популацији преступника. Све ово доприноси да се континуирано прати и побољшава систем, и на тај начин економично усмеравају ресурси (Casey et al., 2014).

Такође, инструменти процене су дизајнирани на основу информација о факторима ризика, које су добијене из великог броја истраживања (Svalin & Levander, 2020). Применом инструмената, процена се врши на стандардизован начин, а свим преступницима се постављају иста питања и одговори се евидентирају на исти начин, што доприноси мањој субјективности (Bonta, 2000). Већина инструмената се састоји од емпиријски утемељених статичких и динамичких фактора ризика, а њиховом нумеричком оценом израчунава се скор ризика, на основу кога се преступници разврставају у нивое ризика који се значајно разликују по вероватноћи рецидивизма (James, 2018; Public Safety Performance Project, 2011). Тако, преступник са ниским ризиком има релативно ниску вероватноћу да учини ново кривично дело, док преступник са високим ризиком има знатно већу вероватноћу рецидивизма (Baird, 2009; Maurutto & Hanah-Moffat, 2007).

2.5.2. Недостаци инструмената процене ризика од рецидивизма

Инструменти процене ризика од рецидивизма имају и одређене недостатке. Иако се приликом конструкције инструмента користе велики скупови података не може се избећи постојање лажно позитивних и лажно негативних резултата (Eaglin, 2017; French, 2021; Lloyd et al., 2020; Picard-Fritsche et al., 2017; Ryberg, 2020). Лажно позитивни резултати постоје када се процени да ће преступник рецидивирати али до тога не дође, док лажно негативни представљају ситуације када се процени да особа неће рецидивирати, а она рецидивира. Лажно негативни резултати проузрокују много више штете него лажно позитивни (Bessenyey, 2000; Henderson & Miller, 2013; Johnson & Hardyman, 2004; Kemshall & Britain, 2001; Vrieze & Grove, 2010) јер осуђени остају ускраћени за третман који им је неопходан (Eaglin, 2017; Henderson et al., 2007; Sandbukt et al., 2021). Таква ситуација може довести до извршења новог кривичног дела, које је могло бити спречено применом адекватног третмана (Bessenyey, 2000). С друге стране, лажно позитивна процена доводи до усмеравања ресурса на преступнике којима нису ни потребни, што није у складу са принципима ефективних интервенција, а утиче и на доношење одлука у вези са грађанским правима и слободама појединца. Особа би у том случају добила неоправдано рестриктиван третман, што би утицало и на повећање трошкова затворског система (Cox et al., 2018; Eaglin, 2017; French, 2021; Kemshall & Britain, 2001; Timmins et al., 2018). У пракси чешће постоји тенденција да се минимизирају лажно негативни резултати, те у појединим случајевима долази до прилагођавања резултата процене како би преступници били категоризовани у виши ниво ризика (Johnson & Hardyman, 2004). На крају, покушај смањења лажно позитивних и лажно негативних резултата најчешће не резултира повећањем исправних класификација, већ исправљање једне води до повећања друге грешке, а толеранција лажно позитивних и лажно негативних резултата није ништа друго него ствар „моралне и политичке прихватљивости“ (Kemshall & Britain, 2001, стр. 13).

Инструменти процене ризика су бољи у предикцији учесталијих у односу на мање учестала кривична дела (Austin, 2004; French, 2021; Maurutto & Hanah-Moffat, 2007). Такође, колико ће неки инструмент бити добар, зависи и од података који су коришћени за његову конструкцију (Eaglin, 2017). Поједини аутори су становишта да су инструменти процене само привидно објективни (Eckhouse et al., 2019; Mayson, 2018), јер су одлуке о факторима који ће бити инкорпорирани у инструмент и начину бодовања тих фактора засноване на субјективним одлукама из прошлости (Werth, 2019a). Ако су подаци пристрасни, процена ризика само репродукује ту пристрасност (Eckhouse et al., 2019). Примена инструмената процене може да продужи или појача друштвену неједнакост, дискриминацију и предрасуде које произилазе из података на основу којих се инструмент конструише (Varabas et al., 2018; Mayson, 2018; Prins & Reich, 2018; Schwerzmann, 2021). Математички је немогуће развити модел који ће имати једнаку предиктивну валидност са различитим групама преступника (Eckhouse et al., 2019; Koetzle Shaffer et al., 2011). Иако се бодовање заснива на факторима ризика који постоје код конкретног преступника, сам модел и добијени резултати засновани су на прошлом понашању других особа што ствара привид објективности, а резултате процене чини упитним (Eckhouse et al., 2019; Mayson, 2018; Schwerzmann, 2021).

Појединци код којих је процењен виши ризик имају већу учесталост опозива условног отпуста. У пракси се на основу резултата процене преступницима високог ризика намећу додатна правила понашања и виши ниво надзора, те је и већа вероватноћа да се установи да осуђени не поштује правила у односу на преступнике ниског ризика који су сходно њиховом ризику под нижим надзором и са мање правила која морају да поштују. На тај начин вероватноћа откривања непоштовања правила већа је код високоризичних преступника, чиме се потврђује ризик који је процењен (Reich et al., 2016; Werth, 2019b).

До грешака у процени ризика која се врши инструментима долази деловањем различитих фактора. На првом месту треба истаћи субјективност ајтема, која је присутна код

динамичких фактора ризика (Maurutto & Hanah-Moffat, 2007). Из тог разлога поједини аутори истичу да криминогене потребе не треба да буду укључене у мерење ризика, те да ризик треба мерити статичким факторима, а да потребе треба процењивати одвојеним инструментима (Baird, 2009; Casey et al., 2014). Супротстављено становиште је да је комбинована процена ризика и потреба боља са аспекта утврђивања ризика од рецидивизма (Maurutto & Hanah-Moffat, 2007). Поновна процена инструментима који садрже и динамичке факторе, треба да побољша предвиђање рецидивизма јер је ближа исходу који се процењује (Davies et al., 2022). Другим речима, иницијална процена помаже да се конципира план третмана којим би биле задовољене криминогене потребе преступника. Ако су потребе исправно идентификоване и преступник усмерен на програм третмана којим се могу редуковати постојеће потребе очекивало би се смањење ризика. С тим у вези, поновном проценом ће се утврдити да ли је дошло до промене ризика и, ако је потребно, третман може бити измењен тако да одговара тренутном нивоу ризика (Vose et al., 2013). У прилог наведеној тврдњи иду резултати студије спроведене на узорку од 2.076 особа које су се налазиле на условној слободи у Аустралији. Резултати показују да је поновна процена *Dynamic Risk Assessment for Offender Reentry* (DRAOR) инструментом боље предвиђала рецидивизам, уз посебан нагласак на значај тзв. акутних динамичких фактора ризика (Coulter & Lloyd, 2023). Исто је доказано и резултатима студије (Vose et al., 2013) реализоване са 2.844 преступника у Ајови. Прогностичка способност LSI-R инструмента процењена на основу површине (*Area under the curve – AUC*) испод *ROC* (*Receiver Operating Characteristic Curve*) криве указује на бољу предиктивну валидност инструмента када су у разматрање узети резултати поновљене ($AUC = ,621$) у односу на резултате иницијалне процене ($AUC = ,578$).

Формат процене је такође фактор који утиче на грешке. У процени ризика преступника најчешће се користе интервју, посматрање, анализа документације и писмено испитивање. Сваки од начина има предности и недостатке, те се слабост једног начина може надоместити снагом другог, стога један фактор треба процењивати на више начина (Bonta, 2000). На тај начин се може побољшати предиктивна валидност инструмента (Bonta, 2002). Социодемографске и професионалне карактеристике стручних радника (Fitzgibbon, 2007; Penney et al., 2014) такође могу утицати на резултате процене, те се наводи да жене и особе са краћим радним стажом чешће преступника оцењују као више ризичног у односу на мушкарце и особе са дужим радним стажом (Penney et al., 2014). На крају и обука особља за примену инструмента може бити значајан фактор који утиче на тачност процене, о чему ће бити више речи у одељку у коме се описује начин на који се инструменти процене дизајнирају.

3. ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА

Као одговор на Мартинсонов закључак да ниједан програм не функционише (Bourgon & Bonta, 2014) и услед настојања да се ревитализује рехабилитација преступника применом програма третмана развијени су принципи ефективних интервенција (Hannah-Moffat et al., 2009). Потреба за утврђивањем ризика и прилагођавањем интервенција процењеном ризику је основа принципа ризика, потреба и респонзивности (*Risk-Need-Responsivity model* – RNR) (Sandbukt et al., 2021). Сматра се да су ови принципи кључни за спровођење ефективних програма третмана, при чему се ефективност односи на смањење рецидивизма (Hannah-Moffat et al., 2009).

Према RNR моделу третман треба усмерити на високоризичне преступнике, интервенцијама треба циљати криминогене потребе, и третман треба да одговара стиловима, способностима учења и мотивацији преступника за промену (Administrative Office of the US Courts, 2018; Andrews & Dowden, 2007; Garritsen et al., 2024; McNeeley & Duwe, 2020; Wong & Horan, 2021). Како је фокус на рехабилитацији, сврха процене ризика није контрола преступника, већ идентификовање подобности за третман (Viglione & Taxman, 2018). Наведени принципи треба да дају одговор на три кључна питања: према коме треба спроводити интервенције, које потребе треба циљати интервенцијама и како треба применити третман да би се максимизирала његова корисност (Bäckström et al., 2022).

RNR модел чини основу из које су развијени инструменти треће и четврте генерације (Van Ginneken, 2019). Данас многи аутори (Hanson et al., 2007; James, 2018; Looman & Abrascen, 2013) истичу да су интервенције које поштују RNR принципе најефективније у редукацији рецидивизма, те да најкориснији инструменти процене уважавају принципе ефективних интервенција и укључују психолошке, интерперсоналне и животне проблеме појединаца (Administrative Office of the US Courts, 2018; Hanson, Bourgon, et al., 2017).

3.1. Теоријско утемељење RNR модела

Теоријско утемељење RNR модела је у когнитивним и теоријама социјалног учења, којима се настанак криминалног понашања објашњава преко индивидуалних фактора на које се третмански може деловати (Andrews & Dowden, 2007; Jacobs & Skeem, 2021). Фокус је на објашњењу криминалног понашања преко интеракције биолошких, психолошких и социјалних фактора који воде ка извршењу кривичног дела (Starfelt Sutton et al., 2021). За разлику од других приступа који фокус стављају на друштвене узроке или индивидуалне факторе на које се третмански не може деловати, RNR модел се усмерава на непосредне узроке криминалног понашања на које се може утицати применом третмана (James, 2018).

У складу са теоријама социјалног учења, које су основа овог модела, фокус је на појединцу, а учење и претходно искуство, утичу на криминално понашање (Bonta, 2000). Унутар ове теоријске перспективе постоји низ фактора који доприносе настанку криминалног понашања. Неки од њих су: историја антисоцијалног понашања, употреба супстанци, антисоцијални ставови, антисоцијална личност, нестабилност запослења, криминално суседство. Ипак, немају сви фактори исту снагу у предвиђању рецидивизма. Тако су на пример криминална историја и антисоцијална личност бољи предиктори од запослења и образовања (Bonta, 2002). Додатно, у циљу разумевања понашања појединаца, треба размотрити и понашање породице, брачне односе, факторе из домена образовања и рада, као и слободног времена. Кључно је које понашање појединац моделира и које понашање се од стране социјалне средине подстиче, кажњава или игнорише. Социјална подршка криминалним активностима, која има снажан утицај на особу, најдиректније се мери кроз процену квалитета односа са особама које подржавају криминалне активности и степеном изолације од оних који су против криминала (Andrews & Dowden, 2007).

3.2. Принцип ризика

Принципом ризика се истиче да интензитет корективне интервенције, у циљу редукције рецидивизма, треба да буде у складу са процењеним ризиком (Casey et al., 2014; Makarios, et al., 2014; Olver & Wong, 2011; Schuringa et al., 2004; Sperber et al., 2013). Да интензитет третмана треба да буде сразмеран процењеном ризику, истиче велики број аутора (Andrews & Dowden, 2006; Andrews, Bonta, et al, 1990; Andrews, Zinger, et al, 1990; Bonta, 2002; Hanson, Bourgon, et al., 2017; James, 2018; Latessa & Lovins, 2010; Przybylski, 2008) наводећи да најинтензивнији третман треба усмерити на преступнике са највишим ризиком (French, 2021; Her Majesty's Prison and Probation Service, 2019; Koetzle Shaffer et al., 2011; Latessa & Lovins, 2010; Olver & Wong, 2011; Olver, Mundt, et al., 2022; Thurman et al., 2021). Третман усмерен на особе код којих је процењен умерен или висок ризик, може довести од значајног смањења рецидивизма (Hanson, Bourgon, et al., 2017; Public Safety Performance Project, 2011).

С друге стране, интензиван третман осуђених са нижим ризиком може повећати рецидивизам (Hanson, Bourgon, et al., 2017; Latessa & Lovins, 2010; Public Safety Performance Project, 2011; Viglione & Taxman, 2018) што имплицира да за преступнике ниског ризика треба конципирати интервенције минималног интензитета (Hanson, Bourgon, et al., 2017; Her Majesty's Prison and Probation Service, 2019; Koetzle Shaffer et al., 2011; Olver & Wong, 2011). Џејмс (James, 2018) наводи да је за осуђене са ниским ризиком ефективније да не добију третман, јер они имају ниску вероватноћу рецидивизма чак и у одсуству било каквог третмана (Andrews & Dowden, 2006). Ипак, преступнике ниског ризика не треба искључити из третмана, јер и код њих постоје одређене криминогене потребе на којима треба радити. Међутим, тих потреба је мање, те они могу имати користи од интервенција које су усмерене на социјалну интеграцију и јачање породичне подршке (Viglione & Taxman, 2018).

Повећање вероватноће рецидивизма осуђених код којих је процењен низак ризик, уколико буду укључени у интензивне третмане, може наступити због учења по моделу, нарушених контаката са породицом и окружењем, али и због утицаја преступника високог ризика са којима би заједно боравили у затвору (Latessa & Lovins, 2010). Постоји и могућност да преступници ниског ризика који су укључени у високоинтензиван третман на крају прихвате и интернализују криминално понашање (Austin, 2004). Од особа са вишим ризиком, код којих постоји више простора за промену може се очекивати веће напредовање, у поређењу са особама нижег ризика, чија је могућност напредовања лимитирана јер при иницијалној процени имају низак ризик (Olver & Wong, 2011).

Поједини аутори наводе да затвори максималне безбедности треба да буду резервисани за преступнике са највишим ризиком (Gendreau et al., 1996). С друге стране, Бонта (Bonta, 2002) наводи становиште да казна затвора треба да се изриче високоризичним преступницима, а да алтернативне санкције треба да буду намењене онима код којих је детектован низак ризик. Иако се процена ризика користи и код изрицања казне, процена криминогених потреба и статичких фактора, који су инкорпорирани у инструменте процене у супротности је са принципима који се узимају у обзир приликом одмеравања казне. Употреба информација о процени ризика, потенцијално би допринела да се строже казне изричу осуђенима код којих је детектовано више криминогених потреба, без уважавања врсте и тежине учињеног кривичног дела, што би посебно дошло до изражаја код маргинализованих група, код којих често постоји низ криминогених потреба (Maurutto & Hanah-Moffat, 2007). Строжа казна за особе код којих је процењен виши ризик може се делимично оправдати онеспособљавањем и одвраћањем као сврхом кажњавања. Међутим, треба имати у виду да се процена ризика не фокусира на ретрибутивне аспекте, већ је циљ смањење рецидивизма кроз рехабилитационе програме. Стога, казна треба да буде праведно одмерена, а процена ризика да се користи у функцији заштите друштва и сузбијања кривичних дела и то пружањем услуга третмана (Andrews & Dowden, 2006). На основу процене ризика, сходно овом принципу, треба да се донесе

објективна одлука у погледу нивоа надзора и третмана, која је заснована на јасним критеријумима (Bessenyey, 2000).

Такође, тежина учињеног кривичног дела није показатељ ризика од рецидивизма (Elek et al., 2015; James, 2018; Picard-Fritsche et al., 2017). Зато у инструментима процене, као што је на пример LSI-R, кривично дело није фактор који се процењује (Maurutto & Hanah-Moffat, 2007). Особа може учинити лакше кривично дело, а поред тога имати већи број криминогених потреба, што би је сврстало у вишу категорију ризика од особе која изврши тешко кривично дело, али има мањи број криминогених потреба. Што је већи број криминогених потреба, то је већи ризик од рецидивизма, али већи број криминогених потреба, не значи строже кажњавање, без уважавања врсте и тежине учињеног дела (Picard-Fritsche et al., 2017).

Ниво ризика треба да укаже на које преступнике треба усмерити интензиван, односно којим преступницима је довољан третман минималног интензитета (Starfelt Sutton et al., 2021). Сходно наведеном, доза третмана треба да се повећава у складу са нивоом ризика (Viglione & Taxman, 2018). Високоризичан преступник треба да буде укључен у третман који спроводи обучен службеник, а који траје минимално 300 сати (Thompson, 2013). Истраживање Спербера и сарадника (Sperber et al., 2013) спроведено на узорку од 689 преступника, који су процењени LSI-R инструментом, указује на значајно смањење рецидивизма високоризичних преступника који су укључени у третман који траје 200 или више сати. Аутори (2013) долазе до податка да је смањење рецидивизма за 13,0% примећено код преступника ниског ризика са повећањем дозе са минималне на умерену. Смањење рецидивизма од 9,0% за умерено ризичне преступнике је постојало када је доза третмана померена са најниже на највишу. Од посебног значаја је да је највеће смањење рецидивизма код високоризичних преступника који су добили највишу дозу третмана, те је рецидивизам смањен за 24,0%.

Повезивање дозе третмана са процењеним ризиком није једноставно. Сазнање да би преступници са вишим ризиком требало да добију више услуга и надзора од преступника са нижим ризиком није исто што и знати колико је то више услуга и надзора. У том контексту треба посматрати и који фактори ризика су присутни код конкретног преступника. Могу бити доминантно присутни статички фактори, акутни динамички, који се могу релативно брзо променити или стабилни динамички, који се релативно споро мењају, а који захтевају већу дозу третмана (Sperber et al., 2013). Погрешно усклађивање нивоа ризика са интензитетом третмана може удвостручити рецидивизам, посебно када се примењују претерано интензивне интервенције са преступницима ниског ризика. Према томе, тачна процена и примена третмана сходно процењеном ризику имају значајан утицај на рецидивизам (Reich et al., 2016). У прилог наведеној тврдњи истичемо и резултате истраживања Рајха и сарадника (Reich et al., 2016) које је спроведено у периоду од 2011. до 2014. године, са преступницима код којих постоји употреба супстанци. Вероватноћа рецидивизма код нискоризичних преступника је повећана смештањем у стационарне и резиденцијалне програме третмана. С друге стране, код нискоризичних преступника који су упућени на најмање рестриктиван третман (неинтензивно амбулантно лечење) значајно је смањена вероватноћа рецидивизма.

Од суштинске је важности идентификација високоризичних преступника, којима су у процесу третмана потребне додатне, интензивне услуге и надзор. Супротно томе, уколико не дође до адекватне процене и класификације преступника, третман неће бити примерен процењеном ризику, што доприноси неоптималном коришћењу ресурса и повећању ризика од рецидивизма (Baird, 2009; Hanson, Bourgon, et al., 2017; Public Safety Performance Project, 2011). Оваква ситуација није сврсисходна са аспекта рехабилитације, јер да би интервенције биле ефективне, недвосмислено се наводи (Flores et al., 2006; Hanson, Babchishin, et al., 2017; Picard-Fritsche et al., 2017) да ресурси морају бити усмерени на високоризичне преступнике. Из наведеног се и намеће потреба да инструменти процене буду емпиријски потврђени и научно утемељени, те да што тачније процењују преступнике и да их разврставају у одговарајуће категорије ризика.

У пракси често постоји одступање од принципа ризика, те постоји мишљење да ће третман дати боље ефекте када се примени са преступницима код којих је процењен нижи ризик (Andrews & Dowden, 2006). Програми третмана некада као критеријуме за укључивање наводе карактеристике које су специфичне за преступнике ниског ризика, док се високоризичним особама, због њихових карактеристика онемогућава да учествују у програмима. Један од разлога је и чињеница да је једноставније радити са преступницима који су кооперативни и мотивисани за промену (Andrews & Dowden, 2006; Viglione & Taxman, 2018). На тај начин се поступа супротно принципу ризика, ресурси се не усмеравају на преступнике који би имали највише користи од третмана и потенцијално се ризик од рецидивизма, услед неуважавања овог принципа, повећава код обе категорије. Још једана могућност зашто се третман примењује према преступницима нижег ризика јесте и одустајање од третмана које је чешће код високоризичних преступника (Olver & Wong, 2011).

3.3. Принцип потреба

Утврђивање фактора ризика који су повезани са рецидивизмом је значајно, јер ефективност програма третмана зависи од знања о предикторима рецидивизма, који могу бити статички и динамички (Garritsen et al., 2024; Gendreau et al., 1996). Принцип потреба налаже да интервенције треба да буду усмерене на динамичке факторе ризика (Administrative Office of the US Courts, 2018; Bonta, 2000; Casey et al., 2014; Olver, Mundt, et al., 2022).

Статички фактори, иако су добри предиктори будућег понашања, нису подложни променама, те на основу њихове процене остаје нејасно на које потребе преступника треба усмерити третман (Garritsen et al., 2024; Henderson et al., 2007; Her Majesty's Prison and Probation Service, 2019; Picard-Fritsche et al., 2017; Prince & Butters, 2013; Yuhnenko et al., 2020). Неки од примера статичких фактора су старост при првом хапшењу, број претходних осуда, историја антисоцијалног понашања. Истраживање на узорку од 230 осуђених старости од 21 до 71 године (Tan & See Yeo, 2020) указује на позитивну корелацију између броја ранијих осуда и рецидивизма. У држави Вашингтон спроведена је једна од првих независних студија валидације LSI-R инструмента и утврђено је да су фактори криминалне историје снажни предиктори рецидивизма (Austin, 2006).

Динамички фактори ризика (криминогене потребе) су предиктори рецидивизма који су подложни променама (Andrews, Zinger, et al, 1990; Lloyd et al., 2020; Prince & Butters, 2013; Przybylski, 2008; Timmins et al., 2018; US Department of Justice, 2019; Werth, 2019a; Yuhnenko et al., 2020). Представљају личне карактеристике појединца и околности које су повезане са повећаном шансом за рецидивизам (Latessa & Lovins, 2010). Стога, приликом конципирања третмана, на ове факторе треба усмерити интервенције јер промене криминогених потреба утичу на промене ризика од рецидивизма (Andrews, Bonta, et al, 1990; Andrews, Zinger, et al, 1990; Bonta, 2000; Bonta, 2002; Basanta et al., 2018; Gendreau et al., 1996; Hanson, Bourgon, et al., 2017; James, 2018; Olver & Wong, 2011).

Динамички фактори ризика се деле на акутне и стабилне. Акутни су брзо променљиви знаци непосредног преступа, док се стабилни динамички фактори спорије мењају (Coulter et al., 2022; Hanson & Harris, 2001; Harris, 2021; Lloyd et al., 2020; Yesberg et al., 2015). На пример, бес и непријатељство су акутни динамички фактори, који сигнализирају непосредни рецидивизам, док су примери стабилних динамичких фактора став према ауторитету и вештине решавања проблема (Davies et al., 2022; van den Berg et al., 2020).

Криминогене потребе које су неизоставно инкорпориране у инструменте процене ризика су: употреба супстанци (Administrative Office of the US Courts, 2018; Fitzgibbon, 2007; Garritsen et al., 2024; Hanson, Bourgon, et al., 2017; Kingston et al., 2016; Latessa & Lovins, 2010; Picard-Fritsche et al., 2017; Yu et al., 2022; Stewart et al., 2022), антисоцијални пријатељи (Baird, 2009; Hanson, Bourgon, et al., 2017; Koetzle Shaffer et al., 2011; Picard-Fritsche et al., 2017),

антисоцијални ставови, образовне, стручне и радне вештине (Administrative Office of the US Courts, 2018; Baird, 2009; Picard-Fritsche et al., 2017), коришћење слободног времена, породични односи и услови становања (Baird, 2009; Hanson, Bourgon, et al., 2017; Picard-Fritsche et al., 2017), вештине решавања проблема (Latessa & Lovins, 2010), незапосленост (Ministry of Justice, 2009; Werth, 2019a) и антисоцијална личност (Picard-Fritsche et al., 2017). Неретко се полемише да ли је антисоцијална личност статички или динамички фактор. Бонта (Bonta, 2000) истиче да се овај фактор може посматрати као динамички, уколико се антисоцијална личност посматра као скуп особина темперамента, личности и понашања, које су динамичког карактера (саморегулација, вештине решавања проблема, импулсивност, тражње узбуђења).

Статички фактори дуго су се сматрали ваљаним предикторима криминалног понашања, док су динамични, због субјективне природе предмет критике (Henderson et al., 2007; Prince & Butters, 2013; Simourd, 2004). Истиче се да је већа вероватноћа да ће се три различита процењивача сложити око питања да ли је особа претходно осуђивана, него да ли има сталне проблеме са употребом супстанци (Sarver et al., 2015). У том контексту се и наводи да коришћење динамичких фактора ограничава објективност процене, што се одражава и на валидност инструмента (Simourd, 2004). Супротстављено становиште указује да су и статички и динамички фактори добри предиктори рецидивизма (Bonta, 2000), те да њихова комбинација даје већу тачност, у односу на процене које се заснивају на само једној групи фактора (Austin, 2006; Flores et al., 2006). На значај динамичких фактора указали су и Ендруз и сарадници (Andrews, Bonta, et al., 1990) који истичу да су антисоцијални образац личности, антисоцијални ставови, антисоцијални пријатељи, употреба супстанци, неадекватни породични и брачни односи, недостатак укључености у просоцијалне рекреативне и слободновременске активности, неуспех у школи/послу и историја антисоцијалног понашања најбољи предиктори криминалитета. Промене у динамичким факторима утичу на рекласификацију и условно отпуштање (Choјеска, 2014; Venner et al., 2021). Такође, значај динамичких фактора произилази из чињенице да су они корисни за управљање случајем (Casey et al., 2014). Ако у инструмент нису инкорпорирани динамички фактори, неће бити могуће идентификовати промене које су настале код преступника (Austin, 2006; Prince & Butters, 2013). Ослањање само на статичке факторе наводи на закључак да су третмански процеси непотребни, те да реинтеграција зависи од фактора који се не могу променити (Choјеска, 2014).

У прилог томе да динамички фактори имају једнаку или већу важност као и статички говоре и резултати већег броја истраживања. Истраживање (Molina-Coloma et al., 2021) реализовано на узорку од 89 мушкараца и жена (49 рецидивиста и 40 рецидивиста) у затвору у Еквадору показује да је код рецидивиста, за разлику од примарно осуђених, присутна антисоцијална, гранична, и агресивно-садистичка личност, зависност од алкохола и дрога и виши ниво физичке агресије. Такође, рецидивисти чешће чине кривична дела против имовине, код њих је учесталија историја делинквентног понашања и чешће су чинили дисциплинске преступе током извршења казне. Посматрајући социодемографске карактеристике уочава се да не постоје разлике у односу на националност, степен образовања, брачни статус, број деце, ниво прихода, тип становања, врсту посла пре затвора и занимање у затвору. Међутим, било је разлика у психолошким проблемима пре затвора, при чему су они запажени код 37,5% рецидивиста у односу на 8,2% примарно осуђених. Такође, код рецидивиста је примећен виши ниво физичке агресије (Molina-Coloma et al., 2021). Поред тога, истраживање Кембела и сарадника (Campbell et al., 2007) које је укључило студије за период од 1980. до 2006. године, показује да су већу предикцију имали инструменти треће у односу на инструменте друге генерације (,23 у односу на ,18), те да је тачност предвиђања била највећа за инструменте који се састоје само од динамичких фактора (,25).

Код преступника који рецидивирају најчешће су присутни фактори ризика у многим областима (Her Majesty's Prison and Probation Service, 2019). Стога већина преступника није

високоризична јер је код њих утврђено постојање једне криминогене потребе, већ је висок ризик последица комбинације више потреба. Иако је незапосленост криминогена потреба, која је у корелацији са криминалним понашањем, као изолована није јак предиктор рецидивизма. Међутим, у комбинацији са другим факторима знатно повећава ризик (Latessa & Lovins, 2010). Постоји позитивна корелација између броја криминогених потреба и нивоа ризика, где више потреба доводи до веће оцене ризика (Maurutto & Hanah-Moffat, 2007; Motiuk & Porporino, 1989). Другим речима, криминално понашање има много узрока и не постоји један фактор за који можемо рећи да је узрок. Зато се говори о вишеструком детерминизму, те да би инструмент био добар, мора да садржи већи број фактора (Bonta, 2002).

Утврђивање криминогених потреба је први корак ка конципирању третмана, те сазнање о криминогеним потребама говори који програм је најбоље применити према конкретном преступнику. Томпсон (Thompson, 2013) наводи да су најважније криминогене потребе антисоцијални пријатељи, антисоцијални ставови, антисоцијална личност и породични и брачни односи. Решавање ових криминогених потреба може имати највећи утицај на рецидивизам. На пример, преступник може да заврши школу и пронађе стабилан посао, али ако није рађено на промени антисоцијалних ставова и пријатеља, неће задржати запослење и вероватно ће рецидивирати.

Некада су програми третмана усмерени и на некриминогене потребе (потребе које нису повезане са повећаном шансом за рецидивизам). У литератури се истиче да циљање појединих некриминогених потреба не искључује позитивне ефекте третмана. Међутим, већина програма који су усмерени на већи број некриминогених потреба се не придржава RNR принципа што повећава ризик од рецидивизма (Andrews & Dowden, 2007).

Додатно, социјална ситуација у коју се преступник враћа након отпуста ретко се узима у обзир при процени ризика, што је документовано анализом појединих инструмената: *Psychopathy Checklist Revised* (PCL-R), *LSI-R*, *Historical Clinical Risk Management-20* (HCR-20) и *VRAG* (Morgan et al., 2013). Истраживања се превасходно фокусирају на факторе на нивоу појединца, као што су употреба супстанци и криминална историја (Houser et al., 2016; Yu et al., 2022). Ипак, социјална ситуација може утицати на рецидивизам, посебно уколико преступнику није обезбеђена адекватна помоћ и подршка у периоду постпеналног прихвата. Иако социјална подршка може у великој мери утицати на исход након отпуста код многих осуђених овај вид подршке изостаје (Kjellstrand et al., 2023). Стога, третман започет у затвору, који није настављен након отпуста, јесте фактор који може утицати на рецидивизам. Многи процеси који се дешавају у животу појединца и у његовом окружењу, могу појачати антисоцијално понашање или деловати као заштитни фактори (Choјеска, 2014). Резултати истраживања (Noland & Strandh, 2021) које је реализовано у Шведској на узорку од 1.150 осуђених који су праћени од 2009. до 2018. године указују да су ситуациони фактори, који се односе на повећану подршку и надзор у заједници, повезани са смањеном вероватноћом рецидивизма.

3.4. Принцип респонзивности

Трећим принципом ефективних интервенција разматрају се општа и специфична респонзивност. У оквиру опште респонзивности наводи се да је когнитивно-бихевиорална терапија најефективнији третман (Hanson, Bourgon, et al., 2017; James, 2018; Olver, Beggs Christofferson, et al., 2021). Специфична респонзивност у разматрање узима карактеристике преступника, те третман да би био ефективан треба ускладити са стиливима и способностима учења (Andrews, Bonta, et al, 1990; Andrews, Zinger, et al, 1990; Hanson, Bourgon, et al., 2017; Olver & Wong, 2011), социодемографским, етничким карактеристикама (Bonta, 2002; Hanson, Bourgon, et al., 2017; James, 2018) и мотивацијом за промену (Hanson, Bourgon, et al., 2017; James, 2018; Latessa & Lovins, 2010; Przybylski, 2008). У складу са специфичном

респонзивношћу, циљ третмана за преступнике са истим карактеристикама је исти али се разликује пут којим се до њега долази (Bonta, 2000).

Фактори респонзивности су некриминогене карактеристике које могу утицати на ефекат третмана, па су важни у процесу планирања и вођења случаја (Casey et al., 2014). На пример, анксиозност није повезана са рецидивизмом (Bonta, 2000). Ипак, анксиозност може утицати на одабир третмана, те је индивидуални третман ефективнији од групног када се примени према осуђеном код кога постоји висок ниво анксиозности (Administrative Office of the US Courts, 2018; Bonta, 2000). Додатно, дијагноза менталног поремећаја није важан предиктивни фактор (Picard-Fritsche et al., 2017), али симптоми у склопу менталног поремећаја могу утицати на ефекат корективног третмана (Milosević i sar., 2019). Ментални поремећаји су чести међу осуђенима, те Стјуарт и сарадници (Stewart et al., 2022) наводе да је једној од седам особа у затворима широм света дијагностикована психоза или депресија (Stewart et al., 2022). Фактори ризика код преступника са и без менталних поремећаја су слични, иако се неоправдано сматра да су у основи криминалног понашања осуђених са менталним поремећајима психолошке и биолошке дисфункције (Bonta et al., 1998). Резултати метаанализе (Bonta et al., 1998) која је обухватила 58 студија од 1959. до 1995. године, указују да су најбољи предиктори криминалног понашања код осуђених са менталним поремећајима, фактори из домена криминалне историје, док су дијагноза психозе и схизофреније повезане са нижим рецидивизмом, а депресија није значајно повезана са рецидивизмом.

3.5. Критика RNR модела

Критика принципа ефективних интервенција пре свега се односи на негативну оријентацију модела, који је усмерен на ризике, односно дефиците у одређеним областима (Baird, 2009). Критикује се занемаривање заштитних (протективних) фактора, који су значајни у процесу пеналне рехабилитације и који могу утицати на побољшање предиктивне валидности инструмената (Baird, 2009; Garritsen et al., 2024; Whyman, 2019; Yesberg & Polaschek, 2015).

Протективни фактори су снаге појединца које могу утицати на смањење вероватноће криминалног понашања (Casey et al., 2014; Desmarais & Singh, 2013; Her Majesty's Prison and Probation Service, 2019; Patricny et al., 2022). Укључивање протективних фактора у процену доприноси тачнијој класификацији ризика (Yesberg & Polaschek, 2015). Такође, протективни фактори су значајни, јер без обзира на присуство већег или мањег броја ризичних фактора, могу утицати на прекидање криминалног понашања (Mathur et al., 2021; Whyman, 2019). Они представљају противтежу факторима ризика и минимизирају нежељени исход. Примери протективних фактора су: снажна мрежа просоцијалне подршке, прикладно коришћење слободног времена, позитивни ставови према интервенцијама, стабилност становања по отпусту, вештине суочавања са проблемима (Coupland & Olver, 2020a; Whyman, 2019). Такође, један од примера заштитних фактора, који треба јачати у циљу смањења рецидивизма јесте самопоуздање. Програми рехабилитације који су усмерени на подизање самопоуздања позитивно утичу на могућност осуђеног да самостално организује живот ван затвора (Garritsen et al., 2024). Берд (Baird, 2009) критикује чињеницу да се заштитни фактори неретко дефинишу као одсуство фактора ризика, те истиче да тако дефинисани нису корисни у процесу процене, јер је неоправдано само одсуство фактора ризика посматрати као заштитни фактор.

Даље се критикује чињеница да се ефикасност интервенција утврђује преко рецидивизма, који не може бити поуздана мера јер се за идентификацију рецидивизма користе различити исходи попут нове осуђујуће пресуде, поновног доласка у затвор, поновног хапшења, опозива условне казне. Како било која мера потцењује истинску учесталост рецидивизма, подаци о ефикасности примењених интервенција морају се узети са резервом, јер је ефикасност интервенција прецењена (Basanta et al., 2018).

Такође и тврдња да је интервенција ефективнија код високоризичних преступника је упитна. Истиче се (Basanta et al., 2018) да је наведено становиште парадоксално, те да се долази до закључка да уколико имамо преступника ниског ризика, треба да сачекамо да његов ризик знатно порасте да бисмо почели третмански да делујемо. Додатно, треба имати у виду да преступници који су категорисани у исти ниво ризика, немају исте потребе, како се некад претпоставља, те да третман, без обзира на процењен ризик, треба фокусирати на индивидуалне потребе (Basanta et al., 2018). Такође, не треба занемарити чињеницу да RNR модел обезбеђује мало упутстава у структурирању стратегија за управљање преступницима ниског ризика (Viglione & Taxman, 2018).

На крају, оно што RNR модел занемарује је потреба да се разумеју примарна људска добра повезана са извршењем кривичног дела и потреба да се та добра задовоље на друштвено прихватљиве начине (Horan et al., 2020; Looman & Abrascen, 2013; Mallion et al., 2020; Wielinga, 2022). Имајућу у виду наведене критике, развијен је други модел (*The Good Lives Model* – GLM) који представља конструктивнији приступ рехабилитацији преступника (De Smet, 2017). Првобитно је развијен за третман сексуалних преступника (Van Damme et al., 2022), а заснован је на повећању компетенција и вештина за смањење ризика од рецидивизма (Garritsen et al., 2024; Lutz et al., 2022). Наведени модел, описујући примарна људска добара која доприносе добробити, срећи и осећању испуњености полази од идеје да сви појединци имају сличне потребе и аспирације у животу, те да криминалитет представља неприлагођену стратегију за испуњење животних вредности (Lutz et al., 2022; Mallion & Wood, 2020; Wong & Horan, 2021). Интервенције треба да омогуће преступницима да остваре значајне циљеве, и да развију вештине да задовоље своје животне циљеве на социјално прихватљиве начине (Lutz et al., 2022). У том смислу се истиче да рехабилитациони напори не треба да буду усмерени само на смањење ризика, већ да преступницима треба помоћи да идентификују примарна људска добра, која ће да задовоље на просоцијалан начин, користећи своје снаге (Loh & Cheng, 2023). Компоненте GLM третмана укључују мотивисање преступника за промену и изградњу терапијских савеза (Garritsen et al., 2024). Уместо фокуса на елиминацију GLM модел предлаже да се промовише јачање снага, вештина и способности сваког појединца које су неопходне за изградњу доброг живота (Looman & Abrascen, 2013; Tyler et al., 2020).

Наведена два модела данас паралелно егзистирају и воде се полемике о предностима и недостацима сваког од њих. Међутим, све више се указује на потребу интеграције ова два модела, како би пракса процене и третмана преступника била ефективнија (Horan et al., 2020).

4. КОНСТРУКЦИЈА ИНСТРУМЕНАТА ПРОЦЕНЕ РИЗИКА ОД РЕЦИДИВИЗМА

Без обзира да ли се ради о инструментима који се базирају на статичким факторима или укључују бројне домене ризика и потреба процес развијања и тестирања је сличан (Picard-Fritsche et al., 2017). Иако инструменти процене имају велики број предности, да би били квалитетни морају задовољити одређене критеријуме, а најважнији су објективност мерења, валидност и обука особља (Casey et al., 2014; Latessa & Lovins, 2010). Уколико инструменти не задовољавају ове критеријуме примена је упитна, јер су грешке мерења веће.

Процес развијања инструмента процене ризика од рецидивизма изискује велика финансијска улагања. Потребно је ангажовати професионално особље са искуством у области психометрије и раду са осуђеничком популацијом, које би требало да развије инструмент, спроведе почетну студију валидације, обуку особља, да помогне у стварању могућности за дугорочну примену обуке, пружи смернице о будућим корацима потребним за одржавање ефикасности инструмента и процеса процене, укључујући периодичне поновне валидације (Casey et al., 2014). Додатно, како би пракса процене била емпиријски заснована неопходно је периодично ревидирање методологије рада третманских службеника, у складу са новим налазима истраживања (Kelley et al., 2020). Уколико се све ово спроведе, дугорочно се, искључивањем преступника ниског ризика из интензивних третмана остварују уштеде и повећава се безбедност заједнице, јер су преступници који су високоризични под интензивнијим надзором и третманом (Latessa & Lovins, 2010).

4.1. Одабир и бодовање фактора

Да би се конструисао инструмент процене, прво треба прикупити податке, на репрезентативном узорку преступника о великом броју потенцијалних фактора ризика (Eckhouse et al., 2019; Werth, 2019a). У овом процесу се може тестирати на стотине фактора, након чега ће се одредити који од њих најбоље предвиђају рецидивизам (Koeperke & Robinson, 2018). Период праћења преступника, како би се утврдило да ли је дошло до рецидивизма, обично траје од једне до три године (Casey et al., 2014; Johnson & Hardyman, 2004). Затим следи анализа података, а фактори за које се установи да су повезани са рецидивизмом бивају инкорпорирани у инструмент (Casey et al., 2014). На овај начин се врши одабир ајтема који су предиктори криминалног понашања (Bonta et al., 1998; Picard-Fritsche et al., 2017). Уобичајени фактори су криминална историја, старост при првом хапшењу, употреба супстанци, образовање и радни статус, историја антисоцијалног понашања, антисоцијални образац личности и антисоцијални пријатељи. На одабир фактора утиче теоријски приступ и емпиријска сазнања која стоје у основи инструмента (Duwe, 2019; Werth, 2019a). Након тога, потребно је размотрити да ли и која додатна питања треба поставити, у зависности од контекста и сврхе процене (Picard-Fritsche et al., 2017). Разматрање да ли одређени фактор треба да се нађе у инструменту треба засновати на релевантној теорији, те водити рачуна да је утицај на исход који се жели предвидети у складу са постојећом теоријом. Сугерише се, да је уместо укључивања великог броја фактора којима се процењују ризици и потребе, боље да процена укључује само оне ајтеме који утичу на побољшање предиктивне валидности (Duwe, 2019).

Након одабира фактора треба утврдити снагу сваког фактора у предвиђању рецидивизма. У односу на то се и одређује начин бодовања фактора. Иако у великој мери постоји консензус у вези главних фактора ризика, њихово бодовање може значајно варирати у инструментима (Picard-Fritsche et al., 2017). Према Берџесовом моделу (*Burgess model*) сви фактори се бодују на истоветан начин. Други модел се заснива на различитом бодовању фактора (Bonta, 2000; Eaglin, 2017). Тако се на пример број претходних осуда сматра

значајнијим предиктором рецидивизма у односу на незапосленост, па би тај фактор био оцењен већим бројем поена (Eaglin, 2017). Транспарентност и једноставност Берцесовог модела вероватно је главни разлог његове дуготрајне примене. Овај метод пружа осећај самопоуздања и сигурности приликом коришћења инструмента (Duwe & Kim, 2016).

Одабир фактора и утврђивање њихове предиктивне снаге један је од најтежих корака из неколико разлога. Пре свега није само од значаја да ли су одређени ризични фактори предиктивни, већ је важно и да ли постоји интеракција између њих. Такође, приликом дизајнирања инструмената, поставља се и питање грешке, јер се инструменти дизајнирају тако што се резултати групне статистике преносе на појединца. Стога, како се вероватноћа рецидивизма процењује на основу одређеног броја случајева са сличним карактеристикама, процена говори о статистичкој вероватноћи да неко учини кривично дело, а не о стварном ризику процењиване особе. Проблем представља и предвиђање ретких догађаја. Због великог броја података који се користе за дизајнирање инструмената, догађаји који се ретко јављају често се не могу се проценити (Kemshall, 2003 према Chojecka, 2014).

4.2. Дефинисање категорија ризика

Након што се сваки фактор у инструменту бодује на основу повезаности са рецидивизмом, одређује се скор ризика, из кога треба дефинисати нивое ризика (Коерке & Robinson, 2018; Picard-Fritsche et al., 2017). На пример, ако учесталост рецидивизма у узорку расте између оцене три и четири, ово је логичан гранични скор за нову категорију ризика (Johnson & Hardyman, 2004; Picard-Fritsche et al., 2017). Међутим, место на којем се постављају гранични скорови за нову категорију ризика често одражава став о прихватљивој вероватноћи ризика у одређеном времену и друштвеном контексту без интервенције. Тако, на први поглед објективно и неутрално категорисање није ништа друго до ствар конструкције инструмента (Eaglin, 2017). Наведено можемо илустровати резултатима истраживања (Flores et al., 2016) у коме су аутори у циљу испитивања лажно позитивних и лажно негативних резултата, позитивних и негативних предиктивних вредности COMPAS инструмента, спровели две анализе, при чему су у првој заједно посматрали особе код којих је процењен низак и средњи ризик наспрам високоризичних преступника, а у другој преступнике ниског ризика наспрам средње и високоризичних. Оваквим начином је показано да се удео лажно позитивних резултата смањује када се групишу случајеви ниског и средњег ризика, али и да се повећава број лажно негативних резултата у односу на ситуацију када се заједно посматрају средње и високоризични преступници наспрам преступника код којих је процењен низак ризик. Додатно, посматрањем ниско и умерено ризичних преступника као групе ниског ризика, повећавају се позитивне предиктивне вредности, али се паралелно са тим и смањују негативне предиктивне вредности. У том смислу како ће се посматрати преступници средњег ризика јесте ниво толеранције друштва на рецидивизам.

Данас се користи велики број инструмената процене ризика у које су инкорпорирани поједини исти али и различити фактори ризика, који се некада разликују и по начину бодовања. Стога не изненађује што постоји ниска подударност у категоријама ризика међу инструментима којима се процењују исти исходи (Coulter et al., 2022; Kroner & Derrick, 2022; Simourd, 2004). Хендерсон и Милер (Henderson & Miller, 2013) наводе да напредак у процени ризика има позитиван утицај на рехабилитацију и да доприноси бољем предвиђању којим преступницима треба виши интензитет надзора и третмана. С друге стране, напредак у процени ризика од рецидивизма створио је нове проблеме и изазове.

Хансон и сарадници (Hanson, Bourgon, et al., 2017) истичу проблем упоређивања резултата процена које су вршене различитим инструментима. Инструментима процене преступници се разврставају у три до пет категорија ризика. Иако наведене категорије утичу на поступање са преступником неретко се различито тумаче, те се могу, у зависности од

инструмента до инструмента, разликовати граничне вредности категорија ризика (Hanson, Babchishin, et al., 2017; Kroner & Hanson, 2022). Додатно, не постоје јединствени стандарди који повезују ознаке категорија ризика са одређеним значењима, као што су учесталост рецидивизма, психолошке особине или потребе за третманом. Сходно томе, постоје значајне разлике у рецидивизму преступника за које је исти ниво ризика процењен различитим инструментима (Hanson, Babchishin, et al., 2017). Такође, долази и до ситуације да иста особа може различитим инструментима да буде разврстана у различите категорије ризика (Hanson, Bourgon, et al., 2017). На основу овога, може се извести закључак да нису важне карактеристике преступника, већ који инструмент је примењен, што може знатно умањити ефекте корективно-рехабилитационог рада. Постојање вишеструких инструмената процене отвара питања у погледу еквивалентности, те особа која је идентификована као високоризична применом једног може бити идентификована као средњеризична применом другог инструмента (Bourgon et al., 2018).

У прилог наведеној тврдњи иду резултати истраживања (Bourgon et al., 2018) које је спроведено у Канади у периоду од септембра до децембра 2014. године, а којим је идентификовано 20 инструмената, који су подељени у три групе: инструменти који процењују општи (десет инструмената), сексуални (девет инструмената) и рецидивизам партнерског насиља (три инструмента). Овим инструментима се преступници деле у три до пет категорија ризика. На пример *Service Planning Instrument (SPIn)* и *Level of Service Inventory-Ontario Revision (LSI-OR)* имају различит број категорија, а оне категорије са истим ознакама немају исто значење. Очекивана учесталост општег рецидивизма за високо ризичне преступнике који се процењују SPIn инструментом је 54,0%, док је за две највише категорије LSI-OR од 66,0% до 87,0%. Слично је и са инструментима за сексуалне преступнике. Поређења указују да је иста категорија на номиналном различито дефинисана на квантитативном нивоу. Конкретно, учесталост рецидивизма за категорију умерено-висок за *Static-2002R* приближно је двоструко већа од учесталости за ниво ризика са истим именом у *Static-99R* инструменту (од 26,0% до 34,0% за *Static-2002R* у поређењу са 11,0% до 15,0% за *Static-99R*). Разноликост инструмената доводи до тога да се са особама са истом казном и истим криминогеним потребама може различито поступати. Ако на пример посматрамо особу која има очекивану учесталост рецидива од 20,0%, SPIn и *Level of Service/Case Management Inventory (LS/CMI)* би ову особу категорисали као преступника код кога је детектован низак ризик, LSI-OR као особу код које је ризик врло низак а *Saskatchewan Primary Risk Assessment (SPRA)* као преступника средњег ризика, што може резултирати неефикасношћу система (Bourgon et al., 2018).

Наведени проблеми су допринели размишљању о успостављању стандардизованог система процене ризика, на основу кога би се са преступницима поступало на сличан начин независно од коришћеног инструмента (Davies et al., 2022; Hanson, Bourgon, et al., 2017; Hogan, 2021; Wielinga, 2022). Зато се предлаже да сви инструменти осуђене разврставају у пет нивоа ризика. Сваки од пет нивоа ризика описивао би скуп карактеристика које су повезане са вероватноћом рецидивизма, криминогене потребе, препоручене корективне интервенције и очекиване исходе третмана, чиме би се повећала правичност и ефикасност система и смањиле недоследности у процени (Davies et al., 2022; Hanson, Bourgon, et al., 2017; Kroner & Hanson, 2022).

У складу са наведеним, ризик од рецидивизма особа које су разврстане у први ниво не би се разликовао од ризика особа које се не налазе у казненој евиденцији и износио би до 5,0% у периоду од три године. Већина особа код којих је процењен први ниво ризика без примене третмана не би рецидивирала. За њих би затворска казна била контрапродуктивна, те се сматра да би био довољан минималан интензитет надзора у заједници. За преступнике који се налазе у другом нивоу ризика, карактеристично је постојање једне или две криминогене потребе, као и присуство појединих некриминогених потреба. Реч је о особама које имају ресурсе и снаге и које би брзо и позитивно одговориле на третман. Учесталост рецидивизма особа које се

налазе у овој категорији је од 10,0 до 30,0%. Дуготрајне интервенције у затворском окружењу потенцијално би довеле до повећања рецидивизма. Стога фокус треба да буде на краткорочним интервенцијама у заједници, које би биле усмерене на решавање тренутних проблема. Са таквим интервенцијама, у року од шест месеци ризик би се смањио и достигао ризик особа из првог нивоа. Код осуђених који се налазе у трећем нивоу ризика, постоје вишеструке криминогене и некриминогене потребе. Иако ове особе поседују одређене снаге и ресурсе, криминогене и некриминогене потребе су препрека за њихово коришћење. Рецидивизам особа код којих је процењен трећи ниво ризика је око 40,0%, у периоду од две године. Ови преступници би имали користи од третмана у заједници, који би трајао од 100 до 200 сати и допринео би смањењу рецидивизма за око 10,0%. Додатно, око половина преступника из ове групе, уз успешне интервенције имала би учесталост рецидивизма сличну особама из другог нивоа ризика (око 19,0% током две године), која би се дуготрајно, у периоду од пет до седам година постепено смањивала. Код осуђених који се налазе у четвртном нивоу ризика, криминогене потребе су најчешће присутне у свим доменима који су релевантни за ризик, при чему је одређен број потреба хроничног и озбиљног карактера. Присутан је и велики број хроничних и озбиљних некриминогенних потреба. Иако су код ових особа присутне одређене снаге и ресурси, постоје препреке за њихово коришћење. Учесталост рецидивизма, за период од две године износи, у просеку, око 65,0%. Како је реч о особама које имају велики број хроничних криминогенних потреба, потребни су интензивни, дуготрајни третмани, од 200 до 300 сати у затвору и након отпуста. Такво конципирање третмана допринело би смањењу рецидивизма за око 10,0%. Ипак, учесталост рецидивизма би и даље била висока, мада се са повећањем година праћења може смањивати, те достићи учесталост рецидивизма особа које се налазе у трећем нивоу ризика. Код особа код којих је процењен пети ниво ризика, постоји највећи број криминогенних и некриминогенних потреба, а готово све су хроничне и озбиљне. Ресурси и снаге су изузетно ограничени, ако уопште постоје, или се користе за бављење криминалним активностима. Учесталост рецидивизма је око 90,0%, у периоду од две године, стога су потребне високо структуриране, свеобухватне, интензивне и дуготрајне (преко 300 сати) интервенције у затвору и заједници. Смањење рецидивизма би се одвијало постепено, током неколико година, Уз примену адекватних интервенција, може се приближити рецидивизму преступника који се налазе у четвртном нивоу ризика, уз додатно смањење са повећањем година старости, те после педесет година старости може достићи учесталост рецидивизма особа које се налазе у другом нивоу ризика (Hanson, Bourgon, et al., 2017).

До данас, иако амбициозан циљ, систем од пет нивоа ризика једини је покушај стандардизације комуникације о ризику (Coulter et al., 2022). Са оваквим стандардизованим системом, у идеалном случају, не само да би се појединци у различитим нивоима ризика осетно разликовали, већ би разлике у третману које су повезане са нивоом ризика биле емпиријски засноване. Ови нивои ризика још једном подсећају да говоримо о истим људима, без обзира на инструмент који се користи или државу у којој преступници извршавају казну (Bourgon et al., 2018).

4.3. Валидација инструмента

Када се развије инструмент, следи његова валидација, која има етички, практични и научни значај (Salo et al., 2016). Валидација би требало да се врши на новом, уместо на узорку који је коришћен за стварање инструмента. Што је више тестова валидације на различитим узорцима, то су добијени подаци поузданији (Picard-Fritsche et al., 2017). Практичари морају бити опрезни при коришћењу инструмента који су у раним фазама истраживања, јер да би инструмент био успешно коришћен мора бити потврђена његова предиктивна валидност (Bonta, 2002). У зависности од дизајна истраживања, почетна студија валидације може трајати неколико година (Casey et al., 2014; Latessa & Lovins, 2010).

Валидација утиче на поверење стручњака и осуђених у инструмент (Austin, 2006). Уколико службеници немају поверење у инструмент процене, није препоручљиво да га користе, јер га често не примењују сходно упутству, нити да би добили податке о преступнику који би им били од користи, већ га примењују зато што процена мора бити урађена (Casey et al., 2014). Такође и осуђени морају имати поверење у инструмент, а процес процене би требало да буде транспарентан, односно да преступник буде упознат који фактори се процењују и на који начин се вреднују. Ово је посебно важно за динамичке факторе ризика, јер знање наведених чињеница може помоћи осуђеном да предузме активности које ће последично утицати на смањење ризика (Austin, 2006). Коначно, валидација инструмента је кључна за стварање поверења заједнице у корективни систем (Johnson & Hardyman, 2004).

Пре спровођења студије валидације потребно је да се дефинише рецидивизам као мера исхода, јер ће избор мере рецидивизма одредити које податке треба прикупити. Постоје оправдани разлози за одабир поновног хапшења, поновне осуде или упућивања на извршење казне затвора, али за сваки избор постоје недостаци. Важно је знати да одабир мере исхода ограничава корисност инструмента у друге сврхе. На пример, валидација инструмента коришћењем поновног хапшења као мере исхода значи да инструмент неће моћи да класификује особе према њиховој вероватноћи да буду поново осуђене за насилно дело. Због тога је неопходно да се избор мере рецидивизма врши промишљено. Валидација инструмента за процену ризика од извршења дела која се релативно ретко јављају је тешка, јер ниска учесталост значи да је тешко конструисати инструмент који ће произвести групе које се разликују једна од друге. Због тога се већина инструмената валидира помоћу широких категорија, као што је свако поновно хапшење (Johnson & Hardyman, 2004).

Додатно, једном валидиран инструмент, периодично је потребно подвргнути поновним тестовима, посебно након било каквих значајних промена које могу утицати на учесталост кривичних дела или врста преступа (Casey et al., 2014; Eckhouse et al., 2019; US Department of Justice, 2019). Међутим, смернице за ревизије готово не постоје нити постоје критеријуми о учесталости када инструменти треба да се ажурирају, а временски период између ревизија често може бити дуг (Duwe, 2019). У периодичном вршењу истраживања којима се испитује валидност инструмената битно је да учествују научници који се баве овом проблематиком и стручњаци који су запослени у пеналном систему (Petrović i Jovanić, 2022).

4.3.1. Валидација преузетог инструмента

Један од проблема на који се указује када се дискутује о инструментима процене ризика јесте да ограничени ресурси утичу да се започне са применом већ постојећег инструмента, уместо да се за одређену државу и популацију развије нови инструмент, који одговара контексту и карактеристикама популације преступника (Forsman et al., 2023). Треба имати у виду да се инструмент може показати као добар у једном, али да због варијација закона, политике кажњавања, карактеристика популације преступника можда неће бити добар када се примени у другом окружењу (Casey et al., 2014; Hamilton et al., 2022; Johnson & Hardyman, 2004; Picard-Fritsche et al., 2017). За LSI-R који је развијен у Канади, показано је да не функционише једнако добро у Вашингтону и Пенсилванији, односно да многи фактори ризика не предвиђају рецидивизам у овим контекстима (Austin, 2004). Из наведених разлога важно је приступити локалној валидацији којом ће се утврдити да ли и које измене треба направити у инструменту како би се повећала његова предиктивна валидност, било да је реч о ајтемима, начину бодовања или редефинисању категорија ризика (Casey et al., 2014; Taxman, 2018).

Уважавајући напред наведено од велике је важности да се, уколико се бира коришћење постојећег инструмента, изабере онај за који су доступни сви релевантни подаци који се користе за утврђивање ризика појединца, што омогућава разумевање фактора који узрокују ризик и локалну валидацију и адаптацију (Garrett & Stevenson, 2020; Picard-Fritsche et al., 2017;

Prins & Reich, 2021). Додатно, важно је размотрити и да ли је врста ризика од рецидивизма који се процењује инструментом ризик који конкретна држава жели да процењује, јер се инструменти разликују у начину на који дефинишу рецидивизам (Picard-Fritsche et al., 2017).

Пре спровођења локалне валидације треба се упознати са постојећим истраживачким доказима о инструменту. Ипак, ово није довољно, те је неопходно утврдити ко је спроводио истраживања (Austin, 2006; Casey et al., 2014). Важно је да је инструмент оцењен од независних истраживача, који немају било какву корист од доказивања његове вредности. Ипак, већину истраживања спроводе аутори инструмената, који могу бити у сукобу интереса, односно може доћи до свесне или несвесне пристрасности. Они имају боље знање о томе како се инструмент користи, те таква сазнања могу довести до бољих резултата. С друге стране, независни корисник неће имати та сазнања, што ће утицати на резултате евалуације (Casey et al., 2014). У том контексту често се наводи да репликационе студије независних истраживача најчешће не показују добру предиктивну валидност као студије које су спровели аутори инструмената (Salo et al., 2016). У прилог наведеном истичемо и налазе до којих су дошли Фазел и сарадници (Fazel et al., 2022) а који наводе да су предиктивне перформансе инструмената биле прецењене у студијама у којима су учествовали аутори инструмената.

Сматра се да је локална валидација неопходна уколико је инструмент валидиран на мање од три слична контекста. Ипак, количина студија валидације није нужно повезана са квалитетом инструмента. Инструменти који су дуже у употреби, чешће имају и већи број валидационих студија. Међутим, само зато што је један инструмент проучаван више и свеобухватније од другог не мора значити да је бољи од новијих инструмената за које је спроведено мање студија (Casey et al., 2014).

4.3.2. Популација на којој се врши валидација инструмента

Без обзира да ли се конструише нови или се преузима постојећи инструмент, важно је на којој популацији ће бити валидиран, јер су поједине криминогене потребе повезане са социо-економском маргинализацијом (Maurutto & Hanah-Moffat, 2007). Иако је искуство показало да постоје варијације у предиктивној валидности инструмената за различите групе преступника (Johnson & Hardyman, 2004), те да су расна или етничка припадност и пол важни извори пристрасности у процени (Desmarais et al., 2016; Goddard, 2021; Thomas & Pontón-Núñez, 2022; Viljoen et al., 2019) по овом питању постоје неконзистентна мишљења. Присталице инструмената наводе да они елиминишу пристрасност, док критичари указују да је пристрасност присутна и да води ка неповољном положају маргинализованих група (Van Eijk, 2020). Из тог разлога процена на основу образовних постигнућа, прихода, запослења, становања, суседства и слободно временских активности резултира вишим нивоима ризика за маргинализоване групе (Van Eijk, 2020). Многи од ових фактора су у корелацији са социоекономским статусом, што указује да је њихово инкорпорирање у инструменте упитно, јер социоекономске пристрасности инструмента представљају директну дискриминацију (Van Eijk, 2020).

У складу са наведеним поједине групе ће бити процењене као високоризичне, односно према њима се могу, због већег броја потреба, примењивати интензивније интервенције (Maurutto & Hanah-Moffat, 2007). Те потребе не морају нужно бити повезане са ризиком од рецидивизма, односно не морају у конкретном случају бити криминогене. Неке од криминогених потреба које су повезане са расом су социоекономски статус, образовање, запослење, животни стил. Такође, иако су бројна истраживања показала да је криминална историја значајан предиктор криминалног понашања у снажној је корелацији са расом (Bessenyey, 2000; Eaglin, 2017; Haarsma et al., 2020; Lowder et al., 2019; Mayson, 2018). Тако се, на пример несразмерно чешће и на ранијем узрасту хапсе припадници црне расе (Ramos, 2021). Чешћи контакти са правосудним системом не морају нужно значити и виши ризик. Већина

ових контакта долази из појачаног надзора. На пример, када су у питању кривична дела везана за дроге, чешће се хапсе припадници црне расе иако они дрогу користе по сличној учесталости као други (Eaglin, 2017). Тако је учесталост рецидивизма међу припадницима црне расе виша од било које друге етничке групе (Thomas et al., 2022).

На основу метаанализе 128 студија (151 независан узорак) из девет земаља, указује се да су етничке мањине постигле знатно виши резултат на већини домена, укључујући укупан скор, са разликом која се може класификовати као мала по величини. Изузетак је био домен којим се процењују емоционалне и личне карактеристике где су мањине постигле нижи резултат (Olver et al., 2014). Једно од објашњења за овакву ситуацију је несвесна пристрасност која доприноси да се мањине стављају у неповољан положај чиме се одражавају друштвене неједнакости (Eaglin, 2017).

Имајући наведено у виду истиче се да укључивање појединих фактора ризика у инструменте, било да је реч о статичким или динамичким отвара бројне етичке и правне дилеме. На пример, ако је статус незапослености у снажној корелацији са расом, могао би се уклонити из инструмента, под условом да не угрожава тачност предвиђања (Picard-Fritsche et al., 2017). Истиче се потреба да се фактори који су у снажној корелацији са расом изоставе из инструмента процене, а уколико није могуће да инструмент буде расно неутралан онда га не треба ни користити (Mayson, 2018).

У односу на пол, бројни аутори критикују инструменте због ослањања на податке који су добијени на узорцима мушке популације те занемарују факторе ризика релевантне за жене (de Vogel et al., 2019; Klein Haneveld et al., 2022; Lowenkamp et al., 2001; Rossdale et al., 2020; Scanlan et al., 2020; Werth, 2019a; Yesberg et al., 2015). Ова ситуација је складу са чињеницом да је затворски систем превасходно дизајниран према потребама мушке осуђеничке популације (Pinheiro et al., 2021). Треба истаћи да развој инструмента захтева велике репрезентативне узорке, али и да мушкарци чине много више кривичних дела, те да представљају већу опасност за заједницу (Giguère et al., 2021). Ипак, не треба занемарити родно засноване факторе ризика као што су искуство злостављања, економска маргинализација, родитељски стрес, дисфункције интимних односа и самоефикасност (Scanlan et al., 2020; Wanamaker & Brown, 2022; Wolf et al., 2023).

Везано за полне разлике, наводи се да је LSI-R инструмент родно неутралан. Међутим, ова тврдња је доведена у питање јер инструменти често занемарују контекст преступа жена и углавном су изведени из теорија о делинквенцији и криминалитету код мушкараца (Holtfreter & Cunn, 2007). Фактор ризика који је чешћи код жена у односу на мушкарце је злостављање у детињству, те криминално понашање жена може бити резултат деловања овог фактора. Иако се злостављање сматра једним од најзначајнијих фактора који су истраживачи занемарили он може деловати кроз једну или више области мерених инструментом процене. На пример, могуће је да злостављање у детињству утиче на склоност ка употреби алкохола или дрога. Такође, злостављање у детињству може довести до развоја емоционалних проблема који доприносе криминалном понашању. На тај начин злостављање може да се манифестује помоћу другог фактора који је инкорпориран у инструмент. Међутим, и поред тога, знање о претходном злостављању може имати импликације на стил и начин спровођења корективног третмана (Lowenkamp et al., 2001). На значај злостављања и занемаривања у детињству указују резултати студије (Widom & Osborn, 2021) којом је утврђено да злостављање у детињству повећава вероватноћу хапшења жена за било које кривично дело и за кривична дела са елементима насиља. Још једна студија (Trauffer & Widom, 2017) показује да су жене са историјом злостављања у детињству у повећаном ризику од хапшења због насиља. Жене са историјом злостављања и занемаривања такође су у повећаном ризику од хапшења због ненасилних кривичних дела. Макариос (Makarios, 2007) долази до податка да постоји већа вероватноћа да ће злостављана деца бити ухапшена у одраслом добу због насиља, али и да су ефекти злостављана јачи код жена за разлику од мушкараца.

Метаанализа инструмената из *The Level of Service (LS)* групе показује да мушкарци постижу виши резултат на укупном скору и следећим подскалама: Криминална историја, Пријатељи, Слободно време, Злоупотреба дрога, Асоцијални образац и Ставови. Насупрот томе, жене су постигле знатно више резултате на следећим подскалама: Образовање и запошљавање, Породица и брак, Финансије, Услови становања и Емоционалне и личне карактеристике. Укупни резултати су показали снажну предиктивну тачност, посебно за општи рецидивизам и код мушкараца и код жена. Велика четворка била је међу најјачим предикторима општег и насилног рецидивизма за оба пола. Образовање и запошљавање је такође снажан предиктор код оба пола и оба исхода. У узорцима женских преступника, Употреба супстанци и Емоционалне и личне карактеристике били су снажни предиктори општег рецидивизма (Olver et al., 2014).

Уважавајући досадашње дискусије о потреби одвојеног нормирања инструмената за мушку и женску осуђеничку популацију развијено је неколико инструмената који узимају у обзир полне разлике у факторима ризика, а поједини инструменти који су нормирани на мушкој осуђеничкој популацији су адаптирани за коришћење са осуђеним женама. *Women's Risk Needs Assessments (WRNA)* инструмент је развијен 1999. године и тренутно је у употреби шеста ревизија, а процењује и родно неутралне (криминална историја, употреба супстанци, финансије) и родно респонзивне факторе (сексуалне трауме, проблеме менталног здравља, конфликтне односе, виктимизацију), а дизајниран је за процену општег рецидивизма и може се користити самостално или као допуна за LSI-R (Hamilton et al., 2016; Wolf et al., 2023). Такође, *The Female Additional Manual (FAM)* је родно осетљив инструмент за процену ризика осуђених жена који се примењује као додатак уз HCR-20 (Rossdale et al., 2020). Развијен је 2014. године и садржи осам родно осетљивих фактора: Проституција, Тешкоће у родитељству, Младаљачка трудноћа, Покушај самоубиства/самоповређивања, Прикривено/манипулативно понашање, Ниско самопоштовање, Проблематична бригаа о деци и Проблематични присни односи. Додатно, постоји могућност кодирања ризика од самодеструктивног понашања, виктимизације и ненасилног криминалног понашања (de Vogel et al., 2019).

Истраживање (de Vogel et al., 2019) које је спроведено у Холандији на узорку од 78 осуђеница имало је за циљ да испита предиктивну валидност већег броја инструмената. У периоду праћења од три године значајну предиктивну валидност, за све врсте рецидивизма, показали су следећи инструменти или њихове подскеле: FAM финална процена ненасилног криминалног понашања ($AUC = ,780$), *Short-Term Assessment of Risk and Treatability (START)*, скала вулнерабилности ($AUC = ,748$), PCL-R интерперсонални сегмент ($AUC = ,724$), *Historical Clinical Risk Management-20 Version 3 (HCR-20V3)* ($AUC = ,711$), PCL-R ($AUC = ,710$), комбинација FAM и HCR-20V3 ($AUC = ,695$), HCR-20 клиничка скала ($AUC = ,684$), HCR-20V3 клиничка скала ($AUC = ,680$), FAM ($AUC = ,676$) и HCR-20V3 историјска скала ($AUC = ,672$). У периоду праћења од 11,8 година START скала вулнерабилности ($AUC = ,698$), FAM финална процена од ненасилног криминалног понашања ($AUC = ,679$), HCR-20V3 клиничка скала ($AUC = ,673$), HCR-20V3 ($AUC = ,667$), HCR-20 клиничка скала ($AUC = ,662$), комбинација FAM и HCR-20V3 ($AUC = ,661$) и FAM ($AUC = ,648$) достигли су значајну предиктивну валидност али са нешто нижим вредностима. С друге стране, испитивање предиктивне валидности за насилни рецидивизам показује да ниједан инструмент није био предиктиван у периоду праћења од три године. У периоду праћења од 11,8 година насилни рецидивизам су предвидели START скала вулнерабилности ($AUC = ,704$) и HCR-20 клиничка скала ($AUC = ,690$).

4.4. Обука особља за примену инструмента

Када се сви претходни кораци спроведу, неопходно је организовати обуку особља за примену инструмента, како би стручни радници који ће се бавити проценом ризика стекли

неопходна знања и вештине. Поред обуке која треба да се спроведе када се у пеналну праксу уводи нови инструмент, неопходне су и периодичне поновне обуке (Casey et al., 2014). Обуком се доприноси да процена буде ефикасна и да испуњава свој циљ, а то су адекватни планови управљања ризиком (Public Safety Performance Project, 2011). Додатно, обука за примену инструмената доприноси систематичнијем разматрању фактора ризика и доводи до боље анализе значаја фактора ризика, те након обуке стручни радници имају више вештина да образложе своје процене и планове управљања ризиком (McNiel et al., 2008). Такође, потребно је периодично утврђивати да ли се инструмент користи сходно упутству. Овакве провере су корисне јер би сигнализирале да ли је обука која је реализована довољна или је потребно спровести поновну обуку особља (Casey et al., 2014).

Иако се недвосмислено указује на значај обуке, она се често спроводи само када се у пеналној пракси започиње са коришћењем новог инструмента. Након тога, додатне обуке нису пракса, а запослени који не заврше обуку уче од колега који су учествовали у обуци (Latessa & Lovins, 2010). Оваква ситуација може да доведе до погрешне процене ризика посебно уколико се примењују инструменти у које су инкорпорирани динамички фактори ризика (Rufino et al., 2011; Simourd, 2004). Значај обуке истиче већи број аутора, те се наводи да се разлике у процени између два стручна радника повећавају уколико изостане обука за примену инструмента (Haarsma et al., 2020; Latessa & Lovins, 2010). Неконзистентна мишљења постоје по питању да ли особље које није завршило обуку прецењује или утврђује нижи ниво ризика код преступника. Има аутора (Fitzgibbon, 2007) који апострофирају да изостанак обуке утиче на прецењивање ризика преступника. С друге стране, Пени и сарадници (Penney et al., 2014) заступају мишљење да нижи ризик код преступника процењују запослени који нису обучени за примену инструмента, док исте особе као више ризичне процењују обучени стручни радници. Рајх и сарадници (Reich et al., 2016) су становишта да се ризик преступника прецењује независно од обуке, али да обука доприноси да процењен ризик буде приближнији стварној учесталости рецидивизма преступника из одређене категорије ризика.

5. КАРАКТЕРИСТИКЕ ИНСТРУМЕНАТА ПРОЦЕНЕ РИЗИКА

Данас постоји велики број инструмената процене ризика од рецидивизма који се могу поделити у две групе, а то су општи и специјализовани. Општи процењују генерални ризик од рецидивизма без обзира на врсту и тежину кривичног дела, док специјализовани процењују ризик извршења одређене врсте кривичних дела (Eaglin, 2017; Public Safety Performance Project, 2011). Инструменти се разликују и по томе да ли су у њих инкорпорирани само статички или и статички и динамички фактори. Поред фактора ризика и потреба у неке инструменте су инкорпорирани и протективни и фактори респонзивности (Casey et al., 2014; Desmarais et al., 2016; Eaglin, 2017). На пример, *Structured Assessment of PROtective Factors for violence risk - Sexual Offence version* (SAPROF-SO) инструмент се користи за процену насилног и сексуалног рецидивизма, а састоји се од протективних фактора (Willis et al., 2020).

Инструменти се могу разликовати и по начину прикупљања података. Могу се користити подаци из званичних евиденција, интервју са преступником, самопријава, а могу се добити и подаци од других особа, као што су чланови породице. Некада се користи један начин, а некада више њих паралелно, што може допринети провери и допуни података. Сваки од начина има одређене предности и недостатке. Уколико се подаци прикупљају преко званичних евиденција, треба имати у виду да оне можда неће одражавати стварно стање ствари. Уколико се интервју користи од стране стручњака који је обучен за примену инструмента он ће бити у могућности да детаљније објасни питање, постави додатна питања, те да професионално процени истинитост одговора (Casey et al., 2014).

Анкете о самопријављивању могу бити корисне уколико преступник разуме питања и даје искрене одговоре (Casey et al., 2014). Неретко се мисли да упитници за самопријаву имају нижу валидност у односу на професионално оцењене мере ризика (Morgan et al., 2013). Скале самопредвиђања (*Self-prediction*) обично нису саставни део инструмента. Међутим, под претпоставком да особа има довољно самоспознаје да увиди своје ставове и будуће поступке, самопредвиђање може бити значајно и повећати тачност процене, али и утицати на виши ниво укључености у процес сопствене промене (Korner et al., 2020). Додатно, информације добијене путем самопријаве, које су прикупљене у поверљивим условима, могу бити поуздане и валидне, посебно у ситуацијама када је службена документација ограничена. Ипак и поред тога постоји велики скептицизам у погледу њихове тачности (Pham et al., 2021).

Корнер и сарадници (Korner et al., 2020) наводе да самопредвиђање може имати три облика: изјаве о намери за будуће извршење кривичног дела; изјаве о вероватноћи поновног преступа; и предвиђање фактора ризика. Морган и сарадници (Morgan et al., 2013) истичу да овако добијени подаци могу бити драгоцени, те да је важније да учинилац предвиди проблеме током реинтеграције, а не сопствено криминално понашање. Међутим, осуђени су минимално укључени у сопствену припрему за отпуст или предвиђање проблематичних области којима се треба позабавити након отпуста. Сугерише се да преступници не само да могу, већ би требало да буду активно ангажовани у овом процесу.

На значај самопредвиђања указују и резултати студије Корнера и сарадника (Korner et al., 2020) која је реализована између новембра 2012. и децембра 2014. године, на узорку од 131 осуђеног, који су отпуштени из затвора у Тексасу. Резултати указују на значај самопредвиђања, те да су најзначајније скале биле оне којима се процењује импулсивност, употреба супстанци и слободно време.

5.1. Општи инструменти процене ризика

Као што је већ напоменуто општи инструменти не праве разлику између врсте ризика који се процењује, односно примењују се према целокупној осуђеничкој популацији и говоре

о вероватноћи извршења било ког кривичног дела у будућности. Ови инструменти су широко распрострањени у пеналној пракси, а у наставку ће бити приказани неки од њих.

5.1.1. *Wisconsin Risk Need Assessment*

Wisconsin Risk Need Assessment развијен је 1980. године за процену преступника којима је изречена условна осуда или условни отпуст, како би се утврдио ниво ризика, третманске потребе и ниво надзора (Turner et al., 2013). Састоји се од 23 статичка и динамичка фактора који су подељени у две подске (Prince & Butters, 2013). Подскала којом се процењује ризик састоји се од 11 статичких и динамичких фактора, а неки од њих су: Промена адресе у претходној години, Проблеми са употребом алкохола и дрога, Старост при првој осуди (Frantzen, 2021). Процена се врши коришћењем података из званичних евиденција, на основу разговора са преступником и блиским особама (породица, пријатељи) (Henderson et al., 2007). Преступници се категоришу као особе са минималним (до седам поена), средњим (од осам до 14 поена) или максималним ризиком (15 или више поена) (Henderson & Miller, 2013).

Скала потреба се састоји од 12 ајтема, а неки од њих су: Запошљавање, Управљање финансијама, Брачни и породични односи, Пријатељи (Henderson & Miller, 2013). Код преступника могу бити процењене минималне (14 или мање поена), средње (од 15 до 29 поена) или максималне потребе (30 или више поена) (Henderson et al., 2007).

Инструмент је често критикован јер превише људи бива класификовано у највиши ниво ризика због бодовања фактора којим се процењује насилно понашање у претходних пет година. Овај фактор се бодује са нула или 15 поена у зависности да ли је одсутан или присутан. Овакво бодовање произлази из забринутости од поновног насилног понашања. Међутим, таква ситуација доприноси великом броју лажно позитивних резултата, а начин бодовања није емпиријски заснован (Eisenberg et al., 2009; Prince & Butters, 2013).

5.1.2. *Dynamic Risk Assessment for Offender Reentry (DRAOR)*

DRAOR је развијен 2007. године за предвиђање општег и насилног рецидивизма (Davies et al., 2022; Muirhead et al., 2018). Инструментом се процењују динамички и протективни фактори, а састоји се од 19 ајтема (de Roos et al., 2023). Процена се спроводи путем интервјуа са осуђеним, података из званичних евиденција и информација које су добијене од чланова породице (Muirhead et al., 2018).

Ајтеми су подељени у три субске. Стабилна и потективна субскала се састоји од по шест, а акутна од седам фактора (Lloyd et al., 2020). У оквиру стабилне субске се процењују фактори као што су антисоцијални ставови, став према ауторитету, контрола импулса и интерперсоналне вештине. У оквиру протективне субске се процењују фактори као што су просоцијална самоперцепција и асоцијације, очекивања, социјална подршка. Акутне ставке укључују ситуације (тренутно запослење), унутрашња стања (негативно расположење) и понашања (недавна употреба супстанци) која би се могла брзо променити (Davies et al., 2022; Stone et al., 2021). Стабилни динамички и заштитни фактори се користе за идентификовање потреба за интервенцијама, док су акутни фактори показатељи непосредне опасности од престапа. Стабилни фактори имају тенденцију да опстану у различитим окружењима и трајни су, при чему се очекује да ће њихове промене бити постепене током месеци или година. Акутни фактори се брже мењају, а њихово погоршање указује да је преступник у већем ризику да ускоро понови кривично дело. Заштитни фактори указују на снаге појединца које могу смањити ризик (Coulter et al., 2022). Сви фактори се бодују на скали од нула до два поена. Укупан скор представља збир резултата на акутној и стабилној субскали, од кога се одузима скор на протективној субскали, а може се кретати од минус 12 до 26 бодова, при чему виши

скор указује на виши ризик (Davies et al., 2022; Hanby, 2013; Muirhead et al., 2018; Perley-Robertson et al., 2022; Stone et al., 2021).

Резултати истраживања Мјурхеда и сарадника (Muirhead et al., 2018) указују да се *AUC* вредности крећу од ,59 за акутну субскалу до ,63 за укупан скор. Додатно, *AUC* вредност за стабилну субскалу је ,60, а за протективну ,61. Другим истраживањем (Hanby, 2013) је показано да су рецидивисти за разлику од нерацидивиста имали виши стабилни, акутни ризик и укупан резултат на инструменту, као и ниже скорове на заштитној субскали, те да је *DRAOR* валидан инструмент за процену и управљање ризиком. Скенлан и сарадници (Scanlan et al., 2020) показују да *AUC* вредност износи ,64 за жене и ,63 за мушкарце. Када је анализирана предиктивна валидност субскала установљено је да стабилна субскала значајно предвиђа рецидивизам жена (*AUC* = ,63), акутна рецидивизам мушкараца (*AUC* = ,62), а протективна рецидивизам мушкараца (*AUC* = ,59) и жена (*AUC* = ,64) (Scanlan et al., 2020).

5.1.3. *The Level of Service Inventory*

Група *LS* инструмената је до сада највише истражена и модификована и постоји велики број ревизија које су настале на основу оригиналног инструмента (*The Level of Service Inventory – LSI*) (Orton et al., 2021). Поред варијанте инструмента за одрасле и младе преступнике постоје верзије самопријаве и скининга, као и адаптације за одређене сетинге. Сви *LS* инструменти се састоје од кластера бинарних ајтема који су предиктори криминалног понашања, познати као велика четворка (Криминална историја, Антисоцијални ставови, Асоцијални пријатељи и Антисоцијални образац личности), односно великих осам, јер су додати образовање/запослење, Породица/брак, Слободно време/рекреација и Употреба супстанци (Olver et al., 2014). Фактори велике четворке су најјачи предиктори рецидивизма (Holtfreter & Csupp, 2007; Prins, 2019). Првобитне верзије су садржале и подскеле за процену финансија и услова становања, које су након валидационих студија брисане, као и домен личних/емоционалних односа, који је модификован у антисоцијални образац личности (Olver et al., 2014). Неки од инструмената из ове групе су: *LSI-R*, *The Level of Service Inventory-Revised: Screening Version* (*LSI-R:SV*), *LS/CMI*; *Youth Level of Service Inventory/Case Management Inventory* (*YLS/CMI*) и *LSI-OR* (Olver et al., 2014). Имајући у виду да је реч о једној од најпознатијих и најистраженијих група инструмената, у наредном делу биће приказана два најзначајнија инструмента из ње.

5.1.3.1. *Level of Services Inventory – Revised (LSI-R)*

LSI-R је развијен у сарадњи истраживача и практичара, у Канади, крајем седамдесетих година двадесетог века, за особе које се налазе на пробаацији и које су осуђене на краткотрајне затворске казне (до две године) у циљу процене ризика и потреба (Austin et al., 2003; Holtfreter & Csupp, 2007; Morgan et al., 2013). Утемељење инструмента је у перспективи социјалног учења (Kroner & Mills, 2001). Састоји се од 54 фактора разврстаних у десет подскела: Криминална историја (десет фактора), образовање и запошљавање (десет фактора), Финансије (два фактора), Породица и брак (четири фактора), Услови становања (три фактора), Слободно време (два фактора), Пријатељи (пет фактора), Алкохол и дрога (девет фактора), Емоционално и лично (пет фактора) и Ставови (четири фактора) (Flores et al., 2006; Van Ginneken, 2019). Сви фактори се бодују на истоветан начин, па осуђени добија нула бодова уколико је фактор одсутан, а један уколико је присутан. Оцена ризика представља збир бодова на свим ајтемима, тако да се скор ризика креће од нула до 54 (Kroner & Mills, 2001; Prince & Butters, 2013). У односу на скор ризика, преступници се разврставају у пет нивоа ризика: низак (до 13 поена), низак/средњи (од 14 до 23 поена), средњи (од 24 до 33 поена), средњи/висок (од 34 до 40 поена) и висок (више од 41 поена) (Ringland, 2011; Sea & Bang, 2021). Процена се спроводи путем

интервјуа са осуђеним (Holtfreter & Cupp, 2007), уз препоруку да се подаци прикупљају и од чланова породице, послодавца, из списка предмета, тестова на дроге и других релевантних извора (Flores et al., 2006).

Ово је један од највише истраживаних инструмената, а као позитивна карактеристика истиче се свеобухватност. Наводи се да је супериорнији од других инструмената јер обухвата више домена и укључује статичке и динамичке факторе ризика (Holtfreter & Cupp, 2007). У метаанализи (Gendreau et al., 1996) која је обухватила 131 студију објављену у периоду од 1970. до 1994. године LSI-R је идентификован као најкориснији актуарски инструмент. Постоје и негативне критике инструмента које се односе на употребу приликом доношења одлука о условном отпусту, јер су многи ајтеми који се процењују повезани са животом пре затвора. С обзиром да је много времена прошло од тренутка када је преступник живео у заједници Остин (Austin, 2006) наводи проблем релевантности питања. Такође, доводи се у питање тврдња да је инструмент родно неутралан (Holtfreter & Cupp, 2007; Prince & Butters, 2013).

5.1.3.2. Level of Service/Case Management Inventory (LS/CMI)

LS/CMI је развијен 2004. године (Jimenez et al., 2018). Реч је о свеобухватном инструменту процене који се користи за вођење случаја укључујући почетну класификацију преступника, спровођење интервенција које су усмерене на индивидуалне потребе, као и за праћење напретка у третману (Andrews & Dowden, 2007; Davidson et al., 2015).

Инструмент се састоји од пет одељака. Првим се испитује општи ризик и потребе и састоји се од 43 статичка и динамичка фактора, који се бодују са нула или један, у зависности да ли је одређени фактор присутан или одсутан. Фактори који се испитују груписани су у осам подскала: Криминална историја (осам фактора), Образовање/запошљавање (девет фактора), Породица/брак (четири фактора), Слободно време (два фактора), Пријатељи (четири фактора), Прокриминални ставови/оријентација (четири фактора), Проблеми са алкохолом/дрогама (осам фактора) и Асоцијални образац личности (четири фактора). Скор ризика се добија сабирањем поена на свим ајтемима, те се осуђени распоређује у пет нивоа ризика: врло низак (од нула до четири поена), низак (од пет до десет поена) средњи (од 11 до 19 поена), висок (од 20 до 29) и врло висок (од 30 до 43 поена) (Davidson et al., 2015; Wormith et al., 2012).

Други одељак је дизајниран за процену специфичних ризика и потреба и састоји се од 23 ајтема, који су подељени у две подске: Лични проблеми са криминогеним потенцијалом (14 фактора) и Историја извршених дела (девет фактора). Трећим одељком се испитују институционални фактори (десет фактора), односно проблеми током ранијег боравка у затвору. Четвртим одељком се испитују други проблеми осуђеног, преко 18 фактора, а укључују социјална и здравствена питања која завређују посебну пажњу. Петим одељком, који се састоји од осам фактора испитује се специфична респонзивност, те се прикупљају подаци о етничкој припадности, постојању когнитивних сметњи и слично (Wormith et al., 2012).

Резултати истраживања Ендруза и сарадника (Andrews et al., 2012) указују да је свих осам домена као и укупан резултат родно неутралан, те да је укупан резултат повезан са рецидивом мушкараца ($AUC = ,75$) и жена ($AUC = ,83$). Такође, предиктивна валидност је боља за жене него за мушкарце за свих осам домена, с тим да је једино код домена којим се процењује употреба супстанци и укупног скорa разлика значајна.

5.1.4. The Offender Assessment System (OASys)

OASys је уведен 2002. године у Енглеској и Велсу и ревидиран 2009. године (Bloomfield, 2019; Wong & Horan, 2019). Представља основу за процену ризика и потреба преступника који имају 18 или више година (Horan et al., 2020). Развијен је заједничким радом затворских и пробационих службеника, а заснован је на најновијим истраживачким доказима

и RNR принципима, са идејом да се обезбеди доследност у процени ризика и потреба осуђених (Bloomfield, 2019; Crawford, 2007; Dealey, 2020; O'Sullivan et al., 2021; Shaw & Edelmann, 2019).

Процена добијена OASys инструментом представља основу индивидуализованих планова третмана и управљања ризиком (Cook & Borrill, 2015; Forbes & Reilly, 2011). Инструмент омогућава мерење промена које су настале током третмана, али и указује на потребу за даљом, специјализованом проценом (Craissati & Sindall, 2009; Mair et al., 2006). Статички и динамички фактори који се процењују су подељени у подскеле (Dealey, 2020; Sutherland, 2019), а неке од њих су: Криминална историја и актуелно кривично дело, Становање и запослење, образовање и обука, Финансије (Sondhi et al., 2020). Подаци се прикупљају вођењем интервјуа и проучавањем документације (O'Sullivan et al., 2021). Ајтеми се бодују на тростепеној скали (од нула до два), при чему нула указује да фактор није присутан, а оцена два да је очигледно присутан (Salo et al., 2016; Sellbom et al., 2020). Поред тога, на поједина питања дати су дихотоми одговори (да/не). Процењивачи дају и додатна објашњења за оцене (Cook & Borrill, 2015).

У OASys инструменту се говори о две врсте ризика: ризик од озбиљне штете и ризик од поновног хапшења и осуде у периоду од две године. Озбиљна штета се дефинише као догађај који је опасан по живот и/или трауматичан и од кога се може очекивати да ће опоравак бити тежак или немогућ. Ризик од nanoшења штете има две кључне димензије: релативна вероватноћа да се догоди кривично дело и релативни утицај или штета кривичног дела. Нивои ризика за озбиљну штету су низак, средњи, висок или изузетно висок. Низак ризик значи да тренутни докази не указују на вероватноћу nanoшења озбиљне штете. Средњи ризик указује на постојање индикатора озбиљне штете, те да ће, иако је мало вероватно, до ње доћи, уколико се не промене околности, јер преступник има потенцијал да нанесе такву штету. Висок ризик указује на препознатљиве индикаторе озбиљне штете, при чему се истиче да би потенцијални догађај могао да се догоди у било ком тренутку, те да би утицај био озбиљан. Уколико је присутан веома висок ризик, постоји непосредни ризик од озбиљне штете. У том случају се верује да ће се потенцијални догађај десити чим се укаже прилика, а да ће утицај бити озбиљан (Her Majesty's Prison and Probation Service, 2019).

Инструмент је критикован пре свега због обимности и сложености (Raynor, 2007). Ипак, постизање равнотеже између свеобухватности и лакоће коришћења представља велики проблем, а како су методе процене постајале све софистицираније, тако су и инструменти постајали дужи и захтевнији за примену (Robinson, 2003). Резултати националне студије ставова о OASys инструменту која је спроведена са 180 службеника у Енглеској и Велсу између марта и децембра 2004. године указују да службеници као негативне стране истичу превише времена које је потребно за попуњавање инструмента, да је инструмент тежак за коришћење, те да је систем бодовања збуњујући. Такође се истиче да су поједина питања нефлексибилна и да је немогуће сваког осуђеног сврстати у неку од понуђених категорија (Mair et al., 2006). Исто наводи и Хана-Мофат (Hannah-Moffat, 2013) за све инструменте процене ризика од рецидивизма, те истиче да њиховом применом долази до поједностављивања, сажимања и организације чињеница према грубим типологијама (Hannah-Moffat, 2013). Истакнуто је да инструмент даје лажни осећај сигурности и да се корисније информације могу сазнати из говора тела или ставова осуђеног. Што се тиче позитивних карактеристике наведене су: свеобухватност и постојање мноштва информација на једном месту. Такође, истакнуто је да је инструмент користан за високоризичне преступнике, али не и за преступнике ниског ризика, уз образложење да ако је неко нискоризичан не треба улазити у све детаље који се процењују. Разлике у одговорима су постојале у односу на карактеристике запослених и то тако што су жене позитивније оцењивале инструмент, млађи испитаници од старијих, као и запослени који дуже користе инструмент (Mair et al., 2006). Додатно, особље је мишљења да се применом OASys инструмента у питање доводи њихова професионална процена, те да се њихова улога применом инструмента смањује (Dealey, 2020).

Истраживање (Ustinaviciute et al., 2009; Ustinaviciute et al., 2010 према Žukauskienė et al., 2014) које је реализовано у Литванији показује да су преступници који су осуђени у адолесценцији имали ниже резултате на већини подскала, у поређењу са онима који су извршили кривично дело први пут у одраслом добу. Испитивањем предиктивне валидности, установљене су значајне вредности за укупан узорак ($AUC = ,72$), узорак мушкараца ($AUC = ,67$) и жена ($AUC = ,86$). Највише вредности добијене су за образовање, обуку и запошљавање ($AUC = ,69$) за укупан узорак; Финансије ($AUC = ,68$) и образовање, обуку и запошљавање ($AUC = ,67$) за мушкарце и Емоционално благостање ($AUC = ,87$) за жене. Данас се на основу скоро ризика добија одвојена процена за насилни и општи рецидивизам (Shaw & Edelman, 2019; Yeadon et al., 2021).

5.2. Специјализовани инструменти процене ризика

Са развојем и чешћом применом инструмената процене ризика почели су да се појављују докази да општи инструменти нису добри за процену ризика од рецидивизма конкретних преступа. Из тог разлога пажња је почела да се усмерава на специјализоване инструменте процене, који укључују специфичне факторе за одређене врсте кривичних дела. Тако настају инструменти процене специјално дизајнирани за преступнике који су учинили кривична дела којима се угрожавају полне слободе и кривична дела која се врше применом физичког насиља, о којима ће у наредном делу рада бити више речи.

5.2.1. Инструменти за сексуалне преступнике

Тврдње да општи инструменти нису адекватни за процену сексуалног рецидивизма, засноване су на чињеници да не укључују факторе сексуалне девијације, који су важни предиктори сексуалног рецидивизма, већ образовни ниво, недостатак запослења, разноврсност кривичних дела, односно криминогене потребе које нису својствене сексуалним преступницима. Такође се истиче да општи инструменти потцењују ризик сексуалних преступника, што је поткрепљено нижим просечним резултатима које остварују на општим инструментима у поређењу са општом популацијом преступника (Wormith et al., 2012). Метаанализа (Hanson & Bussière, 1998) 87 докумената, у којима су представљени резултати 61 студије имала је за циљ да испита који фактори доприносе сексуалном, насилном и општем рецидивизму у популацији сексуалних преступника. Резултати указују да се фактори ризика разликују за сексуална и несексуална дела, те се указује да треба да постоје посебни инструменти којима би се процењивао сексуални и несексуални рецидивизам. С обзиром да су предиктори несексуалних кривичних дела код сексуалних преступника готово идентични факторима који су карактеристични за опште преступнике, стандардне методе процене треба да предвиђају једнако добро општи рецидивизам сексуалних преступника (de Roos et al., 2023; Hanson & Bussière, 1998). Међутим, исти аутори (1998) истичу да процена ризика од сексуалног рецидивизма треба да узме у обзир факторе повезане са сексуалним преступима (нпр. сексуалне девијације, врста жртве). Хансон и сарадници (Hanson, Bourgon, et al., 2017) наводе да сексуални преступници имају и факторе ризика специфичне за сексуални криминалитет.

Познавање фактора ризика од сексуалног рецидивизма је важно за примену ефективних интервенција (Gualco et al., 2021). Из тога разлога су почели да се развијају инструменти дизајнирани за процену сексуалног рецидивизма. Први такав инструмент је *The Rapid Risk Assessment for Sex Offence Recidivism (RRASOR)*. Развијен је у Канади 1997. године и састојао се од четири статичка фактора (Bourgon et al., 2018). Иако је умерено предвиђао рецидивизам изоставља неколико варијабли које високо корелирају са ризиком од сексуалног рецидивизма (нпр. девијантне сексуалне склоности и антисоцијалну оријентацију) (Harris, 2006). Убрзо,

развијен је *Static-99*, који је садржао све RRASOR ставке и шест додатних статичких фактора (Bourgon et al., 2018). Након тога, развија се мноштво инструмената који су усмерени на процену сексуалних преступника, а неки од њих су: *Sex Offender Need Assessment Rating (SONAR)*; *STABLE-2007*; *ACUTE*; *Risk Matrix 2000-Sexual*; *Sex Offender Risk Appraisal Guide (SORAG)*; *SVR-20*; и *Violence Risk Scale - Sexual Offender Version (VRS-SO)* (Wormith et al., 2012). У наставку рада биће приказани неки од инструмената који су дизајнирани за процену ове врсте рецидивизма.

5.2.1.1. *Sex Offender Need Assessment Rating (SONAR)*

Реч је о динамичком инструменту који је развијен 2001. године. Укључује стабилне и акутне факторе ризика и користи се за процену мушкараца са историјом сексуалних преступа (Hanson & Harris, 2001). Састоји се од пет стабилних и четири акутна динамичка фактора. Стабилни фактори су трајне карактеристике, које се споро мењају, док су акутни фактори карактеристике које се могу релативно брзо променити (Eher et al., 2012). Стабилни фактори су дефицит интимности, негативни друштвени утицаји, ставови, сексуална и општа саморегулација. Акутни фактори су употреба супстанци, негативно расположење, бес и непријатељство и приступ жртвама. Стабилни фактори се бодују на тростепеној скали, од нула до два, где виши скорови указују на теже проблеме. Акутни фактори се бодују у односу на то да ли се понашање преступника побољшало, погоршало или остало исто и то током претходног месеца или у односу на време које је прошло од претходне процене. Преступник добија минус један поен уколико се понашање побољшало, један уколико се погоршало, односно нула поена уколико је понашање остало исто (Hanson & Harris, 2001). Укупан скор се добија сабирањем бодова на свим ајтемима, те преступник може бити у једној од пет категорија ризика: низак (од минус четири до три поена), низак-умерен (четири или пет поена), умерен (шест или седам поена), висок-умерен (осам или девет поена) и висок (од десет до 14 поена) (Hanson & Harris, 2001). Харис (Harris, 2021) истиче да, након контроле година старости и коефицијента интелигенције, свих девет фактора разликују рецидивисте од нерацидивиста. Из SONAR инструмента развијени су *STABLE-2000* и *ACUTE-2000*.

5.2.1.2. *STABLE-2000* и *STABLE-2007*

STABLE-2000 се састоји од 16 динамичких фактора (Olver & Wong, 2011). Све ставке се бодују на тростепеној скали, од нула до два, при чему нула означава да преступник нема проблем, док оцена два означава да преступник дефинитивно има проблем. Да би се извршила процена неопходно је прегледати досије преступника и спровести интервју. Ајтеми су груписани у шест области: Значајни друштвени утицаји (један ајтем), Недостатак интимности (пет ајтема), Сексуална саморегулација (три ајтема), Ставови који подржавају сексуални напад (три ајтема), Општа саморегулација (три ајтема) и Процена степена сарадње са службеником (један ајтем) (Eher et al., 2012; Lampalzer et al., 2021; Nunes & Babchishin, 2012). За области које се процењују преко више ајтема највећа вредност на неком од њих јесте скор за ту област. Скор ризика се креће од нула до 12, а преступници се деле у три нивоа ризика: низак (од нула до четири поена), средњи (пет до осам поена) и висок (девет или више поена) (Nunes & Babchishin, 2012).

Резултати истраживања указују да је седам од 16 ајтема показало значајан линеаран однос са свим исходима рецидивизма и то: Негативни друштвени утицаји, Хостилност према женама, Усамљеност, Недостатак бриге за друге, Недостатак сарадње, Импулсивност и Неадекватно решавање проблема. Додатно, још три ајтема су значајни и то: за сексуални рецидивизам Сексуална преокупација/сексуални нагон и Секс као начин суочавања са проблемима, односно за насилни и општи рецидивизам ајтем Негативне

емоције/непријатељство (Eher et al., 2012). Ових десет ајтема без промене су задржани приликом конструкције *STABLE-2007*, који је ревизија *STABLE-2000* (Eher et al., 2012; Hopton et al., 2021; van den Berg et al., 2020). Додатно, ајтем Интимни партнери је ревидиран и испитује се стабилност садашњег односа. Сви ајтеми којима се процењују ставови су избрисани јер нису у корелацији са исходом. Ајтем Емоционална идентификација са децом је задржан али се оцењује само за осуђене за злостављање деце, односно ако постоји најмање једна жртва која је млађа од 14 година (van den Berg et al., 2020). Такође је измењен у формату бодовања и ајтем Дивијантно сексуално узбуђење, а приликом процене у обзир се узима и самопроцена дивизије и фалометрија.

У складу са наведеним изменама *STABLE-2007* се састоји од 13 ајтема, који се оцењују од нула до два, при чему нула означава да преступник нема проблем, а оцена два да преступник дефинитивно има проблем који заслужује пажњу у процесу третмана (Olver & Stockdale, 2021; van den Berg et al., 2020; Vertommen et al., 2021). Скор ризика се добија сабирањем бодова на свим ајтемима (Eher et al., 2012) и креће се од нула до 26. Преступници се разврставају у три нивоа ризика: низак (од нула до три), средњи (од четири до 11) и висок (од 12 до 26) (Hopton et al., 2021). Процена се врши на основу прегледа документације и вршењем интервјуа (Etzler et al., 2020). На основу 21 студије, која је укључивала 12 узорака (6.955 учесника) (Brankley et al., 2021) *AUC* вредност за инструмент је износила ,67.

5.2.1.3. *Static-99*

Static-99 је развијен у Канади (Holooyda & Newman, 2016; Sea & Hart, 2021) деведесетих година двадесетог века комбинацијом ајтема из два инструмента: *RRASOR* и *Structured Anchored Clinical Judgement instrument* (*SACJ*) (Beech et al., 2003; Hanson & Harris, 2001). Дизајниран је за предвиђање сексуалног и насилног рецидивизма код одраслих мушкараца, сексуалних преступника (Helmus et al., 2009). Састоји се од десет статичких фактора којима се процењује криминална историја (сексуални и несексуални преступи), демографске карактеристике преступника и карактеристике жртве (Etzler et al., 2020; Hanson, Babchishin, et al., 2017). Неки од фактора који се процењују су: Ранији сексуални деликти, Раније осуде за сексуалне деликте, Недостатак раније интимне везе, Мање од 25 година старости приликом отпуста (Willis & Levenson, 2022). Ајтеми се бодују дихотомо, те преступник добија нула бодова ако фактор није или један поен ако јесте присутан. Претходне оптужбе или осуде за сексуална дела се бодују са нула ако фактор није присутан, до максимално три поена (шест или више оптужби или четири или више осуда) (Etzler et al., 2020). Скор ризика се креће од нула до 12 (Olver & Wong, 2011). На основу скоро ризика, преступник се сврстава у четири категорије ризика: низак (нула или један поен), умерено-низак (два или три поена), умерено-висок (од четири до пет поена) и висок (шест или више поена) (Hanson, Babchishin, et al., 2017).

Истраживање (Sjöstedt & Långström, 2001) вршено на узорку од 584 осуђених за злостављање деце и 627 осуђених за силовање, указује да инструмент има *AUC* вредност ,76 приликом процене сексуалног рецидивизма (за укупан узорак и осуђене за злостављање деце) и ,75 за осуђене за силовање. С друге стране, када је мерен било који насилни рецидивизам, *AUC* вредности су ,70 за осуђене за силовање, ,73 за осуђене за злостављање деце и ,74 за укупан узорак. У студији (Parent et al., 2011) која је спроведена на узорку од 590 осуђених између 1959. и 1984. године у Масачусетсу инструмент је успео да, током периода праћења од 15 година, предвиди насилни (*AUC* = ,61), ненасилни (*AUC* = ,62) и сексуални (*AUC* = ,71) рецидивизам у групи сексуалних преступника. Нешто нижа предиктивна валидност за сексуални (*AUC* = ,63) и насилни (*AUC* = ,56) рецидивизам утврђена је у студији која је вршена на узорку од 258 сексуалних преступника у периоду од 1993. до 2004. године (Loman, 2006). На основу истраживања којима је утврђено да *Static-99* није адекватно објаснио везу између

старости приликом отпуста и рецидивизма, развијена је ревизија инструмента. Тако настаје *Static-2002*, а након њега *Static-99R* и *Static-2002R* (Hanson, Babchishin, et al., 2017).

5.2.1.4. *Sex Offender Risk Appraisal Guide (SORAG)*

SORAG је развијен у Канади на популацији насилних и сексуалних преступника за предвиђање насилног и сексуалног рецидивизма. Настао је из VRAG инструмента, те садржи његових десет ајтема (Durco & Pham, 2006; Rettenberger & Craig, 2020) и психијатријске и психолошке варијабле укључујући психопатију и дијагнозу менталног поремећаја (Eher et al., 2012; Harris, 2006). Састоји се од 14 ајтема, а неки од њих су: Живот са биолошким родитељима до шеснаесте године, Проблеми/неприлагођеност у основној школи, Историја проблема са алкохолом, Претходне осуде за сексуална дела, Старост у време прекршаја, Поремећај личности и шизофренија, Докази о девијантним сексуалним преференцама и Психопатија (Beech et al., 2003).

Скор ризика се креће од минус 27 до 51 (Barbaree et al., 2001), те се преступник разврстава у девет категорија ризика (Eher et al., 2012; Rettenberger & Craig, 2020): прва (од минус 27 до минус десет); друга (од минус девет до минус четири); трећа (од минус три до два); четврта (од три до осам); пета (од девет до 14); шеста (од 15 до 19); седма (од 20 до 24); осма (од 25 до 30); и девета (преко 31) (Rettenberg & Eher, 2007).

Ретроспективна студија у којој је учествовало 147 мушкараца у Белгији који су извршили сексуалне деликте, а који су отпуштени у периоду од 1982. до 2003. године указује да су се AUC вредности за скор ризика кретале од ,64 до ,77 посматрано за генерални, насилни и сексуални рецидивизам. Највиша вредност је код осуђених за силовање који су учинили насилни рецидивизам (Durco & Pham, 2006). На узорку од 258 сексуалних преступника, AUC износи ,69 за сексуални и насилни рецидивизам (Loman, 2006). У спомињаној студији (Parent et al., 2011) спроведеној у Масачусетсу AUC вредности су износиле ,68 за насилни, ,67 ненасилни и ,69 за сексуални рецидивизам.

5.2.1.5. *Violence Risk Scale - Sexual Offender Version (VRS-SO)*

VRS-SO је инструмент за процену ризика и планирање третмана који се састоји од седам статичких и 17 динамичких фактора који су емпиријски, теоријски и концептуално повезани са ризиком од сексуалног рецидивизма (Olver, Stockdale, et al., 2021; Wielinga, 2022). Неки фактори који се процењују су: Дефицит интимности, Девијантне сексуалне преференце, Импулсивност, Употреба супстанци, Емоционална контрола (Olver, Thornton, et al., 2022). Фактори се бодују на скали од нула до три поена (Wielinga, 2022), а динамички фактори који су оцењени са два или три поена сматрају се криминогеним потребама за које се конципирају интервенције. Динамички фактори оцењени са нула или једним поеном нису препознати као криминогене потребе. Збир поена на динамичким и статичким факторима је оцена ризика појединца (Olver & Wong, 2011; Olver, Beggs Christofferson, et al., 2021). Скор ризика се креће од нула до 72, при чему се 21 поен може остварити на статичким, а 51 на динамичким факторима (Olver & Wong, 2016; Olver, Kelley, et al., 2021). На основу скова ризика преступници се деле у четири нивоа ризика: низак (од нула до 20), умерен-низак (од 21 до 30), умерен-висок (од 31 до 40) и висок ризик (од 41 до 72) (Olver & Wong, 2016).

Факторска структура динамичких ставки указује на три фактора: Сексуалне девијације (сексуално девијантан стил живота, сексуална компулзивност, девијантне сексуалне преференце), Криминалитет (криминална личност, интерперсонална агресија, употреба супстанци, импулсивност) и Респонзивност на третман (когнитивне дисторзије, самоувид и слично) (Olver & Wong, 2016). Резултати студије (Sowden & Olver, 2017) са 180 сексуалних преступника у Канади, који су праћени у просеку 9,3 године показују да инструмент има значајну предиктивну тачност за сексуални, несексуални насилни и општи рецидивизам.

Предиктивна валидност је била јача за динамичке у односу на статичке факторе, али и за укупан резултат после у односу на пре третмана.

5.2.2. *Инструменти за процену ризика од насиља*

Кривична дела са елементима насиља имају различите појавне облике и утицај на појединце, заједницу и друштво у целини (Wormith et al., 2020). Насиље може бити реактивно и проактивно, те последица менталних поремећаја, доступности оружја, пријатеља, антисоцијалних ставова и многих других фактора (Kroner & Butler, 2020). Управо из тог разлога друштво има одговорност да на најадекватнији начин одговори на ову врсту кривичних дела (Wormith et al., 2020). Стога су развијени бројни инструменти за процену ризика од насиља (Ogloff & Davis, 2020). У наредном делу рада биће приказани неки од најпознатијих инструмената процене ризика од насилног рецидивизма.

5.2.2.1. *Historical Clinical Risk Management-20 (HCR-20)*

HCR-20 је развијен за процену ризика од насиља (Cox et al., 2018) 1993. и ревидиран 1995. године (Challinor et al., 2021). Реч је о структурираном инструменту којим се поред процене ризика идентификују и стратегије управљања ризиком (Olver, Mundt, et al., 2022). Састоји се од двадесет ајтема, којима се процењују историјски (десет ајтема), клинички (пет ајтема) и фактори управљања ризиком (пет ајтема) (Gualco et al., 2021; Grann et al., 2000). Подаци се прикупљају преко анализе документације и интервјуа и бодују се на тростепеној скали (од нула до два), при чему нула значи да фактор није присутан, док два бода значи да је фактор дефинитивно присутан (Rufino et al., 2011; Vojt et al., 2013). Скор ризика, који може бити од нула до 40, добија се сабирањем бодова на свих двадесет ајтема (Kroner & Mills, 2001). Осуђени се распоређују у три нивоа ризика: низак, средњи или висок (Cox et al., 2018).

Као позитивна карактеристика инструмента наводи се употреба десет динамичких фактора, јер њихове промене одражавају потенцијалне промене у скору и нивоу ризика (Slobogin, 2021). Ти динамички фактори су пет клиничких и пет фактора управљања ризиком (Morgan et al., 2013). У ставке из домена управљања ризиком спадају фактори који могу бити препрека успешној реинтеграцији (Kroner & Mills, 2001). Ајтеми који су инкорпорирани у инструмент се разликују у нивоу субјективности који је присутан приликом процене. Историјски фактори захтевају мало или ни мало субјективности приликом процене, и подаци о њима се прикупљају из различитих евиденција. С друге стране, ајтеми који се процењују у оквиру клиничке и скале управљања ризиком су подложни субјективној процени, а прикупљају се путем интервјуа (Kroner & Mills, 2001; Rufino et al., 2011).

HCR-20 скор је умерен до јак предиктор насилног понашања, али није мера општег рецидивизма, јер се историјски ајтеми односе на претходно насиље и старост при првом насилном преступу, али не укључују процену било које друге врсте дела (Prince & Butters, 2013). У студији Војта и сарадника (Vojt et al., 2013) у којој је учествовало 109 испитаника са просечним периодом праћења од 31 месеца установљено је да скор ризика има добру предиктивну снагу само за тешке насилне преступе. С друге стране, у истраживању са 178 насилних преступника који су праћени десет година (Coupland & Olver, 2020b) показано је да је скор ризика пре и после третмана добар предиктор и насилног и општег рецидивизма. AUC вредности су се кретале од ,81 (општи рецидивизам после третмана) до ,65 (насилни рецидивизам пре третмана). Додатно, како је потврђен и првенствено дизајниран за употребу са криминалном популацијом са менталним поремећајима, укључујући поремећаје личности његова корисност у општој популацији преступника није добро проверена (Prince & Butters, 2013). С друге стране, постоје и аутори (Sea & Bang, 2021) који наводе да је крајем двадесетог

века, већи број студија показао да инструмент има предиктивну валидност на различитим узорцима, укључујући психијатријске пацијенте и осуђене.

Због потребе за периодичном ревизијом, HCR-20V2 је развијен 1997. године (Challinor et al., 2021). HCR-20V3 верзија је објављена 2013. године. Ова ревизија укључује оцену релевантности која треба да обезбеди индивидуализовану природу сваке процене. Користећи овај систем, оцењивачи испитаника процењују на основу фактора ризика, а затим утврђују да ли је фактор ризика и релевантан за појединца. Иако је оцена релевантности добра и позитивна не треба занемарити да може повећати субјективност, те допринети потенцијално непоузданим, па чак и отворено пристрасним проценама (Cox et al., 2018). На крају, третман се планира на основу процене будућег насиља, ризика од озбиљне физичке повреде и ризика од непосредног насиља (Nijdam-Jones et al., 2021).

5.2.2.2. *Violence Risk Appraisal Guide (VRAG)*

VRAG је развијен деведесетих година двадесетог века на узорку преступника који су се налазили у форензичкој психијатријској установи. Дванаест од првобитних 50 варијабли било је значајно повезано са насилним рецидивизмом и оне су укључене у коначни инструмент (Churcher, 2015). Ајтеми од којих се инструмент састоји већином су историјски (Coid et al., 2011; Slobogin, 2021), а неки од њих су: Брачни статус, Старост у време извршења кривичног дела, Неприлагођеност у основној школи, Живот са биолошким родитељима до шеснаесте године, Историја проблема са алкохолом и Испуњени критеријуми за поремећај личности и шизофренију (Eaglin, 2017). Скор ризика се креће од -26 до 38. Осуђени се разврставају у девет нивоа ризика: први (резултат испод -22) и девети (резултат изнад 28) (Churcher, 2015).

Кокс и сарадници (Cox et al., 2018) указују да је VRAG умерен до јак показатељ будућег насиља. У студији (Parent et al., 2011) спроведеној у Масачусетсу инструмент је успео да предвиди, током периода праћења од 15 година, насилни ($AUC = ,70$), ненасилни ($AUC = ,70$) и сексуални рецидивизам ($AUC = ,66$). На узорку од 136 осуђених (Kroner et al., 2007) који су процењени у форензичкој психијатријској установи у Немачкој током 1994. и 1995. године, а који су праћени до 2003. године установљено је да је скор ризика у значајној вези са генералним и насилним рецидивизмом ($AUC = ,70$).

5.2.2.3. *Psychopathy Checklist Revised (PCL-R)*

PCL-R је развијен 2003. године (Mastromanno et al., 2018). Првобитно је конструисан за дијагностику психопатског поремећаја личности. Узимајући у обзир теоријску и емпиријску везу између психопатије и насилног понашања, као и доказе да је користан у предвиђању криминалног и насилног понашања, почео се широко примењивати у те сврхе (Cox et al., 2018; Fazel et al., 2012; Sauter et al., 2021).

Инструмент се састоји од двадесет ајтема (Olver et al., 2023; Verschuere & Te Kaat, 2020; Yoon et al., 2022) који се бодују од нула до два, а укупан резултат, који може бити од нула до 40, представља збир поена на свих двадесет ајтема (Olver, Mundt, et al., 2022; Sauter et al., 2021). За процену се користе подаци из званичних евиденција и интервју (Rufino et al., 2011). Виши резултат указује на веће психопатске карактеристике, те скор од нула до 20 указује на ниску психопатију, од 21 до 29 просечну, која захтева додатну евалуацију, а скор преко 30 указује на особе са озбиљним психопатским особинама (Gualco et al., 2021; Melko & Torcagis, 2021).

Инструмент је подељен на два фактора. Први се састоји од основних особина личности и подељен је на два сегмента: Афективитет и Интерперсонални стил. Ставке у другом фактору се састоје од „хронично нестабилног, антисоцијалног и социјално девијантног начина живота” и такође су подељене на два сегмента: Животни стил и Антисоцијалност. Постоје додатне ставке које нису садржане у оквиру два фактора које се односе на промискуитетно сексуално понашање и много краткорочних брачних веза (Churcher, 2015).

Резултати истраживања сугеришу да поједини ајтеми захтевају више субјективности приликом процене. Ајтеми који су оцењени као највише субјективни су динамички фактори ризика, а ајтеми који су оцењени као најмање субјективни су статички и стабилни динамички фактори (Rufino et al., 2011). У студији (Parent et al., 2011) спроведеној у Масачусетсу инструмент је предвиђао насилни ($AUC = ,67$), ненасилни ($AUC = ,68$) и сексуални ($AUC = ,65$) рецидивизам. Истраживање (Sohn et al., 2020) на узорку од 451 високоризичних преступника у Кореји који су праћени 11 година показује да је резултат психопатије био виши код насилних у односу на ненасилне рецидивисте, те да је Афективитет показао највишу величину ефекта у предвиђању насилног рецидивизма. Такође, на узорку од 152 насилна преступника из Португала показано је да је PCL-R резултат предвиђао насиље у партнерском односу. Након контролисања криминолошких варијабли, једино је Афективитет имао значајан ефекат у предвиђању партнерског насиља (Cunha et al., 2021).

6. ПОУЗДАНОСТ ИНСТРУМЕНАТА ПРОЦЕНЕ

6.1. Појам и значај поузданости инструмената процене

Једна од кључних карактеристика инструмената процене ризика од рецидивизма је поузданост. Без адекватне поузданости, не може се очекивати да ће инструмент у било ком тренутку дати тачан резултат. Поузданост указује на конзистентност добијених резултата, али не даје одговор на питање колико су они тачни. Зато је поузданост недовољна карактеристика када се говори о ефикасности инструмента, али је неопходна за достизање валидности мерења (Casey et al., 2014).

Једна врста поузданости је тест-ретест поузданост и представља добијање сличног или истог резултата када се инструмент, у истим околностима, од стране истог испитивача примени са истим преступником (Casey et al., 2014; Johnson & Hardyman, 2004). Међутим, већина студија не пружа информације о овој врсти поузданости (Casey et al., 2014).

С друге стране, неретко се налази на податке о интерној конзистентности инструмента, која се односи на степен међусобне повезаности ајтема (Lehmann et al., 2016; Lowenkamp et al., 2004). Иако је често коришћена, интерна конзистентност није добра метријска карактеристика инструмената процене ризика од рецидивизма. У том смислу се истиче да усмеравање на интерну конзистентност долази из психологије, где се не тестирају уочљиви исходи, већ одређени конструкти (Baird, 2009; Helmus & Quinsey, 2020; Lehmann et al., 2016). С друге стране, инструменти процене ризика се користе за предвиђање исхода од интереса (рецидивизма) и у том смислу се разликују од психолошких тестова. Како је најважнији циљ предвиђање исхода нема смисла и непожељно је да се са више ставки мери један конструкт. Сходно томе, тачност инструмената процене се максимизира укључивањем више ставки које мере више различитих конструката, уместо да више ставки мери један конструкт (Helmus & Quinsey, 2020; Lehmann et al., 2016). За процену ризика је најбоље када су све ставке независне једна од друге и када је свака од њих повезана са исходом (Baird, 2009).

Најзначајнија врста поузданости за инструменте процене ризика од рецидивизма јесте поузданост међу оцењивачима (међупосматрачка поузданост), или како се још назива објективност мерења, коју треба утврдити за све факторе и за инструмент у целини (Hilton et al., 2021). Ако независни оцењивачи процењују осуђеног истим инструментом, треба да дођу до сличне процене ризика (Duwe, 2019; Johnson & Hardyman, 2004; Latessa & Lovins, 2010; Miller et al., 2012). У супротном, доводи се у питање добијени резултат (Henderson et al., 2007) јер утврђен ризик, а последично и врста и интензитет третмана, зависе од тога ко врши процену (Johnson & Hardyman, 2004). Иако у пракси постоје настојања да се креирају инструменти који дају исти резултат без обзира ко спроводи процену, ово није реалан циљ, јер ће чак и код најбољих инструмената постојати одређен простор да процењивачи утичу на коначан резултат (Vossaccini et al., 2008).

Фактори који могу утицати на поузданост оцењивача су двосмислена питања и упутства, субјективност ајтема, приступ различитим информацијама о осуђеном, разлике у вођењу интервјуа, разлике у реаговању преступника на различите испитиваче (Duwe, 2019; Duwe & Rocque, 2017; Rufino et al., 2011; van der Knaap et al., 2012) и обука испитивача (Simourd, 2004). Утицај процењивача најчешће је ненамеран и може се приписати личним карактеристикама, спремности да се траже додатне информације и спроводи дубински интервју, стриктном поштовању процедуре бодовања, тенденцији да се користе виши или нижи крајеви скале (нпр. поједини стручњаци ће када постоје умерени докази о неком проблему бити спремнији да дају вишу оцену, а поједини нижу) (Vossaccini et al., 2008).

Већина наведених фактора је ван контроле оних који конструишу инструменте. Једино на шта они могу утицати је смањење двосмислености, тако што ће се развијати детаљна упутства за процену сваког фактора (Rufino et al., 2011). Успех дугогодишњег рада на

инструменту је постизање објективности и смањење субјективних судова стручњака (Choјеска, 2014). Такође, уз континуирану праксу провере и осигурања квалитета, поузданост оцењивача би се требала повећати (Lowenkamp et al., 2004). Иако се ефикасном и континуираном обуком доприноси развијању вештина за доследно коришћење инструмента, што може минимизирати одступање приликом процене, практичари често нису обучени и не постоји континуирана обука, контрола и евалуација њиховог рада (Casey et al., 2014). Тако се дешава да се, након упознавања са приручником и процедурама започне са применом инструмента процене, те се ретко тражи обука од аутора да би потврдио да се инструмент правилно користи (Simourd, 2004).

Међупосматрачку поузданост је често тешко постићи, посебно када инструменти укључују ставке које су субјективне, неадекватно дефинисане или за чију процену су потребне информације којима је тешко приступити (Johnson & Hardyman, 2004). Питање међупосматрачке поузданости посебно је критично код инструмената који се састоје од 25 или више динамичких фактора ризика (Baird, 2009). Обука минималног интензитета је довољна за примену инструмената који се састоје од статичких ајтема. За примену инструмената треће и четврте генерације, због субјективности динамичких фактора, потребна је интензивна обука. Приликом примене оваквих инструмената потребно је водити структурирани интервју, али и вршити преглед документације. Из тог разлога особље не би требало да користи ове инструменте уколико није похађало формалну обуку за њихово коришћење (Austin, 2006).

У времену када се доминантно користе динамички инструменти процене ризика од рецидивизма, главни изазов представља конципирање упутства за бодовање које минимизира субјективност (Rufino et al., 2011). Ово је од круцијалне важности јер објективност ставки треба да повећа конзистентност резултата независних оцењивача (Lehmann et al., 2016). Остин (Austin, 2006) наводи да из инструмента треба избрисати ајтеме који немају сагласност оцењивача од 80,0%, те да инструмент не би требало користити ако нема сагласност од 90,0%. Тек уколико добијемо резултате који су у оквиру или изнад наведених вредности можемо тврдити да је инструмент поуздан (Austin & Hardyman, 2004). Висока сагласност оцењивача је од кључне важности, јер нам указује да процењивачи могу узети исте информације у обзир, те на основу тога на сличан начин бодовати инструмент процене (Murrig et al., 2009). Идеалан предиктор који треба укључити у инструмент је ајтем који се може поуздано проценити, а који је повезан са рецидивизмом када се поуздано процени (Rufino et al., 2011).

Процене различитих испитивача треба да буду у сагласности, у оквиру толеранције грешке мерења. Кад нема слагања оцењивача поставља се питање има ли смисла вршити процену таквим инструментом, јер не можемо имати уверење да је оцена ризика прави приказ ризика који преступник представља (Hilton et al., 2021; Miller et al., 2012; Vrieze & Grove, 2010). Непостојање сагласности оцењивача ће утицати на процену вероватноће понављања кривичног дела, али и процену криминогених потреба, што утиче на ефикасно вођење случаја (Morton, 2009). Међупосматрачка поузданост је у директној вези са предиктивном валидношћу, јер инструмент који није поуздан не може бити валидан (Austin, 2006; Austin & Hardyman, 2004; Baird, 2009; Duwe & Rocque, 2017; Hilton et al., 2021; Johnson & Hardyman, 2004; Labrecque et al., 2018; Latessa & Lovins, 2010; Rufino et al., 2011). Дакле, чак и да се утврди да инструмент има адекватну предиктивну валидност, ако се не примењује доследно од стране независних оцењивача, његова корисност је упитна, а процене добијене таквим инструментом морају се узети са резервом (Miller et al., 2012; Taxman, 2018). С друге стране, може се утврдити да је инструмент поуздан али не и валидан (Matsushima, 2016; Rufino et al., 2011). У складу са наведеним, две кључне карактеристике су тачност система класификације у предвиђању понашања и сагласност оцењивача која указује да ли се дошло до исте процене када је поновљена од стране другог стручног радника (Austin & Hardyman, 2004). Остин и сарадници (Austin et al., 2003) истичу да податке о предиктивној валидности LSI-R инструмента, према којима је 43,0% рецидивиста процењено као нискоризично, 51,0% као средње, а 58,0% као

високоризично, треба сматрати прелиминарним, јер су установљене мањкавости у сагласности оцењивача при процени истог преступника.

6.2. Резултати истраживања поузданости инструмената

Анализом резултата међупосматрачке поузданости појединих инструмената процене, долази се до податка да она варира у зависности од инструмента до инструмента, али и да се разликује за исте инструменте у различитим студијама. Доследно је показано да је субјективност ајтема повезана са међупосматрачком поузданошћу, те да одређене карактеристике запослених и осуђених могу бити од утицаја. У даљем тексту ћемо приказати резултата истраживања, како општих тако и специјализованих инструмената.

6.2.1. Поузданост општих инструмената

Истраживање LSI-R инструмента у коме је учествовало 167 испитивача, обучених за употребу инструмента, показује да се просечно слагање, за подскеле, креће од прихватљивог до веома високог. Такође, девет од десет подскела имало је просечно слагање од 85,0% или више, с тим да је подскала Услови становања имала највише слагање (97,7%), док је код подскеле Финансије најниже просечно слагање (61,5%) (Lowenkamp et al., 2004).

Резултати друге студије у којој је испитиван LSI-R инструмент (Rosque & Plummer-Beale, 2014) са десет осуђених и 20 процењивача показују да *ICC* за скор ризика износи ,65. У истој студији посматрано за подскеле највиша вредност је за подскалу Услови становања (*ICC* = ,80) а најнижа за подскалу Емоционално и лично (*ICC* = ,28). Испитивање у ком проценту постоји сагласност оцењивача указује на разлике приликом категоричког и нумеричког бодовања, при чему је сагласност нижа код категоричког бодовања. Код нумеричког бодовања сагласност на целом инструменту износи 84,0%, а на подскалама од 89,0% (Услови становања), до 68,0% (Пријатељи). Посматрајући категоричко бодовање, слагање на целом инструменту износи 68,0%, при чему је Криминална историја подскела са највишом сагласношћу (79,0%), док је најнижа сагласност за подскеле Породица и брак, Алкохол и дрога и Ставови (49,0%).

Истраживање (Labrecque et al., 2018) LS/СМI инструмената у Орегону показује да *ICC* за цео инструмент износи ,64. С друге стране, *ICC* се креће од ,53 за подскалу Прокриминални ставови/оријентација до ,76 за подскалу Породица/брак. Криминална историја није анализирана, јер испитивачи нису могли да приступе овим подацима о осуђенима. За седам од 35 ајтема утврђена је сагласност од 80,0% или виша. Најнижа сагласност је у процени следећих фактора: Незадовољство ситуацијом у браку, Коришћење слободног времена, Криминални пријатељи и познаници и Криминални ставови.

Истраживање *Recidivism Assessment Scales* (RISc) инструмента (van der Knaap et al., 2012) у коме је учествовало 38 службеника пробационе службе у Холандији и 75 преступника реализовано је у периоду од новембра 2005. до маја 2006. године. Ајтем анализа показује да се Коенов капа коефицијент кретао од ,71 (Преступник користи дрогу) до ,87 (Преступник је ухапшен). Додатно, за све подскеле сагласност се кретала од умерене до значајне. Знатан број ајтема у подскалама Размишљање и понашање и Ставови имали су умерено слагање. Сагласност оцењивача, мерена Т индексом, за подскеле кретала се од умерене до значајне. Највише вредности су процењене за подскеле Емоционално благостање (,78), Финансије (,70), Злоупотреба супстанци (,68) и Односи са пријатељима и познаницима (,67). Најниже вредности су установљене за подскеле Породични односи (,48), Услови становања (,50) и Ставови (,43).

6.2.2. Поузданост специјализованих инструмената

Пени и сарадници (Penney et al., 2014) су спровели истраживање HCR-20 инструмента у Канади. Установљено је да је најбоље оцењена историјска подскала ($ICC = ,92$), након ње клиничка ($ICC = ,86$), док је најнижа сагласност за подскалу управљања ризиком ($ICC = ,65$). Ајтем анализа је показала да се ICC у оквиру историјске подскеале креће од ,45 (Ментални поремећај) до ,93 (Психопатија). У оквиру клиничке подскеале најбољу сагласност има ајтем Недостатак увида ($ICC = ,82$), док је најнижа сагласност за ајтем Импулсивност ($ICC = ,50$). Посматрано за подскалу управљања ризиком ICC је од ,49 (Нереални планови) до ,60 (Отпор према корекционим настојањима). Скор ризика је имао ICC од ,92. У односу на пол више вредности су код жена у односу на мушкарце на укупном скору и подскалама којима се процењују историјски и фактори управљања ризиком. Када су поређене процене између психијатара и психолога виша сагласност је код психолога на подскали управљања ризиком и укупном скору. Формална обука за примену инструмента допринела је вишим вредностима на историјској и клиничкој подскали, док су године искуства, са тачком пресека од десет година показале боље вредности једино на клиничкој подскали.

Резултати истраживања Шепарда и сарадника (Shepherd et al., 2018) HCR-20 инструмента показују да је ICC за скор ризика ,93, те да је највиша вредност за историјску подскалу ($ICC = ,95$). Нешто ниже вредности, као и у претходно приказаном истраживању установљене су на клиничкој и подскали управљања ризиком ($ICC = ,86$), с тим да је подскала управљања ризиком у овом истраживању показала нешто бољу међупосматрачку поузданост.

Даље су приказани резултати истраживања у коме је испитиван HCR-20V3. Супротно напред наведеним резултатима, у студији чији опис следи најнижи ICC забележен је за историјску подскалу. Истраживање (Sea & Bang, 2021) је реализовано у Јужној Кореји, са 80 осуђених из 18 затвора и 45 психолога који су прошли обуку за коришћење инструмента. ICC за цео инструмент је износио ,79. Додатно, ICC за историјску подскалу је износио ,72, за скалу управљања ризиком ,86, а за клиничку ,89. Ајтем анализа показује да се ICC креће од ,51 (Запослење у оквиру историјске подскеале) до ,92 (Односи у оквиру историјске подскеале). Посматрано за клиничку подскалу највиша вредност ($ICC = ,87$) је за ајтем којим се процењују симптоми главног менталног поремећаја, а најнижа ($ICC = ,70$) за ајтем којим се процењују тренутни проблеми са увидом/схватањем. У оквиру подскеале управљања ризиком, ICC се кретао од ,84 (Лична подршка) до ,63 (Стрес или суочавање са стресом).

Истраживање PCL-R инструмента (Ismail & Looman, 2018) са 178 сексуалних преступника у Онтарију који су два пута процењени од стране психолога који су обучени за примену инструмента указује да ICC за цео инструмент износи ,90. За први фактор, којим се процењују основне особине личности износи ,78, а за други којим се процењује хронично нестабилни, антисоцијални и социјално девијантни начин живота је ,90. Ајтем анализа је показала да су боље оцењени статички од динамичких фактора. У наведеној студији је испитана и међупосматачка поузданост на узорку од 96 осуђених код којих је скор ризика био 25 или виши. На овом подузorkу ICC за скор ризика износи ,63, за први фактор ,54, а за други ,72. Добијени налази указују да постоји нижа сагласност код испитаника са вишим скором ризика. Такође, анализа белешки испитивача указује да варијације у резултатима настају превасходно јер оцењивачи не поштују упутство за бодовање.

Истраживање PCL-R инструмента (Matsushima, 2016) које је реализовано у два затвора у Канади са 42 осуђена који су примљени у затворе од јуна 1995. до августа 1996. године, а у коме је учествовало 30 оцењивача у првом, и 26 оцењивача у другом мерењу указује да је ICC за цео инструмент ,85. За први фактор (основне особине личности) износи ,61, а за други (хронично нестабилни, антисоцијални и социјално девијантни начин живота) ,82. Када је реч о сегментима дошло се до следећих података: Афективитет ($ICC = ,70$), Интерперсонални стил ($ICC = ,50$), Животни стил ($ICC = ,73$) и Антисоцијалност ($ICC = ,81$). Коенов капа коефицијент

(Cohen's kappa) кретао се од ,18 за ајтеме Неодговорност и Неприхватање одговорности до ,69 за ајтем Паразитски животни стил.

Резултати истраживања (Quesada et al., 2014) *Static-99* инструмента на узорку од 1.973 преступника који су процењени два пута од стране истраживача и практичара, указују да је *ICC* за скор ризика ,92. Разлике у бодовању постојале су у 40,9% случајева. Међутим и поред тих разлика до идентичног скорa ризика се дошло у 11,2%. Код 75,0% испитаника постојао је један бод разлике у скору ризика, а код 18,0% два бода разлике. У 7,0% разлика је била већа од три бода. Код 53,4% узорка неслагање у резултату довело је и до разврставања у другачију категорију ризика. Коенов капа коефицијент се кретао од ,94 (Мушка жртва) до ,62 (Индекс несексуалног насиља). Процент слагања оцењивача по ајтемима кретао се од 98,5% (Мушка жртва) до 86,9% (Раније несексуално насиље). Стручњаци који су вршили процену су у 23,4% случаја навели да је разлог неслагања процена субјективности ајтема.

6.2.3. Компаративне студије

У појединим студијама испитиван је већи број инструмената процене ризика. Милер и сарадници (Miller et al., 2012) су испитивали међупосматрачку поузданост *PCL-R* (*ICC* = ,60), *Minnesota Sex Offender Screening Tool- Revision* (*MnSOST-R*) (*ICC* = ,74) и *Static-99* (*ICC* = ,78). Аутори истичу да су добијени резултати забрињавајући, те наводе сугестије које су усмерене на унапређење обуке испитивача ради постизања више сагласности. Просечно време између две процене је било 19,69 дана. Пошто би време између процена могло да произведе нижу поузданост, због промене околности код испитаника, случајеви су искључени ако су процене обављене у размаку већем од једне године. Посматрано за *Static-99* оцењивачи су се разликовали у просеку за ,85 поена, те је највиша разлика у скору ризика износила четири поена за истог испитаника. Ајтем анализа показује да се *ICC* кретао од ,55 до ,93. Посматрано за *MnSOST-R* оцењивачи су се разликовали у просеку за 2,32 поена, те је највиша разлика у скору ризика 19 поена за истог испитаника. Ајтем анализа показује да се *ICC* кретао од 1,00 (Године у време отпуста) до ,31 (Историја третмана сексуалног преступника у затвору). Посматрано за *PCL-R* оцењивачи су се разликовали у просеку за 5,22 поена, при чему је највећа разлика у укупном скору износила 24,4 поена за истог испитаника. Ајтем анализа показује да су два ајтема имала *ICC* преко или ,70, и то: Малолетничка делинквенција (,73) и Опозив условног отпуста (,70). Додатно, један ајтем је имао вредност ,66 (Криминална разноврсност). На крају, Антисоцијалност је показала највиши *ICC* (,72) а најнижи Афективитет (,39).

Студија (Fernandez & Helmus, 2017) у којој је испитивана међупосматрачка поузданост *Static-99* (*ICC* = ,95) и *STABLE-2007* (*ICC* = ,86) реализована је од августа 2007. до августа 2008. године у Онтарију, са 55 осуђених за сексуалне преступе и шест службеника обучених за примену инструмента. Сагласност укупних резултата на *Static-99* износила је 78,0%, а на *STABLE-2007* 13,0%. Ајтем анализа указује да се на *Static-99* *ICC* креће од ,57 (Индекс несексуалног насиља) до ,93 (Датум изрицања претходне пресуде). У 90,0% случајева резултати су били идентични на седам од десет фактора. С друге стране, *ICC* за ајтеме из *STABLE-2007* кретао се од ,37 (Значајни социјални утицаји) до ,83 (Капацитети за стабилне односе). За два фактора из *STABLE-2007* постојала је сагласност у 90,0%, један фактор је имао сагласност од 80,0%, а шест од 70,0%. Најнижа сагласност била је за ајтеме Значајни социјални утицаји (61,0%), Неадекватно решавање проблема (63,0%), Негативне емоције/непријатељство (65,0%) и Генерално социјално одбацивање (66,0%). На *Static-99* неслагање оцењивача је у 5,0% резултирало различитом категоријом ризика, а на *STABLE-2007* у 11,0%. Коначан закључак је да је сагласност нижа за *STABLE-2007* у односу на *Static-99*. Овај податак је очекиван, јер ајтеми из *STABLE-2007* инструмента захтевају више субјективности у процени.

У истраживању (de Vogel et al., 2004) вршеном у Холандији испитивана је међупосматрачка поузданост *Static-99* ($ICC = ,80$) и *SVR-20* ($ICC = ,75$). ICC за скале којима се процењује психосоцијално прилагођавање и сексуални напади износио је ,74, те ,78 за скалу којом се процењују будући планови. У свега два од 30 случаја десило се да је применом овог инструмента један оцењивач утврдио низак, а други висок ризик за истог преступника. Ајтем анализа је показала да су два најлошије оцењена фактора Сексуалне девијације ($ICC = ,38$) и Проблеми у односима ($ICC = ,29$).

7. ПРЕДИКТИВНА ВАЛИДНОСТ ИНСТРУМЕНАТА ПРОЦЕНЕ

7.1. Појам и значај валидности инструмената процене

Поред међупосматрачке поузданости, која одређује степен конзистентности резултата различитих испитивача, истраживања се баве и испитивањем валидности инструмената процене. Иако постоје различити облици валидности, када је реч о инструментима процене ризика најважнија је предиктивна валидност, која се односи на тачност мерења у предвиђању исхода, односно представља способност инструмента да мери оно за шта је конструисан да мери (Graham et al., 2021; Lehmann et al., 2016). Што је корелација између добијених резултата и мере исхода јача, то је предиктивна валидност боља (Casey et al., 2014; Latessa & Lovins, 2010).

Дискриминација и калибрација су значајни показатељи предиктивне валидности. Дискриминација представља способност модела да направи разлику између рецидивиста и нерацидивиста, те указује да ли је већа вероватноћа да ће преступници са вишим ризиком поновити кривично дело него преступници нижег ризика (Lehmann et al., 2016). Група преступника са ниским ризиком требало би да има нижу учесталост рецидивизма у односу на групу преступника са високим ризиком (Johnson & Hardyman, 2004; Sarver et al., 2015). Калибрација се односи на способност да се инструментом процени апсолутни рецидивизам (Lehmann et al., 2016). Додатно, често се говори и о тачности класификације, а инструмент има ову врсту тачности ако је предвиђена учесталост рецидивизма релативно једнака стварној учесталости. То значи да се исход догађа онолико често колико је предвиђено, те ако се наводи да ће рецидивирати 10,0% умерено ризичних преступника, а учесталост рецидивизма у студији валидности је 10,0% у групи преступника са умереним ризиком, тада говоримо о тачности класификације (Eaglin, 2017).

Остин (Austin, 2006) наводи да се за процену предиктивне валидности, из практичних разлога, често валидација врши на узорцима осуђених који су две до три године пре спровођења истраживања отпуштени из затвора. Када кажемо практични разлози, мислимо на потребу да се што пре почне са применом инструмента. Већина истраживања испитује предиктивну валидност целокупног инструмента. Међутим, значајно је испитати и у којој мери сваки фактор доприноси предиктивној валидности (Casey et al., 2014). Уколико се у инструменту налазе фактори за које није утврђено да су повезани са рецидивизмом, промене таквих фактора би имале мало или ни мало утицаја на исход, а увођење таквих фактора у инструмент би смањило тачност класификације (Baird, 2009).

Фактори као што су раса, пол, географско подручје где се користи инструмент могу утицати на предиктивну валидност и стога би инструмент требало валидирати на популацији на којој се жели користити (Sarver et al., 2015). Овај проблем често настаје кад се преузима инструмент који је развијен и валидиран на другој популацији јер можда неће одражавати особине популације на којој се жели применити. Из тог разлога је важно да инструмент буде тестиран на више популација под различитим условима (Austin, 2006; Sandbukt et al., 2021; Timmins et al., 2018).

У литератури се често истиче проблем процене преступница инструментима који су развијени и валидирани на узорку осуђених мушкараца (Desmarais et al., 2016). Такви инструменти не уважавају јединствене криминогене потребе преступница (нпр. сексуална виктимизација, насиље у породици и брига о деци). Додатно, истраживања указују да су жене несразмерно погођене животним догађајима као што су злостављање, занемаривање и сиромаштво (Holtfreter & Cupp, 2007), те да ређе чине кривична дела, да је мање вероватно да ће починити насилна кривична дела и да је мање вероватно да ће се рецидивирати (Austin, 2006). Стога, неуважавање јединствених криминогених потреба преступница доприноси да оне често буду погрешно класификоване (Casey et al., 2014). Приказ емпиријских студија

(Holtfreter & Csupp, 2007) у којима је LSI-R примењиван према женама, а које су објављене између 1986. и 2006. године, указује да жене за разлику од мушкараца остварују значајно ниже скорове, те се наводи и да претходна истраживања показују да су жене класификоване као ниже ризичне од мушкараца. У том контексту се истиче да жене нису тачно класификоване, и да LSI-R умерено добро предвиђа рецидивизам за цео узорак, али да родно специфичне анализе указују на већу тачност за мушкарце. Такође, неколико фактора повезаних са рецидивизмом мушкараца није било повезано са рецидивизмом жена: Историја малолетничке делинквенције, Кривична дела са употребом оружја и Употреба алкохола и дрога (Holtfreter & Csupp, 2007). У циљу решавања овог проблема, данас поједини инструменти, уз оригиналну родно неутралну верзију имају и родно засноване додатке (Casey et al., 2014).

Утврђивање предиктивне валидности, те у складу са резултатима истраживања рад на побољшању инструмента има далекосежне ефекте за процену и управљање ризиком (Kroner & Mills, 2001). Џејмс (James, 2018) наводи да ће увек постојати одређен број лажно позитивних и лажно негативних резултата (James, 2018). Стога је важно апострофирати да тачност предвиђања не значи да је инструмент без грешке, већ да су грешке на релативно ниском нивоу, те да је неопходно наставити рад на побољшању инструмента процене ризика (Picard-Fritsche et al., 2017; Thompson, 2017).

7.2. Резултати истраживања предиктивне валидности инструмента

Истраживања предиктивне валидности инструмента процене ризика од рецидивизма указују на неконзистентне резултате, али и на чињеницу да мали број инструмента премашује прихватљив ниво предиктивне валидности. У наредном делу рада приказани су резултати истраживања којима је испитивана предиктивна валидност како општих тако и специјализованих инструмента процене.

7.2.1. Валидност општих инструмента

Истраживањем (Lowenkamp et al., 2001) на узорку 317 мушкараца и 125 жена испитивана је предиктивна валидност и однос између злостављања у детињству, LSI-R скорa и рецидивизма. Установљена је предиктивна валидност LSI-R за мушкарце и жене. Историја претходног злостављања није била значајан фактор. Корелација између поновног затварања и LSI-R скорa била је најјача у поређењу са другим мерама исхода и јача код жена (.37) у односу на мушкарце (.22). Разлике у проценту рецидивиста између категорија ниског и средњег ризика биле су 12,4% (за мушкарце) и 13,8% (за жене). Када се посматрају разлике између категорија средњег и високог ризика, примећује се нешто виша разлика (25,1% за жене и 16,5% за мушкарце). Када се упореди разлика у проценту рецидивиста између преступника ниског и високог ризика, уочене су разлике од 38,0% за жене и 28,0% за мушкарце. Регресионом анализом показано је да је скор ризика најјачи предиктор рецидивизма, а да самопријава злостављања у детињству, раса и старост не доприносе предиктивној валидности.

Истраживање које је вршено на узорку од 2.107 особа које су се налазиле на пробационом надзору од децембра 2001. до децембра 2003. године показује да је LSI-R скор најјачи предиктор будућег затварања, те да је остао значајан када су контролисани старост, пол и етничка припадност. Постојало је 68,9% шансе да случајно одабрани рецидивиста има вишу оцену на LSI-R инструменту од случајно изабраног нерацидивисте (Flores et al., 2006).

Студија (Simourd, 2004) у којој је испитиван LSI-R инструмент, а у којој је учествовало 129 испитаника, који су праћени 15 месеци, указује да је скор ризика значајно повезан са општим (.44) и насилним рецидивизмом (.26), који је широко дефинисан као поновно хапшење. Установљено је да рецидивисти остварују значајно више скорове од нерацидивиста на укупном резултату и на следећим подскалама: Криминална историја, Образовање и

запошљавање, Финансије, Породица и брак, Слободно време, Емоционално и лично и Ставови.

У истраживању Ортона и сарадника (Orton et al., 2021) реализованом на узорку од 40.539 испитаника, који су отпуштени између 2007. и 2008. године из затвора у Онтарију и праћени од четири до пет година, испитана је предиктивна валидност LSI-OR инструмента. У разматрање су узети иницијални и финални ризик, као и сексуални, насилни, ненасилни и генерални рецидивизам за укупан узорак и за подузорке мушкараца и жена. *AUC* вредности су се кретале од ,79 за финални ниво ризика код жена које су у рецидиву учиниле сексуално дело, до ,60 за иницијални ниво ризика код мушкараца који су у рецидиву учинили сексуално кривично дело.

Истраживање LS/СМI инструмента (Giguère et al., 2023) спроведено у Квебеку на узорку од 15.691 осуђених, који су били у затвору између 2008. и 2015. године и праћени две године након отпуста показује да је *AUC* вредност за скор ризика ,76. Посматрано за подскеле највиша предикција забележена је за Криминалну историју (*AUC* = ,74) а најнижа за Слободно време (*AUC* = ,618). Најпредиктивнији ајтеми су: Институционално недолично понашање, Кршење услова пробаације и парола и Вишеструки проблеми.

Резултати студије (Giguère & Lussier, 2016) LS/СМI инструмента на узорку од 17.651 осуђених на затворску казну и условно осуђених мушкараца у Квебеку, који су праћени годину дана показују да сем фактора који се односе на криминалну историју, већина криминогених потреба има ограничену предиктивну валидност. *AUC* вредности за скор ризика су се кретале од ,75 (за осуђене на затворску казну) до ,74 (за условно осуђене). Додатно, подскала Криминална историја достигла је *AUC* вредност преко ,70 у оба подузорка и то ,73 за осуђене на затвор и ,71 за условно осуђене. Подскеле које су достигле најнижу предиктивну валидност у оба узорка су Породица/брак и Слободно време.

Године старости и врста кривичног дела били су предмет интересовања истраживања COMPAS инструмента (Blomberg et al., 2010) на узорку од 5.575 случајева. Испитујући да ли постоје разлике у тачности предвиђања у четири старосне групе (од 18 до 23 године, од 24 до 29 година, од 30 до 39 година и преко 40 година) аутори (2010) долазе до податка да се са повећањем нивоа ризика повећава и рецидивизам без обзира на старост учиниоца. Иако не постоји образац који указује да је старост фактор који утиче на тачност предвиђања, преступници који имају преко 40 година у категорији средњег ризика имају вишу учесталост рецидивизма од свих осталих старосних категорија у истом нивоу ризика. Додатно, запажено је да се, како се идентификован ниво ризика повећава, повећава и рецидивизам, без обзира на врсту кривичног дела. Насилни преступници су имали нижу учесталост рецидивизма од осуђених за кривична дела против имовине, дроге или друга кривична дела.

Истраживањем предиктивне валидности *The Federal Post Conviction Risk Assessment* (PCRA) на узорку од 34.794 преступника (Skeem & Lowenkamp, 2016) установљено је да припадници црне расе остварују значајно више скорове ризика од припадника беле расе и да се већина расних разлика приписује факторима криминалне историје. Предиктивна валидност инструмента се кретала од ,75 за насилни рецидивизам код припадника беле расе, до ,71 за било који рецидивизам код припадника црне расе. Када се посматрају подскеле Криминална историја (*AUC* = ,71), Употреба супстанци (*AUC* = ,58) и Социјалне везе (*AUC* = ,60) значајно предвиђају било који рецидивизам у целокупном узорку.

У истраживању (Bäckström et al., 2022) на узорку од 2.442 осуђена који су процењивани *Risk-Need-Responsivity-Assessment* (RNR-A) инструментом и праћени максимално 24 месеца, рецидивизам је дефинисан као свако кривично дело учињено током периода праћења а резултирало је поновном казном затвора, условном казном или друштвено корисним радом. Резултати истраживања показују да је рецидивирало 9,0% нискоризичних, 25,0% средњеризичних и 45,0% високоризичних осуђених. Позитивне предиктивне вредности од 32,0% и негативне предиктивне вредности од 91,0% указују на високу тачност у проценама

нискоризичних осуђених, али и на претерано предвиђање рецидивизма у групама средњег и високог ризика.

7.2.2. Валидност специјализованих инструмената

У студији са 136 форензичка психијатријска преступника испитивана је предиктивна валидност HCR-20 инструмента у Аустралији (Shepherd et al., 2018). Скор ризика је добар предиктор за било коју осуду ($AUC = ,76$), било коју осуду због насиља ($AUC = ,68$), физичко насиље ($AUC = ,64$) и понашање које изазива страх ($AUC = ,66$). Клиничка скала није предвиђала посматране исходе. Скала управљања ризиком предвиђала је све исходе са AUC вредностима од ,71 (било која осуда) до ,64 (физичко насиље). Историјска скала је значајно предвиђала било коју осуду ($AUC = ,78$) и било коју насилну осуду ($AUC = ,66$).

Студија у којој је испитивана предиктивна валидност HCR-20V3 у Аустралији (Brookstein et al., 2021) спроведена је на узорку од 100 осуђених који су праћени 13 година, а као мера исхода је посматран насилни рецидивизам. Резултати указују да је AUC вредност за скор ризика износила ,70. Када је направљена тачка пресека ниског наспрам умереног и високог ризика сензитивност и негативна предиктивна вредност су износиле 1,00, специфичност ,32, а позитивна предиктивна вредност,60. Са тачком пресека где се посматра низак и умерен ризик наспрам високог ризика, сензитивност је износила ,68, специфичност ,76, позитивна предиктивна вредност ,74, а негативна предиктивна вредност ,70.

Истраживањем на узорку од 534 сексуална преступника који су праћени у просеку 7,62 година (Gregório Hertz et al., 2021) испитивана је предиктивна валидност ревидиране немачке верзије VRAG-R инструмента у Аустрији. Резултати показују да је инструмент значајно предвиђао насилни ($AUC = ,75$), општи ($AUC = ,78$), било који сексуални ($AUC = ,63$) и сексуални контактни рецидивизам ($AUC = ,61$). Сви ајтеми корелирају са рецидивизмом, с тим да се корелације крећу од ,118 до ,359.

Истраживање (Bogaerts et al., 2018) ревидираног *Historical Clinical Future* (HKT-R) инструмента реализовано је на узорку од 332 форензичка психијатријска пацијента у Холандији који су отпуштени између 2004. и 2008. године. Предиктивна валидност је процењивана за период праћења од две и пет година, а као мера исхода посматран је насилни рецидивизам. Резултати истраживања показују да је предиктивна валидност за историјски домен била највиша у двогодишњем ($AUC = ,75$) и у петогодишњем периоду праћења ($AUC = ,74$). Клинички домен достиже ниже вредности ($AUC =$ од ,62 до ,69). Домен којим се процењују фактори будућности за двогодишњи период праћења достиже AUC вредност од ,71, односно ,58 када се посматра петогодишњи период праћења. За скор ризика, боља предикција је у двогодишњем ($AUC = ,78$) у односу на петогодишњи период праћења ($AUC = ,68$).

У истраживању (Swanson et al., 2021) на узорку од 498 сексуалних преступника у држави Вашингтон, који су праћени три године, испитивана је предиктивна валидност *STABLE-2007* инструмента. Резултати показују да ниво ризика значајно предвиђа рецидивизам. Појединац са умереним ризиком имао је два и по пута већу вероватноћу да почини нови сексуални преступ од нискоризичног преступника. Насумично одабрани рецидивиста у односу на насумично одабраног нерацидивисту имао је од 63,0 до 65,0% већу шансу да рецидивира.

Истраживање (Beggs & Grace, 2010) VRS-SO инструмента које је реализовано на Новом Зеланду на узорку од 218 осуђених за злостављање деце, који су праћени у просеку 12,2 године имало је за циљ да испита предиктивну валидност инструмента. Када је као мера исхода посматран сексуални рецидивизам све подскеле и фактори и пре и после третмана су достигли значајне AUC вредности које су се кретале од ,81 (динамичка скала после третмана) до ,69 (фактор криминалитет пре третмана). С друге стране, ако се посматра насилни рецидивизам највиша AUC вредност била је за фактор Криминалитет после третмана, док значајне AUC

вредности нису постојале код статичке подскеале, фактора којим се процењују сексуалне девијације и пре и после третмана и фактора којим се процењује респонзивност на третман (и пре и после третмана). Посматрано за генерални рецидивизам, значајна *AUC* вредност није установљена код фактора којим се процењују сексуалне девијације и пре и после третмана и фактора којим се процењује респонзивност на третман (и пре и после третмана). Додатно, нису установљене значајне вредности за ову меру исхода и код динамичке подскеале после третмана. С друге стране, статичка подскеала значајно је предвиђала рецидивизам ($AUC = ,67$), а највиша вредност забележена је за фактор Криминалитет пре третмана ($AUC = ,71$).

Нешто другачији резултати добијени су у студији Олвера и сарадника (Olver et al., 2007) која је реализована на узорку 321 сексуалног преступника у Канади. VRS-SO је предвиђао сексуални рецидивизам са нешто нижим *AUC* вредностима које су се кретале од ,74 (статичка подскеала) до ,58 (фактор респонзивности пре третмана). С друге стране, насилни рецидивизам је најбоље предвиђао фактор Криминалитет после третмана ($AUC = ,67$), док резултат на динамичкој подскеали пре и после третмана није значајно предвиђао рецидивизам.

7.2.3. *Компаративне студије*

У појединим истраживањима испитивана је предиктивна валидност већег броја инструмената, те су аутори покушали да установе који инструмент најбоље предвиђа рецидивизам. Ривс и сарадници (Reeves et al., 2018) су спровели истраживање са 621 сексуалним преступником у Аустралији у циљу испитивања предиктивне валидности *Static-99*, *Static-99R*, *Static-2002* и *Static-2002R* инструмената. Установили су да сви инструменти достижу умерену предиктивну валидност за сексуални рецидивизам ($AUC =$ од ,67 до ,69). Идентичне вредности ($AUC = ,69$) добијене су за *Static-99* и *Static-2002* и то посматрано за петогодишњи, десетогодишњи и петнаестогодишњи период праћења. Нешто бољи резултати добијени су у истраживању (Gonçalves et al., 2020) које је реализовано на узорку од 142 осуђена сексуална преступника у Швајцарској у коме је испитивана предиктивна валидност *Static-99* ($AUC = ,76$) и *Static-99R* ($AUC = ,81$). Узимајући четири поена као резултат за категоризацију ниског и високог ризика, *Static-99R* је тачно класификовао 92,9% рецидивиста као високоризичне и 60,2% нерацидивиста као нискоризичне. Негативна предиктивна вредност током петогодишњег периода праћења износила је 98,7%, а позитивна предиктивна вредност 20,3%. *Static-99R* је тачно класификовао 63,4% преступника. С друге стране, *Static-99* је имао нижу осетљивост (85,7%), специфичност (58,6%), позитивне (18,5%) и негативне предиктивне вредности (97,4%) и тачно је класификовао 61,3% преступника.

Полазећи од идеје да постоје ограничене информације о предиктивној валидности код популације старијих преступника Рејмонд и сарадници (Raymond et al., 2021) испитивали су предиктивну валидност *Static-99* и *Static-99R* на узорку од 118 осуђених сексуалних преступника у Аустралији који су подељени на два подузорка (од 50 до 59,9 година и преко 60 година). Резултати показују да су оба инструмента имала умерену предиктивну валидност у обе старосне групе. *AUC* вредности за цео узорак су износиле ,74 (*Static-99*) и ,75 (*Static-99R*). За подузорак од 50 до 59,9 година старости оба инструмента су имала исту вредност ($AUC = ,80$), као и за подузорак са преко 60 година ($AUC = ,68$), с тим да предикција у подузорку старијих испитаника није била значајна.

У истраживању Смида и сарадника (Smid et al., 2014) које је спроведено у Холандији на узорку од 397 осуђених сексуалних преступника испитивана је предиктивна валидност девет инструмената. Закључено је да постоји варијабилност у предиктивној валидности у односу на инструменте. Посматрано за сексуални рецидивизам, *Static-99*, *Static-99R*, *Static-2002* и *Static-2002R*, имали су, без обзира на период праћења, сличну предиктивну валидност ($AUC =$ од ,72 до ,77). Сличну предиктивну валидност показао је и *Risk Matrix 2000* (RM/2000) у петогодишњем ($AUC = ,72$) и десетогодишњем периоду праћења ($AUC = ,71$). Нешто нижу,

али и даље значајну предиктивну валидност показали су RRASOR, *Structured Anchored Clinical Judgments Minimum* (SACJ-Min) и SORAG, која се кретала од ,63 (SORAG у петогодишњем периоду праћења) до ,71 (SACJ-Min у десетогодишњем периоду праћења). SVR-20 није значајно предвиђао сексуални рецидивизам. Када се посматра насилни који укључује и сексуални рецидивизам SVR-20 није предиктиван. С друге стране, *AUC* вредности *Static* инструмената се крећу од ,68 до ,76. На крају SORAG предвиђа ову врсту рецидивизма са *AUC* вредношћу од ,71 за петогодишњи и ,75 за десетогодишњи период праћења.

Мета-анализа у којој је испитивана предиктивна валидност девет инструмената за процену ризика од насилних (HCR-20, *The Spousal Assault Risk Assessment – SARA*, *Structured Assessment of Violence Risk in Youth – SAVRY* и VRAG), сексуалних (SORAG, *Static-99* и SVR-20) и било којих кривичних дела (LSI-R и PCL-R) укључила је 68 студија (73 узорка), у којима је учествовало 24.847 осуђених из 13 земаља (Fazel et al., 2012). Студије су прегледане за период од јануара 1995. до јануара 2011. године. Установљено је да су инструменти за процену ризика од насиља имали више позитивне предиктивне вредности од инструмената усмерених на предвиђање сексуалних деликата. Инструменти за процену ризика од насиља и сексуалног рецидивизма били су високо сензитивни и имали су високе негативне предиктивне вредности, што указује да идентификују особе са ниским ризиком са високим степеном тачности. С друге стране, инструменти за процену општег рецидивизма, имали су нижу сензитивност и ниже негативне предиктивне вредности, али и више позитивне предиктивне вредности од друге две врсте инструмената. Закључено је да је 41,0% испитаника који су применом инструмената за процену насиља категорисани као умерено и високоризични, наставило да чини насилна кривична дела и 23,0% испитаника који су инструментима за процену сексуалног рецидивизма процењени као умерено или високоризични. На крају, 52,0% испитаника код којих је процењен умерен или висок ризик применом општих инструмената починило је, у рецидиву, било које дело. Негативне предиктивне вредности биле су високе, што указује да инструменти идентификују особе са ниским ризиком са високим степеном тачности (Fazel et al., 2012).

На узорку од 215 сексуалних преступника (Barbaree et al., 2001) испитивана је предиктивна валидност седам инструмената, а као исход су посматрани било које дело, сексуално дело и тешко дело (што је укључивало насилно и сексуално). Сви инструменти су предвиђали било који рецидивизам са *AUC* вредностима од ,76 (SORAG) до ,60 (RRASOR). С друге стране, извршење тешког дела нису предвиђали MnSOST-R и *Multifactorial Assessment of Sex Offender Risk for Recidivism* (MASORR), док је најпредиктивнији инструмент и за ову меру исхода SORAG (*AUC* = ,73). Најнижа предикција извршења тешког дела установљена је на PCL-R инструменту (*AUC* = ,65). Сексуални рецидивизам нису предвидели MnSOST-R, MASORR и PCL-R. Највећа моћ предикције сексуалног рецидивизма била је за RRASOR инструмент (*AUC* = ,77), а најнижа за VRAG (*AUC* = ,61). За све три мере исхода, *Static-99* имао је готово идентичне вредности (*AUC* = од ,70 до ,71).

У истраживању (de Vogel et al., 2004) вршеном у Холандији на узорку од 122 сексуална преступника (95 осуђених за силовање и 27 осуђених за злостављање деце) испитивана је предиктивна валидност SVR-20 и *Static-99*. Резултати показују да је скор на SVR-20 био предиктиван за сексуални (*AUC* = ,80), насилни (*AUC* = ,66) и општи рецидивизам (*AUC* = ,71). Скор на *Static-99* значајно је предвиђао једино сексуални рецидивизам (*AUC* = ,71).

У истраживању (Tsao & Chu, 2021) које је реализовано у Сингапуру је узорку од 134 осуђена сексуална преступника испитивана је предиктивна валидност *STABLE-2007*, SVR-20 V2, PCL-R, *Static-99R* и LS/CMІ. Као исход посматран је сексуални и било који рецидивизам. Резултати истраживања показују да су, посматрајући укупан скор, сви инструменти предвиђали било коју врсту рецидивизма, са најнижом значајном вредношћу за *Static-99R* (*AUC* = ,64) и највишом за PCL-R (*AUC* = ,79). Посматрано за сексуални рецидивизам, једино скор на *Static-99R* није повезан са рецидивизмом. Посматрајући укупан скор, најнижа значајна предикција је установљена за *STABLE-2007* (*AUC* = ,71), а највиша за SVR-20 V2 (*AUC* = ,76).

У проспективној студији, вршеној на узорку од 1.353 осуђена мушкараца у Енглеској и Велсу, који су отпуштени између новембра 2002. и октобра 2005. године, испитивана је предиктивна валидност три инструмента (HCR-20, VRAG, PCL-R). Средњи период праћења био је 1,97 године. Сва три инструмента значајно су предвиђала насилни рецидивизам, али нису премашили прихватљиви ниво предиктивне валидности ($AUC = ,63$ за PCL-R; $AUC = ,67$ за HCR-20; $AUC = ,70$ за VRAG) (Coid et al., 2011). AUC вредност је за историјску подскалу HCR-20 износила ,66, за клиничку ,64, а за подскалу управљања ризиком ,59. Регресионом анализом утврђено је да у PCL-R инструменту следећи ајтеми имају независну предиктивну валидност: Потреба за стимулацијом/склоност досади, Лоша контрола понашања, Малолетничка делинквенција и Разноврсност криминалних активности. У VRAG инструменту пет ајтема је било предиктивно: Психопатија, Млађи узраст, Ненасилна дела, Историја проблема са алкохолом и Пол жртве, а у оквиру HCR-20 инструмента осам фактора: Године у време првог насиља, Проблеми са употребом супстанци, Рано неприлагођено понашање, Неуспех претходног надзора, Негативни ставови, Импулсивност, Изложеност дестабилизаторима и Отпор према корекционим настојањима. Користећи само факторе који су имали независну предиктивну валидност аутори су установили да је ревидирани PCL-R инструмент био слабији у превиђању ненасилних преступа, и бољи у предвиђању насилних преступа. Такође, ревидирани VRAG и HCR-20 показују разлике које нису значајне. У коначној анализи, аутори су објединили 17 независно предиктивних ставки у један инструмент, те тестирали његову предиктивност. Установљено је да је седам ајтема значајно предвидело насилни рецидивизам, и то: Криминална разноврсност, Млађи узраст, Историја проблема са алкохолом, Пол жртве, Године у време првог насиља, Рано неприлагођено понашање и Негативни ставови, а AUC вредност је износила ,72, што указује на мало побољшање у односу на оригиналне инструменте (Coid et al., 2011). Добијени налази су у складу са тврдњом да најбољи инструменти достижу тачност у око 70,0% случајева (Latessa & Lovins, 2010), што представља прихватљиву предиктивну валидност (Skeem & Eno Loudon, 2007).

Милс и сарадници (Mills et al., 2007) су спровели истраживање на 83 преступника који су били у затвору две или више године са жељом да испитају који фактори из HCR-20 и VRAG инструмента су повезани са насилним рецидивизмом. Резултати показују да у оквиру историјске подскале (HCR-20) следећи ајтеми не разликују рецидивисте од нерацидивиста: Проблеми са употребом супстанци, Главни ментални поремећај, Психопатија и Поремећај личности. У оквиру клиничке подскале радило се о фактору Активни симптоми главног менталног поремећаја. У VRAG инструменту шест фактора није разликовало рецидивисте од нерацидивиста: Поремећај личности, Старост у време извршења кривичног дела, Историја ненасилних кривичних дела, Брачни статус, Повреда жртве и Жртва жена. На крају, аутори су модификовали инструменте тако да су у њима оставили само ајтеме који су разликовали рецидивисте од нерацидивиста. Тако су добијене AUC вредности од ,73 (HCR-20) и ,69 (VRAG), што је незнатно побољшање у односу на оригиналне инструменте, у којима се AUC вредност износила ,72 (HCR-20) и ,67 (VRAG).

Истраживањем (Wielinga, 2022) које је вршено на узорку од 172 преступника који су праћени у просеку 8,6 година испитивана је предиктивна валидност инструмената којима се процењује сексуални рецидивизам и то: *Static-99R*, *VRS-SO*, *STABLE-2007*, *Sex Offender Treatment Intervention Progress Scale* (SOTIPS) и *SAPROF-SO*. Предиктивна валидност је испитивана за сексуални, насилни (укључујући сексуални) и општи рецидивизам. AUC вредности су се кретале од ,61 до ,72 када није било фиксног времена праћења и од ,60 до ,76 у петогодишњем периоду праћења. Без фиксног времена праћења посматрано за сексуални рецидивизам највиша AUC вредност била је за скалу стабилности у оквиру *SAPROF-SO* инструмента ($AUC = ,72$), а најнижа ($AUC = ,65$) за укупан резултат на *SAPROF-SO* инструменту. Посматрано за насилни рецидивизам, највиша вредност такође је била за скалу

стабилности у оквиру SAPROF-SO инструмента ($AUC = ,67$), а најнижа ($AUC = ,61$) и то за VRS-SO статичку и динамичку подскалу, *STABLE-2007*, SOTIPS скале социјалне стабилности и подршке и Криминалитет и за подскалу којом се мери просоцијална подршка у оквиру SAPROF-SO инструмента. Генерални рецидивизам најбоље је предвиђао фактор Криминалитет у оквиру VRS-SO инструмента ($AUC = ,71$), док је најнижа предиктивна валидност детектована за просоцијалну подршку у оквиру SAPROF-SO инструмента ($AUC = ,62$). Уколико се посматра петогодишњи период праћења највиша AUC вредност детектована је за фактор Сексуалне девијације у оквиру VRS-SO инструмента ($AUC = ,76$), а најнижа за SAPROF-SO укупан скор и SAPROF-SO просоцијалну подскалу ($AUC = ,65$). Посматрано за насилни рецидивизам, највиша AUC вредност износила је ,69 за *Static-99R*, VRS-SO укупан скор и SAPROF-SO подскалу стабилности. Најниже значајне вредности ($AUC = ,64$) биле су за VRS-SO статичку подскалу и SAPROF-SO просоцијалну подскалу. Генерални рецидивизам најбоље је предвиђао фактор Криминалитет у оквиру VRS-SO инструмента ($AUC = ,72$), док је најнижа AUC вредност детектована за унутрашње капацитете у оквиру SAPROF-SO инструмента ($AUC = ,60$).

8. ПРОЦЕНА РИЗИКА ОД РЕЦИДИВИЗМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У сврху процене ризика од рецидивизма у Републици Србији су у употреби два инструмента: Упитник за процену ризика за осуђене на казну затвора до и три године и Упитник за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног. Примењују се према осуђенима на казну затвора, без обзира на пол и узраст.

8.1. Поступак и значај процене ризика од рецидивизма

Према Закону о извршењу кривичних санкција (2019) осуђени се приликом доласка на извршење затворске казне распоређује у пријемно одељење, у коме може боравити до 30 дана. Правилником о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица (2015) је дефинисано да током наведених 30 дана стручни тим врши процену осуђеног, при чему се разматрају његове психолошке, педагошке, криминолошке, социјалне, здравствене и безбедносне особености. Након тога, а сходно процени ризика, капацитета и потреба осуђеног утврђује се програм поступања. Како би се конципирао програм поступања процењује се ризично понашање осуђеног. Процена ризика, у затворском систему наше земље, врши се на основу тежине и врсте учињеног кривичног дела, дужине изречене казне, облика кривице, начина доласка на извршење казне затвора, односа осуђеног према кривичном делу које је извршио и односа према изреченој казни, раније осуђиваности и понашања током ранијег извршења казне, постојања новог кривичног поступка и психолошких, социјалних и здравствених особености осуђеног. Ризик се процењује као низак, средњи или висок у односу на то да ли осуђени представља опасност за друге осуђене, запослене у затвору или особе које посећују затвор; да ли постоји вероватноћа самоповређивања или извршења самоубиства; да ли постоји склоност ка бекству из затвора; да ли ће представљати опасност за заједницу уколико побегне или након изласка из затвора; и да ли ће након отпуста рецидивирати. Додатно, у циљу утврђивања програма поступања процењују се и интелектуални, социјални и емоционални капацитети осуђеног, способности усвајања знања и вештина и могућности прихватања позитивних вредности и нових образаца понашања. У циљу утврђивања програма поступања врши се и процена потреба осуђеног, те се на основу процењених потреба одређују индивидуални циљеви. На основу свих поступака, који се спроводе у пријемном одељењу, а на основу предлога који даје стручни тим, управник затвора треба да донесе одлуку о програму поступања. Осуђени са ниским ризиком се разврстава у отворено одељење и А1 или А2 групу; са средњим у полуотворено и Б1 или Б2 групу; и са високим у затворено одељење и В1 или В2 групу. Поред тога, у затворено одељење може да се разврста и осуђени код кога је процењен низак или средњи ризик уколико се против њега води кривични поступак за кривично дело за које је прописана казна затвора од три године или дужа; ако је изречена нова правноснажна казна затвора од три године или дужа; ако је на извршењу казне затвора од пет година или дуже; или ако је на извршење казне затвора приведен по потерници или спроведен из притвора. Током боравка у третманској групи периодично се врши преиспитивање и измена програма поступања, те осуђени накнадно може бити разврстан у групу која предвиђа већи или мањи обим проширених права и погодности.

Законом о извршењу кривичних санкција (2019) дефинисано је да се осуђени разврстава у групу са више проширених права и погодности уколико остварује програм поступања, индивидуалне циљеве и када му је накнадно процењен нижи степен ризика. Накнадно разврставање у групу са мањим обимом проширених права и погодности заснива се на следећим показатељима: изречена дисциплинска казна за тежи дисциплински преступ и накнадно процењен повећан степен ризика. Осуђени може бити накнадно разврстан у групу у којој је предвиђен мањи обим проширених права и погодности ако је дисциплински кажњен

за лакши дисциплински преступ, уколико је против њега покренут нови кривични поступак или му је изречена нова казна.

8.2. Инструменти процене ризика од рецидивизма

У Републици Србији користе се два инструмента процене ризика од рецидивизма: Упитник за процену ризика за осуђене на казну затвора до и три године и Упитник за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног. Упитник за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног преузет је из Велике Британије (OASys) и преведен али није прилагођен културолошким и животним обрасцима Републике Србије (Helsinki odbor za ljudska prava, 2014). Ова два инструмента треба да допринесу квалитетнијој класификацији осуђених према степену ризика и индивидуалним карактеристикама осуђених (Ministarstvo pravde, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija, 2009). Применом наведених инструмената се на свеобухватан начин разматрају психолошке, криминолошке и социјалне карактеристике осуђеног (Ministarstvo pravde, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija, 2013).

У току 2009. године, како би инструменти могли да се уведу у нашу праксу, приступило се припремама за промену концепције рада, које су усмерене на процену ризика, капацитета и потреба осуђених, а све то са циљем уједначавања критеријума поступања и повећању транспарентности у раду (Ministarstvo pravde, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija, 2010). Рађена је пробна примена инструмената у казнено-поправним заводима (КПЗ) у Београду, Ваљево и Сремској Митровици, окружним затворима у Новом Саду, Панчеву и Лесковцу и у Специјалној затворској болници. У извештају Министарства правде из 2010. године се наводи да су инструменти, у складу са добијеним подацима модификовани а све то у циљу добијања дискриминативнијих и валиднијих инструмената (Ministarstvo pravde, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija, 2010). Међутим, Вујичић и сарадници (2017) наводе да је неопходно евалуирати валидност, поузданост и дискриминативност инструмената. Истичу да је ово неопходно, пре свега јер судије користе податак о степену ризика приликом доношења одлуке о условном отпусту. Током 2011. године 97 службеника третмана је прошло обуку за примену инструмената, те су превазиђене одређене недоумице у раду (Ministarstvo pravde, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija, 2012).

У Извештају Београдског центра за људска права (Beogradski centar za ljudska prava, 2011) наведено је да су инструменти процене ризика од рецидивизма у нашој земљи допринели објективности и транспарентности у раду. За разлику у примени два инструмента, у односу на висину изречене казне, наводи се да није теоријски заснована (Petković i Pavlović, 2016). Критика се упућује и због велике заступљености статичких фактора, због чега је отежано праћење промена које су настале код осуђеног (Petković i Pavlović, 2016; Vujičić i sar., 2017). У извештају Иницијативе младих за људска права (2016) наводи се да радници службе за третман истичу да је примена инструмената за процену проблематична и да су осуђени става да се процењен ризик не уважава приликом доношења одлука о рекласификацији (Inicijativa mladih za ljudska prava, 2016). На крају, треба поставити питање квалитета инструмената процене који се користе у нашем затворском систему према женској осуђеничкој популацији, посебно ако имамо у виду да се инструменти разликују у предиктивној валидности за мушкарце и жене (Desmarais et al., 2016), јер је већина њих дизајнирана на основу истраживања која су примарно обављена на мушкој осуђеничкој популацији (Petrović i Jovanić, 2019a). Иста критика стоји и за примену инструмената са малолетним учиниоцима кривичних дела.

У наредном делу рада описаћемо Упитник за процену ризика за осуђене на казну затвора до и три године. Опис Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, који је коришћен у овом истраживању, налази се у делу рада у коме се описује методологија истраживања.

8.3. Упитник за процену ризика за осуђене на казну затвора до и три године

Упитник за процену ризика за осуђене на казну затвора до и три године служи за брзу процену ризика осуђеног и степена друштвене опасности од испољавања асоцијалног, антисоцијалног и криминалног понашања, како за време боравка у затвору тако и ван њега. Радојковић и Петковић (2017) истичу да је навод да је реч о инструменту за брзу процену у супротности са савременим стандардима према којима инструменти садрже знатно мањи број ајтема.

Упитник за процену ризика за осуђене на казну затвора до и три године попуњава се на основу података које запослени добија од осуђеног, као и из расположиве документације. На почетку се налази одељак у који се уносе општи подаци о осуђеном, након кога следи процена ризика која се врши на основу 53 статичка и динамичка фактора који су разврстани у 11 подскала: Криминална прошлост и актуелно кривично дело (17 ајтема), Запослење (три ајтема), Образовање (два ајтема), Понашање (три ајтема), Материјални статус (три ајтема), Услови становања (три ајтема), Слободно време (два ајтема), Познаници/породица (три ајтема), Психоактивне супстанце (седам ајтема), Емотивно/лично (шест ајтема) и Ставови (четири ајтема). Ради валидности података неопходно је да се одговори на сва питања. Подскала Запослење се не попуњава уколико је осуђени на редовном школовању, у пензији или радно неспособан. На крају инструмента налази се одељак у који оцењивач уписује коментар који обухвата примедбе и сугестије, квалитет сарадње са осуђеним, оцену добијених података и њихово дескриптивно појашњење. Уз Упитник за процену ризика за осуђене на казну затвора до и три године, службеницима је на располагању и писано упутство у коме су објашњени ајтеми који се процењују.

Ајтеми се бодују на тростепеној скали (од нула до два). Петковић и Павловић (2016) наводе да је распон скале узак, те да је потребно њено проширивање за поједине ајтеме. Аутори (2016) као један од примера за аргументацију наводе ајтем Ранија осуђиваност, на коме осуђени добија нула бодова ако раније није осуђиван, један бод ако је раније осуђиван, а два бода уколико осуђени има две или више пресуда. Истиче се проблем што су наведеним ајтемом изједначене све санкције. Исте критике стоје и за поједине друге ајтеме (нпр. Кажњавање за дисциплинске преступе у оквиру завода и Нови кривични поступци). Исти аутори (2016) постављају и питање да ли је ајтем Однос према извршеном кривичном делу статички или динамички, јер је према упутству за бодовање дефинисано да се процењује однос према учињеном кривичном делу током суђења. Аутори (2016) проблем уочавају и код ајтема Промена посла, те постављају питање како бисмо оценили осуђене који мењају послове због више зараде и бољих услова рада. Додатно, поставља се и питање како би на ајтему Социјални контакти у окружењу био оцењен осуђени који остварује вишегодишња, стабилна пријатељства у оквиру криминалног миљеа (Petković i Pavlović, 2016).

Скор ризика се креће од нула до 106. Осуђени се распоређују у четири нивоа ризика: низак (од нула до 30), средњи (од 31 до 53), висок (од 54 до 85) и изузетно висок (од 86 до 106). Петковић и Павловић (2016) истичу проблем што нису диференцирани безбедносно-дисциплински ризици и ризик од рецидивизма након извршене казне.

II ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО

1. ПРЕДМЕТ, ЦИЉ, ЗАДАЦИ И ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

1.1. Предмет истраживања

Предмет истраживања је процена ризика од рецидивизма осуђених, односно испитивање међупосматрачке поузданости и предиктивне валидности Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, који је у званичној употреби у пеналном систему у Републици Србији. Оправданост и значај истраживања своју подлогу имају у тежини последица које оставља неадекватна процена ризика. Те последице се односе како на самог осуђеног, тако и на друштвену заједницу. Напредак у процени ризика може имати позитиван утицај на рехабилитацију, доприносећи да се ресурси усмеравају ка осуђенима којима су потребне интензивне интервенције и надзор.

У светској литератури проблеми који постоје у процесу процене ризика већ дуже време су изучавани, али истраживања имају неконзистентне резултате и указују на проблеме који су присутни приликом процене ризика од рецидивизма. Неки од тих проблема су: субјективност и манипулације приликом процене, тешкоће у процени динамичких фактора ризика, слаба предиктивна валидност, пристрасност инструмената и многи други.

С друге стране, у домаћем контексту, истраживања која се баве овом проблематиком су ретка, те се намеће потреба за истраживањем процеса процене ризика на узорцима осуђених и запослених у пеналном систему на нашим просторима. Резултати истраживања омогућили би увид у потенцијалне проблеме у процени ризика и примени инструмента, након чега би се могло приступити унапређењу овог процеса. С обзиром да истраживања показују да третман, који није прилагођен стварном ризику преступника повећава рецидивизам, утврђивање проблема у процесу процене ризика и њихово смањење од изузетног је значаја за пеналну рехабилитацију.

Очекује се да ће истраживачки налази о међупосматрачкој поузданости и предиктивној валидности, послужити као добра полазна основа за унапређење праксе процене и третмана осуђених у затворском систему Републике Србије. Сматрамо да напори уложени у унапређење процене ризика од рецидивизма могу имати значајан допринос у ефективном планирању третманских активности, што би потенцијално допринело смањењу рецидивизма.

1.2. Циљеви истраживања

На основу изложеног предмета истраживања дефинисани су следећи циљеви:

1. Утврђивање међупосматрачке поузданости Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, подскала и ајтема;
2. Утврђивање међупосматрачке поузданости Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, подскала и ајтема у односу на карактеристике запослених;
3. Утврђивање међупосматрачке поузданости Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, подскала и ајтема у односу на карактеристике осуђених;
4. Утврђивање предиктивне валидности Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, подскала и ајтема; и
5. Утврђивање предиктивне валидности Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, подскала и ајтема у односу на карактеристике осуђених.

1.3. Задаци истраживања

За реализацију постављених циљева било је потребно остварити одређене задатке:

1. Испитивање метријских карактеристика Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног (нормалност дистрибуције, репрезентативност, поузданост и хомогеност);
2. Прикупљање социодемографских, криминолошких и пенолошких података о осуђенима;
3. Прикупљање социодемографских и професионалних података о запосленима;
4. Испитивање мишљења запослених о значајну формалне обуке за примену Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног;
5. Прикупљање података о иницијалној процени ризика од рецидивизма од првог процењивача;
6. Прикупљање података о поновљеној процени ризика од рецидивизма од другог процењивача;
7. Испитивање разлика у резултатима прве и друге процене за Упитник за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, подскеале и ајтеме;
8. Преузимање података о рецидивизму из базе података Министарства правде – Управе за извршење кривичних санкција;
9. Преузимање података о процени ризика од рецидивизма из досијеа осуђеног;
10. Испитивање односа између рецидивизма и резултата процене.

1.4. Хипотезе истраживања

Хипотезе истраживања су:

1. Постоје разлике у међупосматрачкој поузданости у зависности од подскеале и ајтема који се процењују Упитником за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног;
2. Постоје разлике у међупосматрачкој поузданости за статичке и динамичке факторе ризика;
3. Постоје разлике у међупосматрачкој поузданости у односу на карактеристике запослених;
4. Постоје разлике у међупосматрачкој поузданости у односу на карактеристике осуђених;
5. Постоје разлике у предиктивној валидности у зависности од подскеале и ајтема који се процењују Упитником за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног; и
6. Постоје разлике у предиктивној валидности Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног у односу на карактеристике осуђених.

2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

2.1. Време и место истраживања

Истраживање је реализовано у периоду од јуна 2022. до марта 2023. године у КПЗ Сремска Митровица, КПЗ Пожаревац и КПЗ Ниш у које се према Закону о извршењу кривичних санкција (2019) распоређују осуђени којима је изречена казна затвора чије трајање прелази једну годину.

2.2. Узорак истраживања

У истраживању је учествовало 202 осуђена лица и 43 стручна радника запослена у служби за третман. С обзиром на предмет, циљеве, задатке и хипотезе истраживања, осуђени су подељени у два подузора: први подузорок осуђених за испитивање међупосматрачке поузданости ($N = 106$) и други подузорок осуђених ($N = 96$) за испитивање предиктивне валидности Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног.

Први подузорок осуђених чине осуђени мушкарци, старости од 23 до 71 године ($AS = 39,92$; $SD = 10,96$), који су се у време реализовања истраживања налазили у пријемним одељењима КПЗ Сремска Митровица, КПЗ Пожаревац и КПЗ Ниш, а којима до тог момента није извршена процена ризика, капацитета и потреба. Дужина затворске казне на коју су осуђени је од три године и једног месеца до 15 година и осам месеци ($AS = 60,57$; $SD = 26,77$). Број ранијих осуда је од нула до 25 ($AS = 4,95$; $SD = 5,78$), при чему 20 испитаника (18,9%) није раније осуђивано. Број ранијих затворских казни је од нула до 18 ($AS = 2,13$; $SD = 3,07$), а 44 осуђена (44,5%) нису пенални рецидивисти. Структура осуђених према социодемографским, криминолошким и пенолошким карактеристикама приказана је у Табели 1. Осуђене смо разврстали према чињеници да ли су учинили насилно односно кривично дело везано за дроге. Сходно одредбама Кривичног законика Републике Србије (2019) у кривична дела везана за дроге сврстана су кривична дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога и неовлашћено држање опојних дрога. Ниједан осуђени није извршио дело омогућавање уживања опојних дрога. Што се тиче насилних кривичних дела, сви осуђени који су учинили кривично дело које је у радњи извршења имало насиље сврстани су у ову категорију. Реч је о следећим кривичним делима: тешко убиство, убиство, тешка телесна повреда, обљуба са дететом, разбојничка крађа, разбојништво, спречавање службеног лица у вршењу службене дужности, напад на службено лице у вршењу службене дужности и трговина људима.

Табела 1

Карактеристике осуђених из првог подузорка ($N = 106$)

Варијабла	Групе	<i>f</i>	%
Установа	КПЗ Сремска Митровица	39	36,8
	КПЗ Пожаревац	38	35,8
	КПЗ Ниш	29	27,4
Да ли је учинио насилно дело	Да	34	32,1
	Не	72	67,9
Да ли је учинио дело везано за дроге	Да	58	54,7
	Не	48	45,3
	Без завршене основне школе	14	13,3
Образовање	Завршена основна школа	23	21,7
	Завршена средња школа	61	57,5
	Завршен факултет	8	7,5
Да ли је био запослен пре доласка у затвор	Да	45	42,5
	Не	61	57,5

Брачни статус	Неожењен	30	28,3
	Ожењен	54	50,9
	Удовац	1	0,9
	Разведен	21	19,8
Да ли има децу	Да	63	59,4
	Не	43	40,6

Нису нађене значајне разлике између установа у криминолошким и пенолошким карактеристикама осуђених: број ранијих осуда ($F = 2,16$, $df1 = 2$, $df2 = 103$, $p >,05$, $\eta^2 = ,04$), број ранијих затворских казни ($F = 2,11$, $df1 = 2$, $df2 = 103$, $p >,05$, $\eta^2 = ,01$), дужина затворске казне у месецима ($F = 0,22$, $df1 = 2$, $df = 103$, $p >,05$, $\eta^2 = ,049$). Не постоје значајне разлике у заступљености осуђених који су извршили кривично дело са елементима насиља ($\chi^2 = 0,38$, $df = 2$, $p >,05$) и кривично дело везано за дроге ($\chi^2 = 3,30$, $df = 2$, $p >,05$). Нису нађене значајне разлике у односу на следеће социодемографске карактеристике: године старости осуђеног ($F = 2,64$, $df1 = 2$, $df = 103$, $p >,05$, $\eta^2 = ,05$), деца ($\chi^2 = 0,43$, $df = 2$, $p >,05$) и запослење пре доласка у затвор ($\chi^2 = 1,59$, $df = 2$, $p >,05$). Значајне разлике су нађене у односу на брачни статус ($\chi^2 = 15,11$; $df = 6$; $r_v = ,27$; $p <,05$) и образовање ($\chi^2 = 15,11$; $df = 6$; $r_v = ,25$; $p <,05$).

Други подузорак осуђених формиран је за испитивање предиктивне валидности и чини га 96 осуђених из КПЗ Сремска Митровица који су током 2013. године упућени на извршење затворске казне преко три до максимално пет година и процењени Упитником за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, а отпуштени из затвора у периоду од 2016. до 2018. године. Године старости крећу се од 23 до 75 ($AS = 36,73$; $SD = 10,90$). Минимална дужина казне затвора износи три године и један месец, док је максимална дужина казне пет година ($AS = 47,76$; $SD = 7,99$). Број ранијих осуда се креће од нула до 13 ($AS = 1,92$; $SD = 2,71$), а број ранијих казни затвора од нула до 12 ($AS = 1,0$; $SD = 1,96$). Додатно, 40 (41,7%) испитаника раније није осуђивано и 62 (64,6%) раније није боравило у затвору. Од отпуста до тренутка прикупљања података, 54,2% (52) осуђених је рецидивирало. Структура осуђених према социодемографским, криминолошким и пенолошким карактеристикама приказана је у Табели 2. Сви осуђени који се налазе у категорији извршених кривичних дела везаних за дроге су учинили кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога. У насилна кривична дела сврстана су сва дела која су у радњи извршења имала насиље. Реч је о следећим кривичним делима: убиство, убиство на мах, тешка телесна повреда, силовање, обљуба са дететом, разбојничка крађа и разбојништво.

Табела 2

Карактеристике осуђених из другог подузорка (N = 96)

Варијабла	Групе	f	%
Да ли је учинио насилно дело	Да	40	41,7
	Не	56	58,3
Да ли је учинио дело везано за дроге	Да	45	46,9
	Не	51	53,1
	Без завршене основне школе	13	13,5
Образовање	Завршена основна школа	25	26,0
	Завршена средња школа	54	56,3
	Завршен факултет	4	4,2
Да ли је био запослен пре доласка у затвор	Да	36	37,5
	Не	60	62,5
	Неожењен	37	38,5
Брачни статус	Ожењен	42	43,7
	Удовац	5	5,3
	Разведен	12	12,5

Да ли има децу	Да	54	56,2
	Не	42	43,8

Узорак запослених је старости од 24 до 53 године ($AS = 38,58$; $SD = 7,14$). Дужина радног стажа се креће од једне до 26 година ($AS = 8,47$; $SD = 6,33$). Структура запослених према затвору у коме су запослени, полу, учествовању у формалној обуци за примену Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, као и према чињеници да ли имају формално образовање за пружање услуга појединцима и породицама приказана је у Табели 3. У категорију запослених који немају формално образовање за пружање услуга појединцима и породицама сврстани су: учитељи, професори историје, разредне наставе, географије, српског језика и књижевности, васпитачи и социолози. Категорију која поседује формално образовање за пружање услуга појединцима и породицама чине специјални педагози, психолози, педагози и социјални радници. Под формалном обуком за примену Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног сматрали смо обуку која је реализована од стране Министарства правде Републике Србије – Управе за извршење кривичних санкција. Запослени који су се изјаснили да су прошли обуку, али су навели да их је обучио други запослени разврстани су у групу која није прошла формалну обуку.

Табела 3

Карактеристике запослених (N = 43)

Варијабла	Групе	f	%
Установа	КПЗ Сремска Митровица	17	39,5
	КПЗ Пожаревац	15	34,9
	КПЗ Ниш	11	25,6
Пол	Женски	27	62,8
	Мушки	16	37,2
Учествовање у формалној обуци	Да	11	25,6
	Не	32	74,4
Образовање за пружање услуга појединцима и породицама	Да	31	72,1
	Не	12	27,9

Нису нађене значајне разлике између установа у следећим карактеристикама запослених: учествовање у формалној обуци ($\chi^2 = 2,18$, $df = 2$, $p > ,05$), формално образовање ($\chi^2 = 2,31$, $df = 2$, $p > ,05$), дужина радног стажа у затвору ($F = 0,75$, $df1 = 2$, $df2 = 40$, $p > ,05$, $\eta^2 = ,04$) и године старости ($F = 0,18$, $df1 = 2$, $df2 = 40$, $p > ,05$, $\eta^2 = ,01$). Установљена је значајна разлика у односу на пол запослених ($\chi^2 = 6,12$, $df = 2$, $r_v = ,38$, $p < ,05$).

У Табели 4 приказани су резултати на Упитнику о мишљењу запослених о значајну формалне обуке.

Табела 4

Мишљење запослених о значају формалне обуке (N = 43)

Варијабла	Одговор	f	%
Да ли је за адекватну примену Упитника неопходна континуирана формална обука	Не слажем се	5	11,6
	Нити се слажем нити се не слажем	23	53,5
	Слажем се	15	34,9
Да ли формалну обуку за примену Упитника треба да прођу сви запослени	Не слажем се	3	7,0
	Нити се слажем нити се не слажем	18	41,9
	Слажем се	22	51,2
Да ли би формална обука за примену Упитника утицала на уједначавање праксе процене	Не слажем се	9	20,9
	Нити се слажем нити се не слажем	22	51,2
	Слажем се	12	27,9

Да ли је формална обука посебно значајна за области процене за које немате формално образовање	Не слажем се	8	18,6
	Нити се слажем нити се не слажем	23	53,5
	Слажем се	12	27,9
Да ли у приручнику, практичном раду постоје питања и недоумице за које мислите да бисте могли решити формалном обуком	Не слажем се	8	18,6
	Нити се слажем нити се не слажем	6	14,0
	Слажем се	29	67,4
Да ли је искуство стечено у практичном раду довољно за адекватну примену Упитника	Не слажем се	8	18,6
	Нити се слажем нити се не слажем	12	27,9
	Слажем се	23	53,5

Резултат на Упитнику о мишљењу запослених о значајну формалне обуке креће се од шест до 18 поена ($AS = 12,84$; $SD = 3,53$). Нису нађене значајне разлике између установа у скору на Упитнику о мишљењу запослених о значајну формалне обуке ($F = 0,62$, $df1 = 2$, $df2 = 40$, $p >,05$, $\eta^2 = ,03$).

2.3. Варијабле истраживања

У складу са циљевима, задацима и хипотезама испитиване су следеће варијабле:

Независне варијабле:

1. Криминолошке и пенеолошке (претходне осуде, насилно кривично дело, кривично дело везано за дрогу, начин отпуста, учествовање у третману, напредовање у третману, награде у третману, кршење правила у затвору) и социодемографске (године старости осуђеног, образовање, запослење, брачни статус, деца) карактеристике осуђених;
2. Социодемографске (пол и године старости) и професионалне (дужина радног стажа, учествовање у формалној обуци за примену Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног, образовање за пружање услуга појединцима и породицама) карактеристике запослених;
3. Скорови на Упитнику за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног: скор и ниво ризика, скорови на подскалама и појединачним ајтемима; и
4. Скор на Упитнику за процену мишљења запослених о значају формалне обуке.

Зависна варијабла је рецидивизам осуђених, који је операционализован као постојање било које нове осуђујуће пресуде, чије је извршење започело, а које спроводи Министарство правде Републике Србије – Управа за извршење кривичних санкција. Према Закону о извршењу кривичних санкција (2019) реч је о казни затвора, доживотног затвора, казни рада у јавном интересу, условној осуди са заштитним надзором и мерама безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, обавезног лечења наркомана и обавезног лечења алкохоличара. Приликом одабира мере рецидивизма определили смо се да обухватимо само оне особе које су правноснажно осуђене за ново кривично дело и ступиле на извршење које организује, спроводи и надзире Управа за извршење кривичних санкција. Оваквим одабиром мере рецидивизма искључене су новчана казна и одузимање возачке дозволе, судска опомена и поједине мере безбедности. Ипак, водећи се законском регулативом наше земље, која прописује кумулативност изрицања појединих кривичних санкција, главне и споредне казне, као и чињеницом да је реч о особама које су претходно (минимално једном) осуђене за теже кривично дело (изречена затворска казна од три до пет година) пошли смо од претпоставке да искључујући критеријуми неће у великој мери потценити учесталост рецидивизма.

2.4. Инструменти

2.4.1. Упитник за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног

За процену ризика од рецидивизма коришћен је Упитник за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног (у даљем тексту Упитник) који се примењује према осуђенима којима је изречена правноснажна или неправноснажна казна затвора преко три године. Упитник се попуњава на основу података које запослени добија од осуђеног и из расположиве документације. На почетку Упитника налази се Идентификациони лист где се евидентирају општи подаци о осуђеном, извори информација, информације о оцењивачу и датум оцењивања. Након тога следи процена ризика која се врши на основу 14 подскеала.

Подскеала Кривично дело састоји се од десет ајтема који се бодују, а којима се процењује актуелно и нова кривична дела, радње извршења кривичног дела и карактеристике жртве. Додатно, у оквиру подскеале Кривично дело налази се и сет питања која се не бодују приликом процене ризика, већ служе за квалитативну анализу и клиничку процену ризика од рецидивизма и ризика од повређивања (нпр. Да ли је кривично дело укључивало саучеснике, Мотив за извршење кривичног дела и Подстицаји и ситуациони окидачи). Подскеала Криминални досије састоји се од десет ајтема и попуњава се само ако је осуђени раније осуђиван. Испитују се фактори који се односе на раније осуде како током малолетства тако и пунолетства, понашање током ранијих заводских и ванзаводских санкција, начин доласка на извршење казне и разноврсност учињених кривичних дела. Став осуђеног према кривичном делу је подскеала која се састоји од десет динамичких ајтема и обухвата питања као што су: Свест о жртви, Став према казни и законском поступку и Став према затворском особљу. Подскеала Услови становања осуђеног састоји се од четири ајтема којима се испитује сталност и квалитет места становања, али и повезаност места становања са вршењем кривичних дела. Додатно, у оквиру ове подскеале се налази и питање у оквиру кога оцењивач треба описно да наведе у каквим условима становања је учинилац кривичног дела живео пре доласка у затвор, али се ово питање не бодују. Подскеала Породични и брачни односи састоји се од осам ајтема. Ајтемима из ове области се испитују актуелни породични односи, али и породични односи из детињства осуђеног. Једним ајтемом се процењује да ли близак члан породице или партнер осуђеног има криминални досије. Подскеала Образовање и обука састоји се од пет ајтема. Овом подскеалом се процењује степен образовања осуђеног, проблеми са читањем, писањем, учењем и став осуђеног према образовању. Однос према раду и запошљавање се процењује преко шест ајтема. Овом подскеалом се поред историје запослења процењују и осуђеникове вештине везане за рад, његов став према запослењу и радном ангажовању генерално али и током извршења затворске казне и односи на послу. Располагање новцем и приходима је подскеала која се састоји од шест ајтема. Процењује се да ли је осуђени корисник социјалне помоћи, да ли је илегална зарада извор прихода, његова способност располагања новцем, те да ли се у домену прихода ослања на друге, односно да ли постоје особе које су финансијски зависне од осуђеног. Подскеала Животни стил и социјални контакти се састоји од девет динамичких ајтема (нпр. Друштвена изолованост, Интеграција у заједницу и Дружење са учиниоцима кривичних дела). Злоупотреба алкохола се процењује преко 11 ајтема. Испитује се степен учесталост конзумирања алкохола у заводу и у прошлости, те да ли постоје одређени проблеми код осуђеног који су повезани са конзумацијом алкохола (нпр. проблеми на послу, здравствени проблеми, историја насиља и слично). Додатно, евидентира се и број покушаја лечења, забринутост породице због конзумирања алкохола, као и став осуђеног према алкохолу. Уколико се приликом процене ајтема којима се оцењује степен и учесталост конзумирања алкохола и учесталост и степен злоупотребе алкохола у прошлости осуђени оцени са нула бодова, преостали ајтеми из ове области се не оцењују. Подскеала Злоупотреба дрога има 13 ајтема. Уколико осуђени никада није злоупотребљавао дроге ајтеми из ове подскеале се не

оцењују. Испитује се које дроге и на који начин је осуђени злоупотребљавао, да ли постоје одређени проблеми код осуђеног који су повезани са конзумацијом дрога (нпр. проблеми на послу, здравствени проблеми, историја насиља и слично). Додатно, евидентира се и број покушаја лечења, забринутост породице због коришћења дрога, став осуђеног према дрогама, те да ли је коришћење и набављање дроге главна активност осуђеног. Додатно, у оквиру ове подскеале треба означити главну дрогу коју осуђени користи, али се то питање не бодује. Подскеала Психолошки фактори има десет ајтема (нпр. Депресија, Садашњи психијатријски или психолошки проблеми и Историја психијатријског лечења). Подскеала Понашање према другима се састоји од пет ајтема. Процењује се степен сналажења у односу са другима, да ли осуђени има непријатељске или дискриминаторне ставове или понашање, да је склон агресивном понашању и његова могућност контролисања гнева. Подскеала Начин размишљања има седам ајтема. Процењује се да ли осуђени поседује вештине уочавања и решавања проблема, његово постизање циљева и свест о последицама, могућност да разуме друге људе, да ли је склон импулсивном реаговању и да ли има способност конкретног/апстрактног мишљења.

Одговори се бодују на неколико начина. Први је да осуђени добија нула поена ако проблем није присутан, односно два поена уколико је присутан. Други начин је бодовање на тростепеној скали (0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан). Ајтем којим се процењују радње које је укључивало кривично дело се бодује тако што се даје један поен за сваки утврђени начин извршења кривичног дела, те збир свих поена представља оцену фактора. Приликом процене дрога које је осуђени злоупотребљавао за побројане дроге се даје оцена нула ако никада није коришћена, оцена један за дроге које је осуђени раније користио или их сада повремено користи, а оцена два за дроге које осуђени сада често користи. Збиром свих поена се добија оцена наведеног фактора. Приликом процене тренутне ситуације са запослењем дефинисане су врсте запослења (нпр. Запослен на одређено време, Незапослен, Никада није био запослен) и њихово бодовање (од нула до два), те ако се осуђени уклапа у више од једне категорије, означава се она са највишом оценом. Након процене ајтема, испитивач треба да образложи разлоге у прилог оцени, али се образложења не бодују.

Списак ајтема који су саставни део Упитника, а који су коришћени у даљој анализи дат је у Прилогу број 2, и то према шифрама назива ајтема, које су коришћене у даљем тексту. Како у Упутству за примену Упитника не постоје јасна разграничења статичких и динамичких фактора, на основу анализе формулације питања, упутства за бодовање и искустава из праксе закључујемо да се инструмент састоји од 51 статичког и 63 динамичка фактора. У Прилогу број 2 поред назива и шифре сваког ајтема наведено је да ли је реч о статичком или динамичком фактору.

Инструмент садржи и одељак за иницијалну процену за осуђене који су извршили кривична дела са највишим степеном друштвене опасности, у коме су наведена кривична дела (нпр. Тешко убиство и убиство, Силовање, Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога), за која се, ако су извршена, укупан број поена повећава за десет (Petrović i Jovanić, 2022).

Упитником се утврђује се квантификована вероватноћа рецидивизма, клиничка вероватноћа понављања кривичног дела и клиничка процена ризика од угрожавајућег понашања. Приликом утврђивања квантификоване вероватноће рецидивизма, сирови скорови се пребацују у пондерисане скорове, на основу табеле која је саставни део Упитника, те се утврђује да ли осуђени припада категорији ниског (од нула до 39), средњег (од 40 до 80), високог (од 81 до 120) или изузетно високог (преко 120) ризика. За утврђивање клиничке вероватноће понављања кривичног дела сабирају се клиничке процене испитивача о осуђеном, те се осуђени распоређује у категорију ниског (од нула до седам), средњег (од осам до 14) или високог (од 15 до 28) ризика. За утврђивање клиничке процене ризика од угрожавајућег

понашања сабирају се клиничке процене испитивача, те се осуђени распоређује у категорију ниског (од нула до седам), средњег (од осам до 13) или високог (од 14 до 26) ризика.

Саставни део Упитника је Упитник за самопроцену осуђеног, који је подељен на три целине. У оквиру прве целине осуђени одговара на питања као што су: Да ли би вам помогло да престанете да чините кривична дела када бисте имали добре стамбене услове, Да ли би вам помогло да престанете да чините кривична дела када бисте имали посао, Да ли би вам помогло да престанете да чините кривична дела када бисте имали довољно новца. Одговори на питања се евидентирају на три начина (Не, Да, Не односи се на мене). У оквиру друге целине осуђени треба да одговори на питање које гласи „Да ли вам нешто од овога представља проблем“ (нпр. коцкање, лоше друштво, претерана конзумација алкохола). Одговори се евидентирају на четири начина (Никакав проблем, Незнатан проблем, Озбиљан проблем, Не односи се на мене). У оквиру треће целине осуђени одговара на питања као што су: Да ли вам треба помоћ за читање и писање, Да ли вам треба помоћ за доношење добрих одлука, Да ли вам треба помоћ за старање о вашој деци. Одговори се евидентирају на четири начина (Никаква помоћ, Мала помоћ, Већа помоћ, Не односи се на мене).

У Табели 5 приказане су метријске карактеристике Упитника који је коришћен у нашем истраживању.

Табела 5

Карактеристике Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног (N = 202)

Подскала	<i>α</i>	<i>Sk</i>	<i>Ku</i>	<i>KMO</i>	<i>HI</i>	<i>K-S Z</i>	<i>p</i>
Кривично дело	,41	-0,96	0,82	,59	,06	,21	< ,001
Криминални досије	,85	0,20	-1,26	,81	,35	,18	< ,001
Став осуђеног према кривичном делу	,79	-0,28	-0,81	,79	,28	,10	< ,001
Услови становања осуђеног	,56	0,90	0,15	,62	,26	,22	< ,001
Породични и брачни односи	,69	0,39	-1,13	,73	,24	,18	< ,001
Образовање и обука	,86	1,18	0,38	,86	,56	,24	< ,001
Однос према раду и запошљавање	,81	0,45	-0,73	,84	,42	,15	< ,001
Располагање новцем и приходима	,67	-0,20	-0,58	,71	,24	,15	< ,001
Животни стил и социјални контакти	,79	-0,00	-0,91	,79	,29	,15	< ,001
Злоупотреба алкохола	,86	1,10	-0,15	,85	,35	,36	< ,001
Злоупотреба дрога	,86	0,73	-0,86	,86	,35	,24	< ,001
Психолошки фактори	,69	0,54	-0,19	,68	,17	,22	< ,001
Понашање према другима	,73	0,62	-0,91	,70	,33	,21	< ,001
Начин размишљања	,85	-1,09	0,13	,87	,45	,22	< ,001
Скор ризика	,92	-0,11	-0,84	,72	,13	,06	> ,05

α – Кромбахов алфа коефицијент; *Sk* – Скјунис; *Ku* – Куртозис; *KMO* – Кајзер–Мејер–Оклин; *HI* – мера хомогености теста; *K-S Z* – Колмогоров–Смирнов тест; *p* – статистичка значајност.

На основу резултата тестирања метријских карактеристика Упитника (Табела 5) запажамо да је на нивоу инструмента у целини регистрована висока поузданост мерена Кромбаховим алфа коефицијентом (,92). С друге стране, на нивоу подскала регистровани су нешто нижи коефицијенти. Подскале Начин размишљања, Злоупотреба дрога, Злоупотреба алкохола, Однос према раду и запошљавање, Образовање и обука и Криминални досије имају добру поузданост. Три подскале имају прихватљиву поузданост (Став осуђеног према кривичном делу, Животни стил и социјални контакти и Понашање према другима). Преостале подскале имају упитну (три), ниску и неприхватљиву поузданости (по једна скала). Приликом тумачења вредности Кромбаховог алфа коефицијента користили смо следеће критеријуме: висока (изнад ,90); добра (од ,80 до ,90); прихватљива (од ,70 до ,80); упитна (од ,60 до ,70), лоша (од ,50 до ,60); и неприхватљива поузданост (испод ,50) (George & Mallery, 2003, према Gliem & Gliem, 2003).

У Табели 5 приказани су и нумерички показатељи симетрије/асиметрије (скјунис) и издужености/спљоштености дистрибуције скорова (куртозис). Уколико посматрамо скјунис запажамо да је код већине подскала дистрибуција померена у десно (негативно асиметрична) што указује на више скорове на подскалама. Резултати куртозиса указују да је на већини подскала и укупном скору дистрибуција спљоштена, што указује на дисперзију резултата. Репрезентативност Упитника испитивана је преко Кајзер–Мејер–Оклин критеријума, а вредности су тумачене на следећи начин: одлична (преко ,90); висока (од ,80 до ,90); добра (од ,70 до ,80); просечна (од ,50 до ,70); и неприхватљива репрезентативност (испод ,50) (Field, 2013, према Naseer et al., 2019). Резултати нашег истраживања указују на високу до просечне репрезентативности, при чему је просечна репрезентативност (,59) регистрована само за подскалу Кривично дело. Просечном корелацијом варијабли која представља меру хомогености теста, испитивали смо колико међусобно корелирају одговори на Упитнику. У нашем истраживању регистроване су ниске вредности хомогености теста (од ,06 до ,56). Иако не постоје јасне смернице о пожељним вредностима хомогености теста (Purić, 2023) наводи се (Clark & Watson, 1995) да просечна корелација варијабли треба да се креће од ,15 до ,20 за конструкте који су шире дефинисани или од ,40 до ,50 за конструкте који су дефинисани уже. Додатно, хомогеност је зависна и од броја ајтема, те више вредности теста хомогености очекујемо код инструмената или скала које се састоје од мањег броја ајтема (Purić, 2023). Колмогоров-Смирнов тест је коришћен за тестирање нормалности дистрибуције, те учачамо да на целокупном узорку дистрибуција мера на подскалама одступа од нормалне расподеле. С друге стране, дистрибуција мера на укупном скору не одступа од нормалне расподеле.

2.4.2. Упитник о мишљењу запослених о значајну формалне обуке

Упитник о мишљењу запослених о значају формалне обуке за примену Упитника конструисан је за потребе овог истраживања и састоји се од шест ајтема: Да ли је за адекватну примену Упитника неопходна континуирана формална обука; Да ли формалну обуку за примену Упитника треба да прођу сви запослени; Да ли би формална обука за примену Упитника утицала на уједначавање праксе процене; Да ли је формална обука посебно значајна за области процене за које немате формално образовање; Да ли у приручнику, практичном раду постоје питања и недоумице за које мислите да бисте могли решити формалном обуком; Да ли је искуство стечено у практичном раду довољно за адекватну примену Упитника. Сви ајтеми су оцењивани на тростепеној скали (1 = не слажем се; 2 = нити се слажем нити се не слажем; 3 = слажем се). На нивоу Упитника о мишљењу запослених о значају формалне обуке регистрована је висока поузданост мерена Кромбаховим алфа коефицијентом (,91). Скор на наведеном упитнику може се кретати од шест до 18 поена, те виши скор указује на позитивније мишљење. На основу медијане (скор од 13 поена) формиране су две категорије: запослени који имају негативно мишљење (≤ 12) и запослени који имају позитивно мишљење (≥ 13) о формалној обуци.

2.5. Начин прикупљања података

Пре спровођења процедуре прикупљања података, од Министарства правде Републике Србије – Управе за извршење кривичних санкција затражено је одобрење да осуђени и запослени учествују у истраживању и да се изврши увид у неопходну документацију. Након добијања сагласности, обављени су састанци са запосленима у сва три КПЗ. Том приликом су упознати са природом и циљевима истраживања, као и значају њиховог учествовања. Запослени су добили писмене (Прилог број 1) и усмене инструкције за учествовање у истраживању. Након добијања информисане сагласности приступило се реализовању истраживања.

Социодемографски подаци о осуђенима (први подузорок осуђених) прикупљени су попуњавањем упитника (Прилог број 1), који је конструисан за потребе истраживања, од стране запослених и прегледом досијеа осуђених. Како је истраживањем предвиђено да се процена ризика осуђених реализује два пута, од стране два независна стручна радника истовремено или у кратком временском размаку, применом Упитника који је у званичној употреби у затворима у Републици Србији, прву процену је вршио запослени у служби за третман који је иначе током боравка осуђеног у пријемном одељењу задужен за процену ризика конкретног осуђеног. Подаци о првој процени, који су саставни део документације о свим осуђеним лицима прикупљени су увидом у досије осуђеног. Другу процену ризика вршио је запослени у служби за третман, након примарне категоризације осуђеног, али пре него што је започето са спровођењем третманских активности (током првог разговора са осуђеним након распоређивања у васпитну групу), како не би наступиле промене код осуђеног које би битно утицале на резултате процене. За другу процену осуђених запосленима је достављен упитник у који треба да уносе податке процене (Прилог број 1).

За испитивање предиктивне валидности формиран је други подузорок осуђених. Најпре је у КПЗ Сремска Митровица направљен попис свих осуђених који испуњавају задате критеријуме: осуђени на затворску казну преко три али до пет година, чије је извршење започело 2013. године, а који су процењени Упитником и отпуштени најкасније 2018. године из затвора. Одабир 2013. године и осуђених на затворску казну преко три али до пет година, омогућио је период праћења од минимално три, а максимално шест година. На тај начин смо, како бисмо обезбедили минимално време праћења од три године, из узорка искључили осуђене на затворску казну дужу од пет година. Подаци о процени ризика, социодемографским, криминолошким и пенеолошким карактеристикама осуђених преузети су из досијеа који се налазе у затворској архиви. Преузета је целокупна процена ризика осуђеног. Што се тиче социодемографских, криминолошких и пенеолошких карактеристика из досијеа су преузети сви доступни подаци, који су касније у складу са потребама истраживања кодирани и разврставани (на пример преузети су подаци о свим лакшим и тежим дисциплинским преступима које су осуђени учинили, а након тога су кодирани на следећи начин: 0 – није дисциплински кажњаван; 1 – јесте дисциплински кажњаван). Паралелно, у складу са дефиницијом рецидивизма која је операционализована за потребе истраживања из базе података Министарства правде Републике Србије – Управе за извршење кривичних санкција за све осуђене преузети су подаци о рецидивизму. За сваког осуђеног је евидентирано да ли јесте или није од тренутка отпуста до тренутка прикупљања података рецидивирао, односно да ли постоји нова осуђујућа пресуда чије је извршење започело, а које спроводи Министарство правде Републике Србије – Управа за извршење кривичних санкција. За потребе прикупљања података о другом подузороку осуђених конструисан је образац за прикупљање података.

Подаци о социодемографским и професионалним карактеристикама запослених добијени су попуњавањем упитника од стране запослених (Прилог број 1). Подаци о мишљењу запослених о значајну формалне обуке за примену Упитника најпре су добијени преко два питања са отвореним одговорима која се налазе у Прилогу број 1. Конкретно, запослени су описно образложили колико им је обука за примену Упитника корисна у свакодневном раду, односно колико би им лакше било да обављају послове процене ризика применом Упитника да су прошли обуку. На основу увида у добијене одговоре, осмишљено је шест ајтема, те су одговори запослених кодирани на тростепеној скали (1 = не слажем се; 2 = нити се слажем нити се не слажем; 3 = слажем се).

2.6. Статистичка обрада података

За обраду података коришћен је статистички програмски пакет SPSS ver. 26 for Windows. За опис узорка коришћене су мере дескриптивне статистике (фреквенције, проценти, аритметичке средине и стандардне девијације). Приликом тестирања разлика између група у узорку коришћени су: *t* тест за независне узорке (*Independent-samples T-test*) и једнофакторска анализа варијансе (*One-way ANOVA*). Однос две квалитативне варијабле испитиван је преко биваријатног хи-квадрат теста (*Chi-Square*). За испитивање психометријских карактеристика Упитника коришћени су следећи показатељи: Кромбахов алфа коефицијент (*Cronbach Alpha*), скјунис (*Skewness*), куртозис (*Kurtosis*), Кајзер-Мејер-Оклин (*Kaiser-Meyer-Oklin*) критеријум, мера хомогености теста и Колмогоров-Смирнов тест (*Kolmogorov-Smirnov*).

За утврђивање међупосматрачке поузданости ајтема коришћен је проценат сагласности оцењивача. У литератури постоје препоруке по којима се сагласност оцењивача од 90,0% сматра високом, а сагласност од 75,0% прихватљивом (Graham et al., 2012). Међутим, како је поменуто да Остин (Austin, 2006) наводи да из инструмента процене треба избрисати било коју ставку која не достигне 80,0% сагласности (Austin, 2006), те да сагласност оцењивача од 75,0% указује да би у 25,0% случајева дошло до другачијег оцењивања да је други запослени вршио процену, што представља значајан удео за доношење важних одлука (Graham et al., 2012) у анализи података смо сагласност који износи 90,0% или више посматрали као високу, а од 90,0 до 80,0% као прихватљиву. За сагласност која је нижа од 80,0% сматрали смо да је неприхватљива. Пирсонов коефицијент корелације (*Pearson Correlation*) у комбинацији са *t* тестом за зависне узорке (*Paired t test*) коришћен је за утврђивање међупосматрачке поузданости подскала и скорога ризика од рецидивизма. На овај начин смо желели да утврдимо слагање процењивача које истовремено говори о корелацији између процена и непостојању разлика између процењивача (Purić, 2023). Конкретно, мерење не можемо сматрати објективним уколико постоји корелација оцена, али истовремено постоје и разлике између њих. Такође, ситуација у којој не постоје разлике у просечним скоровима али не постоји ни корелација између процене указује да мерење није објективно (Purić, 2023). Коефицијент корелације може имати вредност од минус један до један, те не постоје јасне смернице о граничним вредностима објективности мерења, али треба тежити што вишој вредности, односно што сличнијој процени различитих процењивача (Purić, 2023). Пајић (Cohen, 1988 према: Рајић, 2020) наводи да корелацију треба интерпретирати у складу са контекстом, емпиријским резултатима који указују које је вредности коефицијента корелације оправдано очекивати и последицама које би закључци могли да произведу. Кејси и сарадници (Casey et al., 2014) истичу да вредности корелације треба да се приближе вредности један да би се могло говорити о поузданости међу оцењивачима. Наведене корелације се могу посматрати као коефицијенти или индекси објективности, при чему квадратни коефицијенти објективности (коефицијенти детерминације) представљају пропорцију варијансе која потиче од испитаника. Иако неке конвенције указују да је коефицијент преко ,70 задовољавајући треба имати у виду да то значи да само 50,0% варијансе потиче од испитаника, те је пожељно да макар од 75,0 до 90,0% варијансе потиче од испитаника, што наводи на закључак да је пожељно да коефицијент корелације износи минимално ,87, стога смо приликом тумачења резултата ту вредност узели као граничну.

За утврђивање предиктивне валидности Упитника и подскала користили смо површину испод *ROC* криве. Ова вредност се може објаснити на следећи начин: ако у датом узорку знамо који преступници рецидивирају а који не, те ако бисмо насумично одабрали једног рецидивисту и једног нерацидивисту и упоредили њихове резултате, очекивали бисмо да рецидивиста има виши резултат од преступника који није рецидивирао (Hester, 2020). Резултати су тумачени према стандардима по којима се *AUC* у опсегу од ,60 до ,70 сматра прихватљивом, од ,70 до ,80 добром, а уколико вредност прелази ,80 реч је о јакој предиктивној

тачности (Turner et al., 2013). Вредности преко ,90 указују на одличну предиктивну тачност (Duwe, 2019).

Када су у питању ниво ризика и ајтеми утврђивали смо повезаност са рецидивизмом преко биваријатног хи-квадрат теста. Снагу везе смо утврђивали преко Крамеровог В (*Cramer's V*) коефицијента.

3. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

3.1. Процењен ризик од рецидивизма осуђених

У овом делу рада приказани су резултати добијени применом Упитника и то: иницијална процена из пријемног одељења (подзорак о међупосматрачкој поузданости) и финална процена услед околности насталих током извршења казне затвора (подзорак о предиктивној валидности). У Табели 6 је дескриптивни приказ резултата на укупном скору и подскалама кроз минималне и максималне вредности, средњу вредност и стандардну девијацију.

Табела 6

Дескриптивни показатељи резултата на Упитнику за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног (N = 202)

Подскала	Теоријски распон		Распон		AS	SD
	Мин.	Макс.	Мин.	Макс.		
Кривично дело	0	10	2	9	6,75	1,36
Криминални досије	0	30	0	30	11,58	9,70
Став осуђеног према кривичном делу	0	15	1	15	9,42	3,82
Услови становања осуђеног	0	10	0	10	3,23	2,57
Породични и брачни односи	0	10	0	10	3,31	2,71
Образовање и обука	0	5	0	5	1,25	1,52
Однос према раду и запошљавање	0	10	0	10	4,14	2,95
Располагање новцем и приходима	0	10	0	10	4,95	2,23
Животни стил и социјални контакти	0	15	0	15	8,98	4,12
Злоупотреба алкохола	0	5	0	5	0,91	1,29
Злоупотреба дрога	0	15	0	15	4,09	4,65
Психолошки фактори	0	5	0	5	1,61	1,18
Понашање према другима	0	10	0	10	3,78	3,02
Начин размишљања	0	10	0	10	7,61	2,57
Скор ризика	0	170	14	142	77,75	27,75

Према Упутству за примену Упитника на основу добијених пондерисаних скорова на подскалама утврђује се скор ризика, те се осуђени категорисају као ниско (од нула до 39), средње (од 40 до 80), високо (од 81 до 120) или изузетно високо (преко 120) ризичан. У Табели 7 дат је приказ категоризације осуђених према нивоу ризика.

Табела 7

Дистрибуција осуђених према нивоу ризика (N = 202)

Ниво ризика	f	%
Низак ризик	21	10,4
Средњи ризик	82	40,6
Висок ризик	87	43,1
Изузетно висок ризик	12	5,9

На основу приказаних резултата запажамо да је приближно по 40,0% осуђених категорисано као средње и високоризично. Најмање заступљена је категорија осуђених код којих је процењен изузетно висок ризик. Код 10,4% осуђених процењен је низак ризик.

3.2. Резултати испитивања међупосматрачке поузданости

У овом делу рада приказани су резултати међупосматрачке поузданости скова ризика од рецидивизма, нивоа ризика, подскала и ајтема који се процењују Упитником, као и резултати у односу на карактеристике запослених и осуђених.

3.2.1. Међупосматрачка поузданост Упитника

На почетку је испитана међупосматрачка поузданост ајтема који се процењују Упитником. Сагласност оцењивача, која је приказана у Табели 8 посматрана је као давање исте оцене два испитивача, те је приказан проценат случајева у којима су два испитивача на исти начин оценила сваки ајтем. Додатно, приказана је и просечна сагласност за подскеле.

Табела 8

Степен сагласности оцењивача према подскалама и ајтемима

Подскала	% просечног слагања	Ајтем	% слагања
Кривично дело	96,5	A1	98,1
		A2	94,3
		A3	97,2
		A4	86,8
		a4.1	99,1
		a4.2	97,2
		a4.3	95,3
		a4.4	93,4
		a4.5	100,0
		a4.6	99,1
		a4.7	99,1
		a4.8	99,1
		a4.9	99,1
		a4.10	99,1
		A5	96,2
		A6	98,1
		A7	76,4
		A8	96,2
		A9	97,2
		A10	99,1
Криминални досије	98,6	A11	100,0
		A12	98,1
		A13	100,0
		A14	99,1
		A15	96,2
		A16	98,1
		A17	99,1
		A18	98,1
		A19	99,1
		A20	98,1
Став осуђеног према кривичном делу	82,2	A21	84,0
		A22	84,0
		A23	75,5
		A24	75,5
		A25	81,1
		A26	82,1

		A27	83,0
		A28	83,0
		A29	81,1
		A30	92,5
Услови становања осуђеног	93,4	A31	96,2
		A32	92,5
		A33	95,3
		A34	89,6
Породични и брачни односи	93,0	A35	95,3
		A36	96,2
		A37	90,6
		A38	92,5
		A39	84,0
		A40	97,2
		A41	91,5
		A42	97,2
Образовање и обука	93,0	A43	98,1
		A44	96,2
		A45	90,6
		A46	84,0
		A47	96,2
Однос према раду и запошљавање	90,4	A48	96,2
		A49	92,5
		A50	89,6
		A51	87,7
		A52	87,7
		A53	88,7
Располагање новцем и приходима	87,7	A54	100,0
		A55	93,4
		A56	82,1
		A57	84,0
		A58	76,4
		A59	90,6
Животни стил и социјални контакти	83,9	A60	90,6
		A61	85,9
		A62	82,1
		A63	86,8
		A64	81,1
		A65	84,0
		A66	74,5
		A67	86,8
		A68	83,0
Злоупотреба алкохола	97,1	A69	96,2
		A70	93,4
		A71	95,3
		A72	99,1
		A73	99,1
		A74	98,1
		A75	98,1
		A76	99,1
		A77	100,0
		A78	97,2
		A79	92,5

		A80	100,0
		a80.1	99,1
		a80.2	100,0
		a80.3	98,1
		a80.4	98,1
		a80.5	100,0
		a80.6	97,2
		a80.7	99,1
		a80.8	100,0
		a80.9	100,0
		a80.10	97,2
Злоупотреба дрога	97,8	A81	98,1
		A82	99,1
		A83	97,2
		A84	98,1
		A85	96,2
		A86	97,2
		A87	98,1
		A88	96,2
		A89	100,0
		A90	92,5
		A91	98,1
		A92	89,6
		A93	92,5
		A94	96,2
		A95	94,3
		A96	90,6
Психолошки фактори	95,3	A97	98,1
		A98	97,2
		A99	96,2
		A100	94,3
		A101	98,1
		A102	95,3
		A103	85,9
		A104	82,1
Понашање према другима	87,0	A105	87,7
		A106	84,9
		A107	94,3
		A108	81,1
		A109	89,6
		A110	73,6
Начин размишљања	82,5	A111	83,0
		A112	83,0
		A113	82,1
		A114	84,9

Код 73 ајтема постоји висока сагласност оцењивача, док 35 ајтема има прихватљиву сагласност. За шест ајтема сагласност је неприхватљива. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, осим за ајтеме Радње које је укључивало кривично дело (прихватљива) и Укупан број оштећених жртава (неприхватљива). За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу

сагласност је у просеку прихватљива. Једино ајтем Став учиниоца према себи има високу сагласност, док је код осталих ајтема сагласност доминантно прихватљива. Ајтеми Свест о жртви и Став према казни и законском поступку имају неприхватљиву сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, изузев ајтема Повезаност места становања и вршења кривичних дела где је прихватљива сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Једини ајтем који нема високу сагласност је Садашњи односи са брачним другом/партнером. образовање и обука је подскала за коју је сагласност у просеку висока, те само ајтем Став према образовању/стручној обуци достиже прихватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока. Ајтеми Ситуација са запослењем пре лишења слободе и Историја запослења имају високу сагласност. Код преостала четири ајтема сагласност је прихватљива. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. За половину ајтема из ове области регистрована је висока сагласност. Ајтеми Ослањање на породицу/пријатеље или друге особе и Располагање новцем имају прихватљиву сагласност. Код ајтема Способност разумног трошења новца сагласност је неприхватљива. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива, осим за ајтеме Друштвена изолованост (висока) и Манипулантски животни стил (неприхватљива). За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. Злоупотреба дрога је подскала за коју је сагласност у просеку висока. За већину ајтема сагласност је висока, осим за ајтем Став према коришћењу дрога где је прихватљива. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива, изузев ајтема Дискриминаторни ставови/понашање где је висока. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива и већина ајтема достиже прихватљиву сагласност. Изузетак је ајтем Свест о последицама где је сагласност неприхватљива.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 48 је висока сагласност, за два прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 25 је висока сагласност, за 33 прихватљива и за пет неприхватљива.

Како међупосматрачку поузданост подскала и скоро ризика процењујемо када у обзир узмемо корелације првог и другог мерења и одсуство разлика у аритметичким срединама за прву и другу процену, у Табели 9 следи приказ корелација за све подскеале и скор ризика.

Табела 9

Повезаност између првог и другог мерења – Пирсонов коефицијент корелације

Подскала	<i>r</i>
Кривично дело	,94***
Криминални досије	1,00***
Став осуђеног према кривичном делу	,83***
Услови становања осуђеног	,89***
Породични и брачни односи	1,00***
Образовање и обука	,95***
Однос према раду и запошљавање	,95***
Располагање новцем и приходима	,92***
Животни стил и социјални контакти	,88***
Злоупотреба алкохола	,97***
Злоупотреба дрога	,98***
Психолошки фактори	,93***
Понашање према другима	,89***

Начин размишљања

,90***

Скор ризика

,97***

*** $p < ,001$

Од 14 испитаних подскала, за подскеле Криминални досије и Породични и брачни односи сагласност је потпуно објективна. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност није задовољавајућа. За остале подскеле и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,89$ до $,97$). Резултати т теста за зависне узорке указују да се просечне оцене првог и другог мерења значајно не разликују.

У Табели 10 су резултати према нивоу ризика на првом и другом мерењу. Код 12 осуђених није процењен исти ниво ризика од рецидивизма, те проценат сагласности износи 88,7%.

Табела 10*Дистрибуција осуђених према нивоу ризика на првом и другом мерењу*

Ниво ризика – прво мерење	Ниво ризика – друго мерење				Укупно
	Низак	Средњи	Висок	Веома висок	
Низак	6	1	0	0	7
Средњи	1	40	4	0	45
Висок	0	1	41	1	43
Веома висок	0	0	4	7	11
Укупно	7	42	49	8	106

Два процењивача су исти скор ризика од рецидивизма проценили за 12 осуђених (11,3%). Минимална разлика у скору ризика од рецидивизма је један, а максимална 22 поена ($AS = 4,97$; $SD = 4,53$).

3.2.2. Међупосматрачка поузданост у односу на карактеристике запослених

У даљем раду смо се базирали на међупосматрачку поузданост у односу на карактеристике запослених. Испитивање смо вршили у односу социодемографске (пол и године старости) и професионалне карактеристике (образовање за пружање услуга појединцима и породицама, дужину радног стажа, учествовање у формалној обуци за примену Упитника и мишљење о значају обуке за примену Упитника).

Најпре ћемо приказати резултате у односу на пол запослених. У Табели 11 следи приказ сагласности оцењивача по ајтемима у односу на пол запосленог, као и просечна сагласност за подскеле.

Табела 11*Степен сагласности према подскалама и ајтемима између оцењивача различитог пола*

Подскала	Ајтем	Мушки ($N = 10$)		Мушки и женски ($N = 51$)		Женски ($N = 45$)	
		% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања
Кривично дело	A1		100,0		96,1		100,0
	A2		80,0		92,2		100,0
	A3		100,0		94,1		100,0
	A4		100,0	91,2	82,4	96,2	88,9
	a4.1	98,0	100,0		100,0		97,8
	a4.2		100,0		96,1		97,8
	a4.3		100,0		94,1		95,6
	a4.4		100,0		92,2		93,3

	a4.5		100,0		100,0		100,0
	a4.6		100,0		98,0		100,0
	a4.7		100,0		100,0		97,8
	a4.8		100,0		98,0		100,0
	a4.9		100,0		98,0		100,0
	a4.10		100,0		98,0		100,0
	A5		100,0		96,1		95,6
	A6		100,0		96,1		100,0
	A7		100,0		66,7		82,2
	A8		100,0		96,1		95,6
	A9		100,0		94,1		100,0
	A10		100,0		98,0		100,0
Криминални досије	A11		100,0		100,0		100,0
	A12		100,0		100,0		95,6
	A13		100,0		100,0		100,0
	A14		100,0		98,0		100,0
	A15	99,0	100,0	98,4	98,0	98,7	93,3
	A16		90,0		98,0		100,0
	A17		100,0		98,0		100,0
	A18		100,0		96,1		100,0
	A19		100,0		100,0		97,8
	A20		100,0		96,1		100,0
	Став осуђеног према кривичном делу	A21		100,0		78,4	
A22			80,0		78,4		91,1
A23			90,0		64,7		84,4
A24			70,0		68,6		84,4
A25		82,0	50,0	78,2	78,4	87,1	91,1
A26			90,0		76,5		86,7
A27			80,0		84,3		82,2
A28			80,0		80,4		86,7
A29			90,0		76,5		84,4
A30			90,0		92,2		93,3
Услови становања осуђеног	A31		100,0		94,1		97,8
	A32	100,0	100,0	91,6	90,2	94,0	93,3
	A33		100,0		94,1		95,6
	A34		100,0		88,2		88,9
Породични и брачни односи	A35		90,0		94,1		97,8
	A36		100,0		96,1		95,6
	A37		90,0		90,2		91,1
	A38	96,3	100,0	90,9	92,2	94,7	91,1
	A39		90,0		78,4		88,9
	A40		100,0		94,1		100,0
	A41		100,0		88,2		93,3
	A42		100,0		94,1		100,0
Образовање и обука	A43		100,0		96,1		100,0
	A44		100,0		94,1		97,8
	A45	98,0	100,0	92,2	92,2	93,0	86,7
	A46		90,0		84,3		82,2
	A47		100,0		94,1		97,8
Однос према раду и запошљавање	A48		80,0		98,0		97,8
	A49	83,3	90,0	87,6	90,2	95,2	95,6
	A50		70,0		88,2		95,6
	A51		80,0		84,3		93,3

	A52		100,0		82,4		91,1
	A53		80,0		82,4		97,8
Располагање новцем и приходима	A54		100,0		100,0		100,0
	A55		100,0		92,2		93,3
	A56	88,3	80,0	87,9	78,4	87,4	86,7
	A57		90,0		82,4		84,4
	A58		70,0		86,3		66,7
	A59		90,0		88,2		93,3
	Животни стил и социјални контакти	A60		90,0		90,2	
A61			80,0		84,3		88,9
A62			80,0		82,4		82,2
A63			100,0		86,3		84,4
A64		87,8	90,0	82,6	82,4	84,4	77,8
A65			90,0		82,4		84,4
A66			80,0		78,4		68,9
A67			80,0		82,4		93,3
A68			100,0		74,5		88,9
Злоупотреба алкохола	A69		90,0		98,0		95,6
	A70		80,0		94,1		95,6
	A71		100,0		96,1		93,3
	A72		100,0		98,0		100,0
	A73		100,0		98,0		100,0
	A74	95,5	100,0	97,5	98,0	97,0	97,8
	A75		100,0		98,0		97,8
	A76		100,0		100,0		97,8
	A77		100,0		100,0		100,0
	A78		90,0		98,0		97,8
	A79		90,0		94,1		91,1
Злоупотреба дрога	A80		100,0		100,0		100,0
	a80.1		100,0		100,0		97,8
	a80.2		100,0		100,0		100,0
	a80.3		100,0		96,1		100,0
	a80.4		100,0		98,0		97,8
	a80.5		100,0		100,0		100,0
	a80.6		100,0		96,1		100,0
	a80.7		100,0		98,0		100,0
	a80.8		100,0		100,0		100,0
	a80.9		100,0		100,0		100,0
	a80.10		90,0		96,1		100,0
	A81	97,7	100,0	96,1	96,1	97,8	100,0
	A82		100,0		100,0		97,8
	A83		100,0		96,1		97,8
	A84		100,0		98,0		97,8
	A85		90,0		98,0		95,6
	A86		100,0		96,1		97,8
	A87		100,0		96,1		100,0
	A88		100,0		92,2		100,0
	A89		100,0		100,0		100,0
A90		100,0		90,2		93,3	
A91		100,0		96,1		100,0	
A92		80,0		90,2		91,1	
Психолошки фактори	A93	99,0	100,0	93,1	88,2	96,9	95,6
	A94		100,0		94,1		97,8

	A95		100,0		90,2		97,8
	A96		100,0		86,3		93,3
	A97		100,0		96,1		100,0
	A98		100,0		96,1		97,8
	A99		100,0		96,1		95,6
	A100		100,0		90,2		97,8
	A101		100,0		98,0		97,8
	A102		90,0		96,1		95,6
Понашање према другима	A103		80,0		86,3		86,7
	A104		90,0		76,5		86,7
	A105	82,0	80,0	86,7	88,2	88,5	88,9
	A106		70,0		86,3		86,7
	A107		90,0		96,1		93,3
Начин размишљања	A108		90,0		82,4		77,8
	A109		100,0		90,2		86,7
	A110		80,0		68,6		77,8
	A111	85,7	80,0	81,8	82,4	82,5	84,4
	A112		90,0		80,4		84,4
	A113		80,0		82,4		82,2
	A114		80,0		86,3		84,4

У групи у којој су процену вршила два мушкарца код 89 ајтема постоји висока сагласност, 20 ајтема има прихватљиву и пет неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, осим за ајтем Додатна и/или нова кривична дела код кога је прихватљива. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. Пет ајтема има високу, три прихватљиву и два неприхватљиву сагласност. Подскеле Услови становања осуђеног, Породични и брачни односи и Образовање и обука у просеку имају високу сагласност и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку прихватљива. Два ајтема имају високу, три прихватљиву и један неприхватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је висока. За ајтем Ослањање на породицу/пријатеље или друге особе сагласност је прихватљива, а за ајтем Способност разумног трошења новца неприхватљива. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност висока, а за четири прихватљива. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока, те једино ајтем Учесталост и степен злоупотребе алкохола у прошлости има прихватљиву сагласност. Злоупотреба дрога је подскала за коју је сагласност у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, осим за ајтем Став према коришћењу дрога где је прихватљива. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. По два ајтема имају високу и прихватљиву сагласност, док је код ајтема Контролисање гнева сагласност неприхватљива. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива и већина ајтема има прихватљиву сагласност. За ајеме Способност уочавања проблема, Способност решавања проблема и Импулсивност сагласност је висока.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 48 је висока сагласност и за три прихватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 41 је висока сагласност, за 17 прихватљива и за пет неприхватљива.

У групи у којој су процену вршили испитивачи различитог пола код 71 ајтема сагласност је висока, код 29 прихватљива, док 14 ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока. Ајтем Радње које је укључивало кривично дело има прихватљиву сагласност, а ајтем Укупан број оштећених/жртава неприхватљиву. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку неприхватљива. Већина ајтема из ове области има неприхватљиву сагласност. Код ајтема Мотивација да се суочи са кривично кажњивим понашањем и Став према криминалну сагласност је прихватљива. Ајтем Став учиниоца према себи има високу сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност. Већина ајтема из ове области има високу сагласност и један прихватљиву. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност изузев два ајтема: Докази о насиљу у кући/злостављању брачног друга/партнера (прихватљива) и Садашњи односи на брачним другом/партнером (неприхватљива). За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. За ајтем Став према образовању/стручној обуци сагласност је прихватљива. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку прихватљива. Два ајтема имају високу, а остали прихватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. Два ајтема имају високу, три прихватљиву, а један неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема сагласност је прихватљива. Једино ајтем Друштвена изолованост има високу, док два ајтема имају неприхватљиву сагласност. За подскале Злоупотреба алкохола и Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, док два ајтема имају прихватљиву сагласност: Тешкоће са суочавањем са свакодневним ситуацијама и Садашњи психијатријски или психолошки проблеми. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива изузев за следеће ајтеме: Дискриминаторни ставови/понашање (висока) и Непријатељски став (неприхватљива). За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива изузев за следеће ајтеме: Способност решавања проблема (висока) и Свест о последицама (неприхватљива).

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 48 је висока сагласност, за два прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 23 је висока сагласност, за 27 прихватљива и за 13 неприхватљива.

У групи у којој су процену вршиле две жене код 80 ајтема сагласност је висока, код 29 прихватљива, док пет ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. За већину ајтема сагласност је висока, док ајтеми Радње које је укључивало кривично дело и Укупан број оштећених/жртава имају прихватљиву сагласност. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема из ове области има прихватљиву и три ајтема имају високу сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност. Већина ајтема из ове области има високу, а ајтем Повезаност места становања и вршења кривичног дела прихватљиву сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност изузев ајтема Садашњи односи са брачним другом/партнером (прихватљива). За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Изузетак су ајтеми Има проблема са учењем и Став према образовању/стручној обуци код којих је сагласност

прихватљива. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају високу, два прихватљиву, а један неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема сагласност је прихватљива. Два ајтема имају високу и два неприхватљиву сагласност. За подскеале Злоупотреба алкохола, Злоупотреба дрога и Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива. Код ајтема Дискриминаторни ставови/понашање сагласност је висока. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива. За ајтеме Способност уочавања проблема и Свест о последицама сагласност је неприхватљива.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 48 је висока сагласност и за три прихватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 32 је висока сагласност, за 26 прихватљива и за пет неприхватљива.

У Табели 12 су резултати повезаности првог и другог мерења у односу на пол испитивача.

Табела 12

Повезаност између првог и другог мерења оцењивача различитог пола – Пирсонов коефицијент корелације

Подскала	Мушко	Мушко и женско	Женско
	<i>r</i>	<i>r</i>	<i>r</i>
Кривично дело	1,00***	,89***	,98***
Криминални досије	,97***	1,00***	1,00***
Став осуђеног према кривичном делу	1,00***	,82***	,82***
Услови становања осуђеног	1,00***	,87***	,90***
Породични и брачни односи	1,00***	1,00***	1,00***
Образовање и обука	1,00***	,94***	,96***
Однос према раду и запошљавање	,95***	,91***	,97***
Располагање новцем и приходима	,95***	,93***	,89***
Животни стил и социјални контакти	,96***	,84***	,89***
Злоупотреба алкохола	,99***	,98***	,96***
Злоупотреба дрога	,99***	,98***	,97***
Психолошки фактори	1,00***	,88***	,97***
Понашање према другима	,75*	,88***	,93***
Начин размишљања	,99***	,87***	,91***
Скор ризика	,99***	,96***	,99***

* $p < ,05$, *** $p < ,001$

Од 14 испитаних подскеала, када процену врше два мушкарца за подскалу Понашање према другима сагласност није задовољавајућа. За осталих 13 подскеала и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,95$ до 1,00). Када се испитивачи разликују у односу на пол, сагласност није задовољавајућа за подскеале Став осуђеног према кривичном делу и Животни стил и социјални контакти. За осталих 12 подскеала и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,87$ до 1,00). Када процену врше две жене сагласност није задовољавајућа за подскалу Став осуђеног према кривичном делу. За осталих 13 подскеала и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,89$ до 1,00). Резултати т теста за зависне узорке указују да се просечне оцене првог и другог мерења значајно разликују у групи у којој су испитивачи различитог пола, те жене процењују више просечне скорове од мушкараца. Реч је о скору ризика ($AS1 = 82,43$; $AS2 = 79,73$; $SD1 = 28,02$; $SD2 = 27,67$; $t = 2,75$; $df = 50$; $p < ,01$) и следећим подскеалама:

Став осуђеног према кривичном делу ($AS1 = 10,45$; $AS2 = 9,80$; $SD1 = 3,63$; $SD2 = 3,58$; $t = 2,19$; $df = 50$; $p < ,05$) и Располагање новцем и приходима ($AS1 = 5,57$; $AS2 = 5,33$; $SD1 = 2,27$; $SD2 = 2,11$; $t = 2,06$; $df = 50$; $p < ,05$).

Разлике у нивоу ризика нису пронађене када су процену вршила два мушкарца. Када су осуђене процењивале две жене разлике у нивоу ризика постоје у шест процена (13,3%). У преосталих шест процена (11,8%) у којима су осуђене процењивали мушкарац и жена, код пет осуђених виши ниво ризика утврђен је приликом процене од стране жене.

У следећем сегменту смо испитали године старости запослених и међупосматрачку поузданост. Запослене смо поделили у две групе: млађе (≤ 40) и старије (≥ 41). Најпре ћемо кроз Табелу 13 приказати слагање оцењивача по ајтемима и просечно слагање по подскалама.

Табела 13

Степен сагласности према подскалама и ајтемима између оцењивача различитих година старости

Подскала	Ајтем	Млађи ($N = 32$)		Млађи и старији ($N = 50$)		Старији ($N = 24$)	
		% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања
Кривично дело	A1		100,0		96,0		100,0
	A2		93,6		98,0		87,5
	A3		96,9		96,0		100,0
	A4		87,5		98,0		83,3
	a4.1		100,0		98,0		100,0
	a4.2		100,0		98,0		91,7
	a4.3		96,9		94,0		95,8
	a4.4		90,6		94,0		95,8
	a4.5		100,0		100,0		100,0
	a4.6	95,3	100,0	94,2	100,0	91,7	95,8
	a4.7		100,0		98,0		100,0
	a4.8		100,0		98,0		100,0
	a4.9		100,0		100,0		95,8
	a4.10		100,0		98,0		100,0
	A5		93,8		96,0		100,0
	A6		100,0		100,0		91,7
	A7		84,4		78,0		62,5
	A8		96,9		94,0		100,0
	A9		100,0		96,0		95,8
	A10		100,0		100,0		95,8
Криминални досије	A11		100,0		100,0		100,0
	A12		96,9		98,0		100,0
	A13		100,0		100,0		100,0
	A14		100,0		98,0		100,0
	A15	98,8	93,8	98,4	98,0	98,7	95,8
	A16		100,0		98,0		95,8
	A17		100,0		98,0		100,0
	A18		100,0		98,0		95,8
	A19		100,0		98,0		100,0
	A20		96,9		98,0		100,0
Став осуђеног према	A21		78,1		90,0		79,2
	A22	78,7	81,2	85,4	86,0	80,0	83,3
	A23		68,6		82,0		70,8

кривичном делу	A24		62,5		86,0		70,8
	A25		90,6		82,0		66,7
	A26		65,6		88,0		91,7
	A27		87,5		82,0		79,2
	A28		78,1		86,0		83,3
	A29		84,3		82,0		75,0
	A30		90,6		90,0		100,0
Услови становања осуђеног	A31		96,9		98,0		91,7
	A32	96,9	96,9	94,5	94,0	86,5	83,3
	A33		100,0		96,0		87,5
	A34		93,8		90,0		83,3
Породични и брачни односи	A35		100,0		96,0		87,5
	A36		93,8		96,0		100,0
	A37		87,5		94,0		87,0
	A38	92,3	90,6	94,8	96,0	90,5	87,0
	A39		84,4		88,0		75,0
	A40		96,9		96,0		100,0
	A41		87,5		94,0		91,7
	A42		96,9		98,0		95,8
Образовање и обука	A43		96,9		98,0		100,0
	A44		96,9		96,0		95,8
	A45	93,8	100,0	92,8%	88,0	92,4	83,3
	A46		81,3		86,0		83,3
	A47		93,8		96,0		100,0
Однос према раду и запошљавање	A48		100,0		96,0		91,7
	A49		96,9		90,0		91,7
	A50	94,8	93,8	91,0	90,0	83,3	83,3
	A51		96,9		90,0		70,8
	A52		96,9		88,0		75,0
	A53		84,4		92,0		87,5
Располагање новцем и приходима	A54		100,0		100,0		100,0
	A55		100,0		92,0		87,5
	A56	94,3	93,8	87,0	80,0	80,5	70,8
	A57		84,4		84,0		83,3
	A58		90,6		74,0		62,5
	A59		96,9		92,0		79,2
Животни стил и социјални контакти	A60		93,8		90,0		87,5
	A61		93,8		78,0		91,7
	A62		78,1		84,0		83,3
	A63		84,4		92,0		79,2
	A64	85,4	78,1	84,2	82,0	81,0	83,3
	A65		90,6		84,0		75,0
	A66		81,3		76,0		62,5
	A67		84,4		88,0		87,5
	A68		84,4		84,0		79,2
Злоупотреба алкохола	A69		100,0		94,0		95,8
	A70		93,8		94,0		91,7
	A71		96,9		96,0		91,7
	A72	98,6	100,0	96,7	98,0	95,8	100,0
	A73		100,0		100,0		95,8
	A74		100,0		98,0		95,8
	A75		100,0		98,0		95,8
	A76		100,0		98,0		100,0

	A77		100,0		100,0		100,0
	A78		96,9		96,0		100,0
	A79		96,9		92,0		87,5
	A80		100,0		100,0		100,0
	a80.1		100,0		98,0		100,0
	a80.2		100,0		100,0		100,0
	a80.3		96,9		98,0		100,0
	a80.4		100,0		98,0		100,0
	a80.5		100,0		100,0		100,0
	a80.6		96,9		98,0		95,8
	a80.7		100,0		98,0		100,0
	a80.8		100,0		100,0		100,0
	a80.9		100,0		100,0		100,0
	a80.10		93,8		100,0		95,8
Злоупотреба дрога	A81	97,6	96,9	96,5	98,0	89,4	100,0
	A82		100,0		100,0		95,8
	A83		96,9		100,0		91,7
	A84		100,0		98,0		95,8
	A85		100,0		98,0		87,5
	A86		96,9		96,0		100,0
	A87		96,9		98,0		100,0
	A88		93,8		96,0		100,0
	A89		100,0		100,0		100,0
	A90		90,6		92,0		95,8
	A91		100,0		96,0		100,0
	A92		96,9		82,0		95,8
	A93		90,6		92,0		95,8
	A94		96,9		98,0		91,7
	A95		93,8		96,0		91,7
	A96		87,5		94,0		87,5
Психолошки фактори	A97	96,6	96,9	96,2	100,0	91,7	95,8
	A98		100,0		100,0		87,5
	A99		100,0		98,0		87,5
	A100		100,0		94,0		87,5
	A101		100,0		98,0		95,8
	A102		100,0		92,0		95,8
	A103		90,6		86,0		79,2
Понашање према другима	A104		81,3		86,0		75,0
	A105	91,3	93,8	87,6	86,0	79,9	83,3
	A106		90,6		86,0		75,0
	A107		100,0		94,0		87,0
	A108		78,1		84,0		79,2
	A109		87,5		92,0		87,5
Начин размишљања	A110		78,1		74,0		66,7
	A111	84,4	93,8	82,6	76,0	79,8	83,3
	A112		84,4		84,0		79,2
	A113		84,4		84,0		75,0
	A114		84,4		84,0		87,5

У групи у којој су процену вршили млађи испитивачи код 84 ајтема сагласност је висока, код 21 прихватљива и девет ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је

висока. Код ајтема Радње које је укључивало кривично дело и Укупан број оштећених/жртава сагласност је прихватљива. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку неприхватљива. Код пет ајтема сагласност је неприхватљива, код три прихватљива и код два висока. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност изузев три ајтема код којих је прихватљива. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Изузетак је ајтем Став према образовању/стручној обуци код кога је сагласност прихватљива. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Изузетак је ајтем Став према радном ангажовању током извршења казне код кога је сагласност прихватљива. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Изузетак је ајтем Располагање новцем код кога је сагласност прихватљива. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају високу, четири прихватљиву и два неприхватљиву сагласност. За подскале Злоупотреба алкохола и Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, док ајтем Садашњи психијатријски или психолошки проблеми има прихватљиву сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока изузев за ајтем Непријатељски став (прихватљива). За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива. Ајтем Постизање циљева има високу, а ајтеми Способност уочавања проблема и Свест о последицама неприхватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 49 је висока сагласност и за два прихватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 35 је висока сагласност, за 19 прихватљива и за девет неприхватљива.

У групи у којој су процену вршили испитивачи који се разликују по годинама старости код 80 ајтема сагласност је висока, код 28 ајтема прихватљива, док је код шест ајтема сагласност неприхватљива. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока. Изузетак је ајтем Укупан број оштећених/жртава код кога је сагласност неприхватљива. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива. Ајтеми Прихвата/одбија одговорност за кривично дело и Став учиниоца према себи имају високу сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност изузев ајтема Садашњи односи са брачним другом/партнером код кога је сагласност прихватљива. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Три ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Изузетак је ајтем Став према запослењу код кога је сагласност прихватљива. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају високу, два прихватљиву и један неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Два ајтема имају високу сагласност, пет прихватљиву и два неприхватљиву. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Злоупотреба

дрога сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност. Изузетак је ајтем Став према коришћењу дрога (прихватљива). За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива изузев за ајтем Дискриминаторни ставови/понашање (висока). За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива изузев за следеће ајтеме: Способност решавања проблема (висока) Свест о последицама (неприхватљива) и Постизање циљева (неприхватљива).

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 50 је висока сагласност и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 30 је висока сагласност, за 28 прихватљива и за пет неприхватљива.

У групи у којој су процену вршили старији испитивачи код 59 ајтема сагласност је висока, код 31 прихватљива, и код 24 неприхватљива. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, док два ајтема имају прихватљиву и један неприхватљиву сагласност. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је неприхватљива. По два ајтема имају високу и прихватљиву сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има прихватљиву сагласност. Три ајтема имају прихватљиву и један високу сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Четири ајтема имају високу, три прихватљиву и један неприхватљиву сагласност. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Три ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку прихватљива, те по два ајтема имају високу, прихватљиву и неприхватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. За половину ајтема из ове области сагласност је неприхватљива. Два ајтема имају прихватљиву и један високу сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. По четири ајтема имају прихватљиву и неприхватљиву сагласност. Ајтем Интеграција у заједницу има високу сагласност. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Једино је код ајтема Став према алкохолу сагласност прихватљива. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Једино је код ајтема Породица/партнер забринути због коришћења дрога сагласност прихватљива. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока и четири ајтема имају прихватљиву сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку неприхватљива. Три ајтема имају неприхватљиву и два прихватљиву сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку неприхватљива. Четири ајтема имају неприхватљиву и три прихватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 41 је висока сагласност, за девет прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 18 је висока сагласност, за 22 прихватљива и за 23 неприхватљива.

У Табели 14 приказана је повезаност првог и другог мерења у односу на године старости запослених. Од 14 испитаних подскала, када процену врше млађи запослени подскале Став осуђеног према кривичном делу и Услови становања осуђеног не достижу задовољавајућу сагласност. За осталих 12 подскала и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,90$ до $1,00$). Приликом процене од стране два стручна радника који се разликују по годинама старости Животни стил и социјални контакти је подскала која не достиже

задовољавајућу сагласност. За осталих 13 подскала и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,89$ до $1,00$). За пет подскала (Кривично дело, Став осуђеног према кривичном делу, Располагање новцем и приходима, Психолошки фактори и Понашање према другима), када је процена вршена од стране старијих испитивача, утврђено је да сагласност није задовољавајућа. За остале подскеале и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,88$ до $1,00$).

Табела 14

Повезаност између првог и другог мерења оцењивача различитих година старости – Пирсонов коефицијент корелације

Подскеале	Млађи	Млађи и старији	Старији
	<i>r</i>	<i>r</i>	<i>r</i>
Кривично дело	,94***	,95***	,86***
Криминални досије	,99***	1,00***	1,00***
Став осуђеног према кривичном делу	,77***	,93***	,76***
Услови становања осуђеног	,85***	,93***	,88***
Породични и брачни односи	1,00***	1,00***	1,00***
Образовање и обука	,95***	,96***	,91***
Однос према раду и запошљавање	,98***	,93***	,92***
Располагање новцем и приходима	,97***	,92***	,85***
Животни стил и социјални контакти	,90***	,85***	,89***
Злоупотреба алкохола	,98***	,96***	,98***
Злоупотреба дрога	,99***	,97***	,97***
Психолошки фактори	,98***	,96***	,83***
Понашање према другима	,92***	,89***	,85***
Начин размишљања	,90***	,91***	,88***
Скор ризика	,97***	,98***	,98***

*** $p < ,001$

У групи запослених који се разликују по годинама старости значајно више просечне скорове процењују старији стручни радници и то на следећим подскалама: Кривично дело ($AS1 = 6,66$; $AS2 = 6,52$; $SD1 = 1,47$; $SD2 = 1,54$; $t = 2,19$; $df = 49$; $p < ,05$), Став осуђеног према кривичном делу ($AS1 = 10,64$; $AS2 = 10,28$; $SD1 = 3,33$; $SD2 = 2,52$; $t = 2,05$; $df = 49$; $p < ,05$), Злоупотреба дрога ($AS1 = 3,56$; $AS2 = 3,26$; $SD1 = 3,96$; $SD2 = 3,75$; $t = 2,33$; $df = 49$; $p < ,05$), Начин размишљања ($AS1 = 8,38$; $AS2 = 7,04$; $SD1 = 1,84$; $SD2 = 2,23$; $t = 2,62$; $df = 49$; $p < ,05$) и скору ризика ($AS1 = 83,52$; $AS2 = 81,50$; $SD1 = 26,06$; $SD2 = 26,94$; $t = 2,49$; $df = 49$; $p < ,05$).

У три случаја различит ниво ризика процењен је у групи млађих запослених (9,8%), односно у два случаја када су процену радили старији запослени (8,3%). Када се запослени разликују по годинама старости, у седам случајева је процењен различит ниво ризика (14,0%), при чему су у пет случајева млађи запослени проценили виши ниво, а у два су проценили нижи ниво ризика од старијих запослених.

Након социодемографских варијабли, у разматрање смо узели одређене професионалне карактеристике запослених. Најпре смо испитали образовање за пружање услуга појединцима и породицама (Табела 15). Како су у три случаја истог осуђеног процењивали запослени које немају формално образовање за пружање услуга појединцима и породицама, неће бити приказани резултати за ову подгрупу.

Табела 15

Степен сагласности према подскалама и ајтемима између оцењивача са различитим формалним образовањем

Подскала	Ајтем	Са формалним образовањем ($N = 55$)		Са формалним образовањем и без формалног образовања ($N = 48$)	
		% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања
Кривично дело	A1		98,2		97,9
	A2		98,2		91,7
	A3		98,2		97,9
	A4		83,6		89,6
	a4.1		98,2		100
	a4.2		98,2		95,8
	a4.3		92,7		97,9
	a4.4		90,9		95,8
	a4.5		100,0		100,0
	a4.6	95,6	100,0	92,1	97,9
	a4.7		98,2		100,0
	a4.8		100,0		97,9
	a4.9		100,0		97,9
	a4.10		100,0		97,9
	A5		98,2		93,8
	A6		100,0		95,8
	A7		81,8		68,8
	A8		98,2		93,8
	A9		100,0		93,8
	A10		100,0		97,9
Криминални досије	A11		100,0		100,0
	A12		96,4		100,0
	A13		100,0		100,0
	A14		100,0		97,9
	A15	98,7	94,6	98,3	97,9
	A16		100,0		95,8
	A17		100,0		97,9
	A18		100,0		95,8
	A19		98,2		100,0
	A20		98,2		97,9
Став осуђеног према кривичном делу	A21		81,8		85,4
	A22		81,8		85,4
	A23		72,7		77,1
	A24		74,6		77,1
	A25	80,2	80,0	84,2	81,3
	A26		78,2		87,5
	A27		80,0		85,4
	A28		80,0		87,5
	A29		78,2		85,4
	A30		94,6		89,6
Услови становања осуђеног	A31		100,0		91,7
	A32	96,5	98,2	89,6	85,4
	A33		94,6		95,8
	A34		92,7		85,4
	A35	95,0	100,0	90,4	89,6

Породични и брачни односи	A36		96,4		95,8
	A37		89,1		91,7
	A38		96,4		87,5
	A39		89,1		77,1
	A40		96,4		97,9
	A41		92,7		89,6
	A42		100,0		93,8
Образовање и обука	A43		100,0		95,8
	A44		96,4		95,8
	A45	93,8	89,1	92,5	91,7
	A46		87,3		81,3
	A47		96,4		97,9
Однос према раду и запошљавање	A48		100,0		91,7
	A49		96,4		87,5
	A50	94,0	90,9	85,8	87,5
	A51		94,6		79,2
	A52		89,1		85,4
	A53		92,7		83,3
Располагање новцем и приходима	A54		100,0		100,0
	A55		96,4		89,6
	A56	90,0	92,7	85,0	72,9
	A57		83,6		83,3
	A58		74,6		77,1
	A59		92,7		87,5
Животни стил и социјални контакти	A60		94,6		85,4
	A61		92,7		77,1
	A62		83,6		79,2
	A63		90,9		81,3
	A64	86,3	83,6	80,1	77,1
	A65		83,6		83,3
	A66		74,6		72,9
	A67		85,5		87,5
	A68		87,3		77,1
Злоупотреба алкохола	A69		98,2		93,8
	A70		96,4		89,6
	A71		94,6		95,8
	A72		100,0		97,9
	A73		100,0		97,9
	A74	97,4	98,2	96,6	97,9
	A75		98,2		97,9
	A76		98,2		100,0
	A77		100,0		100,0
	A78		96,4		97,9
	A79		90,9		93,8
Злоупотреба дрога	A80		100,0		100,0
	a80.1		100,0		97,9
	a80.2		100,0		100,0
	a80.3		98,2		97,9
	a80.4	97,2	100,0	96,5	95,8
	a80.5		100,0		100,0
	a80.6		100,0		93,8
	a80.7		100,0		97,9
	a80.8		100,0		100,0

	a80.9		100,0		100,0
	a80.10		98,2		95,8
	A81		100,0		95,8
	A82		98,2		100,0
	A83		98,2		95,8
	A84		100,0		95,8
	A85		94,6		97,9
	A86		96,4		97,9
	A87		98,2		97,9
	A88		96,4		95,8
	A89		100,0		100,0
	A90		89,1		95,8
	A91		100,0		95,8
	A92		92,7		85,4
	A93		94,6		89,6
	A94		100,0		91,7
	A95		98,2		89,6
	A96		96,4		85,4
Психолошки фактори	A97	98,0	100,0	92,1	95,8
	A98		98,2		95,8
	A99		98,2		93,8
	A100		98,2		89,6
	A101		98,2		97,9
	A102		98,2		91,7
	A103		89,1		81,3
Понашање према другима	A104		81,8		81,3
	A105	91,7	98,2	80,8	75,0
	A106		94,6		72,9
	A107		94,6		93,8
	A108		81,8		79,2
	A109		87,3		91,7
	A110		72,7		72,9
Начин размишљања	A111	82,6	80,0	81,2	85,4
	A112		81,8		83,3
	A113		89,1		72,9
	A114		85,5		83,3

У групи у којој су процену вршили испитивачи са формалним образовањем код 80 ајтема сагласност је висока, код 27 прихватљива, док седам ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока. Изузетак су ајтеми Радње које је укључивало кривично дело и Укупан број оштећених/жртава код којих је сагласност прихватљива. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. Половина ајтема има прихватљиву и четири неприхватљиву сагласност. Једино је код ајтема Став учиниоца према себи сагласност висока. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност. Једино је код ајтема Садашњи односи са блиским члановима породице и Садашњи односи са брачним другом/партнером сагласност прихватљива. За подскалу образовање и обука сагласност је у просеку висока. Три ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност. Једино ајтем Став према

запослењу има прихватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку висока. Четири ајтема имају високу, један прихватљиву и један неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива. Три ајтема имају високу, док ајтем Манипулантски животни стил има неприхватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Једино је код ајтема Коришћење и набављање дроге главно занимање/активност сагласност прихватљива. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку висока. Три ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. Шест ајтема има прихватљиву, а ајтем Способност решавања проблема неприхватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 48 је висока сагласност и за три прихватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 32 је висока сагласност, за 24 прихватљива и за седам неприхватљива.

У групи у којој су процену вршили испитивачи који се разликују у односу на формално образовање код 60 ајтема сагласност је висока, код 37 ајтема прихватљива, док 17 ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока. Изузетак су ајтеми Радње које је укључивало кривично дело (прихватљива) и Укупан број оштећених/жртава (неприхватљива). За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема има прихватљиву и два ајтема имају неприхватљиву сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има прихватљиву сагласност, те два ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Четири ајтема имају високу, три прихватљиву и један неприхватљиву сагласност. За подскалу образовање и обука сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Једино ајтем Став према образовању/стручној обуци има прихватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку прихватљива. Четири ајтема имају прихватљиву, један високу и један неприхватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. Половина ајтема има прихватљиву сагласност. Код ајтема Сада прима или је пре затвора поднео молбу за социјалну помоћ сагласност је висока. Ајтеми Ослањање на породицу/пријатеље или друге особе и Способност разумног трошења новца имају неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Пет ајтема има прихватљиву и четири неприхватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност и ајтем Учесталост и степен злоупотребе алкохола у прошлости прихватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Једино је код ајтема Став према коришћењу дрога сагласност прихватљива. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност и четири прихватљиву. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. По два ајтема имају прихватљиву и неприхватљиву сагласност. Ајтем Дискриминаторни ставови/понашање има високу сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. По три ајтема имају прихватљиву и неприхватљиву сагласност. Ајтем Способност решавања проблема има високу сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 42 је висока сагласност, за осам прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 18 је висока сагласност, за 29 прихватљива и за 16 неприхватљива.

У Табели 16 су резултати повезаности првог и другог мерења. Када процену врше стручни радници са формалним образовањем сагласност није задовољавајућа за подскалу Став осуђеног према кривичном делу. За осталих 13 подскала и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,89$ до $,98$). Када се испитивачи разликују у односу на формално образовање, сагласност није задовољавајућа за следеће подске: Услови становања осуђеног, Животни стил и социјални контакти, Понашање према другима и Начин размишљања. За остале подске и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,87$ до $,98$). Од 14 испитаних подскала, за подске Криминални досије и Породични и брачни односи сагласност је, у обе посматране групе, потпуно објективна. Резултати т теста за зависне узорке указују да разлике у просечним скоровима постоје, у групи у којој оба запослена поседују формално образовање за пружање услуга појединцима и породицама, за подскалу Злоупотреба дрога ($AS1 = 3,60$; $AS2 = 3,89$; $SD1 = 4,26$; $SD2 = 4,31$; $t = -2,53$; $df = 54$; $p < ,05$).

Табела 16

Повезаност између првог и другог мерења оцењивача са различитим формалним образовањем – Пирсонов коефицијент корелације

Подске	Са формалним образовањем	Са формалним образовањем и без формалног образовања
	<i>r</i>	<i>r</i>
Кривично дело	,95***	,90***
Криминални досије	1,00***	1,00***
Став осуђеног према кривичном делу	,80***	,87***
Услови становања осуђеног	,99***	,77***
Породични и брачни односи	1,00***	1,00***
Образовање и обука	,97***	,95***
Однос према раду и запошљавање	,97***	,90***
Располагање новцем и приходима	,93***	,90***
Животни стил и социјални контакти	,89***	,82***
Злоупотреба алкохола	,96***	,98***
Злоупотреба дрога	,98***	,97***
Психолошки фактори	,97***	,88***
Понашање према другима	,95***	,80***
Начин размишљања	,91***	,86***
Скор ризика	,98***	,97***

*** $p < ,001$

Код пет осуђених различит ниво ризика проценили су запослени који се не разликују по формалном образовању (9,1%). Код седам осуђених запослени који се разликују по образовању проценили су различит ниво ризика (14,6%), при чему су у шест случајева запослени који не поседују формално образовање за пружање услуга појединцима и породицама осуђеног сврстали у виши ниво ризика.

Након образовања усмерили смо се на испитивање дужине радног стажа запослених. Запослене смо поделили у две групе: са краћим (≤ 7) и дужим (≥ 8) радним стажом, а према Уредби о звањима у Управи за извршење кривичних санкција (2023) којом су дефинисани послови у звању вишег саветника у заводу. Подаци су приказани у Табели 17.

Табела 17

Степен сагласности према подскалама и ајтемима између оцењивача са различитом дужином радног стажа

Подскала	Ајтем	Краћи стаж (N = 16)		Краћи и дужи стаж (N = 60)		Дужи стаж (N = 30)		
		% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања	
Кривично дело	A1		100,0		98,3		96,7	
	A2		100,0		96,7		86,7	
	A3		100,0		96,7		96,7	
	A4		100,0		86,7		80,0	
	a4.1		100,0		98,3		100,0	
	a4.2		100,0		98,3		93,3	
	a4.3		100,0		93,3		96,7	
	a4.4		100,0		93,3		90,0	
	a4.5		100,0		100,0		100,0	
	a4.6		100,0		100,0		96,7	
	a4.7	96,9	100,0	95,0	98,3	90,4	100,0	
	a4.8		100,0		100,0		96,7	
	a4.9		100,0		100,0		96,7	
	a4.10		100,0		100,0		96,7	
	A5			93,8		98,3		93,3
	A6			100,0		100,0		93,3
	A7			81,3		80,0		66,7
	A8			93,6		96,7		96,7
	A9			100,0		96,7		96,7
	A10			100,0		100,0		96,7
Криминални досије	A11		100,0		100,0		100,0	
	A12		100,0		96,7		100,0	
	A13		100,0		100,0		100,0	
	A14		100,0		100,0		96,7	
	A15	100,0	100,0	98,7	93,3	97,7	100,0	
	A16		100,0		100,0		93,3	
	A17		100,0		100,0		96,7	
	A18		100,0		100,0		93,3	
	A19		100,0		98,3		100,0	
	A20		100,0		98,3		96,7	
Став осуђеног према кривичном делу	A21		87,5		86,7		76,7	
	A22		87,5		86,7		76,7	
	A23		93,8		71,7		73,3	
	A24		81,3		76,7		70,0	
	A25	86,9	93,8	82%	83,3	80,0	70,0	
	A26		75,0		83,3		83,3	
	A27		81,3		81,7		86,7	
	A28		87,5		80,0		86,7	
	A29		93,8		78,3		80,0	
	A30		87,5		91,7		96,7	
Услови становања осуђеног	A31		93,7		96,7		96,7	
	A32	90,6	93,7	95,0	95,0	91,7	86,7	
	A33		100,0		95,0		93,3	
	A34		75,0		93,3		90,0	

	A35		100,0		98,3		86,7
	A36		100,0		93,3		100,0
	A37		93,8		91,7		86,7
Породични и брачни односи	A38	93,0	87,5	93,8	93,3	91,7	93,3
	A39		81,3		86,7		80,0
	A40		100,0		95,0		100,0
	A41		87,5		91,7		93,3
	A42		93,8		100,0		93,3
	A43		100,0		98,3		96,7
Образовање и обука	A44	92,6	93,8	94,3	98,3	90,7	93,3
	A45		93,8		91,7		86,7
	A46		81,3		86,7		80,0
	A47		93,8		96,7		96,7
	A48		100,0		95,0		96,7
Однос према раду и запошљавање	A49	94,8	100,0	91,2	93,3	86,7	86,7
	A50		100,0		90,0		83,3
	A51		100,0		88,3		80,0
	A52		93,8		86,7		86,7
	A53		75,0		93,3		86,7
	A54		100,0		100,0		100,0
Располагање новцем и приходима	A55	92,7	100,0	87,8	93,3	85,0	90,0
	A56		87,5		83,3		76,7
	A57		81,3		85,0		83,3
	A58		93,8		71,7		76,7
	A59		93,8		93,3		83,3
	A60		100,0		88,3		90,0
Животни стил и социјални контакти	A61	91,7	93,8	81,9	81,7	83,7	90,0
	A62		100,0		75,0		86,7
	A63		87,5		88,3		83,3
	A64		81,3		80,0		83,3
	A65		93,8		83,3		80,0
	A66		75,0		76,7		70,0
	A67		100,0		81,7		90,0
	A68		93,8		81,7		80,0
	A69		100,0		95,0		96,7
Злоупотреба алкохола	A70	98,9	100,0	97,1	93,3	96,1	90,0
	A71		100,0		95,0		93,3
	A72		100,0		98,3		100,0
	A73		100,0		100,0		96,7
	A74		100,0		100,0		93,3
	A75		100,0		98,3		96,7
	A76		100,0		98,3		100,0
	A77		100,0		100,0		100,0
	A78		93,8		96,7		100,0
	A79		93,9		93,3		90,0
	A80		100,0		100,0		100,0
Злоупотреба дрога	a80.1	99,5	100,0	96,9	98,3	95,7	100,0
	a80.2		100,0		100,0		100,0
	a80.3		100,0		100,0		93,3
	a80.4		100,0		98,3		96,7
	a80.5		100,0		100,0		100,0
	a80.6		100,0		98,3		93,3
	a80.7		100,0		100,0		96,7

	a80.8		100,0		100,0		100,0
	a80.9		100,0		100,0		100,0
	a80.10		100,0		98,3		93,3
	A81		100,0		98,3		96,7
	A82		100,0		100,0		96,7
	A83		100,0		98,3		93,3
	A84		100,0		98,3		96,7
	A85		100,0		96,7		93,3
	A86		100,0		96,7		96,7
	A87		100,0		98,3		96,7
	A88		100,0		98,3		90,0
	A89		100,0		100,0		100,0
	A90		100,0		88,3		96,7
	A91		100,0		98,3		96,7
	A92		93,8		88,3		90,0
	A93		93,8		90,0		96,7
	A94		93,8		98,3		93,3
	A95		93,8		96,7		90,0
	A96		87,5		93,3		86,7
Психолошки фактори	A97	95,7	93,8	96,7	100,0	92,3	96,7
	A98		100,0		100,0		90,0
	A99		100,0		96,7		93,3
	A100		100,0		95,0		90,0
	A101		100,0		98,3		96,7
	A102		93,8		98,3		90,0
	A103		93,8		86,7		80,0
Понашање према другима	A104		93,8		80,0		80,0
	A105	92,5	87,5	86,3	86,7	85,4	90,0
	A106		87,5		85,0		83,3
	A107		100,0		93,3		93,3
	A108		87,5		81,7		76,7
	A109		93,8		88,3		90,0
Начин размишљања	A110		93,8		65,0		80,0
	A111	84,8	75,0	80,7	83,3	84,8	86,7
	A112		75,0		81,7		90,0
	A113		81,3		83,3		80,0
	A114		87,5		81,7		90,0

У групи у којој су процену вршили испитивачи са краћим радним стражом код 87 ајтема сагласност је висока, код 21 ајтема прихватљива, док шест ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Укупан број оштећених/жртава има прихватљиву сагласност. За остале ајтеме сагласност је висока. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема има прихватљиву, три високу и један неприхватљиву сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност. Три ајтема имају високу и један неприхватљиву сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Пет ајтема има високу и три прихватљиву сагласност. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Једино ајтем Став према образовању/стручној обуци има прихватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Једино ајтем Став према радном ангажовању током извршења казне

има неприхватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку висока. Четири ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Ајтеми Дружење са учиниоцима кривичних дела и Подложност утицају криминалаца са којима се дружи имају прихватљиву, а ајтем Манипулантски животни стил неприхватљиву сагласност. За подскале Злоупотреба алкохола и Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност. Једино ајтем Садашњи психијатријски или психолошки проблеми има прихватљиву сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. По два ајтема имају високу и неприхватљиву сагласност, а три ајтема имају прихватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 48 је висока сагласност, за два прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 39 је висока сагласност, за 19 прихватљива и за пет неприхватљива.

У групи у којој се испитивачи разликују по годинама радног стажа код 74 ајтема сагласност је висока, код 33 прихватљива, док седам ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност. Ајтеми Радње које је укључивало кривично дело и Укупан број оштећених/жртава имају прихватљиву сагласност. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема има прихватљиву, три неприхватљиву и један високу сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Садашњи односи са брачним другом/партнером има прихватљиву сагласност. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према образовању/стручној обуци има прихватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока. Четири ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају високу, два прихватљиву и један неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Седам ајтема има прихватљиву и два неприхватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност. Ајтеми Коришћење и набављање дроге главно занимање/активност и Став према коришћењу дрога имају прихватљиву сагласност. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. Четири ајтема имају прихватљиву и један високу сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. За шест ајтема сагласност је прихватљива и за један неприхватљива.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 48 је висока сагласност и за три прихватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 26 је висока сагласност, за 30 прихватљива и за седам неприхватљива.

У групи у којој испитивачи имају дужи радни стаж код 73 ајтема сагласност је висока, код 31 ајтема прихватљива, док десет ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност. Ајтем Радње које је укључивало кривично дело има прихватљиву сагласност, док ајтем Укупан број

оштећених/жртава има неприхватљиву сагласност. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. Половина ајтема има неприхватљиву и четири ајтема имају прихватљиву сагласност. Висока сагласност је за ајтем Став учиниоца према себи. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност. Једино ајтем Прикладност/квалитет смештаја има прихватљиву сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Код пет ајтема је висока сагласност, а код три прихватљива. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока, те три ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку прихватљива. Једино ајтем Ситуација са запослењем пре лишења слободе има високу сагласност, док је за остале ајтеме сагласност прихватљива. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. По два ајтема имају високу, прихватљиву и неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају високу, пет прихватљиву и један неприхватљиву сагласност. За подскеале Злоупотреба алкохола и Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Садашњи психијатријски или психолошки проблеми има прихватљиву сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају прихватљиву и два високу сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. По три ајтема имају високу и прихватљиву сагласност. Једино ајтем Способност уочавања проблема има неприхватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 46 је висока сагласност, за четири прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за по 27 је висока и прихватљива сагласност, а за девет неприхватљива.

У Табели 18 приказана је повезаност првог и другог мерења у односу на дужину радног стража. Од 14 испитаних подскеала, за подскеале Криминални досије и Породични и брачни односи сагласност је, у свим посматраним групама, потпуно објективна. Потпуно објективна процена постоји и за подскалу Злоупотреба дрога, али једино у групи у којој испитивачи имају краћи радни стаж. Када процену врше запослени који имају краћи радни стаж сагласност није задовољавајућа за подскеале Услови становања осуђеног и Злоупотреба алкохола. За осталих 12 подскеала и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,95$ до $,99$). Када се испитивачи разликују по дужини радног стажа, сагласност није задовољавајућа за подскеале Став осуђеног према кривичном делу и Животни стил и социјални контакти. За осталих 12 подскеала и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,87$ до $,98$). У групи у којој испитивачи имају дужи радни стаж, сагласност није задовољавајућа за подскеале Став осуђеног према кривичном делу, Психолошки фактори и Начин размишљања. За остале подскеале и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,88$ до $,98$).

Табела 18

Повезаност између првог и другог мерења оцењивача са различитом дужином радног стажа – Пирсонов коефицијент корелације

Подскеале	Краћи стаж	Краћи и дужи стаж	Дужи стаж
	r	r	r
Кривично дело	,96***	,93***	,94***
Криминални досије	1,00***	1,00***	1,00***
Став осуђеног према кривичном делу	,96***	,85***	,80***
Услови становања осуђеног	,72**	,91***	,96***
Породични и брачни односи	1,00***	1,00***	1,00***
Образовање и обука	,95***	,95***	,96***

Однос према раду и запошљавање	,97***	,95***	,93***
Располагање новцем и приходима	,95***	,92***	,88***
Животни стил и социјални контакти	,97***	,85***	,93***
Злоупотреба алкохола	,68**	,98***	,96***
Злоупотреба дрога	1,00***	,98***	,96***
Психолошки фактори	,98***	,96***	,86***
Понашање према другима	,96***	,87***	,90***
Начин размишљања	,91***	,93***	,76***
Скор ризика	,99***	,98***	,98***

** $p < ,01$, *** $p < ,001$

У групи у којој оба испитивача имају краћи радни стаж нису нађене значајне разлике у просечним скоровима. С друге стране, када оба испитивача имају дужи радни стаж, значајне разлике постоје у следећим подскалама: Став осуђеног према кривичном делу ($AS1 = 10,37$; $AS2 = 9,30$; $SD1 = 3,28$; $SD2 = 3,66$; $t = 2,61$; $df = 29$; $p < ,05$), Животни стил и социјални контакти ($AS1 = 10,83$; $AS2 = 10,07$; $SD1 = 3,69$; $SD2 = 3,93$; $t = 2,89$; $df = 29$; $p < ,01$), као и код скорa ризика ($AS1 = 89,07$; $AS2 = 86,17$; $SD1 = 24,15$; $SD2 = 24,66$; $t = 2,95$; $df = 29$; $p < ,01$). У групи у којој се запослени разликују по годинама радног стажа значајне разлике постоје у половини подскала и у скору ризика ($AS1 = 75,13$; $AS2 = 79,42$; $SD1 = 28,44$; $SD2 = 28,82$; $t = -6,01$; $df = 59$; $p < ,001$), те су у свим случајевима запослени са краћим радним стажом проценили више просечне скорове. Значајне разлике су регистроване у процени следећих подскала: Кривично дело ($AS1 = 6,40$; $AS2 = 6,55$; $SD1 = 1,64$; $SD2 = 1,51$; $t = -2,01$; $df = 59$; $p < ,05$); Став осуђеног према кривичном делу ($AS1 = 9,48$; $AS2 = 10,43$; $SD1 = 3,89$; $SD2 = 3,79$; $t = -3,64$; $df = 59$; $p < ,001$); Однос према раду и запошљавање ($AS1 = 3,73$; $AS2 = 4,00$; $SD1 = 2,39$; $SD2 = 3,06$; $t = -2,16$; $df = 59$; $p < ,05$); Располагање новцем и приходима ($AS1 = 4,77$; $AS2 = 5,07$; $SD1 = 2,17$; $SD2 = 2,26$; $t = -2,80$; $df = 59$; $p < ,01$); Животни стил и социјални контакти ($AS1 = 8,87$; $AS2 = 9,87$; $SD1 = 4,26$; $SD2 = 4,47$; $t = -3,37$; $df = 59$; $p < ,001$); Понашање према другима ($AS1 = 3,10$; $AS2 = 3,80$; $SD1 = 2,86$; $SD2 = 3,12$; $t = -3,73$; $df = 59$; $p < ,001$); и Начин размишљања ($AS1 = 7,22$; $AS2 = 7,68$; $SD1 = 2,73$; $SD2 = 2,43$; $t = -3,68$; $df = 59$; $p < ,001$).

У осам случајева (13,3%) разлике у нивоу ризика су у групи у којој се испитивачи разликују по дужини радног стажа, те је у свим случајевима запослени са краћим стажом проценио виши ниво ризика. У по два случаја разлике у нивоу ризика су ако је процена вршена од стране два запослена који имају краћи (12,5%), односно дужи радни стаж (6,7%).

У следећем сегменту смо се усмерили на испитивање међупосматрачке поузданости у односу на формалну обуку за примену Упитника (Табела 19).

Табела 19

Степен сагласности према подскалама и ајтемима између оцењивача са различитом формалном обуком

Подскала	Ајтем	Са формалном обуком ($N = 9$)		Са и без формалне обуке ($N = 42$)		Без формалне обуке ($N = 55$)	
		% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања
Кривично дело	A1		88,9		97,6		100,0
	A2		88,9		90,5		98,2
	A3		88,9		95,2		100,0
	A4	91,1	100,0	91,2	81,0	96,6	89,1
	a4.1		100,0		100,0		98,2
	a4.2		100,0		95,2		98,2
	a4.3		100,0		95,2		94,6
	a4.4		100,0		88,1		96,4

	a4.5		100,0		100,0		100,0
	a4.6		100,0		97,6		100,0
	a4.7		100,0		100,0		98,2
	a4.8		88,9		100,0		100,0
	a4.9		100,0		100,0		98,2
	a4.10		88,9		100,0		100,0
	A5		88,9		95,2		98,2
	A6		100,0		95,2		100,0
	A7		66,7		71,4		81,8
	A8		88,9		95,2		98,2
	A9		100,0		92,9		100,0
	A10		100,0		97,6		100,0
Криминални досије	A11		100,0		100,0		100,0
	A12		100,0		95,2		100,0
	A13		100,0		100,0		100,0
	A14		88,9		100,0		100,0
	A15	94,5	100,0	97,6	90,5	100,0	100,0
	A16		88,9		97,6		100,0
	A17		88,9		100,0		100,0
	A18		88,9		97,6		100,0
	A19		100,0		97,6		100,0
	A20		88,9		97,6		100,0
	Став осуђеног према кривичном делу	A21		77,8		83,3	
A22			88,9		81,0		85,5
A23			77,8		71,4		78,2
A24			66,7		76,2		76,4
A25		82,2	77,8	81,7	81,0	82,6	81,8
A26			77,8		81,0		83,6
A27			88,9		85,7		80,0
A28			88,9		81,0		83,6
A29			88,9		78,6		81,8
A30			88,9		97,6		89,1
Услови становања осуђеног		A31		100,0		97,6	
	A32	94,5	88,9	93,5	92,9	92,7	92,7
	A33		100,0		92,9		96,4
	A34		88,9		90,5		89,1
Породични и брачни односи	A35		88,9		92,9		98,2
	A36		100,0		95,2		96,4
	A37		100,0		85,7		92,7
	A38	94,5	100,0	90,8	88,1	94,6	94,6
	A39		88,9		78,6		87,3
	A40		100,0		97,6		96,4
	A41		88,9		90,5		92,7
	A42		88,9		97,6		98,2
Образовање и обука	A43		88,9		100,0		98,2
	A44		100,0		95,2		96,4
	A45	91,1	88,9	91,4	92,9	94,6	89,1
	A46		77,8		73,8		92,7
	A47		100,0		95,2		96,4
Однос према раду и запошљавање	A48		100,0		95,2		96,4
	A49	98,2	100,0	86,5	88,1	92,5	94,6
	A50		100,0		81,0		94,6
	A51		100,0		81,0		90,9

	A52		100,0		83,3		89,1
	A53		88,9		90,5		87,3
Располагање новцем и приходима	A54		100,0		100,0		100,0
	A55		77,8		92,9		96,4
	A56	90,8	100,0	85,7	78,6	88,8	81,8
	A57		77,8		88,1		81,8
	A58		88,9		71,4		78,2
	A59		100,0		83,3		94,6
	Животни стил и социјални контакти	A60		88,9		85,7	
A61			77,8		83,3		89,1
A62			88,9		78,6		83,6
A63			88,9		81,0		90,9
A64		86,4	77,8	80,7	78,6	85,9	83,6
A65			88,9		83,3		83,6
A66			77,8		83,3		67,3
A67			100,0		78,6		90,9
A68			88,9		73,8		89,1
Злоупотреба алкохола	A69		88,9		97,6		96,4
	A70		88,9		90,5		96,4
	A71		88,9		95,2		96,4
	A72		100,0		100,0		98,2
	A73		100,0		97,6		100,0
	A74	95,0	88,9	97,0	97,6	97,6	100,0
	A75		100,0		97,6		98,2
	A76		100,0		100,0		98,2
	A77		100,0		100,0		100,0
	A78		100,0		97,6		96,4
	A79		88,9		92,9		92,7
Злоупотреба дрога	A80		100,0		100,0		100,0
	a80.1		100,0		97,6		100,0
	a80.2		100,0		100,0		100,0
	a80.3		88,9		97,6		100,0
	a80.4		88,9		97,6		100,0
	a80.5		100,0		100,0		100,0
	a80.6		88,9		97,6		98,2
	a80.7		88,9		100,0		100,0
	a80.8		100,0		100,0		100,0
	a80.9		100,0		100,0		100,0
	a80.10		100,0		95,2		98,2
	A81	94,0	88,9	96,3	100,0	97,9	98,2
	A82		100,0		100,0		98,2
	A83		100,0		95,2		98,2
	A84		100,0		97,6		98,2
	A85		100,0		97,6		94,6
	A86		88,9		95,2		100,0
	A87		88,9		97,6		100,0
	A88		77,8		95,2		100,0
	A89		100,0		100,0		100,0
A90		100,0		83,3		98,2	
A91		88,9		100,0		98,2	
A92		88,9		90,5		89,1	
Психолошки фактори	A93	93,3	100,0	95,2	92,9	95,7	90,9
	A94		88,9		97,6		96,4

	A95		88,9		95,2		94,6
	A96		77,8		92,9		90,9
	A97		100,0		97,6		98,2
	A98		100,0		95,2		98,2
	A99		100,0		95,2		96,4
	A100		100,0		92,9		94,6
	A101		100,0		97,6		98,2
	A102		77,8		95,2		98,2
	A103		77,8		85,7		87,3
Понашање према другима	A104		88,9		81,0		81,8
	A105	91,1	100,0	85,3	85,7	87,7	87,3
	A106		88,9		81,0		87,3
	A107		100,0		92,9		94,6
	A108		88,9		81,0		80,0
	A109		88,9		88,1		90,9
Начин размишљања	A110		100,0		69,1		72,7
	A111	88,9	88,9	83,0	85,7	81,0	80,0
	A112		77,8		88,1		80,0
	A113		77,8		85,7		80,0
	A114		100,0		83,3		83,6

У групи у којој испитивачи имају формалну обуку код 49 ајтема сагласност је висока, код 47 прихватљива, док 18 ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Половина ајтема има високу, четири прихватљиву и један неприхватљиву сагласност. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока. По пет ајтема има високу и прихватљиву сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. По пет ајтема има прихватљиву и неприхватљиву сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност. По два ајтема имају високу и прихватљиву сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. По четири ајтема имају високу и прихватљиву сагласност. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. По два ајтема имају високу и прихватљиву сагласност. Ајтем Став према образовању има неприхватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према радном ангажовању током извршења казне има прихватљиву сагласност, док је за остале ајтеме сагласност висока. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку висока. Три ајтема имају високу, један прихватљиву и два неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива. За три ајтема сагласност је неприхватљива и за један висока. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока, те шест ајтема има високу и пет прихватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Седам ајтема има високу, пет прихватљиву и један неприхватљиву сагласност. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, док по два ајтема имају прихватљиву и неприхватљиву сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку висока. По два ајтема имају високу и прихватљиву сагласност, док један ајтем има неприхватљиву сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. По два ајтема имају високу и неприхватљиву сагласност. За три ајтема сагласност је прихватљива.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 27 је висока сагласност, за 20 прихватљива и за

четири неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 22 је висока сагласност, за 27 прихватљива и за 14 неприхватљива.

У групи у којој се испитивачи разликују по формалној обуци код 70 ајтема сагласност је висока, код 31 прихватљива, док 13 ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност, док ајтем Радње које је укључивало кривично дело има прихватљиву и ајтем Укупан број оштећених/жртава неприхватљиву сагласност. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема има прихватљиву, три неприхватљиву и један високу сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу, два прихватљиву и један неприхватљиву сагласност. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Сви ајтеми имају високу сагласност изузев ајтема Став према образовању/стручној обуци (неприхватљива). За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку прихватљива. Четири ајтема имају прихватљиву и два високу сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. Једнак је број ајтема са високом, прихватљивом и неприхватљивом сагласношћу. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. За пет ајтема сагласност је прихватљива и за четири неприхватљива. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Коришћење и набављање дроге главно занимање/активност има прихватљиву сагласност. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. Четири ајтема имају прихватљиву и један високу сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. Код шест ајтема сагласност је прихватљива, а један ајтем има неприхватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 46 је висока сагласност, за четири прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 24 је висока сагласност, за 27 прихватљива и за 12 неприхватљива.

У групи у којој испитивачи немају формалну обуку код 77 ајтема сагласност је висока, код 32 прихватљива, док пет ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност, док ајтеми Радње које је укључивало кривично и Укупан број оштећених/жртава имају прихватљиву сагласност. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема има прихватљиву и два неприхватљиву сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност. Већина ајтема из ове области има високу сагласност, док ајтем Повезаност места становања и вршења кривичног дела има прихватљиву сагласност. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност. Једино ајтем Садашњи односи са брачним другом/партнером има прихватљиву сагласност. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност. Једино ајтем Има проблема са учењем има прихватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока. Четири ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. Код половине ајтема сагласност је висока, ајтеми Ослањање на породицу/пријатеље или друге особе и Располагање новцем и приходима имају прихватљиву, док ајтем Способност разумног трошења новца има неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални

контакти сагласност је у просеку прихватљива. За пет ајтема сагласност је прихватљива, три ајтема имају високу и један неприхватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Сви ајтеми имају високу сагласност изузев ајтема Став према коришћењу дрога за који је сагласност прихватљива. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. Четири ајтема имају прихватљиву и један високу сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. Пет ајтема има прихватљиву сагласност. Ајтем Способност решавања проблема има високу, а ајтем Свест о последицама неприхватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 48 је висока сагласност и за три прихватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 29 је висока сагласност, за 29 прихватљива и за пет неприхватљива.

Приказани резултати (Табела 20) указују да потпуна сагласност у свим посматраним групама постоји за подскалу Породични и брачни односи. За подскалу Криминални досије потпуна сагласност постоји у групи у којој испитивачи немају формалну обуку. Када процену врше запослени са формалном обуком сагласност није задовољавајућа за следеће подске: Услови становања осуђеног, Располагање новцем и приходима и Начин размишљања. За остале подске и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,87$ до $,99$). Када се испитивачи разликују у односу формалну обуку, сагласност није задовољавајућа за подске Став осуђеног према кривичном делу и Животни стил и социјални контакти. За осталих 12 подскала и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,88$ до $,98$). Када процену врше испитивачи без формалне обуке сагласност није задовољавајућа за подскалу Став осуђеног према кривичном делу. За остале подске и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,89$ до $,98$).

Табела 20

Повезаност између првог и другог мерења оцењивача са различитом формалном обуком – Пирсонов коефицијент корелације

Подске	Са формалном	Са и без формалне	Без формалне
	обуком	обуке	обуке
	<i>r</i>	<i>r</i>	<i>r</i>
Кривично дело	,98***	,91***	,94***
Криминални досије	,99***	,99***	1,00***
Став осуђеног према кривичном делу	,87**	,81***	,84***
Услови становања осуђеног	,86**	,92***	,87***
Породични и брачни односи	1,00***	1,00***	1,00***
Образовање и обука	,97***	,92***	,97***
Однос према раду и запошљавање	,99***	,93***	,95***
Располагање новцем и приходима	,86**	,90***	,93***
Животни стил и социјални контакти	,94***	,84***	,89***
Злоупотреба алкохола	,94***	,97***	,98***
Злоупотреба дрога	,95***	,98***	,98***
Психолошки фактори	,96***	,88***	,96***
Понашање према другима	,97***	,90***	,87***
Начин размишљања	,65	,92***	,91***
Скор ризика	,97***	,98***	,98***

** $p < ,01$, *** $p < ,001$

Нису нађене значајне разлике у просечним скоровима у проценама стручних радника са формалном обуком. Када су процену вршили стручни радници који нису прошли формалну обуку за примену Упитника значајне разлике су установљене код следећих подскала: Животни

стил и социјални контакти ($ASI = 10,05$; $AS2 = 10,62$; $SD1 = 4,13$; $SD2 = 4,29$; $t = -2,12$; $df = 54$; $p < ,05$) и Начин размишљања ($ASI = 7,82$; $AS2 = 8,09$; $SD1 = 2,35$; $SD2 = 2,22$; $t = -2,08$; $df = 54$; $p < ,05$). Када су процену вршили стручни радници који се разликују по формалној обуци, значајне разлике су регистроване код следећих подскала: Став осуђеног према кривичном делу ($ASI = 9,31$; $AS2 = 10,05$; $SD1 = 3,82$; $SD2 = 3,86$; $t = -2,13$; $df = 41$; $p < ,05$); Злоупотреба дрога ($ASI = 8,60$; $AS2 = 9,33$; $SD1 = 4,05$; $SD2 = 4,15$; $t = -2,19$; $df = 41$; $p < ,05$); Животни стил и социјални контакти ($ASI = 3,31$; $AS2 = 3,60$; $SD1 = 3,76$; $SD2 = 4,03$; $t = -2,22$; $df = 41$; $p < ,05$); Начин размишљања ($ASI = 7,50$; $AS2 = 7,93$; $SD1 = 2,67$; $SD2 = 2,20$; $t = -2,80$; $df = 41$; $p < ,01$) и скоро ризика ($ASI = 75,48$; $AS2 = 78,43$; $SD1 = 28,96$; $SD2 = 29,34$; $t = -3,33$; $df = 41$; $p < ,01$). У свим ситуацијама више просечне скорове проценили су запослени без формалне обуке.

Различит ниво ризика у осам случајева (14,5%) проценили су испитивачи који нису завршили формалну обуку за примену Упитника. Запослени су у четири случаја (9,5%) проценили различит ниво ризика када је у питању група која се разликује по чињеници да ли је прошла формалну обуку. У сва четири случаја запослени који нису прошли формалну обуку за примену Упитника осуђеног су сврстали у виши ниво ризика.

На крају смо се усмерили на испитивање међупосматрачке поузданости у односу на мишљење запослених о формалној обуци за примену Упитника (Табела 21).

Табела 21

Степен сагласности према подскалама и ајтемима између оцењивача са различитим мишљењем о значају формалне обуке

Област	Ајтем	Негативно мишљење ($N = 26$)		Позитивно и негативно мишљење ($N = 54$)		Позитивно мишљење ($N = 26$)	
		% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања
Кривично дело	A1		100,0		98,2		96,2
	A2		88,5		94,4		100,0
	A3		96,2		96,3		100,0
	A4		76,9		88,9		92,3
	a4.1		96,2		100,0		100,0
	a4.2		88,5		100,0		100,0
	a4.3		92,3		96,3		96,2
	a4.4		88,5		94,4		96,2
	a4.5		100,0		100,0		100,0
	a4.6	91,5	96,2	93,9	100,0	96,5	100,0
	a4.7		96,2		100,0		100,0
	a4.8		100,0		98,2		100,0
	a4.9		100,0		98,2		100,0
	a4.10		100,0		98,2		100,0
	A5		100,0		92,6		100,0
	A6		92,3		100,0		100,0
A7		73,1		74,1		84,6	
A8		96,2		94,4		100,0	
A9		96,2		100,0		92,3	
A10		96,2		100,0		100,0	
Криминални досије	A11		100,0		100,0		100,0
	A12		100,0		98,2		96,2
	A13	99,6	100,0	98,0	100,0	98,9	100,0
	A14		100,0		98,2		100,0
	A15		100,0		96,3		92,3

	A16		100,0		96,3		100,0
	A17		100,0		98,2		100,0
	A18		96,2		98,2		100,0
	A19		100,0		98,2		100,0
	A20		100,0		96,3		100,0
Став осуђеног према кривичном делу	A21		73,1		87,0		88,5
	A22		88,5		87,0		73,1
	A23		80,8		77,8		65,4
	A24		76,9		74,1		76,9
	A25	80,8	76,9	84,3	87,0	79,2	73,1
	A26		76,9		85,2		80,8
	A27		84,6		81,5		84,6
	A28		80,8		88,9		73,1
	A29		76,9		83,3		80,8
	A30		92,3		90,7		96,2
Услови становања осуђеног	A31		84,6		100,0		100,0
	A32	85,6	80,8	95,8	96,3	96,2	96,2
	A33		92,3		98,2		92,3
	A34		84,6		88,9		96,2
Породични и брачни односи	A35		92,3		96,3		96,2
	A36		92,3		100,0		92,3
	A37		92,3		87,0		96,2
	A38	89,4	84,6	93,5	94,4	95,7	96,2
	A39		73,1		85,2		92,3
	A40		96,2		98,2		96,2
	A41		88,5		90,7		96,2
	A42		96,2		96,3		100,0
Образовање и обука	A43		96,2		98,2		100,0
	A44		92,3		96,3		100,0
	A45	89,2	88,5	93,7	90,7	95,4	92,3
	A46		73,1		88,9		84,6
	A47		96,2		94,4		100,0
Однос према раду и запошљавање	A48		96,2		98,2		92,3
	A49		76,9		98,2		96,2
	A50	83,3	84,6	94,1	94,4	89,8	84,6
	A51		73,1		96,3		84,6
	A52		80,8		92,6		84,6
	A53		88,5		85,2		96,2
Располагање новцем и приходима	A54		100,0		100,0		100,0
	A55		92,3		94,4		92,3
	A56	78,9	53,9	90,7	90,7	90,4	92,3
	A57		76,9		83,3		92,3
	A58		73,1		79,6		73,1
	A59		76,9		96,3		92,3
Животни стил и социјални контакти	A60		76,9		94,4		96,2
	A61		84,6		90,7		76,9
	A62		65,4		90,7		80,8
	A63		76,9		88,9		92,3
	A64	76,1	76,9	87,2	85,2	84,6	76,9
	A65		80,8		81,5		92,3
	A66		61,5		75,9		84,6
	A67		84,6		90,7		80,8
	A68		76,9		87,0		80,8

Злоупотреба алкохола	A69		96,2		96,3		96,2
	A70		92,3		96,3		88,5
	A71		88,5		98,2		96,2
	A72		100,0		98,2		100,0
	A73		96,2		100,0		100,0
	A74	95,8	96,2	97,8	100,0	96,9	96,2
	A75		96,2		98,2		100,0
	A76		100,0		98,2		100,0
	A77		100,0		100,0		100,0
	A78		100,0		96,3		96,2
	A79		88,5		94,4		92,3
Злоупотреба дрога	A80		100,0		100,0		100,0
	a80.1		96,2		100,0		100,0
	a80.2		100,0		100,0		100,0
	a80.3		100,0		96,3		100,0
	a80.4		96,2		98,2		100,0
	a80.5		100,0		100,0		100,0
	a80.6		96,2		96,3		100,0
	a80.7		100,0		98,2		100,0
	a80.8		100,0		100,0		100,0
	a80.9		100,0		100,0		100,0
	a80.10		96,2		96,3		100,0
	A81	97,6	96,2	96,2	98,2	98,2	100,0
	A82		100,0		98,2		100,0
	A83		92,3		98,2		100,0
	A84		100,0		96,3		100,0
	A85		96,2		96,3		96,2
	A86		100,0		94,4		100,0
	A87		100,0		96,3		100,0
	A88		100,0		92,6		100,0
	A89		100,0		100,0		100,0
	A90		92,		92,6		92,3
A91		100,0		96,3		100,0	
A92		92,3		88,9		88,5	
Психолошки фактори	A93		76,9		96,3		100,0
	A94		88,5		98,2		100,0
	A95		84,6		96,3		100,0
	A96		73,1		94,4		100,0
	A97	87,3	92,3	97,2	100,0	99,2	100,0
	A98		92,3		98,2		100,0
	A99		88,5		98,2		100,0
	A100		88,5		96,3		96,2
	A101		92,3		100,0		100,0
	A102		96,2		94,4		96,2
	Понашање према другима	A103		76,9		87,0	
A104			69,2		87,0		84,6
A105		78,5	80,8	90,4	90,7	88,5	88,5
A106			76,9		90,7		80,8
A107			88,5		96,3		96,2
Начин размишљања	A108		73,1		83,3		84,6
	A109	79,7	88,5	84,7	90,7	80,8	88,5
	A110		61,5		75,9		80,8
	A111		92,3		79,6		80,8

A112	88,5	85,2	73,1
A113	76,9	87,0	76,9
A114	76,9	90,7	80,8

У групи у којој испитивачи имају негативно мишљење о обуци код 57 ајтема сагласност је висока, код 27 прихватљива, док 30 ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност, док ајтеми Додатна и/или нова кривична дела и Радње које је укључивало кривично и имају прихватљиву сагласност. Ајтем Укупан број оштећених/жртава има неприхватљиву сагласност. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. Половина ајтема има неприхватљиву, четири прихватљиву и један ајтем има високу сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има прихватљиву сагласност. Једино ајтем Сталност места становања има високу сагласност, док је код преосталих ајтема сагласност прихватљива. За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема има високу сагласност, док ајтеми Историја интимних веза и Односи са децом имају прихватљиву сагласност. Ајтем Садашњи односи са брачним другом/партнером има неприхватљиву сагласност. За подскалу образовање и обука сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема има високу сагласност. Ајтем Има проблема са учењем има прихватљиву сагласност, док ајтем Став према образовању/стручној обуци има неприхватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку прихватљива. Половина ајтема има прихватљиву и два неприхватљиву сагласност. Једино ајтем Ситуација са запослењем пре лишења слободе има високу сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку неприхватљива. Већина ајтема из ове области има неприхватљиву сагласност, док два ајтема имају високу сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку неприхватљива, те шест ајтема има неприхватљиву, а три прихватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока. Код већине ајтема из ове области сагласност је висока. Ајтеми Редовна конзумација алкохола и Став према алкохолу имају прихватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку прихватљива. По четири ајтема имају високу и прихватљиву сагласност, док ајтеми Тешкоће при суочавању са свакодневним ситуацијама и Садашњи психијатријски или психолошки проблеми имају неприхватљиву сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку неприхватљива. Три ајтема имају неприхватљиву сагласност и два прихватљиву. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку неприхватљива. Један ајтем има високу сагласност, док остали ајтеми имају прихватљиву (два) и неприхватљиву (четири) сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 42 је висока сагласност, за шест прихватљива и за три неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 15 је висока сагласност, за 21 прихватљива и за 27 неприхватљива.

У групи у којој се испитивачи разликују у односу на мишљење о формалној обуци код 83 ајтема сагласност је висока, код 24 прихватљива, док седам ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност. Ајтем Радње које је укључивало кривично има прихватљиву, док ајтем Укупан број оштећених/жртава има неприхватљиву сагласност. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. Код највећег броја ајтема сагласност је прихватљива. Ајтеми Свест о жртви и Став према казни и законском поступку имају неприхватљиву сагласност, док ајтем Став учиниоца према себи има високу

сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност. Једино ајтем Повезаност места становања и вршења кривичног дела нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Породични и брачни односи сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност, док ајтеми Садашњи односи са блиским члановима породице и Садашњи односи са брачним другом/партнером имају прихватљиву сагласност. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према образовању/стручној обуци нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према радном ангажовању током извршења казне нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку висока. За већину ајтема сагласност је висока. Ајтем Располагање новцем има прихватљиву, а ајтем Способност разумног трошења новца неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. По четири ајтема имају високу и прихватљиву сагласност, док један ајтем има неприхватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према коришћењу дрога нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку висока. Три ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају прихватљиву, а по два високу и неприхватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 48 је висока сагласност, за два прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 35 је висока сагласност, за 22 прихватљива и за шест неприхватљива.

У групи у којој испитивачи имају позитивно мишљење о формалној обуци код 81 ајтема сагласност је висока, код 23 прихватљива, док десет ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Укупан број оштећених/жртава нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку неприхватљива. У овој области пет ајтема има неприхватљиву, четири прихватљиву и један високу сагласност. Услови становања и Породични и брачни односи су подскале које у просеку има високу сагласност, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према образовању/стручној обуци нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку прихватљива. По три ајтема имају високу и прихватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност, те ајтем Способност разумног трошења новца има неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Четири ајтема имају прихватљиву сагласност, три високу и два неприхватљиву. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према коришћењу дрога нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају прихватљиву и два високу сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. Код већине ајтема сагласност је прихватљива, док два ајтема имају неприхватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 49 је висока сагласност и за два прихватљива; од

укупно 63 динамичка фактора за 32 је висока сагласност, за 21 прихватљива и за десет неприхватљива.

Приказани резултати (Табела 22) указују да у групи у којој оба испитивача имају негативно мишљење за седам подскала (Став осуђеног према кривичном делу, Услови становања осуђеног, образовање и обука, Однос према раду и запошљавање, Животни стил и социјални контакти, Психолошки фактори и Понашање према другима) сагласност није задовољавајућа. За осталих седам подскала и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,87$ до $1,00$). Када процену врше запослени који се разликују у односу на мишљење и запослени који имају позитивно мишљење о формалној обуци за подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност није задовољавајућа. За осталих 13 подскала и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,87$ до $1,00$). Значајне разлике у просечним скоровима нису нађене.

Табела 22

Повезаност између првог и другог мерења оцењивача са различитим мишљењем о значају формалне обуке – Пирсонов коефицијент корелације

Подскале	Негативно	Позитивно и негативно	Позитивно
	мишљење	мишљење	мишљење
	<i>r</i>	<i>r</i>	<i>r</i>
Кривично дело	,96***	,88***	,97***
Криминални досије	1,00***	1,00***	,99***
Став осуђеног према кривичном делу	,78***	,86***	,83***
Услови становања осуђеног	,70***	,96***	,95***
Породични и брачни односи	1,00***	1,00***	1,00***
Образовање и обука	,84***	,97***	,97***
Однос према раду и запошљавање	,83***	,98***	,94***
Располагање новцем и приходима	,89***	,91***	,96***
Животни стил и социјални контакти	,76***	,90***	,92***
Злоупотреба алкохола	,97***	,97***	,96***
Злоупотреба дрога	,96***	,97***	,98***
Психолошки фактори	,74***	,95***	1,00***
Понашање према другима	,80***	,93***	,88***
Начин размишљања	,87***	,89***	,87***
Скор ризика	,96***	,98***	,97***

*** $p < ,001$

Различит ниво ризика у осам случајева (30,8%) проценили су испитивачи који имају негативно мишљење о формалној обуци за примену Упитника. Запослени су у четири случаја (7,1%) проценили различит ниво ризика када је у питању група чије се мишљење о формалној обуци разликује, те су у три случаја виши ниво ризика проценили запослени који имају негативно мишљење о формалној обуци.

3.2.3. Међупосматрачка поузданост у односу на карактеристике осуђених

У овом сегменту смо испитали да ли одређене карактеристике осуђених утичу на међупосматрачку поузданост. Испитали смо старост осуђеног и одређене криминолошке и педолошке карактеристике. У првом сегменту смо испитали међупосматрачку поузданост у односу на године старости. Осуђене смо поделили у две категорије: млађи (≤ 40) и старији (≥ 41). Резултати су приказани у Табели 23.

Табела 23

Степен сагласности оцењивача према подскалама и ајтемима у односу на године старости осуђених

Подскала	Ајтем	Млађи (N = 57)		Старији (N = 49)	
		% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања
Кривично дело	A1		96,5		100,0
	A2		94,7		93,9
	A3		96,5		98,0
	A4		82,5		91,8
	a4.1		98,3		100,0
	a4.2		96,5		98,0
	a4.3		91,2		100,0
	a4.4		91,2		95,9
	a4.5		100,0		100,0
	a4.6	93,0	100,0	95,1	98,0
	a4.7		100,0		98,0
	a4.8		98,3		100,0
	a4.9		100,0		98,0
	a4.10		98,3		100,0
	A5		93,0		100,0
	A6		96,5		100,0
A7		79,0		73,5	
A8		94,7		98,0	
A9		98,3		95,9	
A10		98,3		100,0	
Криминални досије	A11		100,0		100,0
	A12		96,5		100,0
	A13		100,0		100,0
	A14		98,3		100,0
	A15	97,7	94,7	99,6	98,0
	A16		98,3		98,0
	A17		98,3		100,0
	A18		96,5		100,0
	A19		98,3		100,0
	A20		96,5		100,0
Став осуђеног према кривичном делу	A21		77,2		91,8
	A22		79,0		89,8
	A23		68,4		83,7
	A24		66,7		85,7
	A25	77,9	77,2	87,1	85,7
	A26		79,0		85,7
	A27		77,2		89,8
	A28		86,0		79,6
	A29		77,2		85,7
	A30		91,2		93,9
Услови становања осуђеног	A31		96,5		95,9
	A32	93,0	91,2	93,9	93,9
	A33		94,7		95,9
	A34		89,5		89,8
Породични и брачни односи	A35		94,7		95,9
	A36	91,2	96,5	95,2	95,9
	A37		84,2		98,0

	A38		87,7		98,0
	A39		80,7		87,8
	A40		96,5		98,0
	A41		94,7		87,8
	A42		94,7		100,0
Образовање и обука	A43		96,5		100,0
	A44		96,5		95,9
	A45	91,2	87,7	95,2	93,9
	A46		80,7		87,8
	A47		94,7		98,0
Однос према раду и запошљавање	A48		98,3		93,9
	A49		91,2		93,9
	A50		91,2		87,8
	A51	89,2	82,5	91,9	93,9
	A52		87,7		87,8
	A53		84,2		93,9
Располагање новцем и приходима	A54		100,0		100,0
	A55		93,0		93,9
	A56	85,2	84,2	90,8	79,6
	A57		75,4		93,9
	A58		68,4		85,7
	A59		89,5		91,8
Животни стил и социјални контакти	A60		87,7		93,9
	A61		89,5		81,6
	A62		73,7		91,8
	A63		87,7		85,7
	A64	80,5	77,2	87,7	85,7
	A65		82,5		85,7
	A66		68,4		81,6
	A67		82,5		91,8
	A68		75,4		91,8
Злоупотреба алкохола	A69		94,7		98,0
	A70		91,2		95,9
	A71		91,2		100,0
	A72		98,3		100,0
	A73		98,3		100,0
	A74	95,7	96,5	98,7	100,0
	A75		96,5		100,0
	A76		98,3		100,0
	A77		100,0		100,0
	A78		98,3		95,9
	A79		89,5		95,9
Злоупотреба дрога	A80		96,5		98,0
	a80.1		100,0		100,0
	a80.2		98,3		100,0
	a80.3		100,0		100,0
	a80.4		96,5		100,0
	a80.5	95,6	96,5	98,2	100,0
	a80.6		100,0		100,0
	a80.7		96,5		98,0
	a80.8		98,3		100,0
	a80.9		100,0		100,0
	a80.10		100,0		100,0

	A81		98,3		98,0	
	A82		98,3		100,0	
	A83		94,7		100,0	
	A84		98,3		98,0	
	A85		94,7		98,0	
	A86		96,5		98,0	
	A87		96,5		100,0	
	A88		96,5		95,6	
	A89		100,0		100,0	
	A90		89,5		95,9	
	A91		98,3		98,0	
	A92		84,2		95,9	
	A93		87,7		98,0	
	A94		93,0		100,0	
	A95		91,2		98,0	
	A96		87,7		93,9	
Психолошки фактори	A97	93,9	98,3	97,0	98,0	
	A98		96,5		98,0	
	A99		93,0		100,0	
	A100		93,0		95,9	
	A101		98,3		98,0	
	A102		100,0		89,8	
Понашање према другима	A103		80,7		91,8	
	A104		75,4		89,8	
	A105	83,5	84,2	91,0	91,8	
	A106		86,0		83,7	
	A107		91,2		98,0	
A108			79,0			83,7
A109			87,7			91,8
Начин размишљања	A110		61,4		87,8	
	A111	78,7	82,5	86,9	83,7	
	A112		82,5		83,7	
	A113		80,7		83,7	
	A114		77,2		93,9	

У групи млађих осуђених код 65 ајтема сагласност је висока, код 30 прихватљива, док 19 ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока. Ајтем Радње које је укључивало кривично дело има прихватљиву сагласност, док је за ајтем Укупан број оштећених/жртава сагласност неприхватљива. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку неприхватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је неприхватљива. Ајтем Став према криминалу има прихватљиву сагласност, док ајтем Став учиниоца према себи има високу сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност, те једино ајтем Повезаност места становања и вршења кривичног дела нема високу сагласност (прихватљива). Породични и брачни односи је подскала која у просеку има високу сагласност, те је за пет ајтема сагласност висока, а за три прихватљива. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Ајтеми Има проблема са учењем и Став према образовању/стручној обуци имају прихватљиву сагласност. За остале ајтеме сагласност је висока. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку прихватљива. По три ајтема имају високу и прихватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. По два ајтема имају високу, прихватљиву и

неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Пет ајтема има прихватљиву и четири неприхватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према алкохолу нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Ајтеми Коришћење и набављање дроге главно занимање/активност и Став према коришћењу дрога имају прихватљиву сагласност. За остале ајтеме из ове области сагласност је висока. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока. Већина ајтема из ове области има високу сагласност. Ајтеми Тешкоће при суочавању са свакодневним ситуацијама и Садашњи психијатријски или психолошки проблеми имају прихватљиву сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају прихватљиву сагласност. Код ајтема Дискриминаторни ставови/понашање сагласност је висока, док ајтем Непријатељски став има неприхватљиву сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку неприхватљива. Четири ајтема имају прихватљиву и три неприхватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 46 је висока сагласност, за четири прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 19 је висока сагласност, за 26 прихватљива и за 18 неприхватљива.

У групи старијих осуђених код 84 ајтема сагласност је висока, код 27 прихватљива, док три ајтема имају неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Укупан број оштећених/жртава нема високу сагласност (неприхватљива). За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива. Ајтеми Прихвата/одбија одговорност за своје кривично дело и Став учиниоца према себи имају високу сагласност, док ајтем Став према криминалу има неприхватљиву сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност, те једино ајтем Повезаност места становања и вршења кривичног дела нема високу сагласност (прихватљива). Породични и брачни односи је подскала која у просеку има високу сагласност. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, осим за ајтеме Садашњи односи са брачним другом/партнером и Односи са децом за које је сагласност прихватљива. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према образовању/стручној обуци нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока. Четири ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку висока. Четири ајтема имају високу сагласност. Ајтем Способност разумног трошења новца има прихватљиву сагласност. Код ајтема Ослањање на породицу/пријатеље или друге особе сагласност је неприхватљива. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Пет ајтема има прихватљиву и четири високу сагласност. За подскеле Злоупотреба алкохола и Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Историја самоповређивања, покушаја самоубиства, суицидалних мисли или осећања нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку висока. Три ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. Код већине ајтема сагласност је прихватљива, док два ајтема имају високу сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 48 је висока сагласност, за два прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 36 је висока сагласност, за 25 прихватљива и за два неприхватљива.

У Табели 24 приказан је степен повезаности првог и другог мерења у посматраним групама. За подскеле Криминални досије и Породични и брачни односи сагласност је, у обе посматране групе, потпуно објективна. У групи млађих осуђених сагласност није задовољавајућа за следеће подскеле: Став учиниоца према кривичном делу, Животни стил и социјални контакти и Начин размишљања. За осталих 11 подскела и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,87$ до $,96$). У групи старијих осуђених за подскалу Услови становања осуђеног сагласност није задовољавајућа. За осталих 13 подскела и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,91$ до $,99$). Значајне разлике у просечним скоровима постоје у групи старијих осуђених за подскалу Начин размишљања ($AS1 = 7,37$; $AS2 = 7,73$; $SD1 = 2,76$; $SD2 = 2,38$; $t = -2,54$; $df = 48$; $p < ,05$).

Табела 24

Повезаност између првог и другог мерења у односу на године старости осуђених – Пирсонов коефицијент корелације

Подскеле	Млађи	Старији
	r	r
Кривично дело	,91***	,97***
Криминални досије	1,00***	1,00***
Став осуђеног према кривичном делу	,75***	,94***
Услови становања осуђеног	,93***	,83***
Породични и брачни односи	1,00***	1,00***
Образовање и обука	,95***	,95***
Однос према раду и запошљавање	,94***	,95***
Располагање новцем и приходима	,89***	,93***
Животни стил и социјални контакти	,78***	,94***
Злоупотреба алкохола	,96***	,98***
Злоупотреба дрога	,96***	,99***
Психолошки фактори	,92***	,96***
Понашање према другима	,87***	,91***
Начин размишљања	,85***	,93***
Скор ризика	,96***	,98***

*** $p < ,001$

Различит ниво ризика процењен је у 15,8% случајева у групи млађих осуђених, односно у 6,1% у групи старијих осуђених.

Након утврђивања разлика у односу на године старости осуђеног, испитали смо да ли раније осуде имају утицај на објективност мерења. Резултати су приказани у Табели 25.

Табела 25

Степен сагласности оцењивача према подскалама и ајтемима у односу на ранију осуђиваност

Подскала	Ајтем	Није раније осуђиван ($N = 20$)		Јесте раније осуђиван ($N = 86$)	
		% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања
	A1		100,0		97,7
	A2		95,0		94,2
	A3		95,0		97,7
	A4		100,0		83,7
Кривично дело	a4.1	94,5	100,0	93,9	98,8
	a4.2		100,0		96,5
	a4.3		100,0		94,2
	a4.4		100,0		91,9
	a4.5		100,0		100,0
	a4.6		100,0		98,8

	a4.7		100,0		98,8
	a4.8		100,0		98,8
	a4.9		100,0		98,8
	a4.10		100,0		98,8
	A5		100,0		95,4
	A6		100,0		97,7
	A7		65,0		79,1
	A8		95,0		96,5
	A9		95,0		97,7
	A10		100,0		98,8
Криминални досије	A11		100,0		100,0
	A12		100,0		97,7
	A13		100,0		100,0
	A14		100,0		98,8
	A15	100,0	100,0	98,3	95,4
	A16		100,0		97,7
	A17		100,0		98,8
	A18		100,0		97,7
	A19		100,0		98,8
	A20		100,0		97,7
Став осуђеног према кривичном делу	A21		95,0		81,4
	A22		90,0		82,6
	A23		85,0		73,3
	A24		85,0		73,3
	A25	88,0	90,0	80,8	79,1
	A26		85,0		81,4
	A27		90,0		81,4
	A28		85,0		82,6
	A29		75,0		82,6
	A30		100,0		90,7
Услови становања осуђеног	A31		100,0		95,4
	A32	97,5	100,0	92,5	90,7
	A33		95,0		95,4
	A34		95,0		88,4
Породични и брачни односи	A35		95,0		95,4
	A36		100,0		95,4
	A37		90,0		90,7
	A38	95,0	95,0	92,6	91,9
	A39		85,0		83,7
	A40		100,0		96,5
	A41		95,0		90,7
	A42		100,0		96,5
Образовање и обука	A43		100,0		97,7
	A44		95,0		96,5
	A45	91,0	90,0	93,5	90,7
	A46		75,0		86,1
	A47		95,0		96,5
Однос према раду и запошљавање	A48		100,0		95,4
	A49		100,0		90,7
	A50	97,5	100,0	88,8	87,2
	A51		95,0		86,1
	A52		90,0		87,2
	A53		100,0		86,1

Располагање новцем и приходима	A54		100,0		100,0
	A55		95,0		93,0
	A56	90,0	75,0	87,2	83,7
	A57		90,0		82,6
	A58		85,0		74,4
	A59		95,0		89,5
Животни стил и социјални контакти	A60		90,0		90,7
	A61		90,0		84,9
	A62		90,0		80,2
	A63		95,0		84,9
	A64	85,6	80,0	83,5	81,4
	A65		80,0		84,9
	A66		70,0		75,6
	A67		95,0		84,9
A68		80,0		83,7	
Злоупотреба алкохола	A69		100,0		95,4
	A70		90,0		94,2
	A71		100,0		94,2
	A72		95,0		100,0
	A73		100,0		98,8
	A74	98,6	100,0	96,7	97,7
	A75		100,0		97,7
	A76		100,0		98,8
	A77		100,0		100,0
	A78		100,0		96,5
	A79		100,0		90,7
Злоупотреба дрога	A80		100,0		96,5
	a80.1		100,0		100,0
	a80.2		95,0		100,0
	a80.3		100,0		100,0
	a80.4		100,0		97,7
	a80.5		95,0		98,8
	a80.6		100,0		100,0
	a80.7		100,0		96,5
	a80.8		100,0		98,8
	a80.9		100,0		100,0
	a80.10		100,0		100,0
	A81	98,5	100,0	96,3	97,7
	A82		95,0		100,0
	A83		100,0		96,5
	A84		100,0		97,7
	A85		95,0		96,5
	A86		100,0		96,5
	A87		100,0		97,7
	A88		100,0		95,4
	A89		100,0		100,0
A90		100,0		90,7	
A91		95,0		98,8	
A92		95,0		88,4	
Психолошки фактори	A93		95,0		91,9
	A94	96,5	100,0	95,0	95,4
	A95		100,0		93,0
	A96		95,0		89,5

	A97		100,0		97,7
	A98		95,0		97,7
	A99		100,0		95,4
	A100		85,0		96,5
	A101		100,0		97,7
	A102		95,0		95,4
Понашање према другима	A103		90,0		84,9
	A104		95,0		79,1
	A105	93,0	85,0	85,6	88,4
	A106		95,0		82,6
	A107		100,0		93,0
Начин размишљања	A108		75,0		82,6
	A109		85,0		90,7
	A110		80,0		72,1
	A111	83,6	80,0	82,2	83,7
	A112		95,0		80,2
	A113		80,0		82,6
	A114		90,0		83,7

У групи која није раније осуђивана код 93 ајтема сагласност је висока, код 15 прихватљива, док шест ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Укупан број оштећених/жртава има неприхватљиву сагласност. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. Највише ајтема има прихватљиву сагласност, два високу и један неприхватљиву. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност и сви ајтеми имају високу сагласност. Породични и брачни односи је подскала која у просеку има високу сагласност. За већину ајтема сагласност је висока, осим за ајтем Садашњи односи са брачним другом/партнером који има прихватљиву сагласност. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према образовању/стручној обуци нема високу сагласност (неприхватљива). За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку висока. Четири ајтема имају високу сагласност, ајтем Способност разумног трошења новца прихватљиву и ајтем Ослањање на породицу/пријатеље или друге особе неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Пет ајтема има високу, три прихватљиву и један неприхватљиву сагласност. За подскале Злоупотреба алкохола и Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Да ли је икада узимао лекове због менталних здравствених проблема нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, док ајтем Агресивно понашање има прихватљиву сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. Код већине ајтема сагласност је прихватљива, два ајтема имају високу и један неприхватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 50 је висока сагласност и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 43 је висока сагласност, за 15 прихватљива и за пет неприхватљива.

У групи која је раније осуђивана код 72 ајтема сагласност је висока, код 34 прихватљива, док осам ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Код већине ајтема сагласност је висока изузев следећих: Радње

које је укључивало кривично дело (прихватљива) и Укупан број оштећених/жртава (неприхватљива). За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема сагласност је прихватљива, три ајтема имају неприхватљиву и један високу сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност, те једино ајтем Повезаност места становања и вршења кривичног дела нема високу сагласност (прихватљива). Породични и брачни односи је подскала која у просеку има високу сагласност. За већину ајтема сагласност је висока, осим за ајтем Садашњи односи са брачним другом/партнером (прихватљива). За подскалу образовање и обука сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према образовању/стручној обуци нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку прихватљива. Четири ајтема имају прихватљиву и два високу сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. Код половине ајтема сагласност је прихватљива, код два висока и један ајтем има неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Код већине ајтема сагласност је прихватљива изузев следећих: Друштвена изолованост (висока) и Манипулантски животни стил (неприхватљива). За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према коришћењу дрога нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Садашњи психијатријски или психолошки проблеми нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају прихватљиву, ајтем Дискриминаторни ставови/понашање високу и ајтем Непријатељски став неприхватљиву сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема има прихватљиву сагласност, ајтем Способност решавања проблема високу и ајтем Свест о последицама неприхватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 48 је висока сагласност, за два прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 24 је висока сагласност, за 32 прихватљива и за седам неприхватљива.

У Табели 26 приказан је степен повезаности првог и другог мерења. Од 14 испитаних подскала, за подскалу Породични и брачни односи сагласност је, у обе групе, потпуно објективна. За подскалу Криминални досије сагласност је потпуно објективна у групи која раније није осуђивана. У групи која раније није осуђивана сагласност није задовољавајућа за следеће подске: образовање и обука, Располагање новцем и приходима, Животни стил и социјални контакти и Начин размишљања. За остале подске и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,87$ до $,98$). У групи раније осуђиваних за подске Став осуђеног према кривичном делу и Животни стил и социјални контакти сагласност није задовољавајућа. За осталих 12 подскала и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,87$ до $,99$). Значајне разлике у просечним скоровима нису пронађене.

Табела 26

Повезаност између првог и другог мерења у односу на ранију осуђиваност – Пирсонов коефицијент корелације

Подске	Није раније осуђиван	Јесте раније осуђиван
	<i>r</i>	<i>r</i>
Кривично дело	,94***	,92***
Криминални досије	1,00***	,99***
Став осуђеног према кривичном делу	,87***	,80***
Услови становања осуђеног	,98***	,87***
Породични и брачни односи	1,00***	1,00***

Образовање и обука	,84***	,97***
Однос према раду и запошљавање	,94***	,94***
Располагање новцем и приходима	,80***	,91***
Животни стил и социјални контакти	,86***	,85***
Злоупотреба алкохола	,91***	,97***
Злоупотреба дрога	,92***	,98***
Психолошки фактори	,94***	,93***
Понашање према другима	,96***	,87***
Начин размишљања	,84***	,89***
Скор ризика	,97***	,96***

*** $p < ,001$

Различит ниво ризика процењен је у 10,0% случајева у групи која раније није осуђивана, односно у 11,6% када је реч о групи раније осуђиваних.

У наредном делу рада смо испитали да ли врста извршеног кривичног дела утиче на међупосматрачку поузданост. У Табели 27 су резултати у односу на чињеницу да ли је осуђени извршио кривично дело са елементима насиља.

Табела 27

Степен сагласности оцењивача према подскалама и ајтемима у односу на извршено кривично дело са елементима насиља

Подскала	Ајтем	Насилно дело ($N = 34$)		Ненасилно дело ($N = 72$)	
		% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања
Кривично дело	A1		97,1		98,6
	A2		94,1		94,4
	A3		100,0		95,8
	A4		85,3		87,5
	a4.1		97,1		100,0
	a4.2		94,1		98,6
	a4.3		88,2		98,6
	a4.4		94,1		93,1
	a4.5		100,0		100,0
	a4.6	93,8	97,1	94,0	100,0
	a4.7		100,0		98,6
	a4.8		100,0		98,6
	a4.9		100,0		98,6
	a4.10		100,0		98,6
	A5		97,1		95,8
	A6		100,0		97,2
	A7		67,7		80,6
	A8		97,1		95,8
	A9		100,0		95,8
	A10		100,0		98,6
Криминални досије	A11		100,0		100,0
	A12		100,0		97,2
	A13		100,0		100,0
	A14		100,0		98,6
	A15	99,7	100,0	98,0	94,4
	A16		97,1		98,6
	A17		100,0		98,6
	A18		100,0		97,2
	A19		100,0		98,6
	A20		100,0		97,2

Став осуђеног према кривичном делу	A21		82,4		84,7
	A22		82,4		84,7
	A23		79,4		73,6
	A24		70,6		77,8
	A25	78,9	76,5	83,7	83,3
	A26		85,3		80,6
	A27		76,5		86,1
	A28		76,5		86,1
	A29		76,5		83,3
	A30		82,4		97,2
Услови становања осуђеног	A31		94,1		97,2
	A32	91,2	88,2	94,4	94,4
	A33		94,1		95,8
	A34		88,2		90,3
Породични и брачни односи	A35		97,1		94,4
	A36		94,1		97,2
	A37		94,1		88,9
	A38	91,6	91,2	93,7	93,1
	A39		76,5		87,5
	A40		97,1		97,2
	A41		85,3		94,4
	A42		97,1		97,2
Образовање и обука	A43		97,1		98,6
	A44		100,0		94,4
	A45	92,4	88,2	93,3	91,7
	A46		79,4		86,1
	A47		97,1		95,8
Однос према раду и запошљавање	A48		94,1		97,2
	A49		94,1		91,7
	A50	90,2	88,2	90,5	90,3
	A51		88,2		87,5
	A52		94,1		84,7
	A53		82,4		91,7
Располагање новцем и приходима	A54		100,0		100,0
	A55		100,0		90,3
	A56	88,2	73,5	87,5	86,1
	A57		91,2		80,6
	A58		73,5		77,8
	A59		91,2		90,3
Животни стил и социјални контакти	A60		88,2		91,7
	A61		79,4		88,9
	A62		82,4		81,9
	A63		85,3		87,5
	A64	85,9	85,3	82,9	79,2
	A65		91,2		80,6
	A66		85,3		69,4
	A67		88,2		86,1
	A68		88,2		80,6
Злоупотреба алкохола	A69		94,1		97,2
	A70		94,1		93,1
	A71	95,5	94,1	97,8	95,8
	A72		100,0		98,6
	A73		100,0		98,6

	A74		97,1		98,6
	A75		97,1		98,6
	A76		97,1		100,0
	A77		100		100,0
	A78		94,1		98,6
	A79		82,4		97,2
	A80		94,1		98,6
	a80.1		100,0		100,0
	a80.2		100,0		98,6
	a80.3		100,0		100,0
	a80.4		100,0		97,2
	a80.5		100,0		97,2
	a80.6		100,0		100,0
	a80.7		94,1		98,6
	a80.8		100,0		98,6
	a80.9		100,0		100,0
	a80.10		100,0		100,0
Злоупотреба дрога	A81	96,2	94,1	97,0	100,0
	A82		97,1		100,0
	A83		97,1		97,2
	A84		97,1		98,6
	A85		91,2		98,6
	A86		97,1		97,2
	A87		100,0		97,2
	A88		97,1		95,8
	A89		100,0		100,0
	A90		100,0		88,9
	A91		97,1		98,6
	A92		88,2		90,3
	A93		94,1		91,7
	A94		94,1		97,2
	A95		94,1		94,4
	A96		85,3		93,1
Психолошки фактори	A97	94,7	97,1	95,6	98,6
	A98		94,1		98,6
	A99		97,1		95,8
	A100		97,1		93,1
	A101		100,0		97,2
	A102		94,1		95,8
	A103		91,2		83,3
Понашање према другима	A104		79,4		83,3
	A105	85,3	88,2	87,8	87,5
	A106		73,5		90,3
	A107		94,1		94,4
	A108		82,4		80,6
	A109		94,1		87,5
	A110		70,6		75,0
Начин размишљања	A111	81,1	76,5	83,1	86,1
	A112		79,4		84,7
	A113		79,4		83,3
	A114		85,3		84,7

У групи која је извршила насилно дело код 71 ајтема сагласност је висока, код 25 прихватљива, док 18 ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Код већине ајтема сагласност је висока изузев следећих: Радње које је укључивало кривично дело (прихватљива) и Укупан број оштећених/жртава (неприхватљива). За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку неприхватљива. Шест ајтема има неприхватљиву и четири прихватљиву сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност. По два ајтема имају високу и прихватљиву сагласност. Породични и брачни односи је подскала која у просеку има високу сагласност. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, осим за следеће ајтеме: Односи са децом (прихватљива) и Садашњи односи са брачним другом/партнером (неприхватљива). За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Три ајтема имају високу сагласност, ајтем Има проблема са учењем прихватљиву и ајтем Став према образовању/стручној обуци неприхватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока. По три ајтема имају високу и прихватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. Четири ајтема имају високу и два неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Код већине ајтема сагласност је прихватљива изузев следећих: Активности које подстичу на чињење кривичних дела (висока) и Интеграција у заједницу (неприхватљива). За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност, изузев ајтема Став према алкохолу који има прихватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према коришћењу дрога нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. По два ајтема имају високу и прихватљиву сагласност, док један ајтем има неприхватљиву сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема има неприхватљиву сагласност, ајтеми Способност уочавања проблема и Конкретно/апстрактно мишљење имају прихватљиву сагласност и ајтем Способност решавања проблема има високу сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 48 је висока сагласност, за два прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 23 је висока сагласност, за 23 прихватљива и за 17 неприхватљива.

У групи која је извршила ненасилно дело код 76 ајтема сагласност је висока, код 32 прихватљива, док шест ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Код већине ајтема сагласност је висока, док два ајтема имају прихватљиву сагласност. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива, два ајтема имају неприхватљиву и један високу сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност и сви ајтеми имају високу сагласност. Породични и брачни односи је подскала која у просеку има високу сагласност. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, док је за два ајтема сагласност прихватљива. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према образовању/стручној обуци нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку висока. Четири ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. За половину ајтема сагласност је висока. Ајтеми Ослањање на породицу/пријатеље или друге особе и Располагање новцем имају прихватљиву сагласност, а

ајтем Способност разумног трошења новца има неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Код већине ајтема сагласност је прихватљива изузев следећих: Друштвена изолованост (висока), Подложност утицају криминалаца са којима се дружи (неприхватљива) и Манипулантски животни стил (неприхватљива). За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Коришћење и набављање доге главно занимање/активност нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају прихватљиву и два високу сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема има прихватљиву сагласност и један ајтем има неприхватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 49 је висока сагласност и за два прихватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 28 је висока сагласност, за 29 прихватљива и за шест неприхватљива.

Од 14 испитаних подскала, за подскеале Криминални досије и Породични и брачни односи сагласност је, у обе посматране групе, потпуно објективна. У групи осуђених који су учинили насилно дело за три подскеале (Став осуђеног према кривичном делу, Услови становања осуђеног и Понашање према другима) сагласност није задовољавајућа. За остале подскеале и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,87$ до $,97$). У групи осуђених који нису извршили насилно дело за подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност није задовољавајућа. За остале подскеале и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,87$ до $,98$) (Табела 28). Резултати т теста за зависне узорке показују да значајна разлика постоји у групи осуђених који су извршили насилно дело за подскалу Начин размишљања ($AS1 = 8,94$; $AS2 = 9,24$; $SD1 = 1,39$; $SD2 = 0,99$; $t = -2,39$; $df = 33$; $p < ,05$).

Табела 28

Повезаност између првог и другог мерења у односу на извршено кривично дело са елементима насиља – Пирсонов коефицијент корелације

Подскеале	Насилно дело	Ненасилно дело
	<i>r</i>	<i>r</i>
Кривично дело	,91***	,93***
Криминални досије	1,00***	1,00***
Став осуђеног према кривичном делу	,72***	,85***
Услови становања осуђеног	,83***	,93***
Породични и брачни односи	1,00***	1,00***
Образовање и обука	,96***	,95***
Однос према раду и запошљавање	,97***	,93***
Располагање новцем и приходима	,93***	,91***
Животни стил и социјални контакти	,87***	,87***
Злоупотреба алкохола	,97***	,97***
Злоупотреба дрога	,96***	,98***
Психолошки фактори	,95***	,91***
Понашање према другима	,82***	,89***
Начин размишљања	,87***	,89***
Скор ризика	,97***	,97***

*** $p < ,001$

Различит ниво ризика процењен је у 5,9% случајева у групи осуђених за насилна дела, односно у 13,9% у групи која није извршила дело са елементима насиља.

Након извршеног кривичног дела са елементима насиља усмерили смо се на испитивање међупосматрачке поузданости у односу на чињеницу да ли је осуђени извршио кривично дело везано за дроге. Резултати су приказани у Табели 29.

Табела 29

Степен сагласности оцењивача према подскалама и ајтемима у односу на извршено кривично дело везано за дроге

Подскала	Ајтем	Дело везано за дроге (N = 58)		Дело није везано за дроге (N = 48)	
		% просечног слагања	% слагања	% просечног слагања	% слагања
Кривично дело	A1		100,0		95,8
	A2		94,8		93,8
	A3		98,3		95,8
	A4		87,9		85,4
	a4.1		100,0		97,9
	a4.2		98,3		95,8
	a4.3		100,0		89,6
	a4.4		91,4		95,8
	a4.5		100,0		100,0
	a4.6	95,0	100,0	92,7	97,9
	a4.7		100,0		97,9
	a4.8		100,0		97,9
	a4.9		98,3		100,0
	a4.10		100,0		97,9
	A5		96,6		95,8
	A6		98,3		97,9
	A7		82,8		68,8
A8		96,6		95,8	
A9		96,6		97,9	
A10		98,3		100,0	
Криминални досије	A11		100,0		100,0
	A12		96,6		100,0
	A13		100,0		100,0
	A14		100,0		97,9
	A15	98,6	93,1	98,5	100,0
	A16		100,0		95,8
	A17		100,0		97,9
	A18		100,0		95,8
	A19		98,3		100,0
	A20		98,3		97,9
Став осуђеног према кривичном делу	A21		84,5		83,3
	A22		86,2		81,3
	A23		72,4		79,2
	A24		79,3		70,8
	A25	84,5	84,5	79,4	77,1
	A26		81,0		83,3
	A27		84,5		81,3
	A28		86,2		79,2
	A29		87,9		72,9
	A30		98,3		85,4
Услови становања осуђеног	A31		100,0		91,7
	A32	96,3	98,3	90,1	85,4
	A33		96,6		93,8

	A34		89,7		89,6
Породични и брачни односи	A35		100,0		89,6
	A36		98,3		93,8
	A37		87,9		93,8
	A38		93,1		91,7
	A39	95,3	89,7	90,4	77,1
	A40		98,3		95,8
	A41		96,6		85,4
	A42		98,3		95,8
	Образовање и обука	A43		100,0	
A44			96,6		95,8
A45		95,8	94,8	89,6	85,4
A46			89,7		77,1
A47			98,3		93,8
Однос према раду и запошљавање	A48		98,3		93,8
	A49		93,1		91,7
	A50		91,4		87,5
	A51	92,3	91,4	88,2	83,3
	A52		87,9		87,5
	A53		91,4		85,4
Располагање новцем и приходима	A54		100,0		100,0
	A55		91,4		95,8
	A56		87,9		75,0
	A57	88,0	81,0	87,5	87,5
	A58		79,3		72,9
	A59		87,9		93,8
Животни стил и социјални контакти	A60		94,8		85,4
	A61		91,4		79,2
	A62		84,5		79,2
	A63		86,2		87,5
	A64	84,3	79,3	83,3	83,3
	A65		81,0		87,5
	A66		70,7		79,2
	A67		86,2		87,5
	A68		84,5		81,3
Злоупотреба алкохола	A69		98,3		93,8
	A70		91,4		95,8
	A71		94,8		95,8
	A72		98,3		100,0
	A73		98,3		100,0
	A74	97,5	98,3	96,6	97,9
	A75		98,3		97,9
	A76		100,0		97,9
	A77		100,0		100,0
	A78		98,3		95,8
	A79		96,6		87,5
Злоупотреба дрога	A80		98,3		95,8
	a80.1		100,0		100,0
	a80.2		98,3		100,0
	a80.3	96,7	100,0	96,8	100,0
	a80.4		98,3		97,9
	a80.5		98,3		97,9
	a80.6		100,0		100,0

	a80.7		100,0		93,8
	a80.8		100,0		97,9
	a80.9		100,0		100,0
	a80.10		100,0		100,0
	A81		100,0		95,8
	A82		100,0		97,9
	A83		96,6		97,9
	A84		98,3		97,9
	A85		98,3		93,8
	A86		96,6		97,9
	A87		98,3		97,9
	A88		96,6		95,8
	A89		100,0		100,0
	A90		86,2		100,0
	A91		98,3		97,9
	A92		89,7		89,6
	A93		91,4		93,8
	A94		98,3		93,8
	A95		96,6		91,7
	A96		93,1		87,5
Психолошки фактори	A97	95,9	98,3	94,6	97,9
	A98		98,3		95,8
	A99		94,8		97,9
	A100		93,1		95,8
	A101		98,3		97,9
	A102		96,6		93,8
Понашање према другима	A103		87,9		83,3
	A104		86,2		77,1
	A105	89,3	86,2	84,2	89,6
	A106		91,4		77,1
	A107		94,8		93,8
Начин размишљања	A108		81,0		81,3
	A109		84,5		95,8
	A110		74,1		72,9
	A111	82,7	86,2	82,2	79,2
	A112		86,2		79,2
	A113		84,5		79,2
	A114		82,8		87,5

У групи која је учинила кривично дело везано за дроге код 75 ајтема сагласност је висока, код 33 прихватљива, док шест ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Код већине ајтема сагласност је висока, док два ајтема имају прихватљиву сагласност. За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку прихватљива. За већину ајтема из ове области сагласност је прихватљива, два ајтема имају неприхватљиву и један високу сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност, те једино ајтем Повезаност места становања и вршења кривичног дела нема високу сагласност (прихватљива). Породични и брачни односи је подскала која у просеку има високу сагласност. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, док два ајтема имају прихватљиву сагласност. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку висока. Једино ајтем Став према образовању/стручној обуци нема високу сагласност (прихватљива). За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност

је у просеку висока. Код већине ајтема сагласност је висока изузев ајтема Став према запослењу који има прихватљиву сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. Код половине ајтема сагласност је прихватљива, код два висока и један ајтем има неприхватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Код већине ајтема сагласност је прихватљива, док по два ајтема имају високу и неприхватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. За већину ајтема из ове области сагласност је висока, осим за ајтеме Коришћење и набављање дроге главно занимање/активност и Став према коришћењу дрога код којих је сагласност прихватљива. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока и сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају прихватљиву и два високу сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема има прихватљиву сагласност и ајтем Свест о последицама има неприхватљиву сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 47 је висока сагласност и за четири прихватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 28 је висока сагласност, за 29 прихватљива и за шест неприхватљива.

У групи која није учинила кривично дело везано за дроге код 66 ајтема сагласност је висока, код 29 прихватљива, док 19 ајтема има неприхватљиву сагласност. За подскалу Кривично дело сагласност је у просеку висока. Код већине ајтема сагласност је висока изузев следећих: Радње које је укључивало кривично дело (прихватљива) и Укупан број оштећених/жртава (неприхватљива). За подскалу Криминални досије сагласност је у просеку висока, те сви ајтеми имају високу сагласност. За подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност је у просеку неприхватљива. По пет ајтема има прихватљиву и неприхватљиву сагласност. Услови становања је подскала која у просеку има високу сагласност. Два ајтема имају високу и два прихватљиву сагласност. Породични и брачни односи је подскала која у просеку има високу сагласност. За већину ајтема из ове области сагласност је висока. Ајтеми Везе из детињства/родбинске везе и Односи са децом имају прихватљиву сагласност, док ајтем Садашњи односи са брачним другом/партнером има неприхватљиву сагласност. За подскалу Образовање и обука сагласност је у просеку прихватљива. Три ајтема имају високу, ајтем Има проблема са учењем прихватљиву, а ајтем Став према образовању/стручној обуци има неприхватљиву сагласност. За подскалу Однос према раду и запошљавање сагласност је у просеку прихватљива. Четири ајтема имају прихватљиву и два високу сагласност. За подскалу Располагање новцем и приходима сагласност је у просеку прихватљива. За половину ајтема сагласност је висока, два ајтема имају неприхватљиву и један прихватљиву сагласност. За подскалу Животни стил и социјални контакти сагласност је у просеку прихватљива. Код већине ајтема сагласност је прихватљива, док три ајтема имају неприхватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба алкохола сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност, док ајтем Став према алкохолу има прихватљиву сагласност. За подскалу Злоупотреба дрога сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност, док ајтем Став према коришћењу дрога има прихватљиву сагласност. За подскалу Психолошки фактори сагласност је у просеку висока. Већина ајтема има високу сагласност, док ајтем Садашњи психијатријски или психолошки проблеми има прихватљиву сагласност. За подскалу Понашање према другима сагласност је у просеку прихватљива. Два ајтема имају прихватљиву и два неприхватљиву сагласност. Ајтем Дискриминаторни ставови/понашање има високу сагласност. За подскалу Начин размишљања сагласност је у просеку прихватљива. Већина ајтема има неприхватљиву сагласност, ајтеми Способност уочавања проблема и

Конкретно/апстрактно мишљење прихватљиву, а ајтем Способност решавања проблема високу сагласност.

Посматрањем фактора ризика као статичких и динамичких дошли смо до следећих налаза: од укупно 51 статичког фактора за 47 је висока сагласност, за три прихватљива и за један неприхватљива; од укупно 63 динамичка фактора за 19 је висока сагласност, за 26 прихватљива и за 18 неприхватљива.

Од 14 испитаних подскеала, за подскеале Криминални досије и Породични и брачни односи сагласност је, у обе посматране групе, потпуно објективна. У групи осуђених који су учинили дело везано за дроге за три подскеале (Став осуђеног према кривичном делу, Животни стил и социјални контакти и Начин размишљања) сагласност није задовољавајућа. За остале подскеале и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,88$ до $,96$). У групи осуђених који нису извршили дело везано за дроге за подскеале Став осуђеног према кривичном делу и Понашање према другима сагласност није задовољавајућа. За остале подскеале и скор ризика сагласност је задовољавајућа ($r = ,87$ до $,98$) (Табела 30). Значајне разлике у просечним скоровима регистроване су у групи осуђених који су извршили дело везано за дроге код подскеале Злоупотреба дрога ($AS1 = 4,34$; $AS2 = 4,59$; $SD1 = 4,18$; $SD2 = 4,15$; $t = -2,36$; $df = 57$; $p < ,05$) и у групи осуђених који нису учинили дело везано за дроге код подскеале Начин размишљања ($AS1 = 8,73$; $AS2 = 9,00$; $SD1 = 1,91$; $SD2 = 1,66$; $t = -2,92$; $df = 47$; $p < ,01$).

Табела 30

Повезаност између првог и другог мерења у односу на извршено кривично дело везано за дроге – Пирсонов коефицијент корелације

Подскеале	Дело везано за дроге	Дело није везано за дроге
	<i>r</i>	<i>r</i>
Кривично дело	,93***	,92***
Криминални досије	1,00***	1,00***
Став осуђеног према кривичном делу	,84***	,78***
Услови становања осуђеног	,91***	,87***
Породични и брачни односи	1,00***	1,00***
Образовање и обука	,96***	,94***
Однос према раду и запошљавање	,95***	,94***
Располагање новцем и приходима	,90***	,93***
Животни стил и социјални контакти	,86***	,89***
Злоупотреба алкохола	,95***	,98***
Злоупотреба дрога	,98***	,97***
Психолошки фактори	,88***	,96***
Понашање према другима	,90***	,83***
Начин размишљања	,85***	,94***
Скор ризика	,97***	,98***

*** $p < ,001$

Различит ниво ризика процењен је у 12,1% случајева у групи осуђених за кривично дело везано за дроге, односно у 10,4% у групи која није извршила дело везано за дроге.

3.3. Резултати испитивања предиктивне валидности

У наредном делу рада приказани су резултати предиктивне валидности скорa ризика и подскеала, као и повезаност нивоa ризика и ајтема са рецидивизмом.

3.3.1. Предиктивна валидност Упитника

На почетку смо испитали предиктивну валидност скорa ризика и подскеала (Табела 31).

Табела 31*Предиктивна валидност подскеала и скорa ризика*

Подскеале	AUC	SE	95% Интервал поверења	
			Доња граница	Горња граница
Кривично дело	,60	,06	0,45	0,68
Криминални досије	,69***	,05	0,58	0,79
Став осуђеног према кривичном делу	,64*	,06	0,52	0,75
Услови становања осуђеног	,52	,06	0,41	0,64
Породични и брачни односи	,64*	,06	0,53	0,76
Образовање и обука	,62*	,06	0,51	0,74
Однос према раду и запошљавање	,63*	,06	0,51	0,74
Располагање новцем и приходима	,67**	,06	0,56	0,78
Животни стил и социјални контакти	,61	,06	0,50	0,73
Злоупотреба алкохола	,54	,06	0,42	0,66
Злоупотреба дрога	,63*	,06	0,52	0,74
Психолошки фактори	,65*	,06	0,54	0,76
Понашање према другима	,60	,06	0,49	0,72
Начин размишљања	,66**	,06	0,54	0,77
Скор ризика	,69***	,05	0,58	0,79

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

Нађена је значајна повезаност између рецидивизма и скорова на подскеалама: Криминални досије, Став осуђеног према кривичном делу, Породични и брачни односи, Образовање и обука, Однос према раду и запошљавање, Располагање новцем и приходима, Злоупотреба дрога, Психолошки фактори и Начин размишљања. Такође, и скор ризика од рецидивизма значајно је повезан са рецидивизмом.

Како се у узорку налази један осуђени код кога је процењен веома висок ниво ризика, за потребе испитивања повезаности рецидивизма и нивоа ризика осуђене који су процењени као високо или веома високо ризични посматрали смо као једну групу, код које је процењен висок ризик. Установљена је значајна повезаност ($\chi^2 = 8,63$; $df = 2$; $r_v = ,30$; $p < ,05$) рецидивизма и нивоа ризика, те учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика (Табела 32).

Табела 32*Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика*

		<i>f</i>	Ниво ризика			Цео узорак
			Низак	Средњи	Висок	
Рецидивизам	Да	<i>f</i>	4	17	31	52
		%	28,6	45,9	68,9	54,2
	Не	<i>f</i>	10	20	14	44
		%	71,4	54,1	31,3	45,8
Цео узорак	<i>f</i>	14	37	45	96	
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	

На крају смо испитали који ајтеми су повезани са рецидивизмом. У Табели 33 приказани су само ајтеми који су значајно повезани са рецидивизмом.

Табела 33

Повезаност ајтема и рецидивизма

Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_V
		Да	Не		
A1	За запрећене казне до три године	100,0	0,0	12,60**	,36
	За запрећене казне до 10 година	81,5	18,5		
	За запрећене казне преко 10 година	42,6	57,4		
A2	За запрећене казне до три године	43,3	56,7	10,31**	,33
	За запрећене казне до 10 година	62,5	37,5		
	За запрећене казне преко 10 година	91,7	8,3		
a4.3	Не	48,7	51,3	3,87*	,23
	Да	77,8	22,2		
A11	Не	46,8	53,2	7,17**	,30
	Да	84,2	15,8		
	Нула	40,5	59,5		
A12	Од једне до две	72,7	27,3	6,57*	,26
	Три или више	59,4	40,6		
	Није повратник	37,5	62,5		
A13	Преко 21	57,9	42,1	10,86**	,34
	Од 14 до 18	83,3	16,7		
	Нула	40,0	60,0		
A15	Од једне до две	73,9	26,1	8,79*	,30
	Три или више	65,2	34,8		
	Не	49,4	50,6		
A16	Да	100,0	0,0	6,49*	,30
	Сам	40,0	60,0		
	Из притвора	0,0	100,0		
A19	Приведен	75,0	25,0	12,62**	,36
	Непроблематичан	36,8	63,2		
	Проблематичан	67,5	32,5		
A25	Врло проблематичан	61,6	38,9	7,81*	,29
	Непроблематичан	25,0	75,0		
	Проблематичан	61,2	38,8		
A27	Врло проблематичан	63,0	37,0	8,68*	,30
	Непроблематичан	24,0	76,0		
	Проблематичан	62,3	37,7		
A29	Врло проблематичан	80,0	20,0	13,48***	,38
	Непроблематичан	36,1	63,9		
	Проблематичан	64,0	36,0		
A30	Врло проблематичан	70,0	30,0	7,68*	,28
	Непроблематичан	50,0	50,0		
	Проблематичан	41,7	58,3		
A43	Врло проблематичан	80,0	20,0	7,25*	,28
	Непроблематичан	46,4	53,6		
	Проблематичан	54,2	45,8		
A46	Врло проблематичан	81,3	18,8	6,08*	,25
	Има стручну спрему или вештине	46,4	53,6		
	Нема стручну спрему или вештине	74,1	25,9		
A47	Непроблематичан	43,4	56,6	5,60*	,25
	Проблематичан	63,3	36,7		
	Врло проблематичан	76,9	23,1		
A59	Није користио	46,8	53,2	6,20*	,25
	Раније, сада повремено користи	87,5	12,5		
	Сада често користи	100,0	0,0		

a80.4	Није користио	44,6	55,4		
	Раније, сада повремено користи	81,8	18,2	9,17**	,31
	Сада често користи	55,6	44,4		
A85	Не	44,6	55,4	6,25*	,28
	Да	74,2	25,8		
A87	Не	43,1	56,9	7,22**	,27
	Да	71,1	28,9		
	Непроблематичан	45,3	54,7		
A95	Проблематичан	77,8	22,2	11,18**	,34
	Врло проблематичан	91,7	8,3		
	Не	67,4	32,6		
A115	Да	43,4	56,6	4,60**	,24

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

Значајну повезаност са рецидивизмом остварило је 19 ајтема, те је највећи број ајтема из подскеале Криминални досије. Код највећег броја ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. С друге стране, код ајтема Извршено кривично дело са највећом запрећеном казном учесталост рецидивизма опада са порастом скорa на ајтему. Ниједан осуђени који је спроведен из притвора није рецидивирао, те значајно чешће рецидивирају осуђени који су приведени. Код ајтема Број пресуда за кривична дела која је учинио као малолетник, Број изречених затворских казни после осамнаесте године и Став према ауторитетима рецидивизма је најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. Значајно чешће рецидивирају и осуђени који су приликом извршења дела употребили прекомерно, садистичко или непотребно насиље, који нису извршили кривична дела са највишим степеном друштвене опасности, као и осуђени који сада често користе крeк/кокаин и који су раније користили или сада повремено користе опијате/хероин.

3.3.2. Предиктивна валидност у односу на карактеристике осуђених

У овом сегменту рада испитали смо предиктивну валидност у односу на године старости осуђеног и одређене криминолошке и пeнолошке карактеристике.

У првом делу смо испитали да ли су године старости повезане са рецидивизмом, те смо осуђене поделили у две групе: млађи (≤ 40) и старији (≥ 41). У групи млађих осуђених се налази 73, а у групи старијих 23 испитаника (Табела 34).

Табела 34

Предиктивна валидност подскеала и скорa ризика у односу на године старости осуђених

Подскеале	Године	AUC	SE	95% Интервал поверења	
				Доња граница	Горња граница
Кривично дело	Млађи	,64*	,07	0,51	0,77
	Старији	,33	,12	0,09	0,56
Криминални досије	Млађи	,73***	,06	0,62	0,85
	Старији	,51	,14	0,24	0,78
Став осуђеног према кривичном делу	Млађи	,61	,07	0,48	0,75
	Старији	,68	,12	0,45	0,92
Услови становања осуђеног	Млађи	,53	,07	0,40	0,66
	Старији	,49	,13	0,23	0,75
Породични и брачни односи	Млађи	,67**	,06	0,54	0,79
	Старији	,61	,12	0,37	0,85
Образовање и обука	Млађи	,63*	,07	0,51	0,76
	Старији	,59	,13	0,33	0,85
Однос према раду и запошљавање	Млађи	,65*	,07	0,52	0,78

	Старији	,54	,14	0,27	0,80
Располагање новцем и приходима	Млађи	,67**	,06	0,55	0,80
	Старији	,51	,14	0,24	0,78
Животни стил и социјални контакти	Млађи	,64*	,07	0,51	0,78
	Старији	,43	,13	0,18	0,67
Злоупотреба алкохола	Млађи	,56	,07	0,42	0,69
	Старији	,48	,13	0,23	0,74
Злоупотреба дрога	Млађи	,64*	,07	0,51	0,77
	Старији	,40	,12	0,16	0,64
Психолошки фактори	Млађи	,66*	,07	0,52	0,79
	Старији	,51	,13	0,27	0,76
Понашање према другима	Млађи	,63*	,07	0,50	0,76
	Старији	,59	,12	0,32	0,79
Начин размишљања	Млађи	,70***	,06	0,58	0,83
	Старији	,54	,13	0,30	0,79
Скор ризика	Млађи	,72***	,06	0,60	0,84
	Старији	,51	,13	0,25	0,78

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

Скор ризика и подскеале нису предиктивни у групи старијих осуђених. У групи млађих осуђених 11 подскеала значајно је повезано са рецидивизмом. У овој групи скор ризика од рецидивизма има добру предиктивну валидност. Посматрано по подскеалама доминира прихватљива предиктивна валидност изузев две подскеале (Криминални досије и Начин размишљања) код којих је добра предиктивна валидност.

Установљена је значајна повезаност рецидивизма и нивоа ризика у групи млађих осуђених ($\chi^2 = 9,91$; $df = 2$; $r_v = ,37$; $p < ,01$), те учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика. У групи старијих осуђених није установљена значајна повезаност рецидивизма и нивоа ризика ($\chi^2 = 0,19$; $df = 2$; $p > ,05$). Установили смо да млађи осуђени рецидивирају значајно чешће у односу на старије осуђене ($\chi^2 = 4,58$; $df = 1$; $r_v = ,22$; $p < ,05$) (Табела 35).

Табела 35

Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – године старости осуђених

Године			Ниво ризика			Цео узорак	
			Низак	Средњи	Висок		
Млађи	Рецидивизам	Да	f	2	14	28	44
			%	22,2	51,9	75,7	60,3
		Не	f	7	13	9	29
			%	77,8	48,1	24,3	39,7
	Цео узорак		f	9	27	37	73
			%	100,0	100,0	100,0	100,0
Старији	Рецидивизам	Да	f	2	3	3	8
			%	40,0	30,0	37,5	34,8
		Не	f	3	7	5	15
			%	60,0	70,0	62,5	65,2
	Цео узорак		f	5	10	8	23
			%	100,0	100,0	100,0	100,0

На крају смо испитали који ајтеми су значајно повезани са рецидивизмом, у обе старосне групе, а резултати су приказани у Табели 36.

Табела 36

Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на године старости осуђених

Године	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_V
			Да	Не		
Млађи	A1	За запређене казне до 10 година	86,4	13,6	7,46**	,35
		За запређене казне преко 10 година	49,0	51,0		
	A2	За запређене казне до три године	51,2	48,8	7,45*	,32
		За запређене казне до 10 година	61,9	38,1		
	A10	Не	48,9	51,5	5,17*	,30
		Да	78,6	21,4		
	A11	Не	52,6	47,4	4,97*	,30
		Да	87,5	12,5		
	A12	Нула	41,4	58,6	7,71*	,33
		Од једне до две	78,9	21,2		
		Три или више	68,0	32,0		
	A13	Није повратник	37,0	63,0	11,17**	,39
		Преко 21	67,7	32,3		
		Од 14 до 18	86,7	13,3		
	A15	Нула	41,7	58,3	10,32**	,38
		Од једне до две	80,0	20,0		
	A16	Три или више	76,5	23,5	4,21*	,29
		Не	55,4	44,6		
	A19	Да	100,0	0,0	8,30**	,37
		Сам	43,6	56,4		
	A27	Приведен	79,4	20,6	6,06*	,29
		Непроблематичан	30,8	69,2		
		Проблематичан	64,1	35,9		
	A29	Врло проблематичан	71,4	28,6	7,32*	,32
		Непроблематичан	28,6	71,4		
		Проблематичан	67,3	32,7		
	A36	Врло проблематичан	71,4	28,6	6,03*	,29
		Непроблематичан	54,1	45,9		
		Проблематичан	88,9	11,1		
	A42	Врло проблематичан	100,0	0,0	4,88*	,29
		Не	51,0	49,0		
	A47	Да	81,8	18,2	4,12*	,27
		Има стручну спрему или вештине	51,9	48,1		
		Нема стручну спрему или вештине	81,0	19,0		
	A59	Непроблематичан	46,2	53,8	8,06*	,33
		Проблематичан	70,8	29,2		
Врло проблематичан		90,0	10,0			
a80.1	Није користио	51,8	48,2	7,30*	,32	
	Раније, сада повремено користи	87,5	12,5			
	Сада често користи	100,0	0,0			
a80.4	Није користио	48,8	51,2	8,11*	,33	
	Раније, сада повремено користи	85,7	14,3			
	Сада често користи	55,6	44,4			
A85	Не	48,8	51,2	4,61*	,28	
	Да	76,7	23,3			
A87	Не	45,9	54,1	5,28*	,30	
	Да	75,0	25,0			

	A95	Непроблематичан	51,9	48,1		
		Проблематичан	75,0	25,0	6,64*	,30
		Врло проблематичан	90,9	9,1		
	A106	Непроблематичан	48,5	51,5		
		Проблематичан	61,3	38,7	7,86*	,33
		Врло проблематичан	100,0	0,0		
	A109	Непроблематичан	42,9	57,1		
		Проблематичан	50,0	50,0	7,21*	,31
		Врло проблематичан	80,8	19,2		
	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_v
			Да	Не		
	A29	Непроблематичан	18,2	81,8		
		Проблематичан	33,3	66,7	6,97*	,55
		Врло проблематичан	100,0	0,0		
	A30	Непроблематичан	9,1	90,9		
		Проблематичан	55,6	44,4	6,26*	,52
		Врло проблематичан	66,7	33,3		
	A39	Непроблематичан	8,3	91,7		
		Проблематичан	55,6	44,4	9,16*	,63
		Врло проблематичан	100,0	0,0		
Старији	A43	Непроблематичан	38,5	61,5		
		Проблематичан	0,0	100,0	6,13*	,52
		Врло проблематичан	75,0	25,0		
	A65	Непроблематичан	27,3	72,7		
		Проблематичан	80,0	20,0	6,08*	,51
		Врло проблематичан	14,3	85,7		
	A111	Непроблематичан	12,5	87,5		
		Проблематичан	66,7	33,3	6,65*	,54
		Врло проблематичан	16,7	83,3		

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

У групи млађих осуђених већи број ајтема значајно је повезан са рецидивизмом (20 ајтема), у односу на групу старијих осуђених (шест ајтема). У обе посматране групе једино је ајтем Став према заједници/друштву значајно повезан са рецидивизмом, те учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. У групи млађих осуђених код највећег броја ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. С друге стране, код ајтема Извршено кривично дело са највећом запрећеном казном учесталост рецидивизма опада са порастом скорa на ајтему. Код преосталих ајтема (Број пресуда за кривична дела која је учинио као пунолетник и Број изречених затворских казни после осамнаесте године) рецидивизам је најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. Значајно чешће рецидивирају и осуђени који сада често користе крeк/кокаин и осуђени који су раније користили или сада повремено користе опијате/хероин. У групи старијих осуђених код два ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. Ниједан осуђени који није завршио школу и стекао занимање услед објективних околности није или је завршио школу и стекао занимање уз потешкоће, односно има негативан однос према стицању знања није рецидивирао. На поменутом ајтему који се односи на похађање школе, рецидивизам је најучесталији код осуђених који нису завршили школу и стекли занимање услед напуштања образовног процеса или незаинтересованости. Активности које подстичу на чињење кривичног дела и Постизање циљева су ајтеми код којих је рецидивизам најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. Додатно, код ајтема Активности које подстичу на чињење кривичног дела учесталост рецидивизма је најнижа у групи која је оцењена највишим скором.

Након утврђивања разлика у односу на године старости, испитали смо да ли постоје разлике у односу на чињеницу да ли је испитаник раније био ($N = 56$) или није био ($N = 40$) осуђиван. Резултати су приказани у Табели 37.

Табела 37

Предиктивна валидност подскеала и скорa ризика у односу ранију осуђиваност

Подскеале	Раније осуде	AUC	SE	95% Интервал поверења	
				Доња граница	Горња граница
Кривично дело	Не	,41	,09	0,23	0,58
	Да	,60	,08	0,44	0,75
Криминални досије	Не	,50	,10	0,31	0,69
	Да	,66*	,08	0,51	0,81
Став осуђеног према кривичном делу	Не	,58	,09	0,40	0,76
	Да	,54	,09	0,37	0,72
Услови становања осуђеног	Не	,51	,10	0,32	0,70
	Да	,49	,08	0,33	0,64
Породични и брачни односи	Не	,64	,09	0,46	0,82
	Да	,58	,09	0,41	0,74
Образовање и обука	Не	,51	,10	0,32	0,71
	Да	,63	,08	0,48	0,78
Однос према раду и запошљавање	Не	,61	,10	0,42	0,79
	Да	,60	,09	0,49	0,77
Располагање новцем и приходима	Не	,60	,10	0,36	0,76
	Да	,67*	,08	0,52	0,82
Животни стил и социјални контакти	Не	,47	,10	0,29	0,66
	Да	,58	,09	0,41	0,75
Злоупотреба алкохола	Не	,52	,10	0,33	0,70
	Да	,55	,08	0,39	0,72
Злоупотреба дрога	Не	,47	,09	0,29	0,66
	Да	,67*	,07	0,52	0,82
Психолошки фактори	Не	,46	,09	0,28	0,65
	Да	,71**	,08	0,56	0,86
Понашање према другима	Не	,52	,10	0,34	0,71
	Да	,60	,08	0,44	0,76
Начин размишљања	Не	,63	,09	0,46	0,81
	Да	,61	,08	0,45	0,77
Скор ризика	Не	,53	,10	0,34	0,71
	Да	,66*	,08	0,50	0,82

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

Скор ризика и подскеале нису предиктивни у групи која није раније осуђивана. С друге стране, у групи раније осуђиваних четири подскеале (Криминални досије, Располагање новцем и приходима, Злоупотреба дрога и Психолошки фактори) и скор ризика значајно предвиђају рецидивизам. Једино подскеала Психолошки фактори има добру предиктивну моћ, док је код осталих подскеала и скорa ризика регистрована прихватљива предиктивна валидност.

Установили смо значајну повезаност рецидивизма и нивоa ризика у групи раније осуђиваних ($\chi^2 = 6,03$; $df = 2$; $r_v = ,32$; $p < ,05$), те учесталост рецидивизма расте са порастом нивоa ризика. У групи која није раније осуђивана није установљена значајна повезаност рецидивизма и нивоa ризика ($\chi^2 = 1,56$; $df = 2$; $p > ,05$). Раније осуђивани рецидивирају значајно чешће у односу раније неосуђиване ($\chi^2 = 7,67$; $df = 1$; $r_v = ,28$; $p < ,01$) (Табела 38).

Табела 38*Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – ранија осуђиваност*

Раније осуде				Ниво ризика			Цео узорак
				Низак	Средњи	Висок	
Није раније осуђиван	Рецидивизам	Да	<i>f</i>	4	10	1	15
			%	30,8	45,5	20,0	37,5
		Не	<i>f</i>	9	12	4	25
			%	69,2	54,5	80,0	62,5
	Цео узорак		<i>f</i>	13	22	5	40
			%	100,0	100,0	100,0	100,0
Јесте раније осуђиван				Ниво ризика			Цео узорак
				Низак	Средњи	Висок	
Јесте раније осуђиван	Рецидивизам	Да	<i>f</i>	0	7	30	37
			%	0,0	46,7	75,0	66,1
		Не	<i>f</i>	1	8	10	19
			%	100,0	53,3	25,0	33,9
	Цео узорак		<i>f</i>	1	15	40	56
			%	100,0	100,0	100,0	100,0

На крају смо испитали који ајтеми су значајно повезани са рецидивизмом, а резултати су приказани у Табели 39.

Табела 39*Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на ранију осуђиваност*

Раније осуде	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_V
			Да	Не		
Није раније осуђиван	A27	Непроблематичан	7,1	92,9	8,57*	,46
		Проблематичан	52,4	47,6		
		Врло проблематичан	60,0	40,0		
	A32	Непроблематичан	31,3	68,8	7,11*	,42
		Проблематичан	83,3	16,7		
		Врло проблематичан	0,0	100,0		
	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_V
			Да	Не		
Јесте раније осуђиван	A1	За забрањене казне до 10 година	86,4	13,6	5,25*	,35
		За забрањене казне преко 10 година	52,9	47,1		
	A29	Непроблематичан	14,3	85,7	9,66**	,42
		Проблематичан	72,5	27,5		
	a80.4	Врло проблематичан	77,8	22,2	7,14*	,34
		Није користио	53,3	46,7		
		Раније, сада повремено користи	88,9	11,1		
		Сада често користи	62,5	37,5		
	A85	Не	51,5	48,5	6,10*	,37
		Да	87,0	13,0		
	A95	Непроблематичан	52,8	47,2	7,98*	,38
		Проблематичан	87,5	12,5		
Врло проблематичан		91,7	8,3			

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

У групи која раније није осуђивана два ајтема су остварила значајну повезаност са рецидивизмом. На ајтему Мотивација да се суочи са кривично-кажњивим понашањем учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. С друге стране, код ајтема којим

се процењује квалитет смештаја уочавамо да није рецидивирао ниједан осуђени коме недостају елементарни стандарди становања, те да значајно чешће рецидивирају осуђени који су оцењени са једним бодом. У групи раније осуђиваних значајна веза установљена је код четири ајтема, при чему код три ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. Супротно, значајно чешће рецидивирају осуђени који су извршили кривично дело за које је забрањена казна до десет година. Такође, значајно чешће рецидивирају осуђени који су раније користили или сада повремено користе опијате/хероин.

У следећем сегменту је приказана предиктивна валидност у односу на извршено кривично дело. Најпре смо приказали резултате у односу на чињеницу да ли је ($N = 40$) или није ($N = 56$) осуђени извршио насилно дело (Табела 40).

Табела 40

Предиктивна валидност подскала и скорa ризика у односу на извршено кривично дело са елементима насиља

Подскала	Насилно дело	AUC	SE	95% Интервал поверења	
				Доња граница	Горња граница
Кривично дело	Да	,53	,09	0,35	0,72
	Не	,56	,08	0,41	0,71
Криминални досије	Да	,68	,09	0,50	0,86
	Не	,64	,08	0,49	0,79
Став осуђеног према кривичном делу	Да	,65	,09	0,47	0,83
	Не	,63	,08	0,48	0,77
Услови становања осуђеног	Да	,45	,10	0,27	0,64
	Не	,56	,08	0,40	0,71
Породични и брачни односи	Да	,55	,10	0,36	0,75
	Не	,64	,08	0,50	0,79
Образовање и обука	Да	,66	,09	0,48	0,84
	Не	,56	,08	0,40	0,71
Однос према раду и запошљавање	Да	,66	,09	0,48	0,84
	Не	,59	,08	0,45	0,74
Располагање новцем и приходима	Да	,73**	,08	0,57	0,89
	Не	,63	,08	0,48	0,78
Животни стил и социјални контакти	Да	,60	,10	0,41	0,79
	Не	,63	,08	0,48	0,77
Злоупотреба алкохола	Да	,45	,10	0,26	0,65
	Не	,58	,08	0,42	0,73
Злоупотреба дрога	Да	,68*	,09	0,51	0,85
	Не	,66*	,08	0,51	0,80
Психолошки фактори	Да	,65	,09	0,47	0,82
	Не	,63	,08	0,48	0,78
Понашање према другима	Да	,50	,10	0,31	0,68
	Не	,64	,07	0,49	0,78
Начин размишљања	Да	,56	,10	0,35	0,76
	Не	,69**	,07	0,55	0,82
Скор ризика	Да	,68*	,09	0,51	0,86
	Не	,68*	,07	0,54	0,82

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

Скор ризика је предиктиван у обе групе осуђених, са идентичним вредностима. Подскала Злоупотреба дрога такође је предвиђала рецидивизам у обе групе осуђених, са приближном једнаким вредностима. Највиша вредност ($AUC = ,73$) регистрована је у групи осуђених за насилна дела и то за подскалу Располагање новцем и приходима. Предиктивну

валидност смо установили и код осуђених који нису учинили насилно дело за подскалу Начин размишљања.

Нисмо установили значајну повезаност рецидивизма и нивоа ризика ни у групи која је учинила насилно дело ($\chi^2 = 3,00$; $df = 2$; $p > ,05$) ни у групи која није учинила насилно дело ($\chi^2 = 5,96$; $df = 2$; $p > ,05$). С друге стране, установили смо да осуђени за насилна дела рецидивирају чешће у односу на осуђене за ненасилна дела ($\chi^2 = 4,91$; $df = 1$; $r_v = ,23$; $p < ,05$).

Табела 41

Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – извршено кривично дело са елементима насиља

Насилно дело				Ниво ризика			Цео узорак
				Низак	Средњи	Висок	
Не	Рецидивизам	Да	<i>f</i>	1	11	13	25
			%	11,1	44,0	59,1	44,6
	Не	<i>f</i>	8	14	9	31	
		%	88,9	56,0	40,9	55,4	
	Цео узорак	<i>f</i>	9	25	22	56	
		%	100,0	100,0	100,0	100,0	
Насилно дело				Ниво ризика			Цео узорак
				Низак	Средњи	Висок	
Да	Рецидивизам	Да	<i>f</i>	3	6	18	27
			%	60,0	50,0	78,3	67,5
	Не	<i>f</i>	2	6	5	13	
		%	40,0	50,0	21,7	32,5	
	Цео узорак	<i>f</i>	5	12	23	40	
		%	100,0	100,0	100,0	100,0	

На крају смо испитали који ајтеми, у обе посматране групе, остварују значајну повезаност са рецидивом (Табела 42).

Табела 42

Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на извршено кривично дело са елементима насиља

Насилно дело	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_v
			Да	Не		
Не	A2	За запрећене казне до три године	39,5	60,5	6,81*	,35
		За запрећене казне до 10 година	38,5	61,5		
		За запрећене казне преко 10 година	100,0	0,0		
	A16	Не	39,2	60,8	4,57*	,35
		Да	100,0	0,0		
	A27	Непроблематичан	8,3	91,7	8,16*	,38
		Проблематичан	55,2	44,8		
		Врло проблематичан	53,5	46,7		
	a80.1	Није користио	35,6	64,4	5,90*	,37
		Раније, сада повремено користи	81,8	18,2		
		Сада често користи	44,6	55,4		
	A85	Не	33,3	66,7	4,01*	,31
Да		65,0	35,0			
A87	Не	30,0	70,0	4,40*	,32	
	Да	61,5	38,5			
A112	Непроблематичан	15,4	84,6	6,88*	,35	
	Проблематичан	57,1	42,9			
	Врло проблематичан	37,5	62,5			

	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_V
			Да	Не		
Да	A1	За запрећене казне до 10 година	87,0	13,0	7,37**	,48
		За запрећене казне преко 10 година	41,2	58,8		
	A2	За запрећене казне до три године	50,0	50,0	6,88*	,42
		За запрећене казне преко 10 година	85,7	14,3		
	A25	Непроблематичан	38,5	61,5	8,75*	,47
		Проблематичан	88,9	11,1		
		Врло проблематичан	66,7	33,3		
	A28	Непроблематичан	41,7	58,3	6,18*	,39
		Проблематичан	86,7	13,3		
		Врло проблематичан	69,2	30,8		
	A29	Непроблематичан	30,0	70,0	9,92**	,50
		Проблематичан	75,0	25,0		
		Врло проблематичан	100,0	0,0		
	A53	Непроблематичан	55,2	44,8	7,31*	,43
		Проблематичан	100,0	0,0		
		Врло проблематичан	100,0	0,0		
	A56	Непроблематичан	44,4	55,6	6,09*	,39
		Проблематичан	65,2	34,8		
		Врло проблематичан	100,0	0,0		
	A65	Непроблематичан	36,4	63,6	8,20*	,45
Проблематичан		88,2	11,8			
Врло проблематичан		66,7	33,3			
a80.4	Није користио	53,8	46,2	6,37*	,40	
	Раније, сада повремено користи	91,7	8,3			
		Сада често користи	100,0	0,0		

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

У групи осуђених који су извршили насилно дело осам ајтема је значајно повезано са рецидивизмом. У другој групи осуђених реч је о шест ајтема. Ајтем Додатна и/или нова кривична дела је у обе посматране групе значајно повезан са рецидивизмом, те је рецидивизам најучесталији код осуђених који су учинили ново кривично дело за које је запрећена казна преко десет година (ненасилни осуђени), односно код осуђених који су учинили ново кривично дело за које је запрећена казна до десет година (насилни осуђени). У групи осуђених на ненасилно дело код три ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. Код ајтема Мотивација да се суочи са кривично кажњивим понашањем и Разуме друге људе и њихова гледишта рецидивизам је најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. Значајно чешће рецидивирају и осуђени који су раније користили или сада повремено користе крeк/кокаин. У групи осуђених за насилна дела код три ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. У овој групи су рецидивирали сви осуђени који сада често користе опијате/хероин. Код ајтема Став учиниоца према ауторитетима, Став према криминалну и Активности које подстичу на чињење кривичних дела рецидивизам је најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. Чешће рецидивирају осуђени који су извршили дело за које је запрећена казна до десет година.

У следећем сегменту приказани су резултати у односу на чињеницу да ли је ($N = 45$) или није ($N = 51$) извршено кривично дело везано за дроге (Табела 43).

Табела 43

Предиктивна валидност подскеала и скорa ризика у односу на извршено кривично дело везано за дроге

Подскеале	Дело везано за дроге	AUC	SE	95% Интервал поверења	
				Доња граница	Горња граница
Кривично дело	Да	,57	,09	0,40	0,74
	Не	,54	,08	0,38	0,71
Криминални досије	Да	,69*	,08	0,53	0,85
	Не	,66*	,08	0,51	0,81
Став осуђеног према кривичном делу	Да	,64	,08	0,47	0,80
	Не	,64	,08	0,48	0,80
Услови становања осуђеног	Да	,50	,09	0,32	0,67
	Не	,54	,09	0,37	0,70
Породични и брачни односи	Да	,60	,09	0,44	0,77
	Не	,65	,08	0,49	0,81
Образовање и обука	Да	,54	,09	0,37	0,71
	Не	,68*	,08	0,53	0,83
Однос према раду и запошљавање	Да	,60	,09	0,43	0,76
	Не	,65	,08	0,49	0,81
Располагање новцем и приходима	Да	,68*	,08	0,52	0,84
	Не	,68*	,08	0,54	0,83
Животни стил и социјални контакти	Да	,66*	,08	0,50	0,83
	Не	,60	,08	0,44	0,77
Злоупотреба алкохола	Да	,62	,09	0,45	0,79
	Не	,45	,09	0,29	0,62
Злоупотреба дрога	Да	,72**	,08	0,57	0,88
	Не	,64	,08	0,48	0,79
Психолошки фактори	Да	,66	,08	0,49	0,82
	Не	,61	,08	0,46	0,77
Понашање према другима	Да	,68*	,08	0,52	0,83
	Не	,51	,08	0,34	0,67
Начин размишљања	Да	,73**	,08	0,58	0,87
	Не	,59	,08	0,43	0,76
Скор ризика	Да	,73**	,08	0,58	0,87
	Не	,67*	,08	0,52	0,82

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

Скор ризика је предиктиван у обе групе осуђених, с тим да је у групи осуђених за кривична дела везана за дроге, достигао добар ниво предикције, за разлику од друге групе у којој је предикција прихватљива. Подскеале Криминални досије и Располагање новцем и приходима су такође у обе посматране групе предиктивне, и то на прихватљивом нивоу. Скор на подскеали Образовање и обука предвиђао је рецидивизам једино у групи осуђених који нису учинили дело везано за дроге. Подскеале Животни стил и социјални контакти, Злоупотреба дрога, Понашање према другима и Начин размишљања значајно предвиђају рецидивизам у групи осуђених за кривична дела везана за дроге.

Установили смо значајну повезаност рецидивизма и нивоа ризика у групи осуђених који су извршили кривично дело везано за дрогу ($\chi^2 = 8,00$; $df = 2$; $r_v = ,37$; $p < ,05$), те учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика. У групи која није учинила кривично дело везано за дроге није установљена значајна повезаност рецидивизма и нивоа ризика ($\chi^2 = 3,56$; $df = 2$; $p > ,05$). Није установљена значајна повезаност између рецидивизма и врсте извршеног дела ($\chi^2 = 3,23$; $df = 1$; $p > ,05$) (Табела 44).

Табела 44

Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – извршено кривично дело везано за дроге

Дело везано за дроге				Ниво ризика			Цео узорак
				Низак	Средњи	Висок	
Не	Рецидивизам	Да	<i>f</i>	4	9	19	32
			%	44,4	52,9	76,0	62,7
	Цео узорак	Не	<i>f</i>	5	8	6	19
			%	56,5	47,1	24,0	37,3
			<i>f</i>	9	17	25	51
			%	100,0	100,0	100,0	100,0
Дело везано за дроге				Ниво ризика			Цео узорак
				Низак	Средњи	Висок	
Да	Рецидивизам	Да	<i>f</i>	0	8	12	20
			%	0,0	40,0	60,0	44,4
	Цео узорак	Не	<i>f</i>	5	12	8	25
			%	100,0	60,0	40,0	55,6
			<i>f</i>	5	20	20	45
			%	100,0	100,0	100,0	100,0

На крају смо испитали који ајтеми су значајно повезани са рецидивизмом, а резултати су приказани у Табели 45.

Табела 45

Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на извршено кривично дело везано за дроге

Дело везано за дроге	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_V
			Да	Не		
Не	A1	За запрећене казне до три године	100,0	0,0	8,77*	,42
		За запрећене казне до 10 година	80,8	19,2		
		За запрећене казне преко 10 година	41,7	58,3		
	A2	За запрећене казне до три године	46,7	53,3	8,08*	,40
		За запрећене казне до 10 година	84,6	15,4		
		За запрећене казне преко 10 година	87,5	12,5		
	A15	Нула	47,6	52,4	6,37	,35
		Од једне до две	91,7	8,3		
		Три или више	61,1	38,9		
	A19	Сам	46,2	53,8	4,88*	,35
		Приведен	80,0	20,0		
		Непроблематичан	36,8	63,2		
	A25	Проблематичан	85,7	14,3	10,20**	,45
		Врло проблематичан	63,6	36,4		
		Непроблематичан	33,3	66,7		
	A29	Проблематичан	69,0	31	10,19**	,45
		Врло проблематичан	100,0	0,0		
		Непроблематичан	41,2	58,8		
A65	Проблематичан	84,2	15,8	7,18*	,38	
	Врло проблематичан	60,0	40,0			
	Непроблематичан	51,4	48,6			
a80.4	Није користио	92,3	7,7	6,80*	,37	
	Раније, сада повремено користи	66,7	33,3			
	Сада често користи	68,9	31,1			
A97	Не	68,9	31,1	4,14*	,35	
	Да	16,7	83,3			

	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_v
			Да	Не		
Да	A16	Не	37,5	62,5	4,73*	,40
		Да	100,0	0,0		
	A27	Непроблематичан	10,0	90,0	6,69*	,39
		Проблематичан	58,3	41,7		
		Врло проблематичан	45,5	54,5		
	A29	Непроблематичан	10,0	90,0	6,76*	,39
		Проблематичан	56,3	43,8		
		Врло проблематичан	33,3	66,7		
	A57	Непроблематичан	10,0	90,0	6,18*	,37
		Проблематичан	54,5	45,5		
	a80.1	Врло проблематичан	53,8	46,2	6,98**	,45
		Није користио	33,3	66,7		
	A85	Раније, сада повремено користи	88,9	11,1	4,59*	,37
		Не	29,6	70,4		
	A87	Да	66,7	33,3	5,31*	,39
		Не	23,8	62,5		
	A95	Да	76,2	37,5	7,61*	,41
		Непроблематичан	35,1	64,9		
		Проблематичан	80,0	20,0		
	A112	Врло проблематичан	100,0	0,0	7,47*	,41
Непроблематичан		10,0	90,0			
Проблематичан		58,6	41,4			
A114	Врло проблематичан	33,3	66,7	6,26*	,37	
	Непроблематичан	10,0	90,0			
	Проблематичан	53,3	46,7			
		Врло проблематичан	60,0	40,0		

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

У групи осуђених који нису извршили дело везано за дроге осам ајтема је остварило значајну повезаност са рецидивизмом. У другој групи осуђених реч је о девет ајтема. Једино је ајтем Став према заједници/друштву у обе групе значајно повезан са рецидивизмом, те у групи осуђених за кривична дела која нису везана за дроге, учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему, Код осуђених који су учинили кривично дело везано за дроге рецидивизам је најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. У групи осуђених који су учинили кривично дело које није везано за дроге код два ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. У овој групи код највећег броја ајтема рецидивизам је најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. Код ајтема Извршено кривично дело са највећом запређеном казном учесталост рецидивизма се смањује са порастом скорa. Учесталије рецидивирају осуђени код којих не постоји историја тешких повреда главе, епилептичних напада или несвестица. У групи осуђених за кривична дела везана за дроге код пет ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. Рецидивизам је учесталији и код осуђених који су раније користили или сада повремено користе крeк/кокаин. Код преосталих ајтема рецидивизам је најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом.

На крају смо испитали да ли поједине третманске карактеристике утичу на предиктивну валидност. У првом сегменту смо испитали да ли учествовање у третману утиче на предиктивну валидност Упитника (Табела 46). У узорку је 78 осуђених који су учествовали и 18 који нису учествовали у третману. У групу осуђених који су учествовали у третману сврстали смо осуђене који су учествовали у општим и специјализованим програмима третмана, односно осуђене који су били укључени у радне, образовне, програме

професионалног оспособљавања, социотерапијску групу за зависнике и третман контроле беса. Према другој групи осуђених примењен је само индивидуални облик рада.

Табела 46

Предиктивна валидност подскала и скорa ризика у односу на учествовање у третману

Подскале	Учествовање у третману	AUC	SE	95% Интервал поверења	
				Доња граница	Горња граница
Кривично дело	Да	,53	,07	0,40	0,66
	Не	,76*	,12	0,52	0,99
Криминални досије	Да	,64*	,06	0,52	0,76
	Не	,92***	,08	0,76	1,08
Став осуђеног према кривичном делу	Да	,58	,07	0,45	0,71
	Не	,83***	,10	0,64	1,03
Услови становања осуђеног	Да	,49	,07	0,36	0,62
	Не	,75*	,12	0,51	0,99
Породични и брачни односи	Да	,66*	,06	0,53	0,78
	Не	,59	,14	0,32	0,86
Образовање и обука	Да	,61	,06	0,48	0,73
	Не	,71	,13	0,47	0,96
Однос према раду и запошљавање	Да	,57	,07	0,44	0,70
	Не	,82**	,10	0,62	1,02
Располагање новцем и приходима	Да	,62	,06	0,50	0,74
	Не	,89***	,09	0,71	1,06
Животни стил и социјални контакти	Да	,53	,07	0,40	0,66
	Не	,94***	,06	0,83	1,05
Злоупотреба алкохола	Да	,55	,07	0,42	0,68
	Не	,56	,14	0,28	0,84
Злоупотреба дрога	Да	,60	,06	0,47	0,72
	Не	,80**	,11	0,58	1,02
Психолошки фактори	Да	,64*	,06	0,52	0,77
	Не	,68	,13	0,42	0,94
Понашање према другима	Да	,56	,07	0,43	0,69
	Не	,76*	,11	0,53	0,98
Начин размишљања	Да	,61	,07	0,48	0,73
	Не	,82**	,11	0,60	1,03
Скор ризика	Да	,63*	,06	0,50	0,75
	Не	,93***	,06	0,82	1,04

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

Прихватљива предиктивна валидност установљена је у групи осуђених који су учествовали у општем и специјализованом третману за следеће подскале: Криминални досије, Породични и брачни односи и Психолошки фактори. Код осуђених према којима је примењен само индивидуални облик рада већи број подскала је предиктивно. У овој групи осуђених регистрована је добра предиктивна валидност за подскале Кривично дело, Услови становања осуђеног и Понашање према другима. Јака предиктивна валидност установљена је код пет подскала. Одлична предиктивна валидност регистрована је на подскалама Криминални досије и Животни стил и социјални контакти. Скор ризика је предиктиван у обе групе, с тим да је предикција боља у групи према којој је примењен само индивидуални облик рада.

Установили смо значајну повезаност рецидивизма и нивоа ризика у групи према којој је примењен само индивидуални облик рада ($\chi^2 = 9,79$; $df = 2$; $r_v = ,68$; $p < ,05$), те учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика. У групи која је учествовала у општем и

специјализованом третману није установљена значајна повезаност рецидивизма и нивоа ризика ($\chi^2 = 3,63$; $df = 2$; $p > ,05$). Такође, није установљена значајна повезаност између рецидивизма и учествовања у третману ($\chi^2 = ,84$; $df = 1$; $p > ,05$) (Табела 47).

Табела 47

Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – учествовање у третману

Учествовање у третману		Ниво ризика			Цео узорак		
		Низак	Средњи	Висок			
Не	Рецидивизам	Да	<i>f</i>	0	1	7	8
			%	0,0	16,7	77,8	44,4
	Цео узорак	Не	<i>f</i>	3	5	2	10
			%	100,0	83,3	22,2	55,6
			<i>f</i>	3	6	9	18
			%	100,0	100,0	100,0	100,0

		Ниво ризика			Цео узорак		
		Низак	Средњи	Висок			
Да	Рецидивизам	Да	<i>f</i>	4	16	24	50
			%	36,4	51,6	66,7	56,4
	Цео узорак	Не	<i>f</i>	7	15	12	34
			%	63,6	48,4	33,3	43,6
			<i>f</i>	11	31	36	78
			%	100,0	100,0	100,0	100,0

На крају смо испитали који ајтеми су значајно повезани са рецидивизмом, а резултати су приказани у Табели 48.

Табела 48

Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на учествовање у третману

Учествовање у третману	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_V
			Да	Не		
Не	A2	За запрећене казне до три године	28,6	71,4	6,43*	,60
		За запрећене казне до 10 година	100,0	0,0		
		За запрећене казне преко 10 година	100,0	0,0		
	A6	Не	0,0	100,0	6,46*	,71
		Да	72,7	27,3		
	A13	Није повратник	12,5	87,5	7,51*	,65
		Преко 21	51,7	42,9		
		Од 14 до 18	100,0	0,0		
	A15	Нула	12,5	87,5	9,60**	,73
		Од једне до две	40,0	60,0		
		Три или више	100,0	0,0		
	A20	Мање од три врсте кривичних дела	23,1	76,9	8,65*	,69
		Три или четири врсте кривичних дела	100,0	0,0		
		Више од четири врсте кривичних дела	100,0	0,0		
	A29	Непроблематичан	0,0	100,0	8,28*	,68
		Проблематичан	60,0	40,0		
		Врло проблематичан	100,0	0,0		
	A46	Непроблематичан	25,0	75,0	6,19*	,59
		Проблематичан	100,0	0,0		
		Врло проблематичан	66,7	33,3		
A49	Непроблематичан	12,5	87,5	9,60**	,73	
	Проблематичан	100,0	0,0			

		Врло проблематичан	40,0	60,0		
		Непроблематичан	0,0	100,0		
A52		Проблематичан	66,7	33,3	9,36**	,72
		Врло проблематичан	80,0	20,0		
		Непроблематичан	12,5	87,5		
A57		Проблематичан	57,1	42,9	7,51*	,65
		Врло проблематичан	100,0	0,0		
		Непроблематичан	0,0	100,0		
A63		Проблематичан	50,0	50,0	7,88*	,66
		Врло проблематичан	75,0	25,0		
		Непроблематичан	0,0	100,0		
A64		Проблематичан	66,7	33,3	7,20*	,63
		Врло проблематичан	66,7	33,3		
A83		Не	28,6	71,4	3,86*	,60
		Да	100,0	0,0		
A86		Не	28,6	71,4	3,86*	,60
		Да	100,0	0,0		
		Непроблематичан	0,0	100,0		
A108		Проблематичан	71,4	28,6	7,35*	,64
		Врло проблематичан	60,0	40,0		
		Непроблематичан	0,0	100,0		
A113		Проблематичан	66,7	33,3	7,20*	,63
		Врло проблематичан	66,7	33,3		
	Шифра		Рецидивизам		χ^2	r_V
	ајтема	Одговор	Да	Не		
		За запрећене казне до три године	100,0	0,0		
A1		За запрећене казне до 10 година	86,4	13,6	12,45**	,40
		За запрећене казне преко 10 година	43,6	56,4		
		За запрећене казне до три године	47,8	52,2		
A2		За запрећене казне до 10 година	59,1	40,9	6,03*	,28
		За запрећене казне преко 10 година	90,0	10,0		
		Не	50,0	50,0	3,86*	,25
		Да	81,3	18,8		
		Нула	45,2	54,8		
A15		Од једне до две	83,3	16,7	7,44*	,31
		Три или више	55,6	44,4		
		Не	52,1	47,9	4,15*	,28
A16		Да	100,0	0,0		
		Сам	43,2	56,8		
A19	Да	Из притвора	0,0	100,0	9,45**	,35
		Приведен	75,8	24,2		
		Непроблематичан	31,6	68,4		
A29		Проблематичан	62,7	37,3	6,72*	,30
		Врло проблематичан	75,0	25,0		
		Не	47,2	52,8	4,63*	,27
A42		Да	76,0	24,0		
		Непроблематичан	51,2	48,8		
A43		Проблематичан	44,4	55,6	6,18*	,28
		Врло проблематичан	82,4	17,6		
A47		Има стручну спрему или вештине	48,2	51,8	4,31*	,26
		Нема стручну спрему или вештине	77,3	22,7		
a80.1		Није користио	50,0	50,0	4,60*	,28
		Раније, сада повремено користи	85,7	14,3		

	Није користио	48,1	51,9		
a80.4	Раније, сада повремено користи	88,9	11,1	10,52**	,37
	Сада често користи	33,3	66,7		
	Непроблематичан	47,5	52,5		
A95	Проблематичан	77,8	22,2	8,18*	,32
	Врло проблематичан	90,0	10,0		

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

У групи осуђених који нису учествовали у општем и специјализованом третману 16 ајтема је остварило значајну повезаност са рецидивизмом. У другој групи осуђених реч је о 11 ајтема. У обе посматране групе три ајтема значајно су повезана са рецидивизмом (Додатна и/или нова кривична дела, Број изречених затворских казни после 18 године и Став према заједници/друштву). У групи осуђених који нису учествовали општем и у специјализованом третману код већине ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. За четири ајтема (Додатна и/или нова кривична дела, Криминална разноврсност, Подложност утицају криминалаца са којима се дружи и Импулсивност) учесталост рецидивизма је иста код осуђених који су оцењени са једним и два бода. Код преостала три ајтема (Став према образовању/стручној обуци, Историја запослења и Способност уочавања проблема) рецидивизам је најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. У групи осуђених који су учествовали у општем и специјализованом третману код већине ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. С друге стране, код ајтема Извршено кривично дело са највећом запрећеном казном учесталост рецидивизма се смањује са порастом скорa на ајтему. Иако је рецидивизам најучесталији код осуђених који су приведени на извршење казне, треба нагласити да ниједан осуђени који се спроведен из притвора није рецидивирао. Код ајтема којим се процењује похађање школе рецидивизам је најучесталији код осуђених који нису завршили школу и стекли занимање услед напуштања образовног процеса или незаинтересованости, док је више од половине осуђених који су завршили школу и стекли занимање рецидивирало.

Следећи сегмент је усмерен на испитивање повезаности са кршењем правила током извршења затворске казне, а резултати су приказани у Табели 49. У узорку је 55 осуђених који су кршили правила, односно 41 осуђени који није кршио правила. Сходно Закону о извршењу кривичних санкција (2019) у категорију која је кршила правила сврстани су осуђени који су учинили лакши или тежи дисциплински преступ и којима је у дисциплинском поступку изречена дисциплинска мера и осуђени према којима су спроведене посебне или мере принуде.

Табела 49

Предиктивна валидност подскеала и скорa ризика у односу на кршење правила

Подскеале	Кршење правила	AUC	SE	95% Интервал поверења	
				Доња граница	Горња граница
Кривично дело	Да	,64	,08	0,48	0,80
	Не	,41	,09	0,23	0,59
Криминални досије	Да	,79***	,07	0,66	0,92
	Не	,44	,10	0,25	0,63
Став осуђеног према кривичном делу	Да	,72*	,09	0,55	0,88
	Не	,44	,09	0,26	0,63
Услови становања осуђеног	Да	,51	,09	0,35	0,68
	Не	,50	,10	0,30	0,70
Породични и брачни односи	Да	,63	,08	0,46	0,79
	Не	,61	,09	0,43	0,79
Образовање и обука	Да	,63	,08	0,48	0,79

	Не	,47	,10	0,27	0,67
Однос према раду и запошљавање	Да	,59	,09	0,42	0,77
	Не	,59	,10	0,40	0,78
Располагање новцем и приходима	Да	,67*	,08	0,51	0,83
	Не	,57	,11	0,36	0,78
Животни стил и социјални контакти	Да	,65	,09	0,48	0,82
	Не	,44	,10	0,26	0,63
Злоупотреба алкохола	Да	,52	,09	0,35	0,69
	Не	,57	,10	0,38	0,76
Злоупотреба дрога	Да	,64	,08	0,48	0,79
	Не	,47	,10	0,29	0,66
Психолошки фактори	Да	,68*	,09	0,51	0,85
	Не	,48	,10	0,29	0,67
Понашање према другима	Да	,63	,08	0,47	0,80
	Не	,55	,09	0,36	0,73
Начин размишљања	Да	,72**	,08	0,57	0,87
	Не	,57	,09	0,38	0,75
Скор ризика	Да	,76***	,07	0,62	0,90
	Не	,47	,10	0,28	0,66

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

У групи осуђених који нису кршили правила подскеале и скор ризика нису предиктивни. У групи која је кршила правила три подскеале (Криминални досије, Став осуђеног према кривичном делу и Начин размишљања) су добро предвиђале рецидивизам, док је код две подскеале (Располагање новцем и приходима и Психолошки фактори) предиктивна валидност на прихватљивом нивоу. У овој групи је и скор ризика предиктиван.

Установили смо значајну повезаност нивоа ризика и рецидивизма у групи осуђених који су кршили правила ($\chi^2 = 7,56$; $df = 2$; $r_v = ,37$; $p < ,05$), те учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика. У групи која није кршила правила није установљена значајна повезаност рецидивизма и нивоа ризика ($\chi^2 = 1,00$; $df = 2$; $p > ,05$). Установљено да је осуђени који су кршили правила у затвору рецидивирају значајно чешће у односу на осуђене који нису кршили правила у затвору ($\chi^2 = 11,55$; $df = 1$; $r_v = ,35$; $p < ,001$) (Табела 50).

Табела 50

Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – кршење правила

Кршење правила		Ниво ризика			Цео узорак		
		Низак	Средњи	Висок			
Не	Рецидивизам	Да	f	3	8	3	14
			%	27,3	42,1	27,3	34,1
	Цео узорак	Не	f	8	11	8	27
			%	72,7	57,9	72,7	65,9
			f	11	19	11	41
			%	100,0	100,0	100,0	100,0
Кршење правила		Ниво ризика			Цео узорак		
		Низак	Средњи	Висок			
Да	Рецидивизам	Да	f	1	9	28	38
			%	33,3	50,0	82,4	69,1
	Цео узорак	Не	f	2	9	6	17
			%	66,7	50,0	17,6	30,9
			f	3	18	34	55
			%	100,0	100,0	100,0	100,0

У групи која није кршили правила један ајтем је значајно повезан са рецидивизмом, те најчешће рецидивирају осуђени са врло проблематичним способностима трошења новца (Табела 51).

Табела 51

Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на кршење правила

Кршење правила	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_V
			Да	Не		
Не	А58	Непроблематичан	42,7	57,1	12,23**	,55
		Проблематичан	5,9	94,1		
		Врло проблематичан	70,0	30,0		
Да	А1	За запређене казне до 10 година	90,0	10,0	4,99*	,34
		За запређене казне преко 10 година	57,1	42,9		
	А11	Не	59,0	41,0	4,90*	,34
		Да	93,8	6,3		
	А12	Нула	41,2	58,8	10,58**	,44
		Од једне до две	93,3	6,7		
		Три или више	73,9	26,1		
	А13	Није повратник	33,3	66,7	13,67***	,50
		Преко 21	76,0	24,0		
		Од 14 до 18	93,3	6,7		
	А15	Нула	47,6	52,4	7,89*	,38
		Од једне до две	88,2	11,8		
		Три или више	76,5	23,5		
	А19	Сам	48,0	52,0	7,82**	,42
		Приведен	86,7	13,3		
		Непроблематичан	42,9	57,1		
	А25	Проблематичан	82,1	17,9	6,75*	,35
		Врло проблематичан	69,2	30,8		
		Непроблематичан	44,4	55,6		
	А30	Проблематичан	80,6	19,4	7,63*	,37
		Врло проблематичан	83,3	16,7		
		Непроблематичан	42,9	57,1		
	А57	Проблематичан	77,8	22,2	6,06*	,33
		Врло проблематичан	78,6	21,4		
		Непроблематичан	41,7	58,3		
	А68	Проблематичан	69,0	31,0	7,93*	,38
		Врло проблематичан	92,9	7,1		
		Непроблематичан	28,6	71,4		
	А108	Проблематичан	73,5	26,5	6,29*	,34
		Врло проблематичан	78,6	21,4		
Непроблематичан		25,0	75,0			
А112	Проблематичан	75,8	24,2	8,56*	,40	
	Врло проблематичан	78,6	21,4			
	Непроблематичан	46,7	53,3			
А113	Проблематичан	72,4	27,6	6,13*	,33	
	Врло проблематичан	90,9	9,1			
	Непроблематичан	33,3	66,7			
А114	Проблематичан	76,3	23,7	6,45*	,34	
	Врло проблематичан	75,0	25,0			

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,01$

У групи осуђених који су кршили правила 14 ајтема је значајно повезано са рецидивизмом. Код девет ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. Код пет ајтема (Извршено кривично дело са највећом запређеном казном, Број пресуда за кривична дела која је учинио као пунолетник, Број изречених казни затвора после осамнаесте године, Став према ауторитетима и Конкретно апстрактно размишљање) рецидивизам је најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. Ипак, важно је нагласити да је на поменути ајтемима више од половине рецидивиста оцењено највишом оценом (Табела 51).

Следећи сегмент усмерен је на испитивање предиктивне валидности у односу на награђивање (Табела 52). У нашем узорку је 76 осуђених који су награђивани, односно 20 који нису награђивани. Под награђивањем осуђених сматрали смо коришћење проширених права и погодности које према члану 129 Закона о извршењу кривичних санкција (2019) може добити осуђени који се посебно добро влада и залаже и остварује напредак у програму поступања.

Табела 52

Предиктивна валидност подскеала и скорa ризика у односу на награђивање

Подскеале	Награђивање	AUC	SE	95% Интервал поверења	
				Доња граница	Горња граница
Кривично дело	Да	,53	,07	0,40	0,66
	Не	,63	,22	0,20	1,05
Криминални досије	Да	,65*	,07	0,52	0,78
	Не	,92***	,07	0,78	1,05
Став осуђеног према кривичном делу	Да	,58	,07	0,45	0,71
	Не	,93***	,06	0,81	1,05
Услови становања осуђеног	Да	,52	,07	0,38	0,65
	Не	,88**	,13	0,63	1,12
Породични и брачни односи	Да	,63	,07	0,50	0,75
	Не	,61	,27	0,09	1,13
Образовање и обука	Да	,55	,07	0,42	0,69
	Не	,92***	,07	0,78	1,05
Однос према раду и запошљавање	Да	,60	,07	0,47	0,72
	Не	,97***	,04	0,90	1,05
Располагање новцем и приходима	Да	,69**	,06	0,54	0,79
	Не	,83**	,11	0,61	1,05
Животни стил и социјални контакти	Да	,59	,07	0,46	0,72
	Не	,79**	,10	0,60	0,98
Злоупотреба алкохола	Да	,56	,07	0,43	0,69
	Не	,38	,28	-0,17	0,92
Злоупотреба дрога	Да	,61	,07	0,49	0,74
	Не	,81**	,11	0,58	1,03
Психолошки фактори	Да	,66*	,06	0,53	0,78
	Не	,53	,30	-0,06	1,12
Понашање према другима	Да	,56	,07	0,43	0,69
	Не	,61	,28	0,06	1,16
Начин размишљања	Да	,66*	,06	0,54	0,78
	Не	,58	,30	-0,01	1,18
Скор ризика	Да	,63*	,06	0,50	0,76
	Не	,89***	,08	0,74	1,04

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

У групи осуђених који су награђивани скор ризика остварује прихватљиву предиктивност, док у групи која није награђивана достиже јаку предиктивност. Подскеале

Криминални досије и Располагање новцем и приходима су предиктивне у обе посматране групе, с тим да је у групи осуђених који нису награђивани боља предиктивна валидност. Прихватљива предиктивна валидност установљена је за подскеле Психолошки фактори и Начин размишљања, али само у групи осуђених који су награђивани. У групи осуђених који нису награђивани предиктивне су и следеће подскеле: Став осуђеног према кривичном делу, Услови становања осуђеног, Образовање и обука, Однос према раду и запошљавање, Животни стил и социјални контакти и Злоупотреба дрога.

Установили смо значајну повезаност рецидивизма и нивоа ризика у групи која није награђивана ($\chi^2 = 0,61$; $df = 2$; $r_v = ,55$; $p < ,05$), те учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика. У групи награђиваних није установљена значајна повезаност рецидивизма и нивоа ризика ($\chi^2 = 3,24$; $df = 2$; $p > ,05$). Осуђени који нису награђивани рецидивирају значајно чешће у односу на награђиване ($\chi^2 = 13,07$; $df = 1$; $r_v = ,37$; $p < ,001$) (Табела 53).

Табела 53

Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – награђивање

Награђивање		Ниво ризика			Цео узорак		
		Низак	Средњи	Висок			
Не	Рецидивизам	Да	f	1	3	14	18
			%	50,0	75,0	100,0	90,0
	Цео узорак	Не	f	1	1	0	2
			%	50,0	25,0	0,0	10,0
		f	2	4	14	20	
		%	100,0	100,0	100,0	100,0	
		Ниво ризика			Цео узорак		
		Низак	Средњи	Висок			
Да	Рецидивизам	Да	f	3	14	17	34
			%	25,0	42,4	54,8	44,7
	Цео узорак	Не	f	9	19	14	42
			%	75,0	57,6	45,2	55,3
		f	12	33	31	76	
		%	100,0	100,0	100,0	100,0	

На крају смо испитали који ајтеми су значајно повезани са рецидивизмом, а резултати су приказани у Табели 54.

Табела 54

Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на награђивање

Награђивање	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_v
			Да	Не		
Не	A3	Једно	92,3	7,7	9,74**	,70
		Од два до три	100,0	0,0		
		Четири или више	0,0	100,0		
	A7	Од нула до једне	60,0	40,0	6,67*	,58
		Две	100,0	100,0		
		Више од две	100,0	100,0		
	A13	Није повратник	60,0	40,0	6,67*	,56
		Преко 21	100,0	0,0		
		Од 14 до 18	100,0	0,0		
	A23	Непроблематичан	0,0	100,0	9,82**	,70
		Проблематичан	91,7	8,3		
	A28	Врло проблематичан	100,0	0,0	8,89*	,67
	Непроблематичан	50,0	50,0			

У групи осуђених који нису награђивани осам ајтема остварило је значајну повезаност са рецидивизмом. У другој групи осуђених реч је о 11 ајтема. Ајтеми Старост у време првог осуђивања и Став према заједници/друштву значајно су повезани са рецидивизмом у обе посматране групе. У групи осуђених који нису награђивани код шест ајтема учесталост рецидивизма је 50,0% или виша без обзира на оцену на ајтему. Ниједан осуђени коме је јединствена казна изречена за четири или више дела није рецидивирао. Додатно, није рецидивирао ниједан осуђени који није извршио кривично дело које је подразумевало виктимизацију оштећеног или је током суђења и касније показао јасно жаљење и разумевање за штету, последице и тешкоће са којима се жртва суочава. Код осуђених који су награђивани код седам ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорана ајтему. Код ајтема Мотивација да се суочи са кривично кажњивим понашањем рецидивизам је најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. Рецидивизам је учесталији код осуђених који су извршили кривично дело за које је забрањена казна затвора до десет година. Додатно, ниједан осуђени који је на извршење казне спроведен из притвора није рецидивирао. Ајтем Похађање школе карактеристичан је по томе што је најнижа учесталост рецидивизма у групи осуђених који нису завршили школу и стекли занимање услед објективних околности, или су је завршили али уз потешкоће, односно осуђених који имају негативан однос према стицању знања. Рецидивирали су сви осуђени који сада често користе креч/кокаин. С друге стране, значајно чешће рецидивирају осуђени који нису извршили кривично дело са највишим степеном друштвене опасности и који су раније користили или сада повремено користе опијате/хероин.

Даље смо се усмерили на испитивање да ли напредовање у третману утиче на предиктивну валидност, а резултати су приказани у Табели 55. У узорку је 47 осуђених који нису напредовали, односно 49 који су напредовали у третману. Осуђенима који су напредовали у третману смо сматрали осуђене који су накнадно разврстани у групу са већим обимом проширених права и погодности. Осуђени који су у тренутку изласка из затвора били у истој групи у коју су разврстани примарном класификацијом или су накнадно разврстани у групу са мањим обимом проширених права и погодности су у категорији која није напредовала у третману.

Табела 55

Предиктивна валидност подскала и скорана ризика у односу на напредовање у третману

Подскала	Напредовање у третману	AUC	SE	95% Интервал поверења	
				Доња граница	Горња граница
Кривично дело	Да	,46	,08	0,30	0,62
	Не	,64	,08	0,48	0,81
Криминални досије	Да	,62	,08	0,46	0,78
	Не	,67*	,09	0,50	0,84
Став осуђеног према кривичном делу	Да	,59	,08	0,43	0,75
	Не	,58	,09	0,39	0,76
Услови становања осуђеног	Да	,47	,09	0,31	0,64
	Не	,51	,09	0,33	0,69
Породични и брачни односи	Да	,67*	,08	0,52	0,83
	Не	,53	,09	0,35	0,71
Образовање и обука	Да	,57	,09	0,40	0,74
	Не	,60	,09	0,43	0,77
Однос према раду и запошљавање	Да	,64	,08	0,48	0,79
	Не	,54	,09	0,36	0,72
Располагање новцем и приходима	Да	,52	,09	0,36	0,69
	Не	,74***	,07	0,60	0,89

Животни стил и социјални контакти	Да	,45	,08	0,29	0,61
	Не	,66	,09	0,48	0,85
Злоупотреба алкохола	Да	,44	,08	0,27	0,60
	Не	,61	,09	0,44	0,78
Злоупотреба дрога	Да	,57	,08	0,40	0,73
	Не	,66*	,08	0,51	0,82
Психолошки фактори	Да	,64	,08	0,49	0,80
	Не	,62	,09	0,46	0,79
Понашање према другима	Да	,52	,08	0,35	0,68
	Не	,61	,09	0,44	0,79
Начин размишљања	Да	,64	,08	0,49	0,80
	Не	,59	,09	0,41	0,77
Скор ризика	Да	,60	,08	0,44	0,76
	Не	,69*	,08	0,53	0,85

* $p < ,05$, *** $p < ,001$

У групи осуђених који су напредовали у третману једино је подскала Породични и брачни односи остварила значајну везу са рецидивизмом. У групи осуђених који нису напредовали у третману прихватљива предиктивност установљена је за подскеле Криминални досије и Злоупотреба дрога, као и за скор ризика. У групи осуђених који нису напредовали у третману и подскала Располагање новцем и приходима значајно предвиђа рецидивизам ($AUC = ,74$).

Нисмо установили значајну повезаност између рецидивизма и нивоа ризика како у групи која није ($\chi^2 = 4,96$; $df = 2$; $p > ,05$), тако ни у групи која јесте напредовала у третману ($\chi^2 = 1,42$; $df = 2$; $p > ,05$). С друге стране, установљено је да осуђени који нису напредовали у третману рецидивирају значајно чешће у односу на осуђене који су напредовали у третману ($\chi^2 = 5,16$; $df = 1$; $r_v = ,23$; $p < ,05$) (Табела 56).

Табела 56

Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – напредовање у третману

Напредовање у третману		Ниво ризика			Цео узорак	
		Низак	Средњи	Висок		
Не	Рецидивизам	Да	f 0	7	24	31
		Не	$\%$ 0,0	50,0	75,0	66,0
	Цео узорак	Да	f 1	7	8	16
		Не	$\%$ 100,0	50,0	25,0	34,0
		f 1	14	32	47	
		$\%$ 100,0	100,0	100,0	100,0	
		Ниво ризика			Цео узорак	
		Низак	Средњи	Висок		
Да	Рецидивизам	Да	f 4	10	7	21
		Не	$\%$ 30,8	43,5	53,8	42,9
	Цео узорак	Да	f 9	13	6	28
		Не	$\%$ 69,2	56,5	46,2	57,1
		f 13	23	13	49	
		$\%$ 100,0	100,0	100,0	100,0	

На крају смо испитали који ајтеми су значајно повезани са рецидивизмом, а резултати су приказани у Табели 57.

Табела 57

Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на напредовање у третману

Напредовање у третману	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_V	
			Да	Не			
Не	A25	Непроблематичан	25,0	75,0	9,44**	,45	
		Проблематичан	83,3	16,7			
		Врло проблематичан	60,0	40,0			
	A29	Непроблематичан	0,0	100,0	8,51*	,43	
		Проблематичан	71,4	28,6			
		Врло проблематичан	75,0	25,0			
	A36	Непроблематичан	69,2	30,8	6,44*	,37	
		Проблематичан	80,0	20,0			
		Врло проблематичан	0,0	100,0			
	A55	Непроблематичан	0,0	100,0	6,25*	,37	
		Проблематичан	69,2	30,8			
		Врло проблематичан	72,2	27,8			
	A58	Непроблематичан	28,6	71,4	9,04*	,44	
		Проблематичан	59,1	40,9			
		Врло проблематичан	88,9	11,1			
	A60	Непроблематичан	44,4	55,6	6,34*	,37	
		Проблематичан	76,2	23,8			
		Врло проблематичан	87,5	12,5			
	A64	Непроблематичан	37,5	62,5	6,28*	,37	
		Проблематичан	80,8	19,2			
		Врло проблематичан	53,8	46,2			
	A65	Непроблематичан	16,7	83,3	7,62*	,40	
		Проблематичан	76,2	23,8			
		Врло проблематичан	70,0	30,0			
A85	Не	51,7	48,3	5,28*	,38		
	Да	88,9	11,1				
	Непроблематичан	54,5	45,5				
A95	Проблематичан	100,0	0,0	6,55*	,37		
	Врло проблематичан	90,0	10,0				
Да	A11	Не	36,4	63,6	5,05*	,39	
		Да	100,0	0,0			
	A30	Непроблематичан	25,0	75,0	6,81*	,37	
		Проблематичан	58,3	41,7			
	a80.1	Врло проблематичан	100,0	0,0	4,25*	,35	
		Није користио	35,7	64,3			
			Раније, сада повремено користи	85,7	14,3		

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

У групи осуђених који нису напредовали у третману десет ајтема остварило је значајну повезаност са рецидивизмом. У другој групи осуђених реч је о два ајтема и Употреби крека/кокаина. У групи осуђених који нису напредовали у третману код пет ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. Код преосталих пет ајтема рецидивизам је најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. У групи осуђених који су напредовали у третману учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на свим ајтемама који су остварили значајну повезаност са рецидивизмом.

На крају смо се усмерили на испитивање да ли се предиктивна валидност разликује у односу на чињеницу да ли су осуђени отпуштени из затвора након истека целе казне ($N = 59$) или неком формом превременог отпуста ($N = 37$). Под превременим отпустом сматрали смо ситуације у којима је осуђени изашао из затвора по основу условног отпуста, амнестије и превременог отпуста. Резултати су приказани у Табели 58.

Табела 58

Предиктивна валидност подскеала и скорa ризика у односу на начин отпуста

Подскеале	Начин отпуста	AUC	SE	95% Интервал поверења	
				Доња граница	Горња граница
Кривично дело	Цела казна	,59	,08	0,44	0,75
	Превремени отпуста	,40	,09	0,22	0,58
Криминални досије	Цела казна	,62	,08	0,46	0,78
	Превремени отпуста	,53	,12	0,30	0,77
Став осуђеног према кривичном делу	Цела казна	,46	,09	0,27	0,64
	Превремени отпуста	,57	,11	0,36	0,79
Услови становања осуђеног	Цела казна	,45	,09	0,27	0,62
	Превремени отпуста	,59	,13	0,33	0,84
Породични и брачни односи	Цела казна	,47	,09	0,29	0,65
	Превремени отпуста	,54	,11	0,32	0,76
Образовање и обука	Цела казна	,50	,08	0,34	0,67
	Превремени отпуста	,60	,13	0,34	0,86
Однос према раду и запошљавање	Цела казна	,50	,09	0,32	0,67
	Превремени отпуста	,60	,11	0,39	0,82
Располагање новцем и приходима	Цела казна	,56	,09	0,40	0,73
	Превремени отпуста	,47	,13	0,21	0,72
Животни стил и социјални контакти	Цела казна	,49	,09	0,32	0,66
	Превремени отпуста	,46	,12	0,22	0,70
Злоупотреба алкохола	Цела казна	,55	,09	0,38	0,72
	Превремени отпуста	,46	,11	0,25	0,67
Злоупотреба дрога	Цела казна	,56	,08	0,40	0,73
	Превремени отпуста	,57	,12	0,34	0,80
Психолошки фактори	Цела казна	,55	,09	0,37	0,72
	Превремени отпуста	,48	,12	0,26	0,71
Понашање према другима	Цела казна	,52	,09	0,35	0,70
	Превремени отпуста	,51	,11	0,30	0,72
Начин размишљања	Цела казна	,46	,08	0,30	0,63
	Превремени отпуста	,64	,10	0,43	0,84
Скор ризика	Цела казна	,53	,08	0,38	0,69
	Превремени отпуста	,57	,12	0,33	0,80

Ниједна подскеала као ни скор ризика нису повезани са рецидивизмом, како у групи која је отпуштена са извршења истеком целе казне, тако ни у групи која је отпуштена применом превременог отпуста.

Нисмо установили значајну повезаност између рецидивизма и нивоа ризика како у групи која је извршила целу казну ($\chi^2 = 0,74$; $df = 2$; $p > ,05$), тако ни у групи која отпуштена применом превременог отпуста ($\chi^2 = 0,66$; $df = 2$; $p > ,05$). С друге стране, установљено је да осуђени који су извршили целу казну рецидивирају значајно чешће у односу на осуђене који су затвор напустили по основу привременог отпуста ($\chi^2 = 25,69$; $df = 1$; $r_v = ,52$; $p < ,001$) (Табела 59).

Табела 59*Учесталост рецидивизма у односу на процењен ниво ризика – начин отпуста*

Начин отпуста				Ниво ризика			Цео узорак
				Низак	Средњи	Висок	
Цела казна	Рецидивизам	Да	<i>f</i>	2	13	29	44
			%	100,0	72,7	74,4	74,6
		Не	<i>f</i>	0	5	10	15
			%	0,0	27,8	25,6	25,4
	Цео узорак		<i>f</i>	2	18	39	59
			%	100,0	100,0	100,0	100,0
Начин отпуста				Ниво ризика			Цео узорак
				Низак	Средњи	Висок	
Превремени отпуст	Рецидивизам	Да	<i>f</i>	2	4	2	8
			%	16,7	21,1	33,3	21,6
		Не	<i>f</i>	10	15	4	29
			%	83,3	78,9	66,7	78,4
	Цео узорак		<i>f</i>	12	19	6	37
			%	100,0	100,0	100,0	100,0

На крају смо испитали који ајтеми су значајно повезани са рецидивизмом, а резултати су приказани у Табели 60.

Табела 60*Повезаност ајтема и рецидивизма у односу на начин отпуста*

Начин отпуста	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_V
			Да	Не		
Цела казна	A12	Нула	66,7	33,3	6,26*	,33
		Од једне до две	100	0,0		
		Три или више	66,7	33,3		
	A25	Непроблематичан	61,2	38,8	6,96*	,34
		Проблематичан	92,0	8,0		
		Врло проблематичан	62,5	37,5		
	A29	Непроблематичан	25,0	75,0	12,12**	,45
		Проблематичан	83,3	16,7		
		Врло проблематичан	77,8	22,2		
	A57	Непроблематичан	45,4	54,5	6,75*	,34
		Проблематичан	85,7	14,3		
		Врло проблематичан	75,0	25,0		
A95	Непроблематичан	65,0	35,0	6,17*	,32	
	Проблематичан	100,0	0,0			
	Врло проблематичан	91,7	8,3			
	Шифра ајтема	Одговор	Рецидивизам		χ^2	r_V
			Да	Не		
Превремени отпуст	A32	Непроблематичан	15,2	84,8	4,42*	,45
		Проблематичан	75,0	25,0		
	A46	Непроблематичан	17,9	82,1	12,76**	,59
		Проблематичан	0,0	100,0		
	A47	Врло проблематичан	100,0	0,0	7,98**	,56
		Има стручну спрему или вештине	12,5	87,5		
		Нема стручну спрему или вештине	80,0	20,0		

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

У групи осуђених који су извршили целу казну пет ајтема значајно је повезано са рецидивизмом. У другој групи осуђених реч је о три ајтема. Код свих ајтема који су остварили значајну везу са рецидивизмом, у групи осуђених који су извршили целу казну, рецидивизам је најчесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. С друге стране, у групи осуђених који су изашли из затвора по основу превременог отпуста код два ајтема учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. Што се тиче ајтема Став према образовању/стручној обуци сви осуђени који су оцењени највишом оценом су рецидивирали.

4. ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

4.1. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости статичких и динамичких фактора

Резултати испитивања међупосматрачке поузданости указују да је код 73 ајтема сагласност висока, те да шест ајтема има неприхватљиву сагласност. Водећи се тврдњом да из инструмента процене треба избрисати ајтеме који не достигну сагласност од 80,0% (Austin, 2006), односно да је контрапродуктивно задржавање ајтема који имају ниску сагласност (Rufino et al., 2011) можемо рећи да у Упитник не треба да буду инкорпорирани следећи ајтеми: Укупан број оштећених/жртава, Свест о жртви, Став према казни и кривичном поступку, Способност разумног трошења новца, Манипулантски животни стил и Свест о последицама. У циљу долажења до сагласности од 90,0% (Austin et al., 2003) 35 ајтема је потребно унапредити.

Резултати добијени нашим истраживањем показали су да је висока сагласност доминантно за статичке факторе. Једина три статичка фактора код којих није висока сагласност су: Укупан број оштећених/жртава, Радње које је укључивало извршење дела и Повезаност места становања и вршења кривичног дела. С друге стране, ако погледамо 25 динамичких фактора, код којих постоји висока сагласност, примећујемо да код су код великог броја ајтема смернице за оцењивање и бодовање јасне и недвосмислене, односно да је процена заснована на чињеницама. Поред фактора на које ћемо у наредном делу указати у овој групи се налазе и следећи: Тренутно (након отпуста) нема стално место становања/бескућник, Редовно коришћење различитих дрога у комбинацији са алкохолом и/или лековима, Депресија, Садашњи психијатријски или психолошки проблеми, Сада је подвргнут психијатријском лечењу или чека психијатријску процену, Да ли је икада узимао лекове због менталних здравствених проблема и Да ли је икада био хоспитализован због ризичног понашања. Резултати до којих смо дошли у супротности су са тврдњом да је питање међупосматрачке поузданости посебно критично код инструмената који укључују 25 или више динамичких фактора (Baird, 2009). Иако се процењивани Упитник састоји од 63 динамичка фактора, објашњење за добијене резултате може бити чињеница да је у њега инкорпориран и 51 статички фактор. Другим речима, Упитник има и велики број статичких фактора који су допринели високој сагласности. Ако на ово додамо и податак да су одређени динамички фактори засновани на чињеницама, добијени резултати постају јаснији. Такође, не можемо занемарити чињеницу да су у нашем истраживању запослени могли имати увид у резултате процене која је саставни део документације о осуђеном. Овај податак може бити значајан приликом тумачења резултата, те треба имати у виду да су поједине студије конципиране тако да испитивачи немају увид у процену коју је радио други службеник (Fernandez & Helmus, 2017; Rocque & Plummer-Beale, 2014). На добијене резултате може утицати и чињеница да се запослени обучавају за примену Упитника од стране старијих колега, те да се од запослених у једном затвору очекује уједначен систем рада.

Резултати нашег истраживања у складу су са тврдњама већег броја аутора који су се бавили овом проблематиком. Тако се истиче да до грешака у процени може доћи због субјективности ајтема, која је превасходно присутна код динамичких фактора ризика (Maurutto & Hanah-Moffat, 2007). Претходно приказани резултати указују да је за динамичке факторе, у већини случајева, нижа сагласност. Ипак, у нашем истраживању поједини статички фактори такође имају димензију субјективности, односно поједини динамички фактори су јасно дефинисани, чиме је простор за субјективну процену сведен на минимум. Резултати нашег истраживања у складу су са тврдњама (De Beuf et al., 2021; Duwe, 2019; Rufino et al., 2011) да постоје разлике у субјективности фактора који се процењују те да је она већа код динамичких за разлику од статичких фактора. Додатно, као што је раније напоменуто на

поузданост међу оцењивачима могу утицати и двосмислена упутства за оцењивање, приступ различитим информација о осуђеном, али и разлике у вођењу интервјуа и реаговању преступника на различите испитиваче. Стога не изненађује чињеница да је установљена нижа објективност мерења код фактора који се процењују на основу исказа осуђеног, односно фактора код којих је простор за субјективну интерпретацију виши. У том смислу се наводи да објективност мерења у великој мери зависи од квалитета информације која је добијена, те да ће инструмент бити добар само онолико колико га стручни радник добро користи (Fitzgibbon et al., 2010).

За подскалу Кривично дело, у којој су сви ајтеми статички сагласност се креће од 76,4% до 100,0%. Упутством за примену Упитника је дефинисано да се ајтеми код којих је установљена најнижа сагласност (Радње које је укључивало извршење дела и Укупан број оштећених жртва) оцењују на основу расположиве документације и/или исказа осуђеног. У том смислу, процена на основу исказа осуђеног може бити разлог ниже сагласности. Криминали досије је подскала која се састоји само од статичких фактора ризика, а Упутством за примену Упитника дефинисано је да су ајтеми у овој подскали јасни и недвосмислени. Налази нашег истраживања потврђују наведено, те запажамо да је сагласност најнижа за ајтем Број изречених затворских казни после осамнаесте године (96,2%). Ситуација је слична када посматрамо подскале Злоупотреба алкохола и Злоупотреба дрога, а које се састоје од већег броја статичких фактора. У посматране две подскале само ајтем којим се процењује став према коришћењу дрога има прихватљиву сагласност. Добијени резултати се могу објаснити већом заступљеношћу статичких фактора, али и чињеницом да је Упутством за примену Упитника дефинисано да се сва питања у овим подскалама оцењују са нула бодова уколико осуђени није конзумирао алкохол у заводу и у прошлости и уколико није у прошлости злоупотребљавао дроге. У складу са наведеним, а упоређујући теоријске распоне и просечне оцене за наведене подскале јасно је да осуђени у великом броју случајева нису конзумирали алкохол и дроге. Додатно, већина динамичких фактора је јасно и недвосмислено дефинисана, те се не очекују потешкоће приликом оцењивања ајтема којима се процењује учесталост конзумирања алкохола, злоупотреба лекова, докази о коришћењу дрога у затвору.

Резултати добијени нашим истраживањем су у складу са налазима већег броја аутора (Fernandez & Helmus, 2017; Hilton et al., 2021; Ismail & Looman, 2018; Labrecque et al., 2018; Matsushima, 2016; Miller et al., 2012; Petrović, 2023; Routh & Hamilton, 2016; Quesada et al., 2014). У наведеним студијама, иако су анализирани различити инструменти процене, јасно се уочава да је објективност мерења виша код статичких у односу на динамичке факторе. Хилтон и сарадници (Hilton et al., 2021) процењујући четири инструмента за процену ризика партнерског насиља указују да мање субјективни ајтеми имају вишу сагласност од ајтема за чију је процену потребно више субјективности. У истраживању *STRONG-R* инструмента (Routh & Hamilton, 2016) објективност мерења значајно опада када се из анализе изузму статички ајтеми, што указује да је на вишу објективност мерења утицала статичка природа појединих фактора. Такође, испитујући међупосматрачку поузданост *Static-99* и *STABLE-2007* инструмената Фернандес и Хелмус (Fernandez & Helmus, 2017) долазе до резултата да је *Static-99* имао седам ајтема код којих је сагласност висока, односно три код којих је прихватљива. Ситуација је другачија за *STABLE-2007* те су два ајтема достигла високу и један прихватљиву сагласност. Највише ајтема је имало неприхватљиву сагласност. Добијени резултати су очекивани и у складу са налазима нашег истраживања, јер ставке које се налазе у оквиру *STABLE-2007* захтевају више субјективности у процени. Додатно, у резултате добијене нашим истраживањем уклапају се и резултати студије (Ismail & Looman, 2018) *PCL-R* инструмента којом је показано да је најнижа објективност мерења код динамичких, односно највиша код фактора ризика којима се процењује криминална историја преступника. Исто је доказано и резултатима истраживања (Petrović, 2023) на узорку високоризичних осуђених.

Да статички и фактори који се процењују на основу чињеница имају вишу сагласност указује и резултат нашег истраживања да три динамичка фактора из подскеле Породични и брачни односи, а који се односе на квалитет односа са блиским члановима породице, партнером и децом имају најнижу сагласност. Услови становања осуђеног је подскала код које је најнижа сагласност установљена за статички фактор Повезаност места становања и вршења кривичног дела (89,6%), што се може приписати чињеници да се приликом оцене овог фактора разматрају питања која могу бити субјективно тумачена, као што су постојање опасности утицаја криминализоване средине, те да ли осуђени у окружењу и блиском суседству јасно препознаје проблем социјално патолошких појава. У овој подскали преостала два динамичка фактора и један статички имају високу сагласност.

Два статичка фактора из подскеле Однос према раду и запошљавање, којима се процењује ситуација са запослењем пре лишења слободе и историја запослења имају високу сагласност, док динамички фактори имају сагласност испод 90,0%. Посматрајући та четири динамичка фактора, а сходно Упутству за примену Упитника запажамо да се процењују карактеристике као што су мотивисаност за стицање нових знања и вештина, мотивисаност за сарадњу, став према раду, степен одговорности, односно карактеристике приликом чије процене постоји одређен степен субјективности. Слично је и за подскалу Располагање новцем и приходима у којој је један ајтем (Илегална зарада је извор прихода) статички. Наведен статички фактор и два динамичка (Сада прима или је пре затвора поднео молбу за социјалну помоћ и Финансијска помоћ лицима зависним од осуђеног) имају високу сагласност, што је и очекивано јер је, за оцену ових фактора, на које се третмански може деловати, субјективност искључена. Остали динамички фактори имају сагласност која се креће од прихватљиве до неприхватљиве. Нижа сагласност код преостала три динамичка фактора може се објаснити чињеницом да се процењују карактеристике као што су редовни извори прихода, финансијска независност, подмиривање основних животних потреба, редовно подмиривање трошкова, реално процењивање финансијске могућности приликом задуживања, рационално трошење новца. Психолошки фактори је подскала у којој сви фактори имају високу сагласност, а ова подскала се састоји од шест динамичких и четири статичка фактора. Анализом динамичких фактора уочавамо да је за ајтем Тешкоће при суочавању са свакодневним ситуацијама потребан одређен ниво субјективности приликом процене. С друге стране, код преосталих динамичких ајтема смернице за оцењивање су јасне, стога је висока сагласност очекивана.

Подскеле Став осуђеног према кривичном делу, Образовање и обука, Животни стил и социјални контакти, Понашање према другима и Начин размишљања састоје се искључиво од динамичких фактора ризика. У подскали Став осуђеног према кривичном делу свега један ајтем има високу сагласност (Став учиниоца према себи). Додатно, за два ајтема из наведене подскеле сагласност је неприхватљива. У подскали Животни стил и социјални контакти сагласност се креће од 74,5% до 90,6%. У подскали Понашање према другима један фактор има високу сагласност (Дискриминаторни ставови/понашање). Иако је ајтем Дискриминаторни ставови/понашање динамички сходно Упутству за примену Упитника јасно је да је простор за субјективно тумачење сужен, јер се приликом процене у обзир узимају ставови осуђеног који су расистички, сексистички или деградирајући у односу на неку друштвену групу као и да ли је кривично дело мотивисано припадношћу жртве некој друштвеној групи, односно осуђеникова припадност групама које промовишу дискриминацију, нетолерантност или искључивост. У подскали Начин размишљања ниједан фактор нема високу сагласност, а један фактор има неприхватљиву сагласност (Свест о последицама). С друге стране, иако се подскала Образовање и обука састоји од динамичких фактора, најнижа сагласност је за ајтем Став осуђеног према образовању и стручној обуци (84,0%), док преостали ајтеми имају високу сагласност. Овакви резултати су очекивати јер, иако је реч о динамичким факторима, простор за субјективно тумачење је врло узак. На наведено указује чињеница да се процењују ајтеми као што су Похађање школе или Стручна

спрема верификована/или на нивоу усвојених вештина. Дакле, иако је реч о факторима који се третмански могу мењати простор за субјективну интерпретацију и тумачење је готово непостојећи.

Ајтем анализом LSI-R инструмента из 2000. и 2002. године (Austin et al., 2003) установљено је да статички и фактори засновани на чињеницама имају највишу сагласност, што се потврдило и нашим истраживањем. С друге стране, у нашем истраживању већи број ајтема имао је сагласност изнад 80,0%. Остин и сарадници (Austin et al., 2003) извештавају да је 18 ајтема имало сагласност од 80,0% или више, односно 33 ајтема када је особље добило додатну обуку за примену инструмента. Упоредјујући резултате нашег истраживања са резултатима Остина и сарадника из 2000. године (Austin et al., 2003) примећујемо да је у њиховом истраживању пет ајтема којима се процењује криминална историја имало високу сагласност, те да су преостали ајтеми имали прихватљиву (четири) и неприхватљиву сагласност. Додатно, у њиховом истраживању ниједан ајтем у подскалама којима се процењују проблеми са алкохолом и дрогама, породица и брак, образовање и запошљавање нема високу сагласност. Наведени резултати се могу објаснити чињеницом да је време између две процене у наведеној студији било дуже у односу на време у нашем истраживању. У прилог наведеном истичемо и да су резултати студије наведених аутора (2003) која је реализована две године касније, а у којој је време између две процене скраћено, компатибилнији са резултатима нашег истраживања. Када је скраћено време између процена сви фактори криминалне историје имају високу сагласност, као и већина ајтема којима се процењује образовање и запошљавање, што је у складу са резултатима нашег истраживања. Додатно, добијени резултати се могу објаснити и чињеницом да се LSI-R састоји од већег броја динамичких фактора. Конкретно, инструмент се састоји 36 (67,0%) динамичких и 18 (33,0%) статичких фактора (Simourd, 2004).

Просечна сагласност на подскалама се креће од 82,2% (Став осуђеног према кривичном) до 98,6% (Криминална историја). Подскеале које немају високу сагласност састоје се од динамичких или доминантно динамичких фактора (Став осуђеног према кривичном делу, Располагање новцем и приходима, Животни стил и социјални контакти, Понашање према другима и Начин размишљања). Упоредјујући резултате нашег истраживања са истраживањем LSI-R инструмента (Lowenkamp et al., 2004) запажамо да су аутори такође дошли до високе просечне сагласности за подскеале Криминална историја (92,5%), Услови становања (97,7%) и образовање и запошљавање (97,5%). Супротно томе, аутори (2004) су дошли до више сагласности за подскеалу Ставови (92,8%), односно до нижих вредности на подскалама Породица и брак (85,3%), Финансије (61,5%) и Алкохол и дрога (89,8%). Добијене разлике могу бити последица различитих ајтема који су инкорпорирани у подскеале које смо поредили, те чињенице да се процењиване подскеале разликују по броју ајтема.

Анализом коефицијената корелације и просечних скорова подскеала и скорa ризика установили смо потпуну објективност код две и задовољавајућу код 11 подскеала и скорa ризика. Једино подскеала Став осуђеног према кривичном делу нема задовољавајућу сагласност. Овај резултат је очекиван јер је реч о подскеали која се састоји од динамичких фактора. Може се издвојити и чињеница да су најнижи коефицијенти, иако задовољавајући, регистровани за подскеале које се такође састоје од динамичких фактора (Животни стил и социјални контакти, Понашање према другима и Начин размишљања). Изузетак је подскеала Услови становања осуђеног, која се састоји од два статичка и два динамичка фактора ($r = ,89$). Добијени налази су у складу са резултатима већег броја истраживања (Fernandez & Helmus, 2017; Hilton et al., 2021; Ismail & Looman, 2018; Quesada et al., 2014; Shepherd et al., 2018) која, уз одређене варијације, указују на високу објективност мерења на подскалама и скору ризика. Резултати истраживања Шепарда и сарадника (Shepherd et al., 2018) HCR-20 инструмента показују да је ICC за скор ризика ,93, те да је највиши ICC добијен за историјску подскеалу (,95). Нешто ниже вредности установљене су на клиничкој и скали управљања ризиком (,86). Такође, ако наше резултате поредимо са резултатима истраживања RISC инструмента (van der

Кнаар et al., 2012), односно уколико поредимо поскеале које су у оба инструмента исте или компатибилне можемо запазити да се резултати у великој мери подударaju.

Два процењивача су до идентичног скорa ризика дошли у 12 случајева (11,3%), а разлика у скоровима се кретала од једног до 22 поена. Код 12 испитаника није процењен исти ниво ризика, што указује да слагање према нивоу ризика износи 88,7%. У свим случајевима разлике су постојале у једном нивоу ризика. Наведени резултати се могу објаснити чињеницом да се нивои ризика разликују за 40 поена, стога у појединим случајевима више разлике у скоровима нису резултирале разликама у нивоима ризика. Такође, теоријски није било могуће да се две процене разликују у два нивоа ризика. Уколико се водимо тврдњом Остина (Austin, 2006) да инструмент не би требало користити ако нема сагласност оцењивача од 90,0%, те становиштем (Austin & Hardyman, 2004) да можемо говорити да је инструмент поуздан тек уколико добијемо резултат који је на или изнад наведене граничне вредности закључујемо да Упитник не достиже наведену граничну вредност, односно не можемо рећи да је мерење поуздано. Ипак, Упитник је врло близу граничне вредности што може бити путоказ за даља истраживања. Додатно, треба истаћи да утврђени ниво ризика сходно Правилнику (2015) утиче на разврставање осуђених у одељења, али и на накнадно разврставање које се одвија постепено. У том смислу јасно је да би код 12 осуђених, код којих је процењен различит ниво ризика, разврставање било другачије да је процену вршио други службеник третмана.

Упоређујући резултате нашег истраживања са резултатима истраживања LSI-R инструмента које је реализовано у Пенсилванији (Austin et al., 2003) а у коме је сагласност оцењивача 71,0% запажамо да смо у нашем истраживању дошли до бољих резултата, те да су и у нашем и у наведеном истраживању разлике постојале само у једном нивоу ризика. С друге стране, исти аутори (2003) су две године касније спровели нову студију у којој је особље добило додатну обуку за примену инструмента, те је у тој ситуацији сагласност оцењивача на целом инструменту 88,0%. Овај резултат је готово идентичан резултату који смо добили у нашем истраживању, с тим да стручни радници у нашем истраживању нису добили додатну обуку за примену инструмента. Такође, резултати које смо добили се уклапају у резултате истраживања *Static-99* инструмента (Quesada et al., 2014) у коме се до идентичног скорa ризика дошло у 11,2% случајева. Међутим, супротно нашим резултатима у наведеном истраживању (Quesada et al., 2014) је код 53,4% осуђених неслагање у скору ризика довело и до разврставања у различиту категорију ризика. Процент неслагања у нивоу ризика, који је у нашем истраживању нижи можемо објаснити распонима у нивоима ризика који су код *Static-99* инструмента знатно ужи. Чињеница да се на *Static-99* инструменту скор ризика креће од нула до 12 (Olver & Wong, 2011) објашњава већи проценат неслагања процењеног нивоа ризика. Додатно, резултати истраживања (Fernandez & Helmus, 2017) *Static-99* и *STABLE-2007* инструмената показују да је слагање укупних резултата на *Static-99* 78,0%, а на *STABLE-2007* 13,0%. На *Static-99* неслагање оцењивача је у 5,0% резултирало различитим нивоом ризика, а на *STABLE-2007* у 11,0%. Резултати добијени анализом *STABLE-2007* слични су резултатима нашег истраживања, што се може довести у везу са чињеницом да ајтеми имају виши ниво субјективности у односу на ајтеме из *Static-99* инструмента.

4.2. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на карактеристике запослених

Како је један од сегмената рада посвећен испитивању утицаја карактеристика запослених на међупосматрачку поузданост испитали смо одређене социодемографске и професионалне карактеристике запослених, те су у наставку дискутовани добијени резултати.

4.2.1. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на пол запослених

У нашем истраживању најлошија сагласност по ајтемима је у групи у којој се запослени разликују у односу на пол. У овој групи је најмање ајтема који имају високу и највише ајтема који имају неприхватљиву сагласност. У све три групе боље су оцењени статички у односу на динамичке факторе ризика, што потврђује тврдњу да је субјективност виша код динамичких за разлику од статичких фактора (Duwe, 2019; Rufino et al., 2011).

Добијени резултати се могу објаснити чињеницом да постоје разлике у раду између мушкараца и жена у пеналном систему. Истраживање које је вршено у Холандији (Beijersbergen et al., 2015) са 1.610 осуђених и 690 затворских службеника полази од идеје да жене у пеналном систему имају праведнији и хуманији однос према осуђенима. Резултати истраживања су показали да су осуђени третман доживљавали процедурално праведнијим у затворима у којима има више службеница. Аутори (2015) истичу да разлике произилазе из друштвених улога, те чињенице да се мушкарци и жене разликују у понашању, ставовима и вештинама. Да постоје одређене разлике између мушкараца и жена говоре и резултати истраживања (Kifer et al., 2003) у којем је утврђено да су жене више од мушкараца наклоњене рехабилитацији као циљу корективног система. Исто је доказано и резултатима истраживања (Tewksbury & Mustaine, 2008) које је реализовано на узорку од 554 запослена у Кентакију, па се указује да жене, за разлику од мушкараца, више подржавају рехабилитацију преступника, али и да се мушкарци и жене не разликују у односу на оријентисаност ка одмазди, општем или специфичном одвраћању. Додатно, мушкарци су показали значајно виши ниво подршке за онеспособљавање. С друге стране, Бојд и Грант (Boyd & Grant, 2005) испитујући разлике у компетенцијама затворских службеника у односу на пол наводе да није било значајне разлике у оценама опште способности мушкараца и жена, те да се службеници нису разликовали у дисциплини, контроли, комуникацији и емпатији, али је било разлика у професионализму, те су осуђени жене оценили као професионалније.

Супротно резултатима истраживања Пенија и сарадника (Penney et al., 2014) наши резултати указују да на већини подскала и укупном скору мушкарци долазе до виших коефицијената објективности. У групи у којој су процену вршила два мушкарца сагласност није задовољавајућа за подскалу Понашање према другима, односно за подскалу Став осуђеног према кривичном делу када процену ризика врше две жене. Када су се испитивачи разликовали према полу резултати нашег истраживања показују да сагласност није задовољавајућа за скор ризика и следеће подскале: Став осуђеног према кривичном делу, Располагање новцем и приходима и Животни стил и социјални контакти. Добијени налази се могу објаснити разликама у раду службеника, те различитим реаговањем преступника на различите испитиваче. С тим у вези жене показују више емпатије и бриге за друге и поседују боље вештине слушања (Beijersbergen et al., 2015). У том смислу се могу тумачити и добијени резултати, у групи у којој се запослени разликују према полу, а у којој поједине подскале које се састоје од доминантно динамичких фактора ризика немају задовољавајућу сагласност.

Резултати нашег истраживања указују да жене, за скор ризика и поједине подскале, процењују више просечне скорове. Добијени резултати могу се објаснити тврдњом да се перцепција службеника различитог пола према осуђенима разликује, те да постоје разлике у доношењу одлука које су повезане са искуствима стреса, страха и задовољства послом (Zettler, 2019). Међутим, резултати ових истраживања су неконзистентни. Ранија истраживања (Wright & Saylor, 1991) сугеришу да жене доживљавају више стреса у вези са послом, те да се осећају мање безбедним од мушкараца. И други аутори истичу да пол утиче на перцепцију ризика и осећај сигурности у затворском систему и да жене чешће имају нижи осећај сигурности (Isenhardt & Hostettler, 2020) и виши ниво стреса на послу (Lambert, Cluse-Tolar, et al., 2007; Okoza et al., 2010). Додатно се истиче да су жене у корективном систему мање задовољне послом од мушкараца (Keena et al., 2020). Ови налази могу бити објашњење зашто жене

процењују више скорове од мушкараца. Наиме, виши ниво стреса и нижи ниво безбедности и задовољства послом могу одредити жене да процењују виши ризик. Наилазимо и на супротне налазе, те Јин и сарадници (Jin et al., 2018) извештавају да мушкарци у корективном окружењу доживљавају виши степен сагоревања на послу. Додатно, Ламберт и сарадници (Lambert, Paoline, et al., 2007) наводе да постоје родне разлике у перцепцији опасности и задовољства послом те да је већа вероватноћа да ће мушкарци преципирати виши ниво опасности. Једно истраживање у Кинеском корективном систему показује да жене имају виши ниво задовољства послом, при чему се наводи да је задовољство послом повезано са многим позитивним исходима у раду, као што су већи радни учинак, повећана посвећеност послу, смањено сагоревање и мањи број изостанака са посла (Jiang et al., 2018).

Када су две жене вршиле процену до истог нивоа ризика се дошло у 86,7% случајева, односно у 88,2% када су се стручни радници разликовали према полу, при чему је у пет од шест случајева виши ниво ризика проценила жена. Приказани резултати су у складу са тврдњом (Fitzgibbon, 2007) да жене чешће преступника оцењују као више ризичног у односу на мушкарце. Тај податак може бити од важности ако у обзир узмемо чињеницу да данас у затворском систему, у третманским активностима ради више жена. Можемо рећи да је Упитник поуздан када процену врше два мушкарца. Ипак, морамо узети у обзир величину овог подузорка, те чињеницу да је у друге две групе Упитник врло близу вредности од 90,0%.

4.2.2. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на године старости запослених

У нашем истраживању најлошија сагласност по ајтемима је у групи старијих запослених. У овој групи је најмање ајтема који имају високу и највише ајтема који имају неприхватљиву сагласност. У све три групе боље су оцењени статички у односу на динамичке факторе ризика. Налаз да је најлошија сагласност у групи старијих запослених може се објаснити резултатима студије којом су испитивани ставови о OASys инструменту којом је показано да млађи запослени за разлику од старијих позитивније оцењују инструмент (Mair et al., 2006). У том смислу, негативнији ставови старијих запослени могу утицати на начин коришћења инструмената, што се може одразити на сагласност оцењивача. Додатно, добијени резултати се могу објаснити утицајем година старости на сагоревање и стрес на послу, које може допринети разликама у обављању посла. Ламберт и сарадници (Lambert, Cluse-Tolar, et al., 2007) истичу да године старости остварују позитивну корелацију са стресом на послу. Исти аутори (2007) као могуће објашњење истичу да старији стручни радници чешће сагоревају због карактеристика посла што доводи и до већег стреса. У том смислу, виши ниво сагоревања и стреса на послу, може бити разлог добијених резултата. Ипак, треба нагласити да постоје и истраживања у којима нису пронађене наведене разлике (Jin et al., 2018; Malkina-Pykh, 2017; Okoza et al., 2010).

У прилог томе да године старости утичу на сагласност у проценама износимо и налаз да код две подскеале, када је процена вршена од стране млађих стручних радника, сагласност није задовољавајућа (Став осуђеног према кривичном делу и Услови становања осуђеног). Иста ситуација је регистрована код следећих подскеала када је процена вршена од стране старијих стручних радника: Кривично дело, Став осуђеног према кривичном делу, Располагање новцем и приходима, Психолошки фактори и Понашање према другима. У ситуацији када се стручни радници разликују по годинама старости реч је о скору ризика и следећим подскеалама: Кривично дело, Став осуђеног према кривичном делу, Животни стил и социјални контакти, Злоупотреба дрога и Начин размишљања. Налази нашег истраживања показују да, код свих подскеала на којима су регистроване значајне разлике, старији запослени процењују више просечне скорове у односу на млађе. Добијени резултати се могу повезати са вишим нивоом стреса и сагоревања на послу (Lambert, Cluse-Tolar, et al., 2007). Међутим,

чињеница да старији запослени процењују више скорове није у сагласности са тврдњом да млађи запослени имају пунитивније ставове од старијих (Kelly, 2014), односно тврдњом да су старији запослени чешће наклоњени рехабилитацији преступника (Kifer et al., 2003).

Посматрано за ниво ризика, установили смо да Упитник не достиже граничну вредност од 90,0% једино у групи у којој се запослени разликују по годинама старости. Супротно напред наведеним резултатима, од седам случаја у којима је у овој групи процењен различит ниво ризика, дошли смо до резултата да је у пет случаја млађи осуђени проценио виши ниво ризика. Иако на први поглед делује изненађујуће, високи распони у категоријама ризика вероватно су допринели овој ситуацији. Виши ниво ризика коју процењују млађи запослени може бити повезан са њиховим пунитивнијим ставовима који су установљени у судији Кифера и сарадника (Kifer et al., 2003). Добијени неконзистентни резултати могу бити путоказ да даља истраживања.

4.2.3. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на формално образовање запослених

Поредећи групу са формалним образовањем и групу која се разликује по формалном образовању установили смо да ајтеми имају лошију сагласност у групи која се разликује по образовању. У обе групе боље су оцењени статички у односу на динамичке факторе ризика. Добијени резултати у складу су са тврдњом да је један од проблема примене инструмената процене чињеница да стручним радницима недостају компетенције за рад (Russo et al., 2020). Добијени резултати се могу довести у везу са тврдњом да се успешност рада васпитача заснива на релевантним компетенцијама, при чему се издвајају знања, способности, вештине и ставови стручних радника (Кнежић, 2017).

У групи у којој оба запослена поседују образовање за пружање услуга појединцима и породицама сагласност није задовољавајућа за подскеле Став осуђеног према кривичном делу и Злоупотреба дрога. У групи у којој се стручни радници разликују по формалном образовању запажамо исту ситуацију код четири подскеле (Услови становања осуђеног, Животни стил и социјални контакти, Понашање према другима и Начин размишљања). Добијени резултати могу се објаснити тврдњом да процењивачи често не заснивају резултате процене на идентичним информацијама и да се разликују по начину вођења интервјуа (Murgie et al., 2008). Ове разлике могу проистећи из разлика у формалном образовању запослених. Поједини аутори (Lambert et al., 2002; Makarios et al., 2016) истичу значај карактеристика особља, са посебним нагласком на значај образовања за помажуће професије. Сличне ставове износи и Кнежић (2017, стр. 26) те поставља питање „да ли су кадрови у пеналним институцијама дорасли изазовима савременог пеналног третмана“. Апострофирајући сложеност улоге затворског службеника Рајан и сарадници (Ryan et al., 2022) наводе да је образовање од кључне важности. Колики је значај образовања затворских службеника види се и из Европских затворских правила у којима се наводи да особље затвора врши важну јавну функцију, те да одабир и обука особља треба да обезбеде одржавање високих стандарда у бризи о осуђенима. Додатно се истиче да особље које ради у затвору мора бити пажљиво одабрано и обучено (Savet Europe, 2006).

Инструмент није достигао граничну вредност од 90,0% када су процену вршили стручни радници који се разликују по формалном образовању. У шест од седам случајева запослени који не поседују формално образовање осуђеног су сврстали у виши ниво ризика. Наведени резултати указују од колике је важности образовање запослених. О томе се недвосмислено извештава у литератури, те се наводи (Coyle & Fair, 2018) да је у сваком затвору људска димензија најважнија, јер се затвори првенствено баве људима. Стога се јасно истиче да затвори морају пажљиво да бирају особље које ће бити адекватно обучено за обављање посла. Сваки затворски службеник поред одређених личних квалитета мора да има и адекватно

образовање. Међутим, иако је неопходно да постоје строги процеси запошљавања и селекције, веома је тешко регрутовати квалификовано затворско особље (Coyle & Fair, 2018). Управо тај податак може бити разлог за добијене резултате. Кнежић (2017) са правом поставља питање шта запослени у служби за третман, без адекватног формалног образовања, могу да учине на плану процене потреба, утврђивања програма поступања и спровођења индивидуалног и групног рада.

4.2.4. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на дужину радног стажа

У нашем истраживању најлошија сагласност оцењивача по ајтемима је у групи запослених са дужим радним стажом. У овој групи је најмање ајтема који имају високу и највише ајтема који имају неприхватљиву сагласност. У све три групе боље су оцењени статички у односу на динамичке факторе ризика.

Поједини аутори (Vaccasini et al., 2008; de Vogel & de Ruiter, 2004; Venner et al., 2021) наводе да искуство стручних радника може утицати на сагласност у проценама. Ово искуство се може повезати са нивоом доживљеног стреса и сагоревања на послу, али по том питању постоје неконзистентни резултати. Појединим истраживањима (Jin et al., 2018; Malkina-Pykh, 2017) разлике у односу на дужину радног стажа нису установљене. С друге стране, Ламберт и сарадници (Lambert, Cluse-Tolar, et al., 2007) извештавају да особље са дужим радним стажом пријављује виши ниво стреса на послу у односу запослене са краћим радним стажом. Постоје и становишта да дужи радни стаж у затвору утиче на развијање стратегија и механизма за суочавање са стресом (Okoza et al., 2010). Како су запослени са дужим радним стажом по правилу и старији, добијени резултати се могу довести у вези са претходно приказаним налазима о годинама старости.

У групи са краћим радним стажом сагласност није задовољавајућа за подскеле Став осуђеног према кривичном делу и Злоупотреба алкохола. Када два испитивача имају дужи радни стаж оваква ситуација је регистрована за следеће подскеле: Став осуђеног према кривичном делу, Животни стил и социјални контакти, Психолошки фактори и Начин размишљања, као и код скоро ризика. Највише подскала код којих сагласност није задовољавајућа је у групи у којој се испитивачи разликују по годинама стажа те је реч о следећим подскалама: Кривично дело, Став осуђеног према кривичном делу, Однос према раду и запошљавање, Располагање новцем и приходима, Животни стил и социјални контакти, Понашање према другима, Начин размишљања и скору ризика. У свим ситуацијама у којима су установљене значајне разлике у просечним скоровима запослени са краћим радним стажом проценили су више просечне скорове. Овај налаз је у складу са закључком Руфина и сарадника (Rufino et al., 2012) да недостатак професионалног искуства може бити разлог давања виших оцена ризика. Добијени налаз је у складу са тврдњом Келија (Kelly, 2014) да године радног стажа имају значајну везу са пунитивним ставовима и то тако што запослени са више радног стажа имају мање пунитивне ставове према осуђенима. У сагласности са нашим резултатима су и ставови да стручни радници са више искуства одређен проблем перципирају као мање озбиљан од процењивача без искуства. Стручњаци са више искуства одређене проблеме процењују као мање озбиљне јер их пореде са још тежим проблемима са којима су се суочавали у ранијим искуствима (de Vogel & de Ruiter, 2004). Резултати студије која је реализована у Кентакију (Tewksbury & Mustaine, 2008) указују да запослени са краћим радним стажом подржавају ретрибутивну идеологију, те да се особље са дужим радним стажом јаче залаже за рехабилитационе програме, односно да се удаљава од уверења да ће само затварање утицати на преступника да у будућности не врши кривична дела. Ако овоме додамо и налаз до кога су дошли Дејвид и Баргерс (Davies & Burgess, 1988) а који наводе да број месеци затворске службе утиче на нападе службеника од стране осуђених добијени резултати могу

бити јаснији. Наиме, аутори (1988) истичу да је група која је доживела нападе од стране осуђених претежно хомогенија (запослени са мање искуства) за разлику од групе која није нападнута (са мање и више искуства). С тим у вези, пунитивнији ставови и учесталији напади могу бити разлог због кога запослени са краћим радним стажом процењују виши ризик. С друге стране, постоје и супротни налази, те Кифер и сарадници (Kifer et al., 2003) истичу да су запослени са мање радног стажа у корективном систему више наклоњени рехабилитацији. Такође, има и становишта (Lambert et al., 2009) да запослени са дужим радним стажом доживљавају виши ниво стреса на послу.

Исти ниво ризика процењен је у 86,7% случајева када је процена вршена од стране два стручна радника који се разликују по годинама радног стажа, те је у свим ситуацијама запослени са краћим радним стажом проценио виши ниво ризика. Резултат да особе са краћим радним стажом процењују виши ризик у складу је са тврдњом Пенија и сарадника (Penney et al., 2014). Слично је и са запосленима са краћим радним стажом који су до истог нивоа ризика дошли у 87,5%. На крају, инструмент граничну вредност од 90,0% достиже само у групи запослених са дужим радним стажом. Овај налаз се може објаснити резултатима националне студије о ставовима према OASys инструменту који показују да запослени који дуже користе инструмент процене имају позитивније мишљење о њему (Maig et al., 2006). Додатно, има и аутора (Keena et al., 2020) који извештавају да су запослени са дужим радним стажом више задовољни послом. У том смислу, позитивније мишљење о инструменту и више задовољство послом може бити разлог најдоследније процене нивоа ризика у групи запослених са дужим радним стажом.

4.2.5. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на формалну обуку за примену Упитника

У нашем истраживању најлошија сагласност оцењивача по ајтемима је у групи у којој су запослени прошли формалну обуку за примену Упитника. У овој групи је најмање ајтема који имају високу и највише ајтема који имају неприхватљиву сагласност. У све три групе боље су оцењени статички у односу на динамичке факторе ризика. Резултати добијени нашим истраживањем нису у сагласности са тврдњом да се недостаци у објективности мерења могу превазићи обуком особља (Edens et al., 2010; Harris et al., 2013; Miller et al., 2012; Morton, 2009). Међутим, иако су запослени из ове категорије прошли обуку за примену Упитника не треба занемарити чињеницу да је она реализована током 2011. године (Ministarstvo pravde, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija, 2012). На проблем неадекватног усавршавања после завршеног формалног образовања указује и Кнежић (2017) истичући да се затворски службеници у раду ослањају на знања која су стекли током школовања и на искуство у раду са осуђенима. Водећи се тврдњом Кејсија (Casey et al., 2014) да није важна само обука особља већ да је важније да постоје периодичне поновне обуке можемо поставити питање да ли запослене који су прошли обуку за примену Упитника, због протока времена, треба да посматрамо као групу која је завршила обуку. Ако уз све наведено узмемо у обзир и чињеницу да како време од обуке пролази, особље тежи да се врати начину процене који је постојао пре обуке (Baird, 2009) добијени резултати постају јаснији. Такође, сличну тезу заступа и Робинсон (Robinson, 2003) истичући да LSI-R инструмент практичари не користе на истоветан начин јер је накнадна обука за његову примену изостала. У складу са наведеним Дејвис (Davies, 2007) истиче да програм обуке може утицати на развој вештина службеника, али да се вештине током времена погоршавају, што указује на неопходност континуиране обуке. Истиче се и да је учешће у обуци повезано са повећаним самопоуздањем (McNiel et al., 2008). Стога се, а посебно узимајући у обзир чињеницу да одређени број запослених по базичном образовању нису компетентни за рад са осуђенима, истиче потреба да додатне обуке буду обавезне (Кнежић,

2017). На крају, приликом тумачења наведених резултата треба да узмемо у обзир чињеницу да је групу у којој су оба запослена прошла формалну обуку чинило свега девет парова.

У нашем истраживању задовољавајућа сагласност не постоји за подскалу Начин размишљања у све три групе. У групи у којој се запослени разликују по формалној обуци и групи без формалне обуке оваква ситуација је приметна код подскала Став осуђеног према кривичном делу и Животни стил и социјални контакти. Услови становања осуђеног и Располагање новцем и приходима су подскеле за које сагласност није задовољавајућа када су процењивачи завршили формалну обуку. Сагласност није задовољавајућа за подскалу Злоупотреба дрога и скор ризика у групи у којој се стручни радници разликују по формалној обуци. Доминантно више просечне скорове процењују запослени без формалне обуке.

Неконзистентна мишљења постоје по питању да ли особље које није завршило обуку прецењује или утврђује нижи ризик (Fitzgibbon, 2007; Penney et al., 2014; Reich et al., 2016). Резултати нашег истраживања у складу су са тврдњом да изостанак обуке утиче на прецењивање ризика (Fitzgibbon, 2007), односно у супротности са тврдњом да нижи ризик процењују запослени који нису обучени за примену инструмента (Penney et al., 2014).

Исти ниво ризика процењен је у 90,5% када су се запослени разликовали у односу на чињеницу да ли су прошли формалну обуку за примену Упитника, те су у свим случајевима запослени који нису прошли формалну обуку осуђеног категоризовали као више ризичног. Инструмент не достиже граничну вредност од 90,0% када стручни радници нису завршили формалну обуку. Добијени резултати су у сагласности са тврдњом да изостанак обуке доводи до ситуације да запослени не разумеју на исти начин критеријуме, те да субјективни ставови имају већи утицај на резултате процене (Petrović i Maljković, 2023). Додатно, истраживање које је реализовано у Шкотској (Morrison & Maucosk, 2021) указује да обука за затворске службенике утиче на промену погледа везано за посао, који се помера са безбедносних аспеката на рехабилитацију, стога је и препорука да се пажња посвети континуираној обуци особља у пеналном систему.

4.2.6. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на мишљење о формалној обуци за примену Упитника

У нашем истраживању најлошија сагласност оцењивача по ајтемима је у групи у којој запослени имају негативно мишљење о формалној обуци. У овој групи је најмање ајтема који имају високу и највише ајтема који имају неприхватљиву сагласност. У све три групе боље су оцењени статички у односу на динамичке факторе ризика,

У групи у којој оба испитивача имају негативно мишљење за седам подскала сагласност није задовољавајућа. Када је процена вршена од стране запослених који се разликују у односу на мишљење и запослених који имају позитивно мишљење за подскалу Став осуђеног према кривичном делу сагласност није задовољавајућа. До истог нивоа ризика се дошло у 69,2% када су запослени имали негативно мишљење о формалној обуци. Ситуација је знатно боља у групи која се разликује по мишљењу о формалној обуци (92,9%), те су у три од четири случаја запослени који имају негативно мишљење о обуци проценили виши ниво ризика у односу на запослене који имају позитивно мишљење.

Резултати добијени нашим истраживањем у складу су са тврдњом да мишљење о обуци за примену процене ризика од рецидивизма значајно утиче на имплементацију инструмената (Canty, 2015). Да је мишљење о обуци за рад у корективном систему од велике важности указује и чињеница да квалитетна обука повећава успех у раду и утиче на развијање позитивних психолошких стања, те да се ставови о обуци односе на перцепцију да затворска организација нуди обуку која је значајна за особље. Перцепција да је обука неадекватна може довести до тога да се затворско особље осећа несигурно у погледу радних задатака и решавања проблема. Поред тога, обука која се сматра неупотребљивом или непрактичном може

резултирати осећањем фрустрације (Keena et al., 2020). Да је мишљење о обуци за примену инструмента важно указују и резултати студије (Fitzgibbon, et al., 2010) која је реализована у Ирској, а у којој је 67,0% испитаника било мишљења да обука није адекватна. Овај податак аутори (2010) истичу као забрињавајући наводећи да може довести до неадекватне категоризације преступника.

4.3. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на карактеристике осуђених

Како је један од сегмената рада посвећен испитивању утицаја карактеристика осуђених на међупосматрачку поузданост испитали смо да ли године старости и одређене криминолошке и пенилошке карактеристике осуђених доприносе разликама у међупосматрачкој поузданости.

4.3.1. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на године старости осуђених

Постоје многобројни докази да се старење у затворском систему одвија брже у односу на општу популацију, али не постоји консензус која је тачка пресека за старе особе у затвору. Пошто Остин (Austin, 2004) наводи да су године старости један од фактора који је повезан са рецидивизмом и да више од 40 година значи нижу учесталост рецидивизма, одредили смо се да осуђене поделимо у две групе на овај начин.

Резултати нашег истраживања показују да су ајтеми достигли бољу сагласност у групи старијих осуђених. У овој групи је више ајтема са високом, односно мање са прихватљивом и неприхватљивом сагласношћу. Сагласност није задовољавајућа у групи млађих осуђених за три подскеле (Став учиниоца према кривичном делу, Животни стил и социјални контакти, и Начин размишљања). Код старијих осуђених иста ситуација приметна је за две подскеле (Услови становања осуђеног и Начин размишљања). Посматрано за ниво ризика установили смо да инструмент не достиже граничну вредност од 90,0% у групи млађих осуђених.

Добијени резултати могу се објаснити са неколико аспеката. Пре свега, треба нагласити да се са порастом година старости осуђених смањује и претња по друштво, те да више година старости пред осуђене ставља нове изазове, који се превасходно односе на институционалну безбедност и здравствене проблеме (Walsh et al., 2020). Истраживањима је показано да је процес старења у затвору знатно бржи него на слободи и да се осуђени у односу на године старости разликују у односу на потребе за здравственом негом, степен доживљеног стреса, осећај изолованости и страх од виктимизације (De Smet, 2017). Узимајући наведено у обзир чини се логичним да ће сагласност бити виша у групи старијих због сензитивности запослених на њихове потребе. Старији осуђени често имају и више затворског искуства, што може бити разлог више сагласности оцењивача. Такође, Бергер (Berger, 2019) истиче да старији осуђени имају мање бунтовничке тенденције, мањи притисак средине, виши ниво зрелости, те да расуђивање, самоконтрола и процена могу бити другачији у односу на групу млађих осуђених. Како старији осуђени, због специфичних потреба, коштају систем три пута више од млађих (Berger, 2019) намеће се и потреба да се у затворском окружењу њима посвети већа пажња. И ранија истраживања указују на разлике између осуђених у односу на године старости те се истиче да са се порастом година старости код осуђених смањује психотичност и импулсивност, док расте неуротичност (McCreary & Mensh, 1977). Стога се и намеће потреба да затворски систем буде дизајниран тако да подржава специфичне потребе старијих осуђених и да омогући потпуније разматрање профила њиховог ризика и изазова са којима се суочавају (Wilkinson & Caulfield, 2020).

4.3.2. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на ранију осуђиваност

Рецидивизам и поступање са рецидивистима је од изузетне важности. Савремено законодавство прописује да казна за поновљено кривично дело треба бити строжа, јер рецидивисти представљају посебну категорију преступника, коју карактерише висок степен кривице и друштвене опасности (Bodrožić i Đorđević, 2020). Чињеница да поврат расте брже од криминалитета у целини (Ђокић, 2019) указује да је од изузетне важности да рецидивисти буду адекватно процењени и третирани.

Резултати нашег истраживања показују да је боља сагласност по ајтемима у групи која није раније осуђивана. Како се истиче да највише напора треба уложити да први пут осуђена особа не рецидивира (Ekanayake, 2020) то може бити разлог уједначеније процене код ове групе.

Сагласност није задовољавајућа у групи први пут осуђених за четири подске (Животни стил и социјални контакти, Образовање и обука, Располагање новцем и приходима и Начин размишљања), односно за две подске када је реч о групи раније осуђиваних (Став осуђеног према кривичном делу и Животни стил и социјални контакти). Посматрано за ниво ризика установили смо да инструмент не достиже граничну вредност од 90,0% у групи раније осуђиваних.

Добијени резултати могу се објаснити свеprisутним супротстављеним концепцијама којима се разматра да ли са повратником треба строже поступати. С једне стране, постоји мишљење да строже кажњавање није оправдано, јер се тако нарушава сразмера између тежине извршеног кривичног дела и праведне казне. С друге стране, присталице строжег кажњавања истичу да повратник представља већу опасност за друштво (Ђокић, 2019). Ова сукобљена становишта могу бити разлог различитог оцењивања одређених фактора у нашем истраживању, посебно уколико имамо у виду чињеницу да су највеће разлике приметне у динамичким факторима ризика.

4.3.3. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на извршено насилно кривично дело

Иако се наводи да особе које чине насилна дела рецидивирају ређе од осталих преступника треба имати у виду да насилна дела остављају велике последице по жртве и друштво у целини (O'Connell et al., 2019). Управо из тог разлога постоји потреба да се на најадекватнији начин реагује на ову врсту дела, те је сузбијање насилних кривичних дела један од примарних циљева сваке државе (Subotin i Vogojević, 2022; Wormith et al., 2020). Та чињеница нас је и определила да испитамо међупосматрачку поузданост одвојено за осуђене који су учинили кривична дела са елементима насиља.

У нашем истраживању је, у групи осуђених за насилна дела, више ајтема са сагласношћу која је неприхватљива, односно мање ајтема са високом и прихватљивом сагласношћу. Неки од фактора за које је истраживањима доказано да су повезани са насилним понашањем су ментални поремећаји, антисоцијални ставови, антисоцијални пријатељи (Kroner & Butler, 2020). Поједини ајтеми за које је у нашем истраживању прихватљива или неприхватљива сагласност својствени су учиниоцима насилних дела (нпр. Прекомерно насиље, садистичко, непотребно насиље, Свест о жртви, Безобзирност/авантуристичко и угрожавајуће понашање, Садашњи психијатријски или психолошки проблеми, Непријатељски став, Агресивно понашање, Контролисање гнева и Импулсивност). У том смислу, не можемо а да се не запитамо колико је, у овој групи, процена адекватна и колико може допринети свом циљу.

Сагласност није задовољавајућа у обе посматране групе за подскалу Став осуђеног према кривичном делу. У групи осуђених за насилна дела овакву ситуацију имамо код још три подске (Услови становања осуђеног, Понашање према другима и Начин размишљања). Водећи се тврдњом Стевановића (2010) да за осуђене за насилнички криминалитет треба осмислити програме третмана који су прилагођени њиховој личности, јасно је да проблеми у оцени динамичких фактора ризика и појединих подскеала стоје у супротности са овом циљем. На пример, недоследности код подскеала Понашање према другима могу бити препрека планирају адекватног третмана, јер како Оташевић са сарадницима (2015) закључује агресивност (која се процењује овом облашћу) важан је фактор за насилне преступе. Посматрањем нивоа ризика установили смо да инструмент достиже вредност од 90,0% само у групи осуђених за кривична дела са елементима насиља.

4.3.4. Дискусија резултата међупосматрачке поузданости у односу на кривично дело везано за дроге

Како кривична дела везана за дроге представљају озбиљан друштвени и безбедности проблем (Јовашевић, 2020) желели смо да испитамо међупосматрачаку поузданост код особа које су осуђене за ову врсту кривичних дела. У групи осуђених за дела везана за дроге више је ајтема са високом и прихватљивом сагласношћу, односно мање ајтема са неприхватљивом сагласношћу. Иако су динамички фактори показали бољу сагласност у групи која је учинила кривична дела везана за дроге, чињеница да више од половине динамичких ајтема има сагласност која је прихватљива или неприхватљива, може бити проблем за конципирање корективног третмана. За ову групу преступника је то од изузетне важности, посебно ако узмемо у обзир да осуђени за кривична дела повезана са дрогама имају веће шансе да рецидивирају (Tsai et al., 2019).

Када се разматрају кривична дела везана за дроге, треба имати у виду да је примарни мотив вршења ових кривичних дела економска добит и утицај групе на појединца (Tsai et al., 2019). Додатно, велики број осуђених за ова кривична дела конзумирају дроге. Повезаност употребе супстанци и вршења кривичних дела повезаних са дрогама регистрована је и у истраживању Петровић и Пљојевић (2019). Из тог разлога посебно забрињава чињеница да сагласност није задовољавајућа код осуђених који су извршили кривично дело везано за дроге у следећим подскеалама: Став осуђеног према кривичном делу, Животни стил и социјални контакти, Злоупотреба дрога и Начин размишљања. Посматрано за ниво ризика, ниједна група није достигла сагласност преко 90,0%. Међутим, у обе групе, сагласност је близу граничне вредности, с тим да је занемарљиво нижа у групи осуђених за кривична дела везана за дроге.

4.4. Дискусија резултата предиктивне валидности Упитника

Резултати нашег истраживања показују да скор ризика прихватљиво предвиђа рецидивизам. Добијени резултат је у сагласности са већим бројем истраживања којима је, без обзира на инструмент који је коришћен, популацију и врсту рецидивизма доминантно установљена прихватљива предиктивна валидност (Bäckström et al., 2022; Brankley et al., 2021; Coid et al., 2011; Mills et al., 2007; Muirhead et al., 2018; Olver & Wong, 2016; Parent et al., 2011; Scanlan et al., 2020; Vose et al., 2013). Нашим истраживањем је потврђена и теза Латесе и Ловинса (Latessa & Lovins, 2010) који наводе да инструменти имају тачност у око 70,0% случајева. Исто наводи и Џејмс (James, 2018) који истиче да ће најчешће коришћени инструменти процене имати умерену тачност, те да ниједан инструмент није супериорнији од другог. Као образложење аутор (2018) наводи да је садашњи ниво знања о узроцима криминалитета лимитирајући фактор, јер већина инструмената користи исте факторе ризика, стога се и не могу очекивати веће разлике у тачности.

Све подскеале које су значајно повезане са рецидивизмом такође имају прихватљиву предиктивну валидност, с тим да је најпредиктивнија подскеала Криминални досије. На значај криминалне историје, као најјачег предиктора указује велики број аутора (Bonta, 2002; Olver et al., 2014; Picard-Fritsche et al., 2017; Simourd, 2004). Истраживање LS/СМI инструмента (Giguère et al., 2023) показује да је посматрано за подскеале најпредиктивнија криминална историја. Исто је доказано и истраживањем LS/СМI у Квебеку (Giguère & Lussier, 2016), како у узорку осуђених на затворску казну тако и узорку условно осуђених. На значај криминалне историје у предвиђању рецидивизма указују и резултати истраживања PCRA инструмента, те је домен криминалне историје био најпредиктивнији (Skeem & Lowenkamp, 2016).

Добијени резултати, који указују да учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика у складу су са тврдњом да применом инструмената процене треба да се идентификују разлике између особа које се налазе у различитим категоријама ризика, при чему се очекује да ће високоризични појединци рецидивирати чешће од средње и нискоризичних преступника (Casey et al., 2014; Public Safety Performance Project, 2011). Исто је доказано и истраживањем (Bäckström et al., 2022) RNR-A инструмента, те је рецидивирало 9,0% нискоризичних, 25,0% средње и 45,0% високоризичних осуђених.

Скорови на осам динамичких и 11 статичких фактора значајно су повезани са рецидивизмом, при чему је највише фактора из подскеале Криминални досије. Добијени резултати показују да значајно чешће рецидивирају осуђени који су: осуђивани за кривична дела која су извршили као малолетници, први пут осуђивани између 14 и 18 године, кршили правила током ранијих ванзаводских санкција и имали проблеме у понашању у детињству. Добијени резултати се уклапају у тврдње других аутора који као кључне факторе издвајају историју антисоцијалног понашања и старост при првом хапшењу (Bonta, 2002; Holtfreter & Cupp, 2007; Molina-Coloma et al., 2021; Picard-Fritsche et al., 2017).

Што се тиче ајтема који су везани за кривично дело значајно чешће рецидивирају осуђени који су извршили кривично дело за које је запређена краћа затворска казна, као и осуђени који нису учинили кривична дела са највишим степеном друштвене опасности. Добијени резултати су у складу са тврдњом да тежина учињеног кривичног дела није показатељ ризика (Elek et al., 2015; James, 2018; Picard-Fritsche et al., 2017). Зато у инструментима процене, као што је на пример LSI-R, кривично дело није фактор који се процењује (Maurutto & Hanah-Moffat, 2007). Такође, у Упутству за примену Упитника се наводи да постоји ниска повезаност подскеале Кривично дело са вероватноћом рецидивизма. Стога, можемо поставити питање да ли је оправдано да се ајтеми који су садржани у овом одељку, као и Иницијална процена за осуђене који су извршили кривична дела са највишим степеном друштвене опасности разматрају приликом процене ризика. Додатно, резултати нашег истраживања показују да значајно чешће рецидивирају осуђени чије је кривично дело укључивало прекомерно насиље. Овај налаз је у складу са тврдњом да осуђени са историјом насиља чешће рецидивирају (Motiuk & Belcourt, 1997; Molina-Coloma et al., 2021).

Такође, рецидивизам је значајно чешћи код осуђених чија је породица забринута због коришћења дрога као и код осуђених који су испољили насилно понашање везано за коришћење дрога. Хероин, Кокаин и Крек су дроге чије конзумирање је остварило значајну повезаност са рецидивизмом, те чешће рецидивирају осуђени који су их раније повремено користили или који их сада повремено, односно често користе. Добијени резултат да је подскеала Злоупотреба дрога и поједини ајтеми који су везани за употребу дрога повезани са рецидивизмом у складу је са тврдњом Бонте (Bonta, 2002) да је употреба супстанци фактор који доприноси криминалном понашању. И други аутори истичу повезаност употребе супстанци и рецидивизма (Duwe, 2019; Holtfreter & Cupp, 2007; Molina-Coloma et al., 2021; Olver et al., 2014; Werth, 2019a). Слично резултатима нашег истраживања Ахмад и сарадници (Ahmad et al., 2022) су установили да је историја употребе дроге повезана са рецидивизмом, с тим да је у њиховом истраживању повезаност остварила употреба Марихуане.

Четири ајтема из подскеале Став осуђеног према кривичном делу остварила су значајну везу са рецидивизмом, те рецидивира више од половине осуђених који су оцењени са једним или два бода на ајтемима: Став према ауторитетима, Мотивација да се суочи са кривично кажњивим понашањем, Став према друштву и Став према себи. Да је образовање осуђених значајан фактор указује чињеница да је три од пет ајтема којима се процењује образовање значајно повезано са рецидивизмом. Додатно, и финансије су препознате као значајан фактор, те више од половине осуђених чији чланови породице повремено или стално користе помоћ друштвених институција и социјална давања рецидивира. Већи број аутора (Bonta, 2002; Olver et al., 2014; Simourd, 2004; Petrović i Jovanić, 2019b; Thompson, 2013) указује да су фактори који се односе да криминалне ставове, образовне потребе и финансијске проблеме повезани са рецидивизмом.

С друге стране, иако се у литератури наводи да су фактори који се тичу запослења, криминалног суседства, породичних и брачних односа, употребе алкохола и многи други повезани са рецидивизмом (Andrews & Dowden, 2007; Bonta, 2002; Coid et al., 2011; Thompson, 2013) они у нашем истраживању нису успели да диференцирају рецидивисте од нерацидивиста.

4.5. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на карактеристике осуђених

Како је један сегмент рада посвећен испитивању утицаја карактеристика осуђених на предиктивну валидност испитали смо да ли одређене социодемографске, криминолошке и пенолошке карактеристике осуђених доприносе разликама у предиктивној валидности Упитника. На овај корак смо се одлучили јер се у литератури наводи да није могуће развити инструмент који ће бити једнако предиктиван када се примени према различитим групама преступника (Eckhouse et al., 2019; Koetzle Shaffer et al., 2011).

4.5.1. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на старост осуђених

Резултати нашег истраживања указују да је групи млађих осуђених 11 подскеала значајно повезано са рецидивизмом. У овој групи скор ризика има добру предиктивну валидност, што је бољи резултат у односу на већину других студија у којима је установљена прихватљива предиктивна валидност. Посматрано по подскеалама доминира прихватљива предиктивна валидност, док је за подскеале Криминални досије и Начин размишљања установљена добра предиктивна валидност. Налаз да скор ризика и подскеале нису предиктивни у групи старијих осуђених отвара питање да ли је потребно за групу старијих осуђених дизајнирати други инструмент који одговара њиховим карактеристикама.

У групи старијих осуђених није установљена повезаност нивоа ризика и рецидивизма, те без обзира на процењен ниво ризика више од половине старијих осуђених не рецидивира. Објашњење за добијене налазе можемо пронаћи у резултатима истраживања које је реализовано у Пенсилванији (Houser et al., 2018), а којим је показано да су године старости значајан фактор, те да са порастом једне године старости долази до 3,0% мање вероватноће да се особа врати у затвор. Такође, Илијић (2019) истиче да су године старости фактор који утиче на одустајање од криминала. Постоји и становиште да се смањење кривичних дела јавља између 35 и 40 године, јер долази до сагоревања и сазревања преступника (Burt et al., 2018).

У групи млађих испитаника установили смо да учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика. Резултати добијени нашим истраживањем у сагласности су са тврдњом да је старост значајна варијабла, те да представља неку врсту протективног фактора (Raymond et al., 2021). Такође, резултат до кога смо дошли, а који указује да млађи осуђени рецидивирају значајно чешће у односу на старије осуђене у сагласности је са тврдњом Остина

(Austin, 2004) да су године старости један од фактора који је повезан са рецидивизмом, те да више од 40 година значи мање рецидивизма. Такође, резултати добијени нашим истраживањем у сагласности су са резултатима истраживања (Doležal, 2009) којим је утврђено да су млађи испитаници дубље укључени у криминални животни стил. С друге стране, постоје и налази који нису у сагласности са резултатима који су добијени нашим истраживањем. Истраживање СОМРАС инструмента (Blomberg et al., 2010) показало је да се са повећањем нивоа ризика повећава и рецидивизам без обзира на старост учиниоца.

У групи млађих осуђених 20 ајтема је остварило значајну повезаност са рецидивизмом, од којих је 14 статичких и највише из домена Криминални досије. Установљено је да значајно чешће рецидивирају осуђени који су осуђивани за кривична дела која су извршили као малолетници, који су први пут осуђивани између 14 и 18 године, који су кршили правила током ванзаводских санкција, као и осуђени који су на извршење казне приведени. Такође, значајно чешће рецидивирају осуђени који иза себе имају од једне до две пресуде и затворске казне у периоду пунолетства. Што се тиче ајтема који су везани за кривично дело значајно чешће рецидивирају осуђени који су извршили кривично дело за које је забрањена краћа казна, као и осуђени који су познавали жртву. Преостали статички фактори који су остварили значајну повезаност са рецидивизмом су: Докази о злостављању у детињству и адолесценцији у породици и ван породице, Близак члан породице или садашњи партнер са којим живи у домаћинству има криминални досије, Породица/партнер забринути због коришћења дрога, Историја насилног понашања вазана за дроге и Докази о проблеми са понашањем у детињству. Динамички фактори који су значајно повезани са рецидивизмом односе се на мотивацију осуђеног да се суочи са кажњивим понашањем, стручну спрему, способност решавања проблема и контролисање гнева. С друге стране, у групи старијих осуђених шест динамичких фактора значајно је повезано са рецидивизмом. Добијени резултати у складу су са тврдњом да постоје разлике у значају фактора ризика у одређеним старосним групама, односно да са годинама старости већи значај имају динамички од статичких фактора (Spruit et al., 2017).

4.5.2. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на ранију осуђиваност

Скор ризика и подскеале нису предиктивни у групи која раније није осуђивана. У групи раније осуђиваних подскеала Психолошки фактори има добру предиктивну моћ, док подскеале Криминални досије, Располагање новцем и приходима и Злоупотреба дрога и скор ризика имају прихватљиву предиктивну валидност. Добијени резултати у групи рецидивиста у сагласности су са тврдњама већег броја аутора да инструменти процене доминантно остварују прихватљиву предиктивну валидност (Bäckström et al., 2022; Brankley et al., 2021; Muirhead et al., 2018; Scanlan et al., 2020).

Повезаност између нивоа ризика и рецидивизма установљена је у групи раније осуђиваних, те учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика. У групи која није раније осуђивана без обзира на процењени ризик осуђени чешће не рецидивирају. Добијени резултати у складу су са истраживањем (Tan & See Yeo, 2020) којим је установљена повезаност ранијих осуда и рецидивизма. Такође, резултати добијени нашим истраживањем у сагласности су са резултатима истраживања (Doležal, 2009) којим је утврђено да је рецидивизам повезан са укљученошћу у криминални животни стил. Резултати добијени нашим истраживањем још једном потврђују тезу о значају криминалне историје (Bonta, 2002; Olver et al., 2014; Picard-Fritsche et al., 2017; Simourd, 2004).

У групи која није раније осуђивана два динамичка ајтема остварују значајну повезаност са рецидивизмом. У групи раније осуђиваних по два статичка и динамичка ајтема и Употреба опијата/хероина остварују значајну повезаност са рецидивизмом.

4.5.3. *Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на насилно дело*

Како кривична дела са елементима насиља имају велики утицај на појединце и друштво (Wormith et al., 2020) желели смо да испитамо колико је Упитник предиктиван код осуђених који су учинили кривична дела са елементима насиља. Установили смо да скор ризика и подскала Злоупотреба дрога предвиђају рецидивизам у обе групе, са прихватљивом тачношћу. Највиша *AUC* вредност регистрована је у предикцији рецидивизма у групи осуђених за насилна дела и то за подскалу Располагање новцем и приходима. Прихватљиву предиктивну валидност установили смо и код осуђених који нису учинили насилно дело за подскалу Начин размишљања. Добијени резултати указују да је скор ризика једнако предиктиван у обе посматране групе, што је резултат који је у складу са већим бројем истраживања која показују да су инструменти процене умерено предиктивни (Bäckström et al., 2022; Brankley et al., 2021; Muirhead et al., 2018; Scanlan et al., 2020). Резултат да подскала Злоупотреба дрога значајно предвиђа рецидивизам у складу је са становиштем већег броја аутора који наводе да је употреба супстанци значајан ризични фактор (Duwe, 2019; Holtfreter & Cupp, 2007; Molina-Coloma et al., 2021; Olver et al., 2014; Werth, 2019a).

Установили смо да не постоји повезаност нивоа ризика и рецидивизма у обе посматране групе. Резултати нашег истраживања показују да осуђени за насилна дела рецидивирају чешће у односу на осуђене за ненасилна дела. Овај налаз је у складу са тврдњом да осуђени са историјом насиља чешће рецидивирају (Motiuk & Belcourt, 1997; Molina-Coloma et al., 2021), односно у супротности са тврдњом (O'Connell et al., 2019) да особе које чине насилна дела рецидивирају ређе од осталих преступника. Да извршиоци кривичних дела са елементима насиља рецидивирају чешће показују и резултати студије које је реализована у Уједињеном Краљевству (Craig et al., 2006) и то посматрано за двогодишњи, петогодишњи и десетогодишњи период праћења. Ипак, овде треба нагласити да је у нашем истраживању категорија осуђених за насилна дела врло разнолика, што може утицати на добијене резултате.

Повезаност ајтема са рецидивизмом установљена је за по три статичка и динамичка фактора у групи ненасилних осуђених, односно два статичка и шест динамичких фактора у групи насилних. У групи осуђених за ненасилна дела највише ајтема је из подскале Злоупотреба дрога, те значајно чешће рецидивирају осуђени чија је породица забринута због коришћења дрога и који имају историју насилног понашања везано за дроге. Осуђени код којих је процењено да сада често користе Крек/Кокаин чешће не рецидивирају. Ове резултате треба тумачити у ширем контексту, те имати у виду чињеницу да се у групи ненасилних осуђених налази 45 осуђених који су извршили кривично дело везано за дроге. Код ајтема Мотивација да се суочи са кривично кажњивим понашањем и Разуме друге људе и њихова гледишта рецидивизам је најучесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. Додатно, чешће рецидивирају осуђени који су кршили правила током ванзаводских санкција.

У групи осуђених за насилна кривична дела највише ајтема из подскале Став осуђеног према кривичном делу значајно је повезано рецидивизмом. Добијени резултат је у сагласности са тврдњом да су антисоцијални ставови повезани са насилним понашањем (Kroner & Butler, 2020). У овој групи рецидивирају сви осуђени који су на ајтемима Став према радном ангажовању током извршења казне и Ослањање на породицу/пријатеље или друге особе оцењени највишом оценом. Рецидивирали су и сви осуђени који сада често користе опијате/хероин. На ајтему Активности које подстичу на чињење кривичних дела највећи удео рецидивиста је оцењен једним бодом. Додатно, учесталије рецидивирају осуђени који су извршили дело за које је запређена казна до десет година у односу на осуђене који су извршили дело за које је запређена казна преко десет година.

Наши резултати се у одређеној мери поклапају са резултатима студије RISC инструмента (van der Put et al., 2020) којом је показано да су за насилне осуђене посебно важни фактори којима се процењују односи са породицом и пријатељима, емоционално благостање,

антисоцијални образац личности и антисоцијални ставови. С друге стране, фактори који су везани за образовање, рад и обуку, финансије, антисоцијалне пријатеље и употребу дрога су се показали као значајни у групи осуђених за ненасилна дела.

4.5.4. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на дело везано за дроге

Скор ризика је у групи осуђених за кривична дела везана за дроге достигао добру предикцију, за разлику од друге групе осуђених, у којој је предикција рецидивизма прихватљива. Добијени резултат је у супротности са тврдњом из Извештаја Хелсиншког одбора за људска права (2014) где је наведено да Упитник није довољно осетљив и применљив са осуђенима за кривична дела везана за дроге.

Подскеале Криминални досије и Располагање новцем и приходима у обе посматране групе имају прихватљиву предикцију, што је и очекиван резултат ако узмемо у обзир чињеницу да је криминална историја један од најзначајнијих ризичних фактора (Bonta, 2002; Olver et al., 2014; Picard-Fritsche et al., 2017; Simourd, 2004). Такође, и финансије су препознате као значајан ризични фактор (Simourd, 2004), те се и у Упутству за примену Упитника наводи да је располагање новцем важна животна вештина која је повезана са рецидивизмом. Додатно, ако узмемо у обзир да осуђени за кривична дела везана за дроге често имају проблем употребе супстанци (Petrović i Plojević, 2019), који доводи и до неповољне материјалне ситуације, као и да је примарни мотив бављења овом врстом кривичних дела економска добит (Tsai et al., 2019) очекивано је да ова подскала остварује повезаност са рецидивизмом. Скор на подскали Образовање и обука умерено предвиђа рецидивизам једино у групи осуђених који нису учинили дело везано за дроге. Подскеале Животни стил и социјални контакти, Злоупотреба дрога, Понашање према другима и Начин размишљања значајно предвиђају рецидивизам у групи осуђених за кривична дела везана за дроге.

Повезаност рецидивизма и нивоа ризика регистрована је у групи осуђених за кривична дела везана за дроге, те учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика. Стога, закључујемо да су идентификоване разлике између особа која се налазе у различитим категоријама ризика (Casey et al., 2014; Public Safety Performance Project, 2011), што и јесте главни задатак инструмената процене. Иако се наводи да осуђени за кривична дела повезана са дрогама имају веће шансе да рецидивирају (Tsai et al., 2019) у нашем истраживању није установљена повезаност рецидивизма и врсте кривичног дела.

У групи осуђених који нису учинили дело везано за дроге пет статичких и три динамичка фактора значајно су повезана са рецидивизмом. Значајно чешће рецидивирају осуђени који су приведени и осуђени који су извршили ново дело за које је забрањена казна затвора преко десет година, односно сви осуђени који имају врло проблематичан став према заједници/друштву. Код ајтема Број изречених затворских казни после 18 године, Став учиниоца према ауторитетима и Активности које подстичу на чињење кривичних дела најчешће рецидивирају осуђени који су оцењени са једним бодом. С друге стране, са повећањем забрањене казне за извршено кривично дело смањује се учесталост рецидивизма. Учесталије рецидивирају осуђени код којих није детектована историја тешких повреда главе, епилептичних напада, несвестица.

У групи осуђених за кривична дела везана за дроге четири статичка и пет динамичких фактора остварили су значајну везу са рецидивизмом. Реч је о два фактора који су везани за употребу дрога, односно факторима којима се процењује забринутост породице због коришћења дрога и историја насиља која је повезана са коришћењем дрога. Додатно, значајно чешће рецидивирају осуђени који су раније користили или сада често користе креч/кокаин. Овај резултат је у складу са тврдњом да осуђени за кривична дела везана за дроге често имају проблем употребе психоактивних супстанци (Petrović i Plojević, 2019), а који је недвосмислено уочљив код кривичног дела Неовлашћено држање опојних дрога. Сви осуђени код којих су

детектовани прекршаји током ванзаводских санкција и проблеми у понашању у детињству су рецидивирали. Преко 50,0% осуђених који су на ајтемима Располагање новцем и Конкретно/апстрактно размишљање оцењени са једним или два бода је рецидивирало. Налаз да је ајтем који се тиче располагања новцем значајно повезан са рецидивизмом је очекиван јер је реч о особама које нису у стању да одреде сталне животне трошкове и дају им приоритет, односно о особама које имају сталне финансијске проблеме који се најчешће везују за неку врсту зависности. Код ајтема Став према заједници/друштву, Мотивација да се суочи са кривично-кажњивим понашањем и Разуме друге људе и њихова гледишта, рецидивизам је најучесталији код осуђених који су оцењени као проблематични, односно у мање од 50,0% код осуђених који су оцењени као врло проблематични.

4.5.5. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на учествовање у третману

Установили смо прихватљиву предиктивну валидност у групи која је учествовала у општем и специјализованом третману за следеће подскеле: Криминални досије, Породични и брачни односи и Психолошки фактори, као и за скор ризика. Код осуђених који нису учествовали у општем и специјализованом третману регистрована је добра предиктивна валидност за подскеле Кривично дело, Услови становања осуђеног и Понашање према другима. Јака предиктивна валидност установљена за подскеле Став осуђеног према кривичном делу, Однос према раду и запошљавање, Располагање новцем и приходима, Злоупотреба дрога и Начин размишљања. Одлична предиктивна валидност регистрована је за подскеле Криминални досије и Животни стил и социјални контакти, као и за скор ризика. Добијени резултати су у складу са тврдњом да осуђени који нису учествовали у програмима третмана, односно осуђени који нису завршили програм имају већу вероватноћу да буду укључени у све облике недоличног понашања (Austin & Hardyman, 2004). Додатно, ако узмемо у обзир чињеницу да се у групи осуђених који нису учествовали у третману предиктивна валидност креће од прихватљиве до одличне, што превазилази резултате многобројних студија (Bäckström et al., 2022; Brankley et al., 2021; Coid et al., 2011; Mills et al., 2007; Muirhead et al., 2018; Olver & Wong, 2016; Parent et al., 2011; Scanlan et al., 2020; Vose et al., 2013) јасно је да неучествовање у третману има далекосежне последице. У групи осуђених који су учествовали у третману предиктивне су подскеле које се састоје од статичких или статичких и динамичких фактора, али свакако подскеле које не покривају проблеме који су третирали програмима третмана у којима су осуђени учествовали. С друге стране, у групи осуђених који нису учествовали у третману, предикцију су показале динамичке или доминантно динамичке подскеле, те је реч о потребама на које се примењеним третманима у мањој или већој мери могло третмански деловати. Приликом тумачења резултата треба узети у обзир неке кључне мањкавости, које у наредним истраживањима треба отклонити. Конципирањем података на начин на који смо то учинили у овој студији остали смо ускраћени за неке важне информације које могу утицати на добијене резултате, а то су: непознавање чињенице у ком програму третмана су учествовали осуђени и непознавање потреба које су код осуђеног процењене. Додатно, резултати би можда били јаснији да смо имали увид у мотивационе факторе за учествовање, те разлоге зашто одређена група осуђених није учествовала у општим и специјализованим третманима. Не смемо занемарити и чињеницу да је у групи осуђених који нису учествовали у третману било 18 испитаника.

Значајна повезаност нивоа ризика и рецидивизма установљена је у групи осуђених који нису учествовали у општем и специјализованом третману, те учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика. Чињеница да ниједан осуђени код кога је процењен низак ризик, а који није учествовао у третману није рецидивирао може се објаснити наводима Џејмса (James, 2018) да је за осуђене са ниским ризиком ефективније да не учествују у третману, јер је њихова

вероватноћа рецидивизма ниска чак и у одсуству третмана (Andrews & Dowden, 2006). Налаз да је 77,8% високоризичних осуђених који нису учествовали у третману рецидивирало може бити повезан са непоштовањем RNR принципа, којим се наводи да третман треба усмерити на високоризичне преступнике. Налаз који забрињава је да је рецидивизам учесталији код осуђених који су учествовали у општем и специјализованом третману у односу на групу осуђених која није учествовала. У контексту разумевања добијених резултата, можемо поставити питање да ли је примењен третман био прилагођен процењеним потребама и факторима респонзивности (Administrative Office of the US Courts, 2018; Andrews & Dowden, 2007; Garritsen et al., 2024; McNeeley & Duwe, 2020; Wong & Horan, 2021).

Више ајтема значајно је повезано са рецидивизмом у групи која није учествовала у општем и специјализованом третману. Додатно, у овој групи већи број ајтема је динамичке природе, за разлику од групе која јесте учествовала у третману, а у којој већи број статичких фактора остварује везу са рецидивизмом. Како се на динамичке факторе може третмански деловати у наредном делу ћемо размотрити само разлике у рецидивизму код ових фактора. У групи која није учествовала у општем и специјализованом третману ниједан осуђени који има адекватан став према заједници и запослењу, који се не дружи са учиниоцима кривичних дела, који има способност уочавања проблема и није импулсиван није рецидивирао, односно рецидивирало је преко 50,0% оних који су на поменути ајтемима оцењени као проблематични или врло проблематични. Слично је и са ајтемима којима се процењује став према образовању, располагање новцем и коришћење дрога у комбинацији са алкохолом. Приказани резултати указују на неке од кључних криминогених потреба, које су детектоване многобројним истраживањима, а на које се применом третмана може деловати (Administrative Office of the US Courts, 2018; Latessa & Lovins, 2010; Duwe, 2019; Picard-Fritsche et al., 2017; Werth, 2019a).

Динамички фактори који су, у групи осуђених који су учествовали у третману, значајно повезани са рецидивизмом су из следећих подскала: образовање и обука, Злоупотреба дрога и Став осуђеног према кривичном делу. Иако су у затвору били понуђени програми који су усмерени на образовање и третман зависности, наши подаци не омогућавају увид у то да ли су осуђени из ове групе учествовали у тим програмима. У сваком случају, на основу добијених резултата издваја се чињеница да чешће рецидивирају осуђени који немају стручну спрему или вештине, што потврђује тврдње о повезаности образовања и рецидивизма (Pijlic i sar., 2016; Magee, 2021; Petrović i Jovanić, 2019b). Разумевање добијених резултата компликује чињеница да је више од половине осуђених који су завршили школу и стекли занимање рецидивирало, односно 44,4% осуђених који немају завршену школу или занимање због објективних околности, или су је завршили али уз потешкоће, односно код осуђених код којих је регистрован негативан однос према стицању знања. У том контексту, значајан податак би био увид у разлоге због којих је осуђени на конкретном ајтему добио одређену оцену. Употреба дрога је многобројним истраживањима детектована као важан ризични фактор (Duwe, 2019; Molina-Coloma et al., 2021; Werth, 2019a), а у нашем истраживању је употреба Кокаина, Крека и Хероина значајно повезана са рецидивизмом. Ипак, треба нагласити и да је око 50,0% осуђених који нису користили наведене дроге рецидивирало.

4.5.6. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на кршење правила у затвору

У групи осуђених који нису кршили правила ниједна подскала као ни скор ризика нису предиктивни. С друге стране, у групи која је кршила правила подскеале Криминални досије, Став осуђеног према кривичном делу и Начин размишљања добро предвиђају рецидивизам, док је код подскеала Располагање новцем и приходима и Психолошки фактори предиктивна валидност прихватљива. У овој групи је и скор ризика предиктиван.

У нашем истраживању смо, у групи осуђених који су кршили правила, установили значајну повезаност нивоа ризика и рецидивизма, те учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика. Додатно, осуђени који су кршили правила у затвору рецидивирају значајно чешће у односу на осуђене који нису кршили правила. На основу ових резултата можемо рећи да санкционисање за кршење правила у затвору није утицало на корекцију понашања (Pavlović i sar., 2016). Међутим, морамо истаћи да не знамо колико би осуђених, који су кршили правила, рецидивирало да казна није примењена. Једна од мањкавости нашег истраживања је непостојање податка за које понашање су осуђени кажњени, као и која дисциплинска, посебна или мера принуде је спроведена. Мишљења смо да би овакви подаци дали потпунији увид у разумевање повезаности са рецидивизмом. Недостају нам и неки од кључних података који могу утицати на ефективност казне као средства ресоцијализације, а то су врста и интензитет казне и однос између особе која кажњава и особе која је кажњена (Macanović i Stanković, 2014).

Добијени резултати поткрепљују тврдње већег броја аутора да је недолично понашање осуђених повезано са рецидивизмом. Резултати истраживања које је реализовано у Еквадору показују да рецидивисти за разлику од нерцидивиста чешће чине дисциплинске преступе у затвору (Molina-Coloma et al., 2021). До сличног резултата се дошло истраживањем које је реализовано на Флориди, те се наводи да постоји већа вероватноћа да осуђени који су се неадекватно понашали у затвору рецидивирају (Cochran et al., 2014). Истраживањем које је реализовано у Шпанији указано је да недолично понашање у затвору значајно предвиђа понављање кривичног дела (Rodríguez-Menés et al., 2022). Додатно, резултати истраживања које је спроведено у Охају показују да је дисциплинска сегрегација осуђених повезана са рецидивизмом (Butler et al., 2020). Ипак, треба истаћи и да у основи неприлагођеног понашања у затвору, поред контекстуалних фактора, који су својствени затворском окружењу, стоје исти или слични фактори који су повезани и са рецидивизмом (Cochran et al., 2014). Неки од тих фактора су: антисоцијални ставови и понашање, антисоцијална личност, криминална историја, старост, образовање (Butler et al., 2020; Gonçalves et al., 2014; Gendreau et al., 1997). Стога остаје питање да ли је недисциплина у затвору повезана са рецидивизмом, или узроке треба тражити у чињеници да у основи недисциплине осуђених и рецидивизма стоје у великој мери исти фактори ризика.

Код осуђених који су кршили правила шест статичких и осам динамичких ајтема значајно је повезано са рецидивизмом. Од шест статичких фактора пет је из подскеле Криминални досије, те значајно чешће рецидивирају осуђени који су осуђивани за кривична дела која су учинили као малолетници, који су у време првог осуђивања имали од 14 до 18 година, и који су на извршење казне приведени. Најчешће рецидивирају осуђени који су имали једну или две раније пресуде или затворске казне, а након њих осуђени који су имали три или више пресуда или затворских казни. Овим налазима је показан значај криминалне историје за будуће криминално понашање (Bonta, 2002; Olver et al., 2014; Picard-Fritsche et al., 2017; Simourd, 2004). Као и у већини других анализа и код осуђених који су кршили правила у затвору запазили смо да је учесталост рецидивизма нижа у групи осуђених који су извршили кривично дело са нижом запређеном казном. Везано за динамичке факторе, уочено је да је највише њих из подскеле Начин размишљања значајно повезано са рецидивизмом. Став осуђеног према кривичном делу је подскала у којој су два ајтема остварила значајну везу са рецидивизмом. На крају, и ајтеми Располагање новцем и Безобзирност/Авантуристичко и угрожавајуће понашање значајно су повезани са рецидивизмом.

4.5.7. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на награђивање

Скор ризика је предиктиван у обе групе, с тим да је јача предиктивност у групи која није награђивана. Подскеле Криминални досије и Располагање новцем и приходима су

предиктивне у обе посматране групе, али са јачом предикцијом у групи осуђених који нису награђивани. Још две подскеале имају прихватљиву предиктивну валидност у групи осуђених који су награђивани (Психолошки фактори и Начин размишљања). С друге стране, већи број подскеала, са вишим вредностима значајно је повезано са рецидивизмом у групи која није награђивана. Подскеала Животни стил и социјални контакти има добру, а подскеале Услови становања осуђеног и Злоупотреба дрога јаку предиктивну тачност. У групи осуђених који нису награђивани подскеале Став осуђеног према кривичном делу, Образовање и обука и Однос према раду и запошљавању остварују одличну предиктивну тачност. Добијени резултати показују да у групи награђиваних скор ризика и наведене подскеале достижу прихватљиву предиктивну валидност, што је у складу са резултатима већег броја истраживања (Bäckström et al., 2022; Brankley et al., 2021; Muirhead et al., 2018; Scanlan et al., 2020) у којима се извештава да су инструменти процене умерено предиктивни, али и да је предиктивна валидност виша у групи која није награђивана. У циљу јаснијег разумевања добијених резултата било би од користи да имамо податке зашто одређени осуђени нису користили проширена права и погодности. Може се десити да одређена група осуђених остварује напредак у третману, што би био основ за доделу проширених права и погодности али да их и поред тога не користи. Разлог за то је чињеница да се у затворском систему налазе осуђени који су ниског социоекономског статуса и немају контакте са породицом, те не користе ни законом дефинисана права. У складу са тим, без обзира на владање и напредак у третману они из објективних разлога не добијају и не користе проширена права и погодности.

У нашем истраживању установили смо значајну повезаност рецидивизма и нивоа ризика у групи осуђених који нису награђивани, те учесталост рецидивизма расте са порастом нивоа ризика. Такође, осуђени који нису награђивани рецидивирају значајно чешће у односу на осуђене који су награђивани. Добијени резултат је у складу са тврдњом да је награђивање значајно стимулативно средство за промену понашања (Igrački, 2020; Macanović i Stanković, 2014). Како Играчки (2020, стр. 116) наводи „помоћу награђивања исказује се признање осуђенику за постигнуте резултате у понашању, што код осуђеника изазива осећај задовољства и на тај начин учвршћује стимулисано понашање.“ Додатно, ако узмемо у обзир чињеницу да се коришћење проширених права и погодности изван завода заснива на свеобухватној процени да осуђени не представља безбедносни ризик, није изненађујуће да осуђени који су награђивани у мањој мери рецидивирају. Међутим, у циљу јаснијег разумевања добијених резултата било би од користи да имамо податке која проширена права и погодности и у којој мери су осуђени користили.

У групи која није награђивана три статичка и пет динамичких фактора значајно је повезано са рецидивом. Осуђени којима је јединствена казна изречена за четири или више дела не рецидивирају. Додатно, ниједан осуђени чије извршење дела није подразумевало виктимизацију оштећеног или осуђени који су током суђења и касније показали јасно жаљење, разумевање за штету, последице и тешкоће са којима се жртва суочава нису рецидивирали.

С друге стране, код осуђених који су награђивани шест статичких и пет динамичких фактора значајно је повезано са рецидивизмом, при чему је пет статичких фактора везано за криминалну историју, чиме је показано да је криминална историја и у овој групи значајан фактор (Bonta, 2002; Olver et al., 2014; Picard-Fritsche et al., 2017; Simourd, 2004). Чешће рецидивирају они који су осуђивани за кривична дела која су учинили као малолетници, који су први пут осуђивани на узрасту од 14 до 18 година, који су имали прекршаје током ранијих ванзаводских санкција, који су приведени на извршење и код којих постоје докази о проблемима у понашању у детињству. Чешће рецидивирају осуђени који су извршили кривично дело за које је забрањена крађа затворска казна, као и осуђени који нису учинили кривична дела са највишим степеном друштвене опасности. Уколико посматрамо динамичке факторе увиђамо да код ајтема Став према заједници/друштву, Финансијска помоћ лицима зависним од осуђеног и Тешкоће при суочавању са свакодневним ситуацијама учесталост рецидивизма

расте са порастом скорa на ајтему. Многобројна истраживања указују на значај образовања и његову повезаност са рецидивом (Шпијić i sar., 2016; Magee, 2021; Petrović i Jovanić, 2019b). У нашем истраживању ајтем Похађање школе значајно је повезан са рецидивизмом, с тим да је најнижа учесталост рецидивизма у групи осуђених који немају завршену школу или занимање због објективних околности, или су је завршили али уз потешкоће, односно код осуђених код којих је регистрован негативан однос према стицању знања. Што се тиче употребе опијата 55,6% рецидивиста је процењено да сада често користи, односно 73,3% да је раније користило или да сада повремено користи, док је у групи која није користила ову дрогу 34,6% рецидивиста. С друге стране, рецидивирали су сви осуђени који сада често користе крeк/кокаин. Код ајтема Мотивација да се суочи са кривично-кажњивим понашањем приближно је исти проценат рецидивиста у групи проблематичних и врло проблематичних, односно знатно нижи у групи која је оцењена као непроблематична. Овакви резултати су очекивани јер непроблематичне осуђене карактерише свест о потреби да промене понашање у будућности. Карактеристике осуђених који су сврстани у преостале две категорије односе се на страх од казне који формира потребу за променом, немање потенцијала да се мотиви који су довели до вршења кривичног дела задовоље на други начин, чврсто укорењено криминално понашање као учестали или доминантни образац понашања, односно стил живота.

4.5.8. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на напредовање у третману

Код осуђених који су напредовали у третману једино је подскала Породични и брачни односи значајно повезана са рецидивизмом, и то са прихватљивом вредношћу, иако се у Упутству за примену Упитника наводи да ова подскала има слабу и ниску повезаност са ризиком од рецидивизма. У групи осуђених који нису напредовали у третману прихватљиве AUC вредности су установљене за подскеале Криминални досије и Злоупотреба дрога и скор ризика. У истој групи подскала Располагање новцем и приходима добро предвиђа рецидивизам. Добијени резултати показује да мали број подскеала остварује повезаност са рецидивизмом и то доминантно у групи осуђених који нису напредовали у третману, те да се предиктивна валидност не разликује од резултата који су добијени у другим студијама (Väckström et al., 2022; Brankley et al., 2021; Muirhead et al., 2018; Scanlan et al., 2020).

Ниво ризика није остварио повезаност са рецидивизмом ни у једној од посматраних група. Уочено је да осуђени који нису напредовали рецидивирају значајно чешће у односу на осуђене који су напредовали у третману. Овај налаз је очекиван јер се сходно Правилнику (2015) осуђени накнадно разврстава у групу са већим степеном проширених права и погодности када остварује програм поступања, индивидуалне циљеве или када му је накнадно утврђен нижи степен ризика. Дакле, уколико посматрамо наведену одредбу Правилника, јасно је да се напредовање у третману заснива на критеријума који су повезани са променом понашања осуђених на боље.

Код осуђених који нису напредовали у третману четири статичка и шест динамичких ајтема значајно је повезано рецидивизмом. У групи осуђених који нису напредовали у третману код пет ајтема уочавамо да учесталост рецидивизма расте са порастом скорa на ајтему. Код ајтема Став учиниоца према ауторитетима, Подложност утицају криминалаца са којима се дружи, Активности које подстичу на чињење кривичних дела и Докази о проблемима са понашањем у детињству најмање рецидивиста је у категорији непроблематичних, док је највише у категорији проблематичних. Ниједан осуђени који је имао искуство физичког, сексуалног или емоционалног злостављања током одрастања и у адолесценцији, због чега се водио кривични поступак није рецидивирао. Овај фактор се у литератури превасходно повезује са криминалним понашањем жена, те се истиче да криминално понашање жена може бити резултат деловања овог фактора (Lowenkamp et al., 2001).

Ситуација је другачија у категорији осуђених који су напредовали у третману, те рецидивирају сви осуђени који су осуђивани за кривична дела која су учинили као малолетници и сви осуђени који према себи, својим способностима и изборима у животу испољавају екстремно позитиван или негативан став. Такође, употреба крека/кокаина значајно је повезана са рецидивизмом. Резултати су у складу са тврдњама да су криминална историја и употреба дрога значајни фактори рецидивизма (Picard-Fritsche et al., 2017).

4.5.9. Дискусија резултата предиктивне валидности у односу на начин отпуста

Подскеле и скор ризика нису повезани са рецидивизмом без обзира на начин отпуста. У овом делу треба нагласити да се примена условног и превременог отпуста, сходно одредбама Кривичног законика Републике Србије (2019) и Закона о извршењу кривичних санкција (2019) заснивају на добром владању осуђеног, постигнутим резултатима у програму поступања односно очекивању да ће се осуђени на слободи добро владати, и да неће вршити нова кривична дела. С друге стране, приликом давања амнестије наведени критеријуми се не узимају у обзир (Jovašević, 2008). Стога, можемо поставити питање да ли су различити критеријуми за различите форме отпуста утицали на добијене налазе, па је препорука за даља истраживања да се посебно сагледају наведене категорије.

Такође, у посматраним групама не постоји значајна повезаност између нивоа ризика и рецидивизма. С друге стране, установљено је да осуђени који су извршили целу казну рецидивирају значајно чешће у односу на осуђене који су затвор напустили по основу привременог отпуста. Овај налаз треба тумачити уважавањем чињенице да се приликом доделе условног и превременог отпуста у обзир узимају фактори који су повезани са рецидивизмом (Jovanić i Petrović, 2017).

У групи осуђених који су извршили целу казну три динамичка и два статичка фактора значајно су повезана са рецидивизмом. Код свих ајтема рецидивизам је најчесталији код осуђених који су оцењени једним бодом. У групи осуђених који су изашли из затвора добијањем одређене форме превременог отпуста чешће рецидивирају осуђени чији смештај није прикладан, који немају стручну спрему или вештине и осуђени који имају врло проблематичан став према образовању/стручној обуци, што јасно указује да је реч о факторима који утичу на успешну реинтеграцију у заједницу.

ЗАКЉУЧАК

Од укупно 14 подскала за 13 је сагласност задовољавајућа. Изузетак је подскала Став осуђеног према кривичном делу, за коју сагласност није задовољавајућа. Од укупно 114 ајтема, за 73 ајтема је утврђено да имају високу сагласност. Прихватљива сагласност регистрована је код 35 ајтема, док шест ајтема има незадовољавајућу сагласност.

Имајући у виду наведене резултате, може се констатовати да је потврђена прва хипотеза о постојању разлика у међупосматрачкој поузданости у зависности од подскала и ајтема који се процењују Упитником.

Виша сагласност оцењивача регистрована је за статичке у односу на динамичке факторе. Од 51 статичког фактора, сагласност је висока за 48 фактора, прихватљива за два и неприхватљива за један фактор. Од 63 динамичка фактора, сагласност је висока за 25 фактора, прихватљива за 33 и неприхватљива за пет фактора. Такође, када смо у разматрање узели карактеристике запослених и осуђених виша сагласност регистрована је за динамичке у односу на статичке факторе.

Наведени резултати указују да је друга хипотеза којом смо претпоставили да постоје разлике у међупосматрачкој поузданости за статичке и динамичке факторе потврђена.

Испитане су разлике између оцењивача у оцени нивоа и скорa ризика, подскала и ајтема. Нађене су значајне разлике између прве и друге процене у односу на карактеристике оцењивача. Добијени налази сугеришу да је сагласност генерално боља када процену врше мушкарци, млађи запослени, запослени са формалним образовањем за пружање услуга појединцима и породицама, запослени са краћим радним стажом, запослени који нису завршили формалну обуку за примену Упитника и запослени који се разликују у мишљењу о формалној обуци.

На основу приказаних резултата можемо закључити да је потврђена трећа хипотеза којом смо претпоставили да постоје разлике у међупосматрачкој поузданости у односу на карактеристике запослених.

Испитане су разлике у оцени нивоа и скорa ризика, подскала и ајтема у односу на карактеристике осуђених. Нађене су значајне разлике између прве и друге процене у односу на карактеристике осуђених. Добијени налази сугеришу да је сагласност генерално боља код старијих у односу на млађе, раније неосуђиваних у односу на раније осуђиване, учинилаца ненасилних кривичних дела и кривичних дела везаних за дроге.

На основу приказаних резултата можемо закључити да је потврђена хипотеза којом смо претпоставили да постоје разлике у међупосматрачкој поузданости у односу на карактеристике осуђених.

Резултати нашег истраживања показују да укупан скор ризика значајно предвиђа рецидивизам са прихватљивом *AUC* вредношћу. Нађена је значајна повезаност између рецидивизма и скорова на подскалама: Криминални досије, Став осуђеног према кривичном делу, Породични и брачни односи, образовање и обука, Однос према раду и запошљавање, Располагање новцем и приходима, Злоупотреба дрога, Психолошки фактори и Начин размишљања. Установљена је значајна повезаност рецидивизма и нивоа ризика. Значајну повезаност са рецидивизмом остварило је 19 ајтема.

Приказани резултати представљају потврду пете хипотезе којом смо претпоставили да постоје разлике у предиктивној валидности у зависности од подскала и ајтема који се процењују Упитником.

Испитане су разлике у предиктивној валидности у односу на карактеристике осуђених. Резултати нашег истраживања показују да скор ризика и подскале нису предиктивни код старијих, раније неосуђиваних, осуђених који нису кршили правила у затвору, који су извршили целу казну и отпуштени применом неке форме превременог отпуста. Додатно, скор

ризика није предиктиван ни у групи осуђених који су напредовали у третману. Предиктивна валидност се креће од прихватљиве до одличне.

Претходно изнети резултати потврђују хипотезу да постоје разлике у предиктивној валидности Упитника у односу на карактеристике осуђених.

Наше истраживање има и неколико ограничења, које треба имати у виду приликом тумачења резултата. У нашем истраживању запослени су имали увид у резултате процене другог стручног радника пошто је она саставни део документације о осуђеном. Иако је запосленима предочено да не треба да се воде проценом коју је вршио други запослени, не можемо искључити могућност да су такве ситуације постојале. Наведено је могло утицати на добијене резултате, стога у наредним истраживањима треба размотрити могућност да испитивачи немају увид у процену коју је радио други службеник. Чињеница да запослени који нису прошли обуку за примену Упитника уче од старијих колега потенцијално је довела до бољих резултата у сагласности. Препорука за даља истраживања би била да једног осуђеног не процењују два стручњака који раде у истом затвору, јер уједначен систем њиховог рада може допринети резултатима који указују на бољу сагласност оцењивача.

Када говоримо о испитивању предиктивне валидности ограничење представља начин одабира мере рецидивизма, који је операционализован као постојање било које нове осуђујуће пресуде, чије је извршење започело, а које спроводи Министарство правде Републике Србије – Управа за извршење кривичних санкција. Наведена дефиниција ограничава разматрање добијених резултата у ширем контексту посматрања рецидива. Додатно, још једно ограничење јесте да у разматрање нисмо узели факторе социјалне ситуације у коју се преступник враћа, односно факторе који су кључни у периоду постпеналног прихвата. Како и најбоља процена ризика и третман који је прилагођен процењеним ризицима, капацитетима и потребама осуђеног не могу остварити пун ефекат уколико осуђени након отпуста не добије адекватну помоћ и подршку у заједници, мишљења смо да би у наредним истраживањима било неопходно да се и ови фактори узму у разматрање. На крају, морамо нагласити да је испитивање међупосматрачке поузданости извршено у три, а испитивање предиктивне валидности у једном затвору, те да је реч о два подузорка осуђених. Препорука је да се следећа истраживања реализују на једном узорку осуђених.

Теоријске и практичне импликације

Процена ризика од рецидивизма која се у нашем затворском систему врши инструментима, има многобројне позитивне ефекте, како за запослене тако и за осуђене. Ово истраживање још једном потврђује значај утврђивања међупосматрачке поузданости и предиктивне валидности инструмената процене ризика у пеналном систему. Налази који указују да карактеристике запослених, а посебно професионалне карактеристике, утичу на објективност мерења могу послужити као полазна основа за предлог мера и активности које би допринеле побољшању праксе процене у нашим пеналним институцијама. Овде пре свега мислимо на адекватан одабир стручног кадра који би радио у затворима, али и на неопходност увођења континуираних формалних обука особља за примену инструмената процене.

Додатни напори треба да буду уложени у покушај смањења субјективних судова приликом процене ризика, који у појединим сегментима и код одређене популације преступника долазе до изражаја. У том смислу потребно је детаљније евалуирати поједине ајтеме који су инкорпорирани у Упитник. Детаљна евалуација објашњења за бодовање била би добра полазна основа за конципирање упутства којим би се смањили субјективни судови. Уколико то није могуће, потребно је размотрити и потребу да се субјективни ајтеми искључе из процене. Овај посао је тежак и захтева активно учествовање како стручњака који раде у пеналном систему, тако и научне јавности која се бави наведеном проблематиком.

Налази који указују да Упитник достиже прихватљиву предиктивну валидност, да се предиктивна валидност разликује за различите категорије преступника (али да је доминантно у границама прихватљиве) и да код појединих категорија Упитник није предиктиван су од изузетне важности. Добијени истраживачки налази су добра полазна основа за унапређење праксе процене у затворском систему Републике Србије. Из тог разлога сматрамо да је потребно уложити напоре у унапређење инструмента. На тај начин се може допринети ефективном планирању третманских активности, што би потенцијално допринело смањењу рецидивизма.

Даљим истраживањима треба детаљније разрадити питања објективности мерења и предиктивне валидности Упитника. У том смислу, препорука за даља истраживања је да се разматра пенолошки, кривичноправни и криминолошки рецидивизам. Додатно, а у циљу утврђивања потребе да се у нашу пеналну праксу уведу специјализовани инструменти, који се у свету већ дужи низ година користе, потребно је спровести истраживање на већем узорку осуђених, те посебно разматрати предиктивну валидност за различите врсте кривичних дела. Међупосматрачку поузданости и предиктивну валидност је потребно проверити и на узорку осуђених жена и малолетника, те размотрити потребе и могућности за дизајнирање посебних инструмената за ове популације преступника. У обзир треба узети и бројне друге факторе који доприносе маргинализацији појединих група преступника, јер досадашња истраживања указују да су инструменти процене пристрасни према тим групама. Овде пре свега мислимо на Ромску популацију, као и на стране држављане који казну затвора извршавају у КПЗ Сремска Митровица.

ЛИТЕРАТУРА

1. Abuckhi, U. K. (2015). An etiological study of criminal recidivism in Nigeria. *Journal for Studies in Management and Planning*, 1(11), 1-13.
2. Administrative Office of the US Courts (AOUSC). (2018). *An overview of the Federal Post Conviction Risk Assessment*. https://www.uscourts.gov/sites/default/files/overview_of_the_post_conviction_risk_assessment_0.pdf
3. Ahmad, M., Farid, S., & Maqbool, R. (2022). Geometrical modelling of recidivism. *Pakistan Journal of Social Research*, 4(3), 1134-1142. <http://dx.doi.org/10.52567/pjsr.v4i03.1293>
4. Allan, A., Parry, C. L., Tubex, H., Spiranovic, C., & Morgan, F. (2021). Forensic experts' perspectives on Australian indigenous sexual offenders and factors important in evaluating the risk of recidivism. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 65(15), 1653-1675. <https://doi.org/10.1177/0306624X20967941>
5. Andrews, D. A., & Dowden, C. (2006). Risk principle of case classification in correctional treatment: A meta-analytic investigation. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 50(1), 88-100. <https://doi.org/10.1177%2F0306624X05282556>
6. Andrews, D. A., & Dowden, C. (2007). The risk-need-responsivity model of assessment and human service in prevention and corrections: Crime-prevention jurisprudence. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 49(4), 439-464. <http://dx.doi.org/10.3138/cjccj.49.4.439>
7. Andrews, D. A., Bonta, J., & Hoge, R. D. (1990). Classification for effective rehabilitation: Rediscovering psychology. *Criminal Justice and Behavior*, 17(1), 19-52. <http://dx.doi.org/10.1177/0093854890017001004>
8. Andrews, D. A., Guzzo, L., Raynor, P., Rowe, R. C., Rettinger, L. J., Brews, A., & Wormith, J. S. (2012). Are the major risk/need factors predictive of both female and male reoffending? A test with the eight domains of the Level of service/case management inventory. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 56(1), 113-133. <https://doi.org/10.1177/0306624x10395716>
9. Andrews, D. A., Zinger, I., Hoge, R. D., Bonta, J., Gendreau, P., & Cullen, F. T. (1990). Does correctional treatment work? A clinically-relevant and psychologically informed meta-analysis. *Criminology*, 28(3), 369-404. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1990.tb01330.x>
10. Austin, J. (2004). The proper and improper use of risk assessment in corrections. *Federal Sentencing Reporter*, 16(3), 194-199. <https://doi.org/10.1525/fsr.2004.16.3.194>
11. Austin, J. (2006). How much risk can we take: The misuse of risk assessment in corrections. *Federal Probation, a Journal of Correctional Philosophy and Practice*, 70(2), 58-63.
12. Austin, J., & Hardyman, P. L. (2004). *Objective prison classification: A guide for correctional agencies*. US Department of Justice, National Institute of Corrections.
13. Austin, J., Coleman, D., Peyton, J., & Johnson, K.D. (2003). *Reliability and validity study of the LSI-R risk assessment instrument*. The Institute on Crime, Justice and Corrections at The George Washington University.
14. Bäckström, P. J., Danielsson, M., Starfelt Sutton, L. C., & Andersson, D. (2022). Evaluation of the predictive validity of a Risk-Need-Responsivity Assessment Tool (RNR-A) in the Swedish Prison and Probation Service. *The Prison Journal*, 102(3), 367-390. <https://doi.org/10.1177/00328855221095561>
15. Baird, C. (2009). *A question of evidence: A critique of risk assessment models used in the justice system*. National Council on Crime and Delinquency.
16. Barabas, C., Dinakar, K., Ito, J., Virza, M., & Zittrain, J. (2018). Interventions over predictions: Reframing the ethical debate for actuarial risk assessment. *Proceedings of Machine Learning Research*, 81, 1-15. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1712.08238>

17. Barbaree, H. E., Seto, M. C., Langton, C. M., & Peacock, E. J. (2001). Evaluating the predictive accuracy of six risk assessment instruments for adult sex offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 28(4), 490-521.
18. Basanta, J. L., Fariña, F., & Arce, R. (2018). Risk-Need-Responsivity model: Contrasting criminogenic and noncriminogenic needs in high and low risk juvenile offenders. *Children and Youth Services Review*, 85, 137-142. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2017.12.024>
19. Beech, A. R., Fisher, D. D., & Thornton, D. (2003). Risk assessment of sex offenders. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34(4), 339-352. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.34.4.339>
20. Beggs, S. M., & Grace, R. C. (2010). Assessment of dynamic risk factors: An independent validation study of the Violence Risk Scale: Sexual Offender Version. *Sexual Abuse*, 22(2), 234-251. <https://doi.org/10.1177/1079063210369014>
21. Beijersbergen, K. A., Dirkzwager, A. J., Molleman, T., van der Laan, P. H., & Nieuwbeerta, P. (2015). Procedural justice in prison: The importance of staff characteristics. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 59(4), 337-358. <https://doi.org/10.1177/0306624x13512767>
22. Beogradski centar za ljudska prava. (2011). *Zabrana zlostavljanja i prava lica lišenih slobode u Srbiji*. <http://bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/04/zabrana-zlostavljanja-i-prava-lica-lisenih-slobode-u-srbiji.pdf>
23. Berger, R. (2019). Criminal geropsychology – The nexus of elderly offending, mental disorders, and victimization. *Voice of the Publisher*, 5(03), 35-48. <https://doi.org/10.4236/vp.2019.53003>
24. Bessenyey, K. M. (2000). *Risk assessment instruments: can we predict recidivism? A review of the research*. The University of Montana.
25. Blanchette, L. A. (2022). *Reliability and validity of the registrant risk assessment scale as a method of sexual offender risk assessment* [Doctoral dissertation, Rutgers University]. <https://www.proquest.com/openview/a3656539b8ea9b2930547680ffc37c5f/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>
26. Blomberg, T., Bales, W., Mann, K., Meldrum, R., & Nedelec, J. (2010). *Validation of the COMPAS risk assessment classification instrument*. Center for Criminology and Public Policy Research; College of Criminology and Criminal Justice, Florida State University.
27. Bloomfield, S. E. (2019). *Aetiology and treatment of intimate partner violence perpetrators in England and Wales* [Doctoral dissertation, University of Birmingham]. https://etheses.bham.ac.uk/id/eprint/9139/8/Bloomfield2019PhD_Redacted.pdf
28. Boccaccini, M. T., Turner, D. B., & Murrie, D. C. (2008). Do some evaluators report consistently higher or lower PCL-R scores than others? Findings from a statewide sample of sexually violent predator evaluations. *Psychology, Public Policy, and Law*, 14(4), 262-283. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0014523>
29. Bodrožić, I., & Đorđević, Đ. (2020). A new legal solution on recidivism in Serbian criminal legislation. *NBP – Journal of Criminalistics and Law*, 25(3), 71-85. <https://doi.org/10.5937/nabepo25-30459>
30. Bogaerts, S., Spreen, M., Ter Horst, P., & Gerlisma, C. (2018). Predictive validity of the HKT-R risk assessment tool: Two and 5-year violent recidivism in a nationwide sample of Dutch forensic psychiatric patients. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(8), 2259-2270. <https://doi.org/10.1177/0306624X17717128>
31. Bonta, J. (2000). Offender assessment: general issues and considerations. *Forum on Corrections Research*, 12(2), 14-18.
32. Bonta, J. (2002). Offender risk assessment: Guidelines for selection and use. *Criminal Justice and Behavior*, 29(4), 355-379. <https://doi.org/10.1177/0735-7028.29.4.355>
33. Bonta, J., Law, M., & Hanson, K. (1998). The prediction of criminal and violent recidivism among mentally disordered offenders: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 123(2), 123-142. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.123.2.123>

34. Bourgon, G., & Bonta, J. (2014). Reconsidering the responsibility principle: A way to move forward. *Federal Probation Journal*, 78(2), 3-10.
35. Bourgon, G., Mugford, R., Hanson, R. K., & Coligado, M. (2018). Offender risk assessment practices vary across Canada. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 60(2), 167-205. <https://doi.org/10.3138/cjccj.2016-0024>
36. Boyd, E., & Grant, T. (2005). Is gender a factor in perceived prison officer competence? Male prisoners' perceptions in an English dispersal prison. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 15(1), 65-74. <https://doi.org/10.1002/cbm.37>
37. Brankley, A. E., Babchishin, K. M., & Hanson, R. K. (2021). STABLE-2007 demonstrates predictive and incremental validity in assessing risk-relevant propensities for sexual offending: A meta-analysis. *Sexual Abuse*, 33(1), 34-62. <https://doi.org/10.1177/1079063219871572>
38. Brookstein, D. M., Daffern, M., Ogloff, J. R., Campbell, R. E., & Chu, C. M. (2021). Predictive validity of the HCR-20V3 in a sample of Australian forensic psychiatric patients. *Psychiatry, Psychology and Law*, 28(3), 325-342. <https://doi.org/10.1080%2F13218719.2020.1775152>
39. Brouillette-Alarie, S., & Lussier, P. (2018). The risk assessment of offenders with a history of sexual crime: Past, present and new perspectives. In P. Lussier, & E. Beauregard (Eds.), *Sexual Offending: A Criminological Perspective* (pp. 349-375). Routledge.
40. Burt, G. N., Olver, M. E., & Wong, S. C. (2016). Investigating characteristics of the nonrecidivating psychopathic offender. *Criminal Justice and Behavior*, 43(12), 1741-1760. <http://dx.doi.org/10.1177/0093854816661215>
41. Butler, H. D., Steiner, B., Makarios, M. D., & Travis III, L. F. (2020). An examination of the influence of exposure to disciplinary segregation on recidivism. *Crime & Delinquency*, 66(4), 485-512. <https://doi.org/10.1177/0011128719869194>
42. Campbell, M. A., French, S., & Gendreau, P. (2007). *Assessing the utility of risk assessment tools and personality measures in the prediction of violent recidivism for adult offenders*. ON: Public Safety Canada.
43. Canty, K. K. (2015). *A survey of probation officers' opinions: Risk assessments* [Doctoral dissertation, Walden University]. <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2788&context=dissertations>
44. Casey, P. M., Elek, J. K., Warren, R. K., Cheesman, F., Kleiman, M., & Ostrom, B. (2014). *Offender risk & needs assessment instruments: A primer for courts*. National Center for State Courts.
45. Challinor, A., Ogundalu, A., McIntyre, J. C., Bramwell, V., & Nathan, R. (2021). The empirical evidence base for the use of the HCR-20: A narrative review of study designs and transferability of results to clinical practice. *International Journal of Law and Psychiatry*, 78(1). <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2021.101729>
46. Chojecka, J. (2014). A model for all? Disputes over the concept of recidivism risk assessment. *Polish Journal of Social Rehabilitation*, 7(1), 239-254.
47. Churcher, F. P. (2015). *The predictive validity of the Two-Tiered Violence Risk Estimates Scale (TTV) in a long term follow-up of high risk federal offenders*. Carleton University.
48. Clark, L. A., & Watson, D. (1995). Constructing validity: Basic issues in objective scale development. *Psychological Assessment*, 7(3), 309-319. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.7.3.309>
49. Cochran, J. C., Mears, D. P., Bales, W. D., & Stewart, E. A. (2014). Does inmate behavior affect post-release offending? Investigating the misconduct-recidivism relationship among youth and adults. *Justice Quarterly*, 31(6), 1044-1073. <http://dx.doi.org/10.1080/07418825.2012.736526>
50. Coid, J. W., Yang, M., Ullrich, S., Zhang, T., Sizmur, S., Farrington, D., & Rogers, R. (2011). Most items in Structured Risk Assessment Instruments do not predict violence. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 22(1), 3-21. <https://doi.org/10.1080/14789949.2010.495990>

51. Cook, L. C., & Borrill, J. (2015). Identifying suicide risk in a metropolitan probation trust: Risk factors and staff decision making. *Legal and Criminological Psychology*, 20(2), 255-266. <https://doi.org/10.1111/lcrp.12034>
52. Coulter, D. J., & Lloyd, C. D. (2023). Using a reassessment framework to determine critical case management needs: DRAOR Improves on LS/RNR's predictive discrimination of Short-term recidivism. *Psychology, Crime & Law*, 1-21. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2023.2166506>
53. Coulter, D. J., Lloyd, C. D., & Serin, R. C. (2022). Combining static and dynamic recidivism risk information into the Five-Level Risk and Needs System: A New Zealand example. *Criminal Justice and Behavior*, 49(1), 77-97. <https://doi.org/10.1177/00938548211033319>
54. Coulthard, B., Mallett, J., & Taylor, B. (2020). Better decisions for children with “big data”: Can algorithms promote fairness, transparency and parental engagement? *Societies*, 10(4), 1-16. <https://doi.org/10.3390/soc10040097>
55. Coupland, R., & Olver, M. E. (2020a). Assessing protective factors in treated violent offenders: Associations with recidivism reduction and positive community outcomes. *Psychological Assessment*, 32(5), 493-508. <https://doi.org/10.1037/pas0000807>
56. Coupland, R., & Olver, M. E. (2020b). Assessing dynamic violence risk in a high-risk treated sample of violent offenders. *Assessment*, 27(8), 1886-1900. <https://doi.org/10.1177/1073191118797440>
57. Cox, J., Fairfax-Columbo, J., DeMatteo, D., Vitacco, M. J., Kopkin, M. R., Parrott, C. T., & Bownes, E. (2018). An update and expansion on the role of the Violence Risk Appraisal Guide and Historical Clinical Risk Management-20 in United States case law. *Behavioral Sciences & the Law*, 36(5), 517-531. <https://doi.org/10.1002/bsl.2376>
58. Coyle, A., & Fair, H. (2018). *A human rights approach to prison management: Handbook for prison staff*. Institute for Criminal Policy Research Birkbeck, University of London.
59. Craig, L. A., Browne, K. D., Beech, A., & Stringer, I. A. N. (2006). Differences in personality and risk characteristics in sex, violent and general offenders. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 16(3), 183-194. <http://dx.doi.org/10.1002/cbm.618>
60. Craissati, J., & Sindall, O. (2009). Serious further offences: An exploration of risk and typologies. *Probation Journal*, 56(1), 9-27. <http://dx.doi.org/10.1177/0264550508099712>
61. Crawford, A. (2007). What impacts on quality assessment using OASys? *Probation Journal*, 54(2), 157-169. <http://dx.doi.org/10.1177/0264550507077235>
62. Cunha, O., Braga, T., & Gonçalves, R. A. (2021). Psychopathy and intimate partner violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(3-4), 1720-1738. <http://dx.doi.org/10.1177/0886260518754870>
63. Davidson, L., Haas, S., Spence, D., & Arnold, T. (2015). *Evidence-based offender assessment: A comparative analysis of West Virginia and U.S. risk scores*. Office of Research and Strategic Planning.
64. Davies, P. (2007). The Level of Service Inventory in the Republic of Ireland. *Irish Probation Journal*, 4(1), 93-100.
65. Davies, S. T., Lloyd, C. D., & Polaschek, D. L. (2022). Does reassessment enhance the prediction of imminent criminal recidivism? Replicating Lloyd et al. (2020) with high-risk parolees. *Assessment*, 29(5), 962-980. <https://doi.org/10.1177/1073191121993216>
66. Davies, W., & Burgess, P. W. (1988). Prison officers' experience as a predictor of risk of attack: an analysis within the British prison system. *Medicine, Science and the Law*, 28(2), 135-138. <https://doi.org/10.1177/002580248802800211>
67. De Beuf, T. L., de Ruiter, C., Edens, J. F., & de Vogel, V. (2021). Taking “the boss” into the real world: Field interrater reliability of the Short-Term Assessment of Risk and Treatability: Adolescent Version. *Behavioral Sciences & the law*, 39(1), 123-144. <https://doi.org/10.1002/bsl.2503>

68. de la Cruz, R., Padilla, O., Valle, M. A., & Ruz, G. A. (2021). Modeling recidivism through Bayesian regression models and deep neural networks. *Mathematics*, 9(6), 639. <https://doi.org/10.3390/math9060639>
69. de Roos, M. S., Lloyd, C. D., & Serin, R. C. (2023). General criminal dynamic risk and strength factors predict short-term general recidivism outcomes among people convicted of sexual crime during community supervision. *Sexual Abuse*, 35(8), 981-1008. <https://doi.org/10.1177/10790632221146499>
70. De Smet, S. (2017). *Study into the characteristics and quality of life of older offenders* [Doctoral dissertation, Ghent University]. <https://core.ac.uk/reader/84043680>
71. de Vogel, V., & de Ruiter, C. (2004). Differences between clinicians and researchers in assessing risk of violence in forensic psychiatric patients. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 15(1), 145-164. <http://dx.doi.org/10.1080/14788940410001655916>
72. de Vogel, V., Bruggeman, M., & Lancel, M. (2019). Gender-sensitive violence risk assessment: Predictive validity of six tools in female forensic psychiatric patients. *Criminal Justice and Behavior*, 46(4), 528-549. <https://doi.org/10.1177/0093854818824135>
73. De Vogel, V., De Ruiter, C., van Beek, D., & Mead, G. (2004). Predictive validity of the SVR-20 and Static-99 in a Dutch sample of treated sex offenders. *Law and Human Behavior*, 28(3), 235-251. <https://doi.org/10.1023/b:lahu.0000029137.41974.eb>
74. Dealey, J. (2020). Responding to sexual offending in a risk society: A review of policy and changes in approach to work with perpetrators of sexual offending by the Probation Service in England and Wales. *British Journal of Community Justice*, 16(2/3), 46-63.
75. Desmarais, S. L., Johnson, K. L., & Singh, J. P. (2016). Performance of recidivism risk assessment instruments in US Correctional Settings. *Psychological Services*, 13(3), 206-222. <https://doi.org/10.1037/ser0000075>
76. Desmarais, S., & Singh, J. (2013). *Risk assessment instruments validated and implemented in correctional settings in the United States*. <https://csgjusticecenter.org/wp-content/uploads/2020/02/Risk-Assessment-Instruments-Validated-and-Implemented-in-Correctional-Settings-in-the-United-States.pdf>
77. Đokić, I. (2019). Istorijski osvrt na institut povrata u srpskom (jugoslovenskom) krivičnom pravu. U Đ. Ignjatović (Ur.), *Kaznena reakcija u Srbiji* (pp. 308–326). Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet.
78. Doležal, D. (2009). Razlike u dubini uključenosti u kriminalni životni stil među zatvorenicima s obzirom na dob, recidivizam te nasilnost kaznenog djela. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 17(2), 35-47.
79. Drawve, G., & McNeeley, S. (2021). Recidivism and community context: Integrating the environmental backcloth. *Journal of Criminal Justice*, 73(12), 101786. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2021.101786>
80. Dressel, J., & Farid, H. (2021). *The dangers of risk prediction in the criminal justice system*. MIT Case Studies in Social and Ethical Responsibilities of Computing <https://doi.org/10.21428/2c646de5.f5896f9f>
81. Ducro, C., & Pham, T. (2006). Evaluation of the SORAG and the Static-99 on Belgian sex offenders committed to a forensic facility. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 18(1), 15-26. <http://dx.doi.org/10.1007/s11194-006-9003-6>
82. Ducro, C., & Pham, T. H. (2022). Convergent, discriminant and predictive validity of two instruments to assess recidivism risk among released individuals who have sexually offended: The SORAG and the VRAG-R. *International Journal of Risk and Recovery*, 5(1), 14-28. <https://doi.org/10.59703/ijrr.v5i1.14-28>
83. Duwe, G. (2019). Better practices in the development and validation of recidivism risk assessments: The Minnesota Sex Offender Screening Tool-4. *Criminal Justice Policy Review*, 30(4), 538-564. <https://doi.org/10.1177%2F0887403417718608>

84. Duwe, G., & Kim, K. (2016). Sacrificing accuracy for transparency in recidivism risk assessment: The impact of classification method on predictive performance. *Corrections, 1*(3), 155-176. <https://doi.org/10.1080/23774657.2016.1178083>
85. Duwe, G., & Rocque, M. (2017). Effects of automating recidivism risk assessment on reliability, predictive validity, and return on investment (ROI). *Criminology & Public Policy, 16*(1), 235-269. <https://doi.org/10.1111/1745-9133.12270>
86. Eaglin, J. M. (2017). Constructing recidivism risk. *Emory Law Journal, 67*(1), 59-122.
87. Eckhouse, L., Lum, K., Conti-Cook, C., & Ciccolini, J. (2019). Layers of bias: A unified approach for understanding problems with risk assessment. *Criminal Justice and Behavior, 46*(2), 185-209. <https://doi.org/10.1177%2F0093854818811379>
88. Edens, J. F., Boccaccini, M. T., & Johnson, D. W. (2010). Inter-rater reliability of the PCL-R total and factor scores among psychopathic sex offenders: are personality features more prone to disagreement than behavioral features? *Behavioral Sciences & the Law, 28*(1), 106-119. <http://dx.doi.org/10.1002/bsl.918>
89. Eher, R., Matthes, A., Schilling, F., Haubner-MacLean, T., & Rettenberger, M. (2012). Dynamic risk assessment in sexual offenders using STABLE-2000 and the STABLE-2007: An investigation of predictive and incremental validity. *Sexual Abuse, 24*(1), 5-28. <http://dx.doi.org/10.1177/1079063211403164>
90. Eisenberg, M., Fabelo, A., & Bryl, J. (2009). *Validation of the Wisconsin department of corrections risk assessment instrument*. The Council of State Governments Justice Center. <https://csgjusticecenter.org/wp-content/uploads/2020/02/WIRiskValidationFinalJuly2009.pdf>
91. Ekanayake, E. M. S. (2020). What are the inducing factors for recidivism? A case study from Sri Lanka. *International Journal of Arts and Commerce, 9*(11), 1-12.
92. Elek, J. K., Warren, R. K., & Casey, P. M. (2015). *Using risk and needs assessment information at sentencing: Observations from ten jurisdictions*. National Center for State Courts. <https://nicic.gov/resources/nic-library/all-library-items/using-risk-and-needs-assessment-information-sentencing>
93. Elwood, R. W. (2016). Defining probability in sex offender risk assessment. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 60*(16), 1928-1941. <https://doi.org/10.1177%2F0306624X15587912>
94. Etzler, S., Eher, R., & Rettenberger, M. (2020). Dynamic risk assessment of sexual offenders: Validity and dimensional structure of the Stable-2007. *Assessment, 27*(4), 822-839. <https://doi.org/10.1177/1073191118754705>
95. Fazel, S., Burghart, M., Fanshawe, T., Gil, S. D., Monahan, J., & Yu, R. (2022). The predictive performance of criminal risk assessment tools used at sentencing: Systematic review of validation studies. *Journal of Criminal Justice, 81*, 101902. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2022.101902>
96. Fazel, S., Singh, J. P., Doll, H., & Grann, M. (2012). Use of risk assessment instruments to predict violence and antisocial behaviour in 73 samples involving 24 827 people: Systematic review and meta-analysis. *Bmj, 345*. <https://doi.org/10.1136/bmj.e4692>
97. Fernandez, Y. M., & Helmus, L. M. (2017). A field examination of the inter-rater reliability of the Static-99 and STABLE-2007 scored by correctional program officers. *Sexual Offender Treatment, 12*(2), 1-9.
98. Fitzgibbon, D. W. M. (2007). Risk analysis and the new practitioner: Myth or reality? *Punishment & Society, 9*(1), 87-97. <https://doi.org/10.1177%2F1462474507070554>
99. Fitzgibbon, W., Hamilton, C., & Richardson, M. (2010). A risky business: An examination of Irish probation officers' attitudes towards risk assessment. *Probation Journal, 57*(2), 163-174. <http://dx.doi.org/10.1177/0264550510362562>
100. Flores, A. W., Bechtel, K., & Lowenkamp, C. T. (2016). False positives, false negatives, and false analyses: A rejoinder to machine bias: There's software used across the country to predict future criminals. and it's biased against blacks. *Federal Probation Journal, 80*(2), 38-46.

101. Flores, A., Lowenkamp, C., Smith, P., & Latessa, E. (2006). Validating the Level of Service Inventory-Revised on a sample of federal probationers. *Federal Probation*, 70(2), 44-55.
102. Forbes, D., & Reilly, S. (2011). "Using Attachment theory with offenders" by Maria Ansbro. *Probation Journal*, 58(2), 167-171. <http://dx.doi.org/10.1177/0264550510389535>
103. Forsman, J., Cornish, R., & Fazel, S. (2023). Integrating static and modifiable risk factors in violence risk assessment for forensic psychiatric patients: A feasibility study of FoVOx. *Nordic Journal of Psychiatry*, 77(3), 240-246. <https://doi.org/10.1080/08039488.2022.2084158>
104. Frantzen, D. (2021). Modeling repeat DUI offender probation outcomes using the Wisconsin Risk Need Assessment. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 65(12), 1316-1334. <https://doi.org/10.1177/0306624x20923255>
105. French, S. A. (2021). *What works! A meta-analysis of general risk prediction instruments for adult criminal offenders* [Doctoral dissertation, University of New Brunswick]. <https://unbscholar.lib.unb.ca/islandora/object/unbscholar%3A10485/datastream/PDF/view>
106. Garrett, B. L., & Stevenson, M. (2020). Open risk assessment. *Behavioral Sciences & the Law*, 38(3), 279-286. <http://dx.doi.org/10.1002/bsl.2455>
107. Garritsen, K., Janković, M., Masthoff, E., Caluwé, E. D., & Bogaerts, S. (2024). The role of dynamic risk and protective factors in predicting violent recidivism: Intellectual ability as a possible moderator? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 68(2-3), 207-234. <https://doi.org/10.1177/0306624x221079695>
108. Gendreau, P., Goggin, C., & Law, M. A. (1997). Predicting prison misconducts. *Criminal Justice and behavior*, 24(4), 414-431. <https://doi.org/10.1177%2F0093854897024004002>
109. Gendreau, P., Little, T., & Goggin, C. (1996). A meta-analysis of the predictors of adult recidivism: What works! *Criminology*, 34(4), 575-608. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1996.tb01220.x>
110. Georgiou, G. (2018). The innovative bureaucrat: Evidence from the correctional authorities in Washington State. *International Review of Applied Economics*, 32(3), 348-373. <https://doi.org/10.1080/02692171.2017.1351527>
111. Giguère, G., & Lussier, P. (2016). Debunking the psychometric properties of the LS\CMI: An application of item response theory with a risk assessment instrument. *Journal of Criminal Justice*, 46, 207-218. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2016.05.005>
112. Giguère, G., Brouillette-Alarie, S., & Bourassa, C. (2023). A look at the difficulty and predictive validity of LS/CMI Items with rasch modeling. *Criminal Justice and Behavior*, 50(1), 118-138. <http://dx.doi.org/10.1177/00938548221131956>
113. Giguère, G., James, J., & Proulx, J. (2021). Validity of the LS/CMI for the prediction of recidivism among male and female offenders. *Journal of Crime and Criminal Behavior*, 1(1), 101-120.
114. Gliem, J. A., & Gliem, R. R. (2003). Calculating, interpreting, and reporting Cronbach's alpha reliability coefficient for Likert-type scales. *Midwest Research-to-Practice Conference in Adult, Continuing, and Community Education*, 82-88.
115. Goddard, T. (2021). The trouble with using risk assessment instruments to quantify the chance of future offending. *Sustainability*, 13(21), 11624. <https://doi.org/10.3390/su132111624>
116. Gonçalves, L. C., Gerth, J., Rossegger, A., Noll, T., & Endrass, J. (2020). Predictive validity of the Static-99 and Static-99R in Switzerland. *Sexual Abuse*, 32(2), 203-219. <https://doi.org/10.1177/1079063218821117>
117. Gonçalves, L., Gonçalves, R., Martins, C., & Dirkzwager, A (2014). Predicting infractions and health care utilization in prison: A meta-analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 41(8), 921-942. <https://doi.org/10.1177%2F0093854814524402>
118. Graham, L. M., Sahay, K. M., Rizo, C. F., Messing, J. T., & Macy, R. J. (2021). The validity and reliability of available intimate partner homicide and reassault risk assessment tools: A systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(1), 18-40. <https://doi.org/10.1177/1524838018821952>
119. Graham, M., Milanowski, A., & Miller, J. (2012). *Measuring and promoting inter-rater agreement of teacher and principal performance ratings*. Center for Educator Compensation Reform.

120. Grann, M., Belfrage, H., & Tengström, A. (2000). Actuarial assessment of risk for violence: Predictive validity of the VRAG and the historical part of the HCR-20. *Criminal Justice and Behavior*, 27(1), 97-114. <http://dx.doi.org/10.1177/0093854800027001006>
121. Gregório Hertz, P., Eher, R., Etzler, S., & Rettenberger, M. (2021). Cross-validation of the revised version of the Violence Risk Appraisal Guide (VRAG-R) in a sample of individuals convicted of sexual offenses. *Sexual Abuse*, 33(1), 63-87. <https://doi.org/10.1177/1079063219841901>
122. Gualco, B., Scarpa, F., & Rensi, R. (2021). Assessment of recidivism risk in sex offenders: A pilot study in Central Italy. *Healthcare*, 9(11), 1590. <https://doi.org/10.3390/healthcare9111590>
123. Haarsma, G., Davenport, S., White, D. C., Ormachea, P. A., Sheena, E., & Eagleman, D. M. (2020). Assessing risk among correctional community probation populations: Predicting reoffense with mobile neurocognitive assessment software. *Frontiers in Psychology*, 10, 2926. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02926>
124. Hamilton, Z., Kigerl, A., & Kowalski, M. (2022). Prediction is local: The benefits of risk assessment optimization. *Justice Quarterly*, 39(4), 722-744. <https://doi.org/10.1080/07418825.2021.1894215>
125. Hamilton, Z., Kigerl, A., Campagna, M., Barnoski, R., Lee, S., Van Wormer, J., & Block, L. (2016). Designed to fit: The development and validation of the STRONG-R recidivism risk assessment. *Criminal Justice and Behavior*, 43(2), 230-263. <http://dx.doi.org/10.1177/0093854815615633>
126. Hanby, L. J. (2013). *A longitudinal study of dynamic risk, protective factors, and criminal recidivism: Change over time and the impact of assessment timing* [Doctoral dissertation, Carleton University]. <https://repository.library.carleton.ca/concern/etds/c247ds851>
127. Hannah-Moffat, K. (2013). Actuarial sentencing: An “unsettled” proposition. *Justice Quarterly*, 30(2), 270-296. <https://doi.org/10.1080/07418825.2012.682603>
128. Hannah-Moffat, K., Maurutto, P., & Turnbull, S. (2009). Negotiated risk: Actuarial illusions and discretion in probation. *Canadian Journal of Law and Society/La Revue Canadienne Droit et Société*, 24(3), 391-409. <https://doi.org/10.1017/S0829320100010097>
129. Hanson, R. K., & Bussière, M. T. (1998). Predicting relapse: A meta-analysis of sexual offender recidivism studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66(2), 348-362. <https://doi.org/10.1037//0022-006x.66.2.348>
130. Hanson, R. K., & Harris, A. J. (2001). A structured approach to evaluating change among sexual offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 13(2), 105-122. <https://doi.org/10.1177/107906320101300204>
131. Hanson, R. K., Babchishin, K. M., Helmus, L. M., Thornton, D., & Phenix, A. (2017). Communicating the results of criterion referenced prediction measures: Risk categories for the Static-99R and Static-2002R sexual offender risk assessment tools. *Psychological Assessment*, 29(5), 582-597. <http://dx.doi.org/10.1037/pas0000371>
132. Hanson, R. K., Bourgon, G., McGrath, R. J., Kroner, D., D’Amora, D. A., Thomas, S. S., & Tavarez, L. P. (2017). *A five-level risk and needs system: Maximizing assessment results in corrections through the development of a common language*. The National Reentry Resource Center. https://saratso.org/pdf/A_Five_Level_Risk_and_Needs_System_Report.pdf
133. Hanson, R. K., Harris, A. J., Scott, T. L., & Helmus, L. (2007). *Assessing the risk of sexual offenders on community supervision: The dynamic supervision project*. Public Safety Canada. <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/ssssng-rsk-sxl-ffndrs/ssssng-rsk-sxl-ffndrs-eng.pdf>
134. Harris, A. J. (2006). Risk assessment and sex offender community supervision: A context-specific framework. *Federal Probation*, 70(2), 36-43.
135. Harris, A. J. (2021). STABLE-2007 and indeterminate detention. *Sexual Offending: Theory, Research, and Prevention*, 16, 1-28. <https://doi.org/10.5964/sotrap.4587>

136. Harris, G. T., Rice, M. E., & Cormier, C. A. (2013). Research and clinical scoring of the Psychopathy Checklist can show good agreement. *Criminal Justice and Behavior*, 40(11), 1349-1362.
137. Hartmann, K., & Wenzelburger, G. (2021). Uncertainty, risk and the use of algorithms in policy decisions: A case study on criminal justice in the USA. *Policy Sciences*, 54(2), 269-287. <https://doi.org/10.1007/s11077-020-09414-y>
138. Helmus, L. M., & Quinsey, V. L. (2020). Predicting violent reoffending with the VRAG-R: Overview, controversies, and future directions for actuarial risk scales. In J. S. Wormith, L. A. Craig, & T. E. Hogue (Eds.), *The Wiley Handbook of What Works in Violence Risk Management: Theory, Research, and Practice* (pp. 119-144). Wiley Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781119315933.ch6>
139. Helmus, L., Hanson, R. K., & Thornton, D. (2009). Reporting Static-99 in light of new research on recidivism norms. *The Forum*, 21(1), 38-45.
140. Helsinški odbor za ljudska prava. (2014). *Praćenje reforme zatvorskog sistema u Srbiji, 2012 – 2013 i stanje ljudskih prava u zatvorima u 2011. godini*. <https://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/sveske32.pdf>
141. Henderson, H., & Miller, H. A. (2013). The (twice) failure of the Wisconsin Risk Need Assessment in a sample of probationers. *Criminal Justice Policy Review*, 24(2), 199-221. <http://dx.doi.org/10.1177/0887403411422410>
142. Henderson, H., Daniel, E., Rembert, D., & Adams, A. T. (2007). The predictive utility of the Wisconsin Risk Needs Assessment instrument in a sample of successfully released Texas probationers. *International Journal of Crime, Criminal Justice and Law*, 2(1), 95-103.
143. Her Majesty's Prison and Probation Service. (2019). *Guidelines: Risk assessment of offenders: A summary of evidence relating to offender risk assessment, risk of reoffending and risk of serious harm*. <https://www.gov.uk/guidance/risk-assessment-of-offenders>
144. Hester, R. (2020). Risk assessment savvy: The imperative of appreciating accuracy and outcome. *Behavioral Sciences & the Law*, 38(3), 246-258. <https://doi.org/10.1002/bsl.2457>
145. Hilton, N. Z., Pham, A. T., Jung, S., Nunes, K., & Ennis, L. (2021). Risk scores and reliability of the SARA, SARA-V3, B-SAFER, and ODARA among intimate partner violence (IPV) cases referred for threat assessment. *Police, Practice and Research*, 22(1), 157-172. <https://doi.org/10.1080/15614263.2020.1798235>
146. Hogan, N. R. (2021). Critical considerations in the development and interpretation of common risk language. *Psychiatry, Psychology and Law*, 28(2), 218-234. <https://doi.org/10.1080%2F13218719.2020.1767719>
147. Holoyda, B. J., & Newman, W. J. (2016). Recidivism risk assessment for adult sexual offenders. *Current Psychiatry Reports*, 18(2), 1-7. <https://doi.org/10.1007/s11920-015-0650-5>
148. Holtfreter, K., & Cupp, R. (2007). Gender and risk assessment: The empirical status of the LSI-R for women. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 23(4), 363-382. <http://dx.doi.org/10.1177/1043986207309436>
149. Hopton, J., Van Gerko, K., Ashworth, J., & Craissati, J. (2021). Exploring preliminary outcomes of a community treatment programme for men with sexual convictions screened into the offender personality disorder pathway. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 32(2), 226-241. <http://dx.doi.org/10.1080/14789949.2020.1853198>
150. Horan, R., Wong, K., & Szifris, K. (2020). Enabling change: developing an assessment tool for adult offenders in England which operationalises risk needs responsivity and desistance principles. *European Journal of Probation*, 12(1), 1-16. <https://doi.org/10.1177/2066220319883555>
151. Houser, K., McCord, E. S., & Nicholson, J. (2018). The influence of neighborhood risk factors on parolee recidivism in Philadelphia, Pennsylvania. *The Prison Journal*, 98(3), 255-276. <http://dx.doi.org/10.1177/0032885518764899>

152. Igrački, J. (2020). *Efekti zatvora u resocijalizaciji osuđenika*. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
153. Ilijić, L. (2019). Odustajanje od kriminala: pojam, faktori i teorijske osnove. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 38(1), 65-81.
154. Ilijić, L., Pavićević, O., i Glomazić, H. (2016). Potrebe i mogućnosti obrazovanja osuđenika. *Andragoške studije*, 11, 75-93. <http://dx.doi.org/10.5937/andstud1602075I>
155. Inicijativa mladih za ljudska prava. (2016). *Prava lica lišenih slobode u zatvorskom sistemu Srbije*. <http://www.yihr.rs/wp-content/uploads/2016/06/Prava-lica-li%C5%A1enih-slobode-SRB.pdf>
156. Isenhardt, A., & Hostettler, U. (2020). Inmate violence and correctional staff burnout: The role of sense of security, gender, and job characteristics. *Journal of Interpersonal Violence*, 35(1-2), 173-207. <http://dx.doi.org/10.1177/0886260516681156>
157. Ismail, G., & Looman, J. (2018). Field inter-rater reliability of the Psychopathy Checklist-Revised. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(2), 468-481. <https://doi.org/10.1177/0306624X16652452>
158. Jacobs, L. A., & Skeem, J. L. (2021). Neighborhood risk factors for recidivism: For whom do they matter? *American Journal of Community Psychology*, 67(1-2), 103-115. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12463>
159. James, N. (2018). *Risk and needs assessment in the federal prison system*. Congressional Research Service. <https://fas.org/sgp/crs/misc/R44087.pdf>
160. Jiang, S., Lambert, E. G., Liu, J., & Zhang, J. (2018). An exploratory study of the effects of work environment variables on job satisfaction among Chinese prison staff. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(6), 1694-1719. <http://dx.doi.org/10.1177/0306624X17691533>
161. Jimenez, A. C., Delgado, R. H., Vardsveen, T. C., & Wiener, R. L. (2018). Validation and application of the LS/CMI in Nebraska probation. *Criminal Justice and Behavior*, 45(6), 863-884. <http://dx.doi.org/10.1177/0093854818763231>
162. Jin, X., Sun, I. Y., Jiang, S., Wang, Y., & Wen, S. (2018). The impact of job characteristics on burnout among Chinese correctional workers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(2), 551-570. <http://dx.doi.org/10.1177/0306624X16648419>
163. Johnson, K., & Hardyman, P. (2004). How do you know if the risk assessment instrument works?. In M. Thigpen, & G. Keiser (Eds.), *Topics in Community Corrections* (pp.20-26). U.S. Department of Justice National Institute of Corrections.
164. Jovanić, G., i Petrović, V. (2017). Uslovno otpuštanje u praksi okružnog zatvora i nadležnih sudova. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 16(1), 95-122. <https://doi.org/10.5937/specedreh16-12680>
165. Jovašević, D. (2008). Primena amnestije u krivičnom pravu. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 80(11), 471-501. <https://doi.org/10.5937/gakv0811471J>
166. Jovašević, D. (2020). Neovlašćena proizvodnja i promet opojnih droga u savremenom krivičnom pravu (Nemačka, Švajcarska, Francuska, Rusija). U M. Milićević, i I. Stevanović (Ur.), *Droga i narkomanija: pravni, kriminološki, sociološki i medicinski problemi* (str. 203-220). Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
167. Jung, J., Goel, S., & Skeem, J. (2020). The limits of human predictions of recidivism. *Science Advances*, 6(7), eaaz0652. <http://dx.doi.org/10.1126/sciadv.aaz0652>
168. Keena, L. D., Lambert, E. G., Haynes, S. H., May, D., & Buckner, Z. (2020). Examining the relationship between job characteristics and job satisfaction among Southern prison staff. *Corrections*, 5(2), 109-129. <http://dx.doi.org/10.1080/23774657.2017.1421053>
169. Kelley, S. M., Ambroziak, G., Thornton, D., & Barahal, R. M. (2020). How do professionals assess sexual recidivism risk? An updated survey of practices. *Sexual Abuse*, 32(1), 3-29. <http://dx.doi.org/10.1177/1079063218800474>
170. Kelly, D. (2014). Punish or reform? Predicting prison staff punitiveness. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 53(1), 49-68. <https://doi.org/10.1111/hojo.12045>

171. Kemshall, H., & Britain, G. (2001). *Risk assessment and management of known sexual and violent offenders: A review of current issues*. Home Office: Research, Development and Statistics Directorate.
http://www.fsa.me.uk/uploads/7/6/5/6/7656227/home_office_article_on_risk_assessment.pdf
172. Kifer, M., Hemmens, C., & Stohr, M. K. (2003). The goals of corrections: Perspectives from the line. *Criminal Justice Review*, 28(1), 47-69. <http://dx.doi.org/10.1177/073401680302800104>
173. King, R. S., & Elderbroom, B. (2014). *Improving recidivism as a performance measure*. Washington, DC: Urban Institute.
<https://bja.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh186/files/media/document/UI-ImprovingRecidivism.pdf>
174. Kingston, D. A., Olver, M. E., Harris, M., Booth, B. D., Gulati, S., & Cameron, C. (2016). The relationship between mental illness and violence in a mentally disordered offender sample: Evaluating criminogenic and psychopathological predictors. *Psychology, Crime & Law*, 22(7), 678-700. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2016.1174862>
175. Kjellstrand, J., Matulis, J., Jackson, A., Smith, J., & Eddy, J. M. (2023). The importance of positive social support during reentry from prison: Examining the role of volunteer mentoring. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 67(5), 567-587. <https://doi.org/10.1177/0306624x211059316>
176. Klein Haneveld, E., Molenaar, D., de Vogel, V., Smid, W., & Kamphuis, J. H. (2022). Do we hold males and females to the same standard? A measurement invariance study on the psychopathy checklist-revised. *Journal of Personality Assessment*, 104(3), 368-379. <http://dx.doi.org/10.1080/00223891.2021.1947308>
177. Knežić, B. (2017). Andragoški kadrovi u kazneno-popravnim zavodima-između potreba i realnosti. *Andragoške studije*, 1, 25-43. <https://doi.org/10.5937/andstud1701025K>
178. Knight, R. A., & Thornton, D. (2007). *Evaluating and improving risk assessment schemes for sexual recidivism: A long-term follow-up of convicted sexual offenders*. Rockville, MD: National Criminal Justice Reference Service.
179. Koepke, J. L., & Robinson, D. G. (2018). Danger ahead: Risk assessment and the future of bail reform. *Washington Law Review*, 93(4), 1725-1807.
180. Koetzle Shaffer, D., Kelly, B., & Lieberman, J. D. (2011). An exemplar-based approach to risk assessment: Validating the risk management systems instrument. *Criminal Justice Policy Review*, 22(2), 167-186. <https://doi.org/10.1177/0887403410372989>
181. Krivični zakonik Republike Srbije, Službeni glasnik Republike Srbije br. 35/2019. (2019).
182. Kröner, C., Stadtland, C., Eidt, M., & Nedopil, N. (2007). The validity of the Violence Risk Appraisal Guide (VRAG) in predicting criminal recidivism. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 17(2), 89-100. <http://dx.doi.org/10.1002/cbm.644>
183. Kroner, D. G., & Butler, G. C. (2020). What do we know about violent offending behaviour? In J. S. Wormith, L. A. Craig, & T. E. Hogue (Eds.), *The Wiley Handbook of What Works in Violence Risk Management: Theory, Research, and Practice* (pp. 33-52). Wiley Blackwell.
184. Kroner, D. G., & Derrick, B. (2022). The Council of State Governments Justice Center approach to increasing risk-level consistency in the application of risk assessment instruments. *Assessment*, 29(2), 169-180. <https://doi.org/10.1177/1073191120958066>
185. Kroner, D. G., & Hanson, R. K. (2022). Measuring what matters: Standardised risk levels for criminal recidivism risk. In G. Liell, M. Fisher, & L. Jones (Eds.), *Challenging Bias in Forensic Psychological Assessment and Testing – Theoretical and Practical Approaches to Working with Diverse Populations* (pp. 95-110). Routledge.
186. Kroner, D. G., & Mills, J. F. (2001). The accuracy of five risk appraisal instruments in predicting institutional misconduct and new convictions. *Criminal Justice and Behavior*, 28(4), 471-489. <https://doi.org/10.1177/009385480102800405>

187. Kroner, D. G., Morgan, R. D., Mills, J. F., & Maeda, K. (2020). Risk assessment tool floundering? Let's ask the client to self-predict. *International Journal of Law and Psychiatry*, 68, 101541. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2020.101541>
188. Labrecque, R. M., Campbell, C. M., Elliott, J., King, M., Christmann, M., Page, K., McVay, J., & Roller, K. (2018). An examination of the inter-rater reliability and rater accuracy of the Level of Service/Case Management Inventory. *Corrections*, 3(2), 105-118. <http://dx.doi.org/10.1080/23774657.2017.1323253>
189. Lambert, E. G., Cluse-Tolar, T., & Hogan, N. L. (2007). This job is killing me: the impact of job characteristics on correctional staff job stress. *Applied Psychology in Criminal Justice*, 3(2), 117-142.
190. Lambert, E. G., Hogan, N. L., & Barton, S. M. (2002). Satisfied correctional staff: A review of the literature on the correlates of correctional staff job satisfaction. *Criminal Justice and Behavior*, 29(2), 115-143. <http://dx.doi.org/10.1177/0093854802029002001>
191. Lambert, E. G., Hogan, N. L., & Tucker, K. A. (2009). Problems at work: Exploring the correlates of role stress among correctional staff. *The Prison Journal*, 89(4), 460-481. <http://dx.doi.org/10.1177/0032885509351006>
192. Lambert, E. G., Paoline III, E. A., Hogan, N. L., & Baker, D. N. (2007). Gender similarities and differences in correctional staff work attitudes and perceptions of the work environment. *Western Criminology Review*, 8(1), 16-31.
193. Lampalzer, U., Tozdan, S., von Franqué, F., & Briken, P. (2021). Acceptance of sexual interest in minors in self-referred individuals under treatment - An exploratory pilot study. *Frontiers in Psychology*, 12, 606797. <http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2021.606797>
194. Latessa, E. J., & Lovins, B. (2010). The role of offender risk assessment: A policy maker guide. *Victims and Offenders*, 5(3), 203-219. <https://doi.org/10.1080/15564886.2010.485900>
195. Lehmann, R. J., Fernandez, Y., & Helmus, L. M. (2016). Strengths of actuarial risk assessment. In R. Laws, & O'Donohue (Eds.), *Treatment of Sex Offenders: Strengths and Weaknesses in Assessment and Intervention*, (pp. 45-81). Springer. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-25868-3_3
196. Leygraf, N., & Elsner, K. (2020). Risks of diagnosing psychopathic disorders. In A. Felthous, & H. Sab (Eds.), *The Wiley International Handbook on Psychopathic Disorders and the Law* (pp. 145-158). Wiley Online Library. <http://dx.doi.org/10.1002/9781119159322.ch6>
197. Lin, Z. J., Jung, J., Goel, S., & Skeem, J. (2020). The limits of human predictions of recidivism. *Science Advances*, 6(7), eaaz0652. <https://doi.org/10.1126/sciadv.aaz0652>
198. Lloyd, C. D., Hanson, R. K., Richards, D. K., & Serin, R. C. (2020). Reassessment improves prediction of criminal recidivism: A prospective study of 3,421 individuals in New Zealand. *Psychological Assessment*, 32(6), 568-581. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/pas0000813>
199. Loh, E. H., & Cheng, X. L. (2023). Introduction to correctional rehabilitation in Singapore prison service. In X. Cheng, & G. Ong (Eds.), *Correctional Rehabilitation and Psychological Interventions in Singapore: Practitioners' Experiences in Singapore Prison Service* (pp. 3-19). World Scientific.
200. Looman, J. (2006). Comparison of two risk assessment instruments for sexual offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 18(2), 193-206. <http://dx.doi.org/10.1007/s11194-006-9013-4>
201. Looman, J., & Abracen, J. (2013). The Risk Need Responsivity Model of offender rehabilitation: Is there really a need for a paradigm shift? *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, 8(3-4), 30-36. <http://dx.doi.org/10.1037/h0100980>
202. Lotar Rihtarić, M., Vršelja, I., & Badurina-Sertić, Đ. (2017). Individualni čimbenici zatvorenika: što doprinosi penalnom recidivizmu? *Ljetopis socijalnog rada*, 24(3), 539-563. <http://dx.doi.org/10.3935/ljsr.v24i3.164>

203. Lowder, E. M., Desmarais, S. L., Rade, C. B., Johnson, K. L., & Van Dorn, R. A. (2019). Reliability and validity of START and LSI-R assessments in mental health jail diversion clients. *Assessment, 26*(7), 1347-1361. <https://doi.org/10.1177/1073191117704505>
204. Lowenkamp, C. T., Holsinger, A. M., & Latessa, E. J. (2001). Risk/need assessment, offender classification, and the role of childhood abuse. *Criminal Justice and Behavior, 28*(5), 543-563. <https://doi.org/10.1177/009385480102800501>
205. Lowenkamp, C. T., Holsinger, A., & Latessa, E. J. (2004). Assessing the inter-rater agreement of the Level of Service Inventory Revised. *Federal Probation, 68*(3), 34-38.
206. Lutz, M., Zani, D., Fritz, M., Dudeck, M., & Franke, I. (2022). A review and comparative analysis of the Risk-Needs-Responsivity, Good Lives, and Recovery Models in forensic psychiatric treatment. *Frontiers in Psychiatry, 13*. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.988905>
207. Macanović, N., i Stanković, A. (2014). Kazna i nagrada u funkciji resocijalizacije osuđenih lica. *Kriminalističke teme – Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, 3-4*, 69-76.
208. Magee, G. (2021). Education reduces recidivism. *Technium Social Sciences. Journal, 16*, 175-182. <https://doi.org/10.47577/tssj.v16i1.2668>
209. Mair, G., Burke, L., & Taylor, S. (2006). The worst tax form you've ever seen? Probation officers views about OASys. *Probation Journal, 53*(1), 7-23. <https://doi.org/10.1177/0264550506060861>
210. Makarios, M. D. (2007). Race, abuse, and female criminal violence. *Feminist Criminology, 2*(2), 100-116. <https://doi.org/10.1177/1557085106296501>
211. Makarios, M., Lovins, L., Latessa, E., & Smith, P. (2016). Staff quality and treatment effectiveness: An examination of the relationship between staff factors and the effectiveness of correctional programs. *Justice Quarterly, 33*(2), 348-367. <http://dx.doi.org/10.1080/07418825.2014.924546>
212. Makarios, M., Sperber, K. G., & Latessa, E. J. (2014). Treatment dosage and the risk principle: A refinement and extension. *Journal of Offender Rehabilitation, 53*(5), 334-350. <http://dx.doi.org/10.1080/10509674.2014.922157>
213. Malkina-Pykh, I. G. (2017). Associations of burnout, secondary traumatic stress and individual differences among correctional psychologists. *Journal of Forensic Science and Research, 1*(1), 18-34. <http://dx.doi.org/10.29328/journal.jfsr.1001003>
214. Mallion, J. S., Wood, J. L., & Mallion, A. (2020). Systematic review of 'Good Lives' assumptions and interventions. *Aggression and Violent Behavior, 55*, 101510. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101510>
215. Mallion, J., & Wood, J. (2020). Street gang intervention: Review and good lives extension. *Social Sciences, 9*(9), 160. <https://doi.org/10.3390/socsci9090160>
216. Mastromanno, B., Brookstein, D. M., Ogloff, J. R., Campbell, R., Chu, C. M., & Daffern, M. (2018). Assessing change in dynamic risk factors in forensic psychiatric inpatients: Relationship with psychopathy and recidivism. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, 29*(2), 323-336. <http://dx.doi.org/10.1080/14789949.2017.1377277>
217. Mathur, S. R., Griller Clark, H., & Gau, J. M. (2021). A cross-comparison study of reentry intervention and support for engagement: Findings on youth with disabilities. *Behavioral Disorders, 46*(3), 163-174. <https://doi.org/10.1177/0198742919886842>
218. Matsushima, Y. (2016). *The inter-rater reliability of the Psychopathy Checklist-Revised in practical field settings*. Southern Illinois University at Carbondale.
219. Maurutto, P., & Hannah-Moffat, K. (2007). Understanding risk in the context of the Youth Criminal Justice Act. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice, 49*(4), 465-491. <http://dx.doi.org/10.3138/cjccj.49.4.465>
220. Mayson, S. G. (2018). Bias in, bias out. *The Yale Law Journal, 128*(8), 2218-2259.
221. McCallum, K. E., Boccaccini, M. T., & Bryson, C. N. (2017). The influence of risk assessment instrument scores on evaluators risk opinions and sexual offender containment

- recommendations. *Criminal justice and Behavior*, 44(9), 1213-1235. <http://dx.doi.org/10.1177/0093854817707232>
222. McCreary, C. P., & Mensh, I. N. (1977). Personality differences associated with age in law offenders. *Journal of Gerontology*, 32(2), 164-167.
223. McNeeley, S., & Duwe, G. (2020). Keep your friends close and your enemies closer: Prison visitation, spatial distance, and concentrated disadvantage of visitor neighborhoods, and offender recidivism. *Justice Quarterly*, 37(4), 571-589. <https://doi.org/10.1080/07418825.2019.1568521>
224. McNiel, D. E., Chamberlain, J. R., Weaver, C. M., Hall, S. E., Fordwood, S. R., & Binder, R. L. (2008). Impact of clinical training on violence risk assessment. *American Journal of Psychiatry*, 165(2), 195-200. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2007.06081396>
225. Melko, S., & Topcagic, N. (2021). A critique of the Hare Psychopathy Checklist-Revised. In M. Clayton, & N. Abbas (Eds), *Are We There Yet? The Golden Standards of Forensic Science* (pp. 265-278). Voices of Forensic Science.
226. Miller, C. S., Kimonis, E. R., Otto, R. K., Kline, S. M., & Wasserman, A. L. (2012). Reliability of risk assessment measures used in sexually violent predator proceedings. *Psychological Assessment*, 24(4), 944-953. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0028411>
227. Miller, J., & Maloney, C. (2013). Practitioner compliance with risk/needs assessment tools: A theoretical and empirical assessment. *Criminal Justice and Behavior*, 40(7), 716-736. <https://doi.org/10.1177/0093854812468883>
228. Mills, J. F., Kroner, D. G., & Hemmati, T. (2007). The validity of violence risk estimates: An issue of item performance. *Psychological Services*, 4(1), 1-12. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/1541-1559.4.1.1>
229. Milošević, S., Jovanić, G., i Petrović, V. (2019). Položaj i tretman osuđenih sa mentalnim poremećajima u penalnom sistemu. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 18(3), 321-351. <https://doi.org/10.5937/specedreh18-23166>
230. Ministarstvo pravde Republike Srbije, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija. (2009). *Godišnji izveštaj o radu Uprave za izvršenje krivičnih sankcija za 2008. godinu.*
231. Ministarstvo pravde Republike Srbije, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija. (2010). *Godišnji izveštaj o radu Uprave za izvršenje krivičnih sankcija za 2009. godinu.*
232. Ministarstvo pravde Republike Srbije, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija. (2012). *Godišnji izveštaj o radu Uprave za izvršenje krivičnih sankcija za 2011. godinu.*
233. Ministarstvo pravde, Uprava za izvršenje krivičnih sankcija. (2013). *Direktiva o načinu rada službenika tretmana u Zavodima, procedurama u radu i izgledu i sadržaju dokumenata tokom utvrđivanja, sprovođenja i izmene programa postupanja sa licima osuđenim za krivična dela i prekršaj i načinu primene Pravilnika o tretmanu, program postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih.*
234. Ministry of Justice. (2009). *Public protection manual*. Ministry of Justice, Nacional Offender Management Service. https://www.proceduresonline.com/LimitedCMS_centrally_managed_content/pancheshire/shared_files/pub_prot_manual.pdf
235. Molina-Coloma, V., Salaberría, K., & Pérez, J. I. (2021). A comparative study between recidivism offenders and non-recidivism offenders in a prison sample. *Anuario de Psicología Jurídica*, 32(1), 33-39. <https://doi.org/10.5093/apj2021a19>
236. Morgan, R. D., Kroner, D. G., Mills, J. F., Serna, C., & McDonald, B. (2013). Dynamic risk assessment: A validation study. *Journal of Criminal Justice*, 41(2), 115-124. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2012.11.004>
237. Morrison, K., & Maycock, M. (2021). Becoming a prison officer: An analysis of the early development of prison officer cultures. *The Howard Journal of Crime and Justice*, 60(1), 3-24. <http://dx.doi.org/10.1111/hojo.12394>

238. Morton, S. (2009). Inter-rater reliability of OASys. In M. Debidin (Ed.), *A compendium of research and analysis on the Offender Assessment System (OASys) 2006-2009* (pp. 56-77). Ministry of Justice.
239. Motiuk, L. L., & Porporino, F. J. (1989). *Offender risk/needs assessment: A study of conditional releases*. Correctional Service Canada, Communications and Corporate Development, Research Branch. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/offender-riskneeds-assessment-study-conditional-releases-1>
240. Motiuk, L., & Belcourt, R. (1997). Profiling federal offenders with violent offences. *Forum on Corrections Research*, 9(2), 8-13.
241. Mpofo, E., Athanasou, J. A., Rafe, C., & Belshaw, S. H. (2018). Cognitive-behavioral therapy efficacy for reducing recidivism rates of moderate-and high-risk sexual offenders: A scoping systematic literature review. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(1), 170-186. <https://doi.org/10.1177/0306624X16644501>
242. Muirhead, J., Fortune C., & Polaschek, D. (2018). *Risky business: Evaluating the dynamic risk assessment for offender re-entry for use with New Zealand youth*. https://www.corrections.govt.nz/resources/research/journal/volume_6_issue_2_november_2018/risky_business_evaluating_the_dynamic_risk_assessment_for_offender_re-entry_for_use_with_new_zealand_youth
243. Mullineux, J. C., Taylor, B. J., & Giles, M. L. (2019). Probation officers' judgements: A study using personal construct theory. *Journal of Social Work*, 19(1), 41-59. <http://dx.doi.org/10.1177/1468017318757384>
244. Murrie, D. C., Boccaccini, M. T., Johnson, J. T., & Janke, C. (2008). Does interrater (dis)agreement on Psychopathy Checklist scores in sexually violent predator trials suggest partisan allegiance in forensic evaluations? *Law and Human Behavior*, 32(4), 352-362. <http://dx.doi.org/10.1007/s10979-007-9097-5>
245. Murrie, D. C., Boccaccini, M. T., Turner, D. B., Meeks, M., Woods, C., & Tussey, C. (2009). Rater (dis)agreement on risk assessment measures in sexually violent predator proceedings: Evidence of adversarial allegiance in forensic evaluation? *Psychology, Public Policy, and Law*, 15(1), 19-53. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0014897>
246. Naseer, M. A. U. R., Ashfaq, M., Hassan, S., Abbas, A., Razzaq, A., Mehdi, M., Ariyawardana, A., & Anwar, M. (2019). Critical issues at the upstream level in sustainable supply chain management of agri-food industries: Evidence from Pakistan's citrus industry. *Sustainability*, 11(5), 1-19. <https://doi.org/10.3390/su11051326>
247. Neller, D. J., & Frederick, R. I. (2013). Classification accuracy of actuarial risk assessment instruments. *Behavioral Sciences & the Law*, 31(1), 141-153. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1002/bsl.2047>
248. Niang, A., Leclerc, C., & Testé, B. (2021). When punishment goals moderate and mediate the effect of clinical reports on the recidivism risk on prison sentences. *Psychiatry, Psychology and Law*, 28(4), 531-545. <https://dx.doi.org/10.1080/13218719.2020.1805811>
249. Nijdam-Jones, A., García-López, E., Merchan-Rojas, L., Ruiz Guarneros, A., & Rosenfeld, B. (2021). Predictive validity of the HCR-20V3 with incarcerated males in Mexico City. *Criminal Justice and Behavior*, 48(10), 1450-1467. <https://doi.org/10.1177/0093854821997520>
250. Noland, E., & Strandh, M. (2021). Historical, clinical and situational risk factors for post-discharge recidivism in forensic psychiatric patients – A Swedish registry study. *International Journal of Law and Psychiatry*, 79, 101749. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2021.101749>
251. Novo, M., Fariña, F., Seijo, M. D., & Arce, R. (2012). Assessment of a community rehabilitation programme in convicted male intimate-partner violence offenders. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 12(2), 219-234.
252. Nunes, K. L., & Babchishin, K. M. (2012). Construct validity of Stable-2000 and Stable-2007 scores. *Sexual Abuse*, 24(1), 29-45. <https://doi.org/10.1177/1079063211404921>

253. O'Sullivan, M., Fitzsimons, S., Ramos, S. D. S., Oddy, M., & Sterr, A. (2021). Characteristics and neuropsychological impact of traumatic brain injury in female prisoners. *Brain injury*, 35(1), 72-81. <https://doi.org/10.1080/02699052.2020.1858344>
254. O'Connell, D., Visser, C., & Liu, L. (2019). Violent offending, desistance, and recidivism. *Marquette Law Review*, 103, 983.
255. Ogloff, J. R., & Davis, M. R. (2020). From predicting dangerousness to assessing and managing risk for violence: a journey across four generations. In J. S. Wormith, L. A. Craig, & T. E. Hogue (Eds.), *The Wiley Handbook of What Works in Violence Risk Management: Theory, Research, and Practice* (pp. 79-98). Wiley Blackwell.
256. Okoza, J., Imhonde, H. O., & Aluede, O. (2010). The jailer or the jailed: Stress and prison workers in Nigeria. *Current Research Journal of Social Sciences*, 2(2), 65-68.
257. Oleson, J. C., VanBenschoten, S., Robinson, C., Lowenkamp, C. T., & Holsinger, A. M. (2012). Actuarial and clinical assessment of criminogenic needs: Identifying supervision priorities among federal probation officers. *Journal of Crime and Justice*, 35(2), 239-248. <https://doi.org/10.1080/0735648X.2012.674819>
258. Olver, M. E., & Stockdale, K. C. (2021). Sexual violence risk assessment with indigenous men: Context, controversies, and current findings. *Current Psychiatry Reports*, 23(8), 1-10. <https://doi.org/10.1007/s11920-021-01261-9>
259. Olver, M. E., & Wong, S. C. (2011). A comparison of static and dynamic assessment of sexual offender risk and need in a treatment context. *Criminal Justice and Behavior*, 38(2), 113-126. <http://dx.doi.org/10.1177/0093854810389534>
260. Olver, M. E., & Wong, S. C. (2016). Assessing sexual violence risk and evaluating change with the Violence Risk Scale-Sexual Offender Version. *Sexual Offending: Predisposing Antecedents, Assessments and Management*, 547-569. http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4939-2416-5_25
261. Olver, M. E., Beggs Christofferson, S. M., Nicholaichuk, T. P., & Wong, S. C. (2021). Predictive properties of the Violence Risk Scale-Sexual Offense Version as a function of Age. *Assessment*, 28(6), 1671-1693. <https://doi.org/10.1177/1073191120914405>
262. Olver, M. E., Kelley, S. M., Kingston, D. A., Beggs Christofferson, S. M., Thornton, D., & Wong, S. C. (2021). Incremental contributions of static and dynamic sexual violence risk assessment: Integrating Static-99R and VRS-SO common language risk levels. *Criminal Justice and Behavior*, 48(8), 1091-1110. <https://doi.org/10.1177/0093854820974400>
263. Olver, M. E., Mundt, J. C., Hogan, N. R., Coupland, R. B. A., Eggert, J. E., Higgs, T., Lewis, K., Cortoni, F., Gordon, A., Morgan, P. J., & Wong, S. C. P. (2022). Assessing dynamic violence risk: Common language risk levels and recidivism rates for the Violence Risk Scale. *Psychological Assessment*, 34(6), 528-545. <https://doi.org/10.1037/pas0001116>
264. Olver, M. E., Stockdale, K. C., & Riemer, E. K. (2023). The risk, need, and responsivity relevance of working alliance in a sexual offense treatment program: Its intersection with psychopathy, diversity, and treatment change. *Sexual Abuse*. <https://doi.org/10.1177/10790632231172161>
265. Olver, M. E., Stockdale, K. C., & Simourd, D. J. (2021). Assessment and modification of general criminal attitudes among men who have sexually offended. *Criminal Justice and Behavior*, 48(4), 459-480. <https://doi.org/10.1177/0093854820925846>
266. Olver, M. E., Stockdale, K. C., & Wormith, J. S. (2014). Thirty years of research on the Level of Service Scales: A meta-analytic examination of predictive accuracy and sources of variability. *Psychological Assessment*, 26(1), 156-176. <https://doi.org/10.1037/a0035080>
267. Olver, M. E., Thornton, D., & Christofferson, S. M. B. (2022). Understanding the latent structure of dynamic risk: Seeking empirical constraints on theory development using the VRS-SO and the theory of dynamic risk. *Sexual Abuse*, 34(2), 227-254. <https://doi.org/10.1177/10790632211002858>
268. Olver, M. E., Wong, S. C., Nicholaichuk, T., & Gordon, A. (2007). The validity and reliability of the Violence Risk Scale-Sexual Offender Version: Assessing sex offender risk and evaluating

- therapeutic change. *Psychological Assessment*, 19(3), 318-329. <http://dx.doi.org/10.1037/1040-3590.19.3.318>
269. Ortega-Campos, E., García-García, J., De la Fuente-Sánchez, L., & Zaldívar-Basurto, F. (2020). Assessing the interactions between strengths and risk factors of recidivism through the Structured Assessment of Violence Risk in Youth (SAVRY). *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(6), 2112. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph17062112>
270. Orton, L. C., Hogan, N. R., & Wormith, J. S. (2021). An examination of the professional override of the Level of Service Inventory-Ontario Revision. *Criminal Justice and Behavior*, 48(4), 421-441. <http://dx.doi.org/10.1177/0093854820942270>
271. Otašević, B., Jovanov, M., i Oljača, M. (2014). Razlike u dimenzijama agresivnosti između nasilnih i nenasilnih prestupnika i pripadnika opšte populacije. *Primenjena psihologija*, 7(4), 565-579. <http://dx.doi.org/10.19090/pp.2014.4.565-579>
272. Pajić, D. (2020). *Primena tehnika vizualizacije u bazičnoj statistici*. Univerzitet u Novom Sadu – Filozofski fakultet.
273. Parent, G., Guay, J. P., & Knight, R. A. (2011). An assessment of long-term risk of recidivism by adult sex offenders: One size doesn't fit all. *Criminal Justice and Behavior*, 38(2), 188-209. <https://doi.org/10.1177/0093854810388238>
274. Patricny, N., Haag, A. M., & Pei, J. R. (2022). Resistance to antisocial peers in adolescents found not criminally responsible on account of mental disorder: Predictive and incremental validity with the VRAG-R. *Criminal Justice and Behavior*, 49(5), 681-699. <https://doi.org/10.1177/00938548221077949>
275. Pavlović, Z., Radenković, Z., i Petković, N. (2016). Izvršenje kazne zatvora i neki problemi bezbednosti. *Vojno delo*, 68(7), 34-59. <https://doi.org/10.5937/vojdolo1607103P>
276. Penney, S. R., McMaster, R., & Wilkie, T. (2014). Multirater reliability of the historical, clinical, and risk management-20. *Assessment*, 21(1), 15-27. <https://doi.org/10.1177/1073191113514107>
277. Perley-Robertson, B., Serin, R. C., & Chadwick, N. (2022). Using a general case management tool with partner-violent men on community supervision in Iowa. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(11-12), 8844-8866. <https://doi.org/10.1177/0886260520978189>
278. Petković, N., i Pavlović, Z. (2016). Neki problemi u primeni „Upitnika za procenu rizika za osuđene na kaznu zatvora do i tri godine”. *Temida*, 19(1), 161-180. <https://doi.org/10.2298/TEM1601161P>
279. Petrović, M., i Plojović, S. (2019). Osuđenici na izdržavanju kazne zatvora i zloupotreba psihoaktivnih supstanci. *Glasnik advokatske komore Vojvodine*, 91(2), 174-188, <https://doi.org/10.5937/gakv91-24346>.
280. Petrović, V. (2023). Međuposmatračka pouzdanost instrumenata za procenu rizika od recidivizma kod visokorizičnih osuđenih. *Bezbednost*, 65(3), 46-65. <https://doi.org/10.5937/bezbednost2303046P>
281. Petrović, V., i Jovanić G. (2021). Izazovi u proceni rizika recidivizma osuđenih na zatvorsku kaznu. U I. Stojković, B. Dučić i K. Stanimirov (Ur.), *Jedanaesti međunarodni skup „Specijalna edukacija i rehabilitacija DANAS“* (str. 371-378). Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
282. Petrović, V., i Jovanić, G. (2019a). Legalni i faktički aspekti zatvorske kazne prema ženama. U D. Mirović (Ur.), *Pravo u funkciji razvoja društva, Tom 2* (str. 69-89). Pravni fakultet Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici.
283. Petrović, V., i Jovanić, G. (2019b). Obrazovanje osuđenih kao protektivni faktor u redukciji recidivizma. *Andragoške studije*, 1/2019, 47-66. <https://doi.org/10.5937/AndStud1901047P>
284. Petrović, V., i Jovanić, G. (2022). Procena rizika od recidivizma u zatvorskom sistemu - dostignuća i izazovi. *Bezbednost*, 64(2), 22-43. <https://doi.org/10.5937/bezbednost2202022P>
285. Petrović, V., i Maljković, M. (2023). Značaj obuke osoblja za primenu instrumenata procene rizika recidivizma osuđenih. U Lj. Isaković, S. Čopić, M. Jelić i B. Drljan (Ur.), *Dvanaesti međunarodni*

- skup „Specijalna edukacija i rehabilitacija DANAS“ (str. 539-546). Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
286. Pham, A. T., Nunes, K. L., Maimone, S., & Hermann, C. A. (2021). How accurately can researchers measure criminal history, sexual deviance, and risk of sexual recidivism from self-report information alone? *Journal of Sexual Aggression*, 27(1), 106-119. <http://dx.doi.org/10.1080/13552600.2020.1741709>
287. Picard-Fritsche S., Rempel, S., Tallon, J., Adler, J., & Reyes, N. (2017). *Demystifying risk assessment: Key principles and controversies*. Center for Court Innovation. https://www.innovatingjustice.org/sites/default/files/documents/Monograph_March2017_Demystifying%20Risk%20Assessment_1.pdf
288. Pinheiro, M., Gonçalves, R. A., & Cunha, O. (2021). Criminal lifestyle, psychopathy, and prison adjustment among female inmates. *Journal of Criminal Justice*, 76(6), 1018-1029. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2021.101849>
289. Pravnilnik o tretmanu, program postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih, Službeni glasnik Republike Srbije br. 66/2015. (2015).
290. Prince, K., & Butters, R. P. (2013). *Recidivism risk prediction and prevention assessment in Utah: An implementation evaluation of the LSI-R as a recidivism risk assessment tool in Utah*. Utah Criminal Justice Center, University of Utah. https://socialwork.utah.edu/_resources/documents/LSI-Implementation-Report-final.pdf
291. Prins, S. J. (2019). Criminogenic or criminalized? Testing an assumption for expanding criminogenic risk assessment. *Law and Human Behavior*, 43(5), 477-490. <http://dx.doi.org/10.1037/lhb0000347>
292. Prins, S. J., & Reich, A. (2018). Can we avoid reductionism in risk reduction? *Theoretical Criminology*, 22(2), 258-278. <https://doi.org/10.1177/1362480617707948>
293. Prins, S. J., & Reich, A. (2021). Criminogenic risk assessment: A meta-review and critical analysis. *Punishment & Society*, 23(4), 578-604. <https://doi.org/10.1177/14624745211025751>
294. Przybylski, R. (2008). *What works: Effective recidivism reduction and risk-focused prevention programs. A compendium of evidence-based options for preventing new and persistent criminal behavior*. Colorado Division of Criminal Justice.
295. Public Safety Performance Project. (2011). *Risk/needs assessment 101: Science reveals new tools to manage offenders*. Pew Center of the States. https://www.pewtrusts.org/~media/legacy/uploadedfiles/pcs_assets/2011/pewriskassessmentbrief.pdf.pdf
296. Purić, D. (2023). *Interne metrijske karakteristike psiholoških instrumenata, Vodič kroz psihometriju I*. Institut za psihologiju, Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet.
297. Quesada, S. P., Calkins, C., & Jeglic, E. L. (2014). An examination of the interrater reliability between practitioners and researchers on the Static-99. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 58(11), 1364-1375. <https://doi.org/10.1177/0306624x13495504>
298. Radojković, Z., i Petković, N. (2017). Potrebe i mogućnosti tretmana učinilaca krivičnih dela protiv polnih sloboda. *Beogradska defektološka škola*, 23(2), 71-90.
299. Ramos, S. Y. (2021). *Three essays on risk assessment instrument policies across state criminal justice systems* [Doctoral dissertation, The University of North Carolina at Chapel Hill]. <https://cdr.lib.unc.edu/concern/dissertations/kw52jh639?locale=en>
300. Raymond, B. C., McEwan, T. E., Davis, M. R., Reeves, S. G., & Ogloff, J. R. (2021). Investigating the predictive validity of Static-99/99R scores in a sample of older sexual offenders. *Psychiatry, Psychology and Law*, 28(1), 120-134. <https://doi.org/10.1080/13218719.2020.1767714>
301. Raynor, P. (2007). Risk and need assessment in British probation: The contribution of LSI-R. *Psychology, Crime & Law*, 13(2), 125-138. <http://dx.doi.org/10.1080/10683160500337592>

302. Reeves, S. G., Ogloff, J. R., & Simmons, M. (2018). The predictive validity of the Static-99, Static-99R, and Static-2002/R: Which one to use? *Sexual Abuse, 30*(8), 887-907. <https://doi.org/10.1177/1079063217712216>
303. Reich, W. A., Picard-Fritsche, S., Rempel, M., & Farley, E. J. (2016). Treatment modality, failure, and re-arrest: A test of the risk principle with substance-abusing criminal defendants. *Journal of Drug Issues, 46*(3), 234-246. <http://dx.doi.org/10.1177/0022042616638490>
304. Rettenberger, M., & Craig, L. A. (2020). Risk assessment in individuals convicted of sexual offenses. In L. Craig, & F. Cortoni (Eds), *The Wiley Handbook of What Works with Sexual Offenders: Contemporary Perspectives in Theory, Assessment, Treatment, and Prevention* (pp. 87-101). John Wiley & Sons Ltd.
305. Rettenberger, M., & Eher, R. (2007). Predicting reoffence in sexual offender subtypes: A prospective validation study of the German version of the Sexual Offender Risk Appraisal Guide (SORAG). *Sexual Offender Treatment, 2*(2), 1-12.
306. Ringland, C. (2011). *Improving the efficiency and effectiveness of the risk/needs assessment process for community-based offenders*, *Crime and Justice Bulletin*, (154). NSW Bureau of Crime Statistics and Research. <https://www.bocsar.nsw.gov.au/Publications/CJB/cjb154.pdf>
307. Robinson, G. (2003). Implementing OASys: Lessons from research into LSI-R and ACE. *Probation Journal, 50*(1), 30-40. <http://dx.doi.org/10.1177/0264550503501001>
308. Rocque, M., & Plummer-Beale, J. (2014). In the eye of the beholder? An examination of the inter-rater reliability of the LSI-R and YLS/CMI in a correctional agency. *Journal of Criminal Justice, 42*(6), 568-578. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2014.09.011>
309. Rodríguez-Menés, J., Gómez-Casillas, A., & Ruíz-Vallejo, F. (2022). Prison misconduct, prisoners' backgrounds, and reoffending. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice, 1*-21. <https://doi.org/10.1080/01924036.2022.2123368>
310. Rossdale, S. V., Tully, R. J., & Egan, V. (2020). The HCR-20 for predicting violence in adult females: A meta-analysis. *Journal of Forensic Psychology Research and Practice, 20*(1), 15-52. <http://dx.doi.org/10.1080/24732850.2019.1681875>
311. Rossegger, A., Gerth, J., Seewald, K., Urbaniok, F., Singh, J. P., & Endrass, J. (2013). Current obstacles in replicating risk assessment findings: A systematic review of commonly used actuarial instruments. *Behavioral Sciences & the Law, 31*(1), 154-164. <http://dx.doi.org/10.1002/bsl.2044>
312. Routh, D., & Hamilton, Z. K. (2016). *Research brief: Inter-rater reliability (IRR) of the Static Risk Offender Need Guide for Recidivism (STRONG-R)*. Washington State Institute for Criminal Justice. <https://s3.wp.wsu.edu/uploads/sites/436/2016/03/DRR-Research-Brief-STRONG-R-IRR.pdf>
313. Rufino, K. A., Boccaccini, M. T., & Guy, L. S. (2011). Scoring subjectivity and item performance on measures used to assess violence risk: The PCL-R and HCR-20 as exemplars. *Assessment, 18*(4), 453-463. <https://doi.org/10.1177%2F1073191110378482>
314. Rufino, K. A., Boccaccini, M. T., Hawes, S. W., & Murrie, D. C. (2012). When experts disagreed, who was correct? A comparison of PCL-R scores from independent raters and opposing forensic experts. *Law and Human Behavior, 36*(6), 527-537. <http://dx.doi.org/10.1037/h0093988>
315. Ruggero, T., Dougherty, J., & Klofas, J. (2015). *Measuring recidivism: definitions, errors, and data sources*. Center for Public Safety Initiatives. <https://www.rit.edu/liberalarts/sites/rit.edu.liberalarts/files/documents/our-work/2015-03%20-%20Measuring%20Recidivism%20-%20Definitions%2C%20Errors%2C%20and%20Data%20Sources.pdf>
316. Russo, J., Vermeer, M. J., Woods, D., & Jackson, B. A. (2020). *Risk and needs assessments in prisons: Identifying high-priority needs for using evidence-based practices*. RAND. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA108-5.html
317. Ryan, C., Brennan, F., McNeill, S., & O'Keeffe, R. (2022). Prison officer training and education: a scoping review of the published literature. *Journal of Criminal Justice Education, 33*(1), 110-138. <https://doi.org/10.1080/10511253.2021.1958881>

318. Ryberg, J. (2020). Risk-based sentencing and predictive accuracy. *Ethical Theory and Moral Practice*, 23(1), 251-263. <https://doi.org/10.1007/s10677-020-10066-3>
319. Salo, B., Laaksonen, T., & Santtila, P. (2016). Construct validity and internal reliability of the Finnish risk and needs assessment form. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 17(1), 86-107. <http://dx.doi.org/10.1080/14043858.2016.1161940>
320. Sandbukt, I. J., Skardhamar, T., Kristoffersen, R., & Friestad, C. (2021). Testing the Static-99R as a global screen for risk of sex crime recidivism in a Norwegian routine sample. *Sexual Abuse*, 33(6), 725-742. <https://dx.doi.org/10.1177/1079063220951194>
321. Sarver, C., Prince, K., Seawright, M., & Butters, R. (2015). *A review of brief risk assessment tools validated for use in correctional settings*. Utah Criminal Justice Center, University of Utah. https://socialwork.utah.edu/_resources/documents/Brief-Screening-Assessments_Final.pdf
322. Sauter, J., Turner, D., Briken, P., & Rettenberger, M. (2021). Testosterone-lowering medication and its association with recidivism risk in individuals convicted of sexual offenses. *Sexual Abuse*, 33(4), 475-500. <https://doi.org/10.1177%2F1079063220910723>
323. Savet Evrope. (2006). *Evropska zatvorska pravila*. <https://www.hracion.org/wp-content/uploads/Evropska-zatvorska-pravila.pdf>
324. Scanlan, J. M., Yesberg, J. A., Fortune, C. A., & Polaschek, D. L. (2020). Predicting women's recidivism using the dynamic risk assessment for offender re-entry: Preliminary evidence of predictive validity with community-sentenced women using a "gender-neutral" risk measure. *Criminal Justice and Behavior*, 47(3), 251-270. <https://doi.org/10.1177/0093854819896387>
325. Schuringa, E., Spreen, M., & Bogaerts, S. (2014). Inter-rater and test-retest reliability, internal consistency, and factorial structure of the instrument for forensic treatment evaluation. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 14(2), 127-144. <https://doi.org/10.1080/15228932.2014.897536>
326. Schwerzmann, K. (2021). Abolish! Against the use of risk assessment algorithms at sentencing in the US Criminal Justice System. *Philosophy & Technology*, 34(4), 1883-1904. <https://doi.org/10.1007%2Fs13347-021-00491-2>
327. Sea, J., & Bang, S. (2021). The interrater reliability and concurrent validity of the HCR-20 Version 3 in South Korea. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 32(6), 879-901. <https://doi.org/10.1080/14789949.2021.1937279>
328. Sea, J., & Hart, S. D. (2021). Interrater reliability and concurrent validity of the risk for sexual violence protocol for Korean sexual offenders: A field study. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 65(13-14), 1423-1445. <https://doi.org/10.1177/0306624X20967969>
329. Sellbom, M., Laurinaitytė, I., & Laurinavičius, A. (2021). Further validation of the Comprehensive Assessment of Psychopathic Personality-Self-Report (CAPP-SR) in Lithuanian offender and nonoffender samples. *Assessment*, 28(2), 472-484. <https://doi.org/10.1177/1073191120914403>
330. Shaw, J., & Edelman, R. (2019). Predictors of engagement, understanding and dropout from a community based cognitive skills programme. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 30(6), 993-1005. <http://dx.doi.org/10.1080/14789949.2019.1660908>
331. Shepherd, S. M., Campbell, R. E., & Ogloff, J. R. (2018). The utility of the HCR-20 in an Australian sample of forensic psychiatric patients. *Psychiatry, Psychology and Law*, 25(2), 273-282. <https://doi.org/10.1080/13218719.2017.1364676>
332. Simourd, D. J. (2004). Use of dynamic risk/need assessment instruments among long-term incarcerated offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 31(3), 306-323. <https://doi.org/10.1177%2F0093854803262507>
333. Sjöstedt, G., & Långström, N. (2001). Actuarial assessment of sex offender recidivism risk: A cross-validation of the RRASOR and the Static-99 in Sweden. *Law and Human Behavior*, 25(6), 629-645. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1023/A:1012758307983>

334. Skeem, J. L., & Lowenkamp, C. T. (2016). Risk, race, and recidivism: Predictive bias and disparate impact. *Criminology*, 54(4), 680-712. <http://dx.doi.org/10.1111/1745-9125.12123>
335. Skeem, J., & Eno Louden, J. (2007). *Assessment of evidence on the quality of the Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions (COMPAS)*. California Department of Corrections and Rehabilitation, Center for Public Policy Research, University of California. <https://bpb-us-e2.wpmucdn.com/sites.uci.edu/dist/0/1149/files/2013/06/CDCR-Skeem-EnoLouden-COMPASeval-SECONDREVISION-final-Dec-28-07.pdf>
336. Slobogin, C. (2021). Preventive justice: How algorithms, parole boards, and limiting retributivism could end mass incarceration. *Wake Forest Law Review*, 56(1), 97-168.
337. Smid, W. J., Kamphuis, J. H., Wever, E. C., & Van Beek, D. J. (2014). A comparison of the predictive properties of nine sex offender risk assessment instruments. *Psychological Assessment*, 26(3), 691. <https://doi.org/10.1037/a0036616>
338. Sohn, J. S., Raine, A., & Lee, S. J. (2020). The utility of the Psychopathy Checklist-Revised (PCL-R) facet and item scores in predicting violent recidivism. *Aggressive Behavior*, 46(6), 508-515. <https://doi.org/10.1002/ab.21922>
339. Sondhi, A., Leidi, A., & Best, D. (2020). Estimating a treatment effect on recidivism for correctional multiple component treatment for people in prison with an alcohol use disorder in England. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 15(81), 1-12. <https://doi.org/10.1186/s13011-020-00310-5>
340. Sowden, J. N., & Olver, M. E. (2017). Use of the Violence Risk Scale-Sexual Offender Version and the Stable 2007 to assess dynamic sexual violence risk in a sample of treated sexual offenders. *Psychological Assessment*, 29(3), 293-303. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/pas0000345>
341. Sperber, K. G., Latessa, E. J., & Makarios, M. D. (2013). Examining the interaction between level of risk and dosage of treatment. *Criminal Justice and Behavior*, 40(3), 338-348. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1177/0093854812467942>
342. Spruit, A., van der Put, C., Gubbels, J., & Bindels, A. (2017). Age differences in the severity, impact and relative importance of dynamic risk factors for recidivism. *Journal of Criminal Justice*, 50, 69-77. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2017.04.006>
343. Starfelt Sutton, L. C., Dynevall, M., Wennerholm, J., Åhlén, S., Rugge, T., Bourgon, G., & Robertsson, C. (2021). Evaluation of the implementation of a risk-need-responsivity service in community supervision in Sweden. *Criminal Justice and Behavior*, 48(5), 617-636. <https://doi.org/10.1177/0093854820958744>
344. Stevanović, Z. (2010). Tretman osuđenih lica za nasilne delikte, U L. Kron (Ur.), *Nasilnički kriminal: etiologija, fenomenologija, prevencija* (str. 347-356). Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
345. Stewart, A. C., Cossar, R. D., Quinn, B., Dietze, P., Romero, L., Wilkinson, A. L., & Stoové, M. (2022). Criminal justice involvement after release from prison following exposure to community mental health services among people who use illicit drugs and have mental illness: A systematic review. *Journal of Urban Health*, 99, 635-654. <https://doi.org/10.1007/s11524-022-00635-5>
346. Stone, A. G., Lloyd, C. D., & Serin, R. C. (2021). Dynamic risk factors reassessed regularly after release from incarceration predict imminent violent recidivism. *Law and Human Behavior*, 45(6), 512-523. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/lhb0000463>
347. Subotin, M., i Bogojević, R. S. (2022). Etiološki aspekti i posledice nasilničkog kriminaliteta. *Kultura Polisa*, 19(2), 19-36. <https://doi.org/10.51738/Kpolisa2022.19.2p.19sb>
348. Sutherland, A. (2019). A propensity score analysis of a community resettlement programme for women prisoners. *Criminology & Criminal Justice*, 19(1), 115-132. <https://doi.org/10.1177/1748895817743284>

- 349.Svalin, K., & Levander, S. (2020). The predictive validity of intimate partner violence risk assessments conducted by practitioners in different settings: A review of the literature. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 35, 115-130. <https://doi.org/10.1007/s11896-019-09343-4>
- 350.Swanson, M. M., Jones, K., Luxton, D. D., McNally, C., Georgoulas-Sherry, V., Hernandez, H. G., & Walker, K. (2021). *Stable-2007 predictive validity*. Department of Corections Washington State.
- 351.Tan, A., & See Yeo, L. (2020). The trajectory of offending risks: Implications for rehabilitation and practice. *The Prison Journal*, 100(2), 262-282. <https://doi.org/10.1177%2F0032885519894659>
- 352.Tärnhäll, A., Björk, J., Wallinius, M., Gustafsson, P., & Hofvander, B. (2023). Offending trajectories in violent offenders: criminal history and early life risk factors. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 67(2-3), 270-290. <https://doi.org/10.1177/0306624x221086565>
- 353.Taxman, F. S. (2018). Risk assessment: Where do we go from here? In J. Singh, D. Kroner, S. Wormith, S. Desmarais, & Z. Hamilton (Eds.), *Handbook of Recidivism Risk/Needs Assessment Tools*, (pp. 269-284). John Wiley & Sons Ltd.
- 354.Tewksbury, R., & Mustaine, E. E. (2008). Correctional orientations of prison staff. *The Prison Journal*, 88(2), 207-233. <http://dx.doi.org/10.1177/0032885508319163>
- 355.Thomas, A., Wirth, J. C., Poehlmann-Tynan, J., & Pate Jr, D. J. (2022). “When she says daddy”: Black fathers’ recidivism following reentry from jail. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(6), 3518. <https://doi.org/10.3390/ijerph19063518>
- 356.Thomas, C., & Pontón-Núñez, A. (2022). Automating judicial discretion: How algorithmic risk assessments in pretrial adjudications violate equal protection rights on the basis of race. *Minnesota Journal of Law & Inequality*, 40(2), 371-407. <https://doi.org/10.24926/25730037.649>
- 357.Thompson, D. C. (2017). *Myths & facts: Using risk and need assessments to enhance outcomes and reduce disparities in the criminal justice system*. The National Institute of Corrections.
- 358.Thompson, L. H. (2013). Risk, need and responsivity: The foundation of an effective re-entry continuum of service. *Corrections Today*, 75(4), 47-51.
- 359.Thurman, T., Chowdhury, S., & Taxman, F. S. (2021). Fidelity measures for risk-need assessment (RNA) tools usage in case plans. *Corrections Today*, 6(5), 383-399. <http://dx.doi.org/10.1080/23774657.2019.1696252>
- 360.Timmins, K. L., Evans, L., & Tully, R. J. (2018). Inter-rater reliability of the Short-Term Assessment of Risk and Treatability (START). *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 29(6), 968-988. <https://doi.org/10.1080/14789949.2018.1523945>
- 361.Toader, L. (2021). Recidivism can seriously harm society. *Revista Universitara Sociologie*, 2, 130-153.
- 362.Trauffer, N., & Widom, C. S. (2017). Child abuse and neglect, and psychiatric disorders in nonviolent and violent female offenders. *Violence and Gender*, 4(4), 137-143. <https://doi.org/10.1089%2Fvio.2017.0019>
- 363.Tsai, F. C., Hsu, M. C., Chen, C. T., & Kao, D. Y. (2019). Exploring drug-related crimes with social network analysis. *Procedia Computer Science*, 159, 1907-1917. <http://dx.doi.org/10.1016/j.procs.2019.09.363>
- 364.Tsao, I. T., & Chu, C. M. (2021). An exploratory study of recidivism risk assessment instruments for individuals convicted of sexual offenses in Singapore. *Sexual Abuse*, 33(2), 157-175. <https://doi.org/10.1177/1079063219884575>
- 365.Turner, S., Hess, J., Bradstreet, C., Chapman, S., & Murphy, A. (2013). *Development of the California Static Risk Assessment (CSRA): Recidivism risk prediction in the California Department of Corrections and Rehabilitation*. University of California, Center for Evidence-Based Corrections.
- 366.Tyler, N., Heffernan, R., & Fortune, C. A. (2020). Reorienting locus of control in individuals who have offended through strengths-based interventions: Personal agency and the good lives model. *Frontiers in Psychology*, 11, 553240. <http://dx.doi.org/10.3389/fpsyg.2020.553240>

367. Uredba o zvanjima u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, Sl. glasnik RS br. 45/2023. (2023).
368. US Department of Justice. (2019). *The first step act of 2018: Risk and needs assessment system*. Office of the Attorney General. <https://www.ojp.gov/First-Step-Act-of-2018-Risk-and-Needs-Assessment-System>
369. Van Damme, L., Fortune, C. A., Hoeve, M., Vanderplasschen, W., & Colins, O. F. (2022). The role of personal resilience and interpersonal support in building fulfilling and prosocial lives: Examining the Good Lives Model among young women four years after youth setention. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 66(1), 123-144. <https://doi.org/10.1177/0306624X21994055>
370. van den Berg, J. W., Smid, W., Kossakowski, J. J., van Beek, D., Borsboom, D., Janssen, E., & Gijs, L. (2020). The application of network analysis to dynamic risk factors in adult male sex offenders. *Clinical Psychological Science*, 8(3), 539-554. <https://doi.org/10.1177/2167702620901720>
371. van der Knaap, L. M., Leenarts, L. E., Born, M. P., & Oosterveld, P. (2012). Reevaluating Interrater reliability in offender risk assessment. *Crime & Delinquency*, 58(1), 147-163. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1965965>
372. van der Put, C. E., Assink, M., & Gubbels, J. (2020). Differences in risk factors for violent, nonviolent, and sexual offending. *Journal of Forensic Psychology Research and Practice*, 20(4), 341-361. <http://dx.doi.org/10.1080/24732850.2020.1735248>
373. Van Eijk, G. (2020). Inclusion and exclusion through risk-based justice: Analysing combinations of risk assessment from pretrial detention to release. *The British Journal of Criminology*, 60(4), 1080-1097. <https://doi.org/10.1093/bjc/azaa012>
374. Van Ginneken, E.F.J.C. (2019). The use of risk assessment in sentencing. In J.W. de Keijser, J.V. Roberts, & J. Ryberg (Eds.), *Predictive Sentencing: Normative and Empirical Perspectives* (pp. 9-32). Oxford Hart Publishing. <http://dx.doi.org/10.5040/9781509921447.ch-002>
375. Venner, S., Sivasubramaniam, D., Luebbers, S., & Shepherd, S. M. (2021). Cross-cultural reliability and rater bias in forensic risk assessment: A review of the literature. *Psychology, Crime & Law*, 27(2), 105-121. <http://dx.doi.org/10.1080/1068316X.2020.1775829>
376. Verschuere, B., & Te Kaat, L. (2020). What are the core features of psychopathy? A prototypicality analysis using the Psychopathy Checklist-Revised (PCL-R). *Journal of Personality Disorders*, 34(3), 410-419. https://doi.org/10.1521/pedi_2019_33_396
377. Vertommen, T., Verhelle, H., Martijn, F. M., & De Boeck, M. (2021). Static and dynamic recidivism risk factors of people who have committed child sex offenses in sport. *Frontiers in Sports and Active Living*, 3, 624548. <https://doi.org/10.3389/fspor.2021.624548>
378. Viglione, J., & Taxman, F. S. (2018). Low risk offenders under probation supervision: Risk management and the risk-needs-responsivity framework. *Criminal Justice and Behavior*, 45(12), 1809-1831. <https://doi.org/10.1177/0093854818790299>
379. Viglione, J., Rudes, D. S., & Taxman, F. S. (2015). Misalignment in supervision: Implementing risk/needs assessment instruments in probation. *Criminal Justice and Behavior*, 42(3), 263-285. <https://doi.org/10.1177/0093854814548447>
380. Viljoen, J. L., Jonnson, M. R., Cochrane, D. M., Vargen, L. M., & Vincent, G. M. (2019). Impact of risk assessment instruments on rates of pretrial detention, postconviction placements, and release: A systematic review and meta-analysis. *Law and Human Behavior*, 43(5), 397-420. <http://dx.doi.org/10.1037/lhb0000344>
381. Vincent, G. M., Drawbridge, D., & Davis, M. (2019). The validity of risk assessment instruments for transition-age youth. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 87(2), 171-183. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/ccp0000366>
382. Vojt, G., Thomson, L. D., & Marshall, L. A. (2013). The predictive validity of the HCR-20 following clinical implementation: Does it work in practice? *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 24(3), 371-385. <http://dx.doi.org/10.1080/14789949.2013.800894>

383. Vose, B., Smith, P., & Cullen, F. T. (2013). Predictive validity and the impact of change in total LSI-R score on recidivism. *Criminal Justice and Behavior*, *40*(12), 1383-1396. <https://doi.org/10.1177/0093854813508916>
384. Vrieze, S. I., & Grove, W. M. (2010). Multidimensional assessment of criminal recidivism: Problems, pitfalls, and proposed solutions. *Psychological Assessment*, *22*(2), 382-395. <https://dx.doi.org/10.1037%2Fa0019228>
385. Vujičić, N., i Karić, T. (2020). Procena rizika i napredovanje u tretmanu u Kazneno-popravnom zavodu u Sremskoj Mitrovici. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, *68*(1), 170-193. <https://doi.org/10.5937/AnaliPFB2001170V>
386. Vujičić, N., Stevanović, Z., i Ilijić, L. (2017). *Primena instituta uslovnog otpusta od strane sudova u Republici Srbiji*. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
387. Walklate, S., & Mythen, G. (2011). Beyond risk theory: Experiential knowledge and “knowing otherwise”. *Criminology & Criminal Justice*, *11*(2), 99-113. <https://doi.org/10.1177/1748895811398456>
388. Walsh, A., Wells, J., Gann, S. M. (2020). The elderly offender. *Correctional Assessment, Casework, and Counseling*, 419-432. https://doi.org/10.1007/978-3-030-55226-8_20
389. Wanamaker, K. A., & Brown, S. L. (2022). Assessing dynamic risk and dynamic strength change patterns and the relationship to reoffending among women on community supervision. *Criminal Justice and Behavior*, *49*(1), 37-57. <https://doi.org/10.1177/00938548211026706>
390. Werth, R. (2019a). Risk and punishment: The recent history and uncertain future of actuarial, algorithmic, and “evidence-based” penal techniques. *Sociology Compass*, *13*(2), 1-19. <https://doi.org/10.1111/soc4.12659>
391. Werth, R. (2019b). Theorizing the performative effects of penal risk technologies: (Re)producing the subject who must be dangerous. *Social & Legal Studies*, *28*(3), 327-348. <https://doi.org/10.1177%2F0964663918773542>
392. Whyman, R. (2019). Strengths, resources or controls? The assessment of protective factors in probation practice. *Probation Journal*, *66*(2), 219-235. <https://doi.org/10.1177/0264550519833455>
393. Widom, C. S., & Osborn, M. (2021). The cycle of violence: Abused and neglected girls to adult female offenders. *Feminist criminology*, *16*(3), 266-285. <https://doi.org/10.1177/1557085120987628>
394. Wielinga, F. E. (2022). *Use of dynamic risk instruments to assess sexual violence risk in a community-supervised sample of men with sexual offense convictions* [Doctoral dissertation, University of Saskatchewan]. <https://harvest.usask.ca/bitstream/handle/10388/14124/WIELINGA-DISSERTATION-2022.pdf?sequence=1>
395. Wilkinson, D., & Caulfield, L. (2020). A systematic review of the characteristics and needs of older prisoners. *Journal of Criminal Psychology*, *10*(4), 253-276. <http://dx.doi.org/10.1108/JCP-06-2020-0023>
396. Willis, G. M., & Levenson, J. S. (2022). Exploring risk for sexual recidivism and treatment responsiveness through the lens of early trauma. *Sexual Abuse*, *34*(5), 597-619. <https://doi.org/10.1177/10790632211051681>
397. Willis, G. M., Kelley, S. M., & Thornton, D. (2020). Are protective factors valid constructs? Interrater reliability and construct validity of proposed protective factors against sexual reoffending. *Criminal Justice and Behavior*, *47*(11), 1448-1467. <https://doi.org/10.1177/0093854820941039>
398. Wolf, V., Mayer, J., Steiner, I., Franke, I., Klein, V., Streb, J., & Dudeck, M. (2023). The predictive accuracy of the LSI-R in female forensic inpatients – Assessing the utility of gender-responsive risk factors. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *20*(5), 4380. <https://doi.org/10.3390%2Fijerph20054380>

399. Wong, K., & Horan, R. (2019). Early testing and formative evaluation of the Enablers of Change Assessment and Sentence Planning Tool for adults with convictions. *European Journal of Probation, 11*(1), 30-48. <https://doi.org/10.1177/2066220319854996>
400. Wong, K., & Horan, R. (2021). *Needs assessment: risk, desistance and engagement*. Her Majesty's Inspectorate of Probation. <https://e-space.mmu.ac.uk/628763/1/Academic%20Insights%20-%20Wong%20and%20Horan%20%28Mar%202021%20final%29.pdf>
401. Wormith, J. S., Craig, L. A., & Hogue, T. E. (2020). An overview of violent behaviour from aggression to homicide: Theory, research, and practice. In J. S. Wormith, L. A. Craig, & T. E. Hogue (Eds.), *The Wiley Handbook of What Works in Violence Risk Management: Theory, Research, and Practice* (pp. 1-32). Wiley Blackwell.
402. Wormith, J. S., Hogg, S., & Guzzo, L. (2012). The predictive validity of a general risk/needs assessment inventory on sexual offender recidivism and an exploration of the professional override. *Criminal Justice and Behavior, 39*(12), 1511-1538. <https://doi.org/10.1177%2F0093854812455741>
403. Wright, K. N., & Saylor, W. G. (1991). Male and female employees' perceptions of prison work: Is there a difference? *Justice Quarterly, 8*(4), 505-524.
404. Yeadon, E., Shaw, J., & Egan, V. (2021). The offender personality disorder pathway: An exploration of the differences between offenders accessing a prison pathway service and a non-accessing population. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, 32*(2), 213-225. <http://dx.doi.org/10.1080/14789949.2020.1850843>
405. Yesberg, J. A., & Polaschek, D. L. (2015). Assessing dynamic risk and protective factors in the community: Examining the validity of the Dynamic Risk Assessment for Offender Re-entry. *Psychology, Crime & Law, 21*(1), 80-99. <http://dx.doi.org/10.1080/1068316X.2014.935775>
406. Yesberg, J. A., Scanlan, J. M., Hanby, L. J., Serin, R. C., & Polaschek, D. L. (2015). Predicting women's recidivism: Validating a dynamic community-based "gender-neutral" tool. *Probation Journal, 62*(1), 33-48. <http://dx.doi.org/10.1177/0264550514562851>
407. Yoon, D., Eher, R., & Mokros, A. (2022). Incremental validity of the Psychopathy Checklist-Revised above and beyond the diagnosis of antisocial personality disorder regarding recidivism in sexual offenders. *Journal of Criminal Justice, 80*, 101780. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2020.101780>
408. Yu, R., Långström, N., Forsman, M., Sjölander, A., Fazel, S., & Molero, Y. (2022). Associations between prisons and recidivism: A Nationwide longitudinal study. *PLoS One, 17*(5). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0267941>
409. Yuhnenko, D., Blackwood, N., & Fazel, S. (2020). Risk factors for recidivism in individuals receiving community sentences: A systematic review and meta-analysis. *CNS Spectrums, 25*(2), 252-263. <https://doi.org/10.1017/s1092852919001056>
410. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, Službeni glasnik Republike Srbije br. 35/2019. (2019).
411. Zettler, H. R. (2019). Female probation officers. *The Encyclopedia of Women and Crime*, 1-5. <https://doi.org/10.1002/9781118929803.ewac0166>
412. Žukauskienė, R., Laurinavičius, A., & Singh, J. P. (2014). Violence risk assessment in Lithuania. *Journal of Psychiatry, 17*(4), 2-6. <https://doi.org/10.4172/2378-5756.1000127>

ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ БРОЈ 1

Упутство за реализовање истраживања

Поштовани,

Пред Вама се налази упутство за прикупљање података у склопу израде докторске дисертације под називом „Процена ризика рецидивизма осуђених у затворском систему – валидност и релијабилност инструмента процене у Републици Србији“.

За потребе истраживања потребно је проценити 40 осуђених. Предвиђено је да се процена ризика једног осуђеног врши од стране два запослена стручна радника (независно један од другог) истовремено или у кратком временском размаку, како не би наступиле промене код осуђеног које би битно утицале на резултате процене. Једну процену ризика (*редовну процену*) врши службеник који је задужен за процену конкретног осуђеног, док другу процену (*додатну процену*) врши било који други запослени. Планирано је да процес прикупљања података траје шест месеци.

1. Упитници су спаковани у 40 заштитних фолија. Једна фолија намењена је једном испитанику (осуђени на преко три године затвора, који се налази у пријемном одељењу).
2. У свакој фолији се налази *Евиденциони документ* и три упитника.
 - 2.1. У *Евиденциони документ* уносе се лични подаци испитивача и осуђеног (име, презиме и шифра). Овај документ ће бити коришћен само у научно-истраживачке сврхе, у циљу упаривања резултата из различитих упитника, и неће бити доступан истраживачу изван затвора. Запослени који врши додатну процену може унети само своје податке и податке о осуђеном, док податке о запосленом који је вршио редовну процену може уписати истраживач, приликом преузимања попуњених упитника.
 - 2.2. *Упитник општих података о осуђенима* попуњава запослени (није потребно да два запослена који процењују истог осуђеног попуњавају овај упитник).
 - 2.3. *Упитник општих података о оцењивачима* попуњава запослени. У заштитној фолији налазе се два Упитника општих података о запосленима (за запосленог који врши редовну процену и за запосленог који врши додатну процену). Упитник општих података о оцењивачима запослени попуњава само када први пут врши процену. За сваку следећу процену није потребно да исти запослени попуњава упитник, већ је довољно да остави напомену да је упитник већ попунио приликом процене другог осуђеног.
 - 2.4. *Упитник за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног* се попуњава два пута за једног осуђеног од стране два запослена. У заштитној фолији се налази један Упитник за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног (за додатну процену). Редовна процена, која је саставни део документације је планирано да буде преузета из досијеа осуђеног приликом преузимања истраживачких података.
3. Најједноставније је да запослени који је задужен за редовну процену у Евиденциони документ упише своје и личне податке осуђеног, као и да попуни Упитник општих података о осуђеном и Упитник општих података о запосленом (уколико га већ није попунио). Потом да (пре или након што обави редовну процену) заштитну фолију са комплетним материјалима преда другом запосленом који ће извршити додатну процену и попунити Упитник општих података о запосленом (уколико га већ није попунио).
4. На почетку сваког упитника је написано кратко упутство шта се упитником испитује.
5. Учешће у истраживању је добровољно и анонимно (што се обезбеђује креирањем шифре).
6. Истраживач ће податке користити искључиво у научне сврхе – израде докторске дисертације уз поштовање начела професионалности, забране дискриминације, поштовања интегритета и достојанства личности свих испитаника и заштиту података о личности.

ЕВИДЕНЦИОНИ ДОКУМЕНТ

Поштовани,

Пред Вама се налази документ у који треба да унесете име, презиме и шифру запосленог који је вршио процену ризика рецидивизма (редовну и додатну процену) и име, презиме и шифру осуђеног (*шифра се састоји од иницијала (почетно слово имена, почетно слово презимена) и године рођења (на пример В. П. 1991)*).

Напомињемо да ће ови подаци истраживачу бити доступни само у затвору, а да су потребни за упаривање резултата из различитих упитника.

Хвала.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ ЗАПОСЛЕНОГ КОЈИ ЈЕ ЗАДУЖЕН ЗА ПРОЦЕНУ КОНКРЕТНОГ ОСУЂЕНОГ _____

ШИФРА ЗАПОСЛЕНОГ КОЈИ ЈЕ ЗАДУЖЕН ЗА ПРОЦЕНУ КОНКРЕТНОГ ОСУЂЕНОГ _____

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ ЗАПОСЛЕНОГ КОЈИ РАДИ ДОДАТНУ ПРОЦЕНУ КОНКРЕТНОГ ОСУЂЕНОГ _____

ШИФРА ЗАПОСЛЕНОГ КОЈИ РАДИ ДОДАТНУ ПРОЦЕНУ КОНКРЕТНОГ ОСУЂЕНОГ _____

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ ОСУЂЕНОГ _____

ШИФРА ОСУЂЕНОГ _____

ШИФРА ИСПИТАНИКА -

Поштовани,

Пред Вама се налази упитник о социодемографским, криминолошким и пенолошким карактеристикама осуђених. Молим Вас да одговорите на свако питање. Упитник попуњава запослени у затвору.

У горњи десни угао уписати шифру осуђеног. Шифра се састоји од иницијала (почетно слово имена, почетно слово презимена) и године рођења (на пример В. П. 1991).

Затвор у коме осуђени извршава казну _____

Датум попуњавања упитника _____

1. Године старости осуђеног у време испитивања _____ (уписати број година)
2. Године старости осуђеног у време извршења кривичног дела због кога извршава тренутну казну _____ (уписати број година)
3. Брачни статус: а) Ожењен б) Удовац в) Ванбрачна заједница
г) Разведен д) Неожењен
4. Да ли осуђени има децу: а) Не б) Да _____ (уписати колико има деце)
5. Шта је осуђени завршио од школе пре доласка у затвор:
а) Без основне школе б) Завршена основна школа
в) Непотпуна средња школа г) Завршена средња школа
д) Започете, али недовршене студије њ) Завршена виша или висока школа
6. Да ли је осуђени био запослен пре доласка у затвор: а) Не б) Да
7. Уколико је одговор на питање број 5 „ДА“ наведите врсту ангажовања осуђеног _____ (на пример. Стално радно ангажовање; Ангажовање на одређено време; Привремени и повремени послови; и слично)
8. Број пресуда за кривична дела која је осуђени учинио не рачунајући актуелно дело _____ (уписати број)
9. Колико пута је осуђени раније боравио у затвору (не рачунајући актуелни боравак) _____ (уписати број)
10. Број кривичних дела за које осуђени извршава тренутну казну _____ (уписати број)
11. Место становања осуђеног пре доласка у затвор _____ (уписати одговор)

ШИФРА ИСПИТАНИКА -

Поштовани,

Пред Вама се налази упитник о социодемографским и професионалним карактеристикама запослених. Молим Вас да одговорите на свако питање.

У горњи десни угао уписати шифру запосленог. Шифра се састоји од иницијала (почетно слово имена, почетно слово презимена) и године рођења (на пример В. П. 1991).

Уколико сте Упитник већ попунили, подвуците напомену:

Напомена: УПИТНИК ЈЕ ПОПУЊЕН ПРИЛИКОМ ПРОЦЕНЕ ДРУГОГ ОСУЂЕНОГ

Затвор у коме је испитаник запослен _____

Датум попуњавања упитника _____

1. Пол: а) Мушки б) Женски
2. Године старости _____ (уписати број година)
3. Образовање _____
(уписати назив завршеног факултета, смера и нивоа студија)
4. Дужина радног стажа у затвору _____ (уписати број година)
5. Колико дуго се бавите пословима процене осуђених у затвору _____ (уписати одговор)
6. Да ли се и колико често одржавају обуке запослених за примену Упитника за процену ризика, капацитета и потреба _____
_____ (уписати одговор)
7. Да ли сте завршили обуку за примену Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног: а) Да б) Не

Уколико је одговор на питање број 7 „ДА“ молим Вас да одговорите на следећи сет питања:

8. Када сте завршили обуку за примену Упитника за процену ризика, капацитета и потреба _____ (уписати пре колико времена)
9. Ко је реализовао обуку за примену Упитника за процену ризика, капацитета и потреба _____
_____ (уписати одговор, на пример. Обука је реализована од стране Центра за обуку и упошљавање; Обуку је спровео други запослени у затвору и слично)
10. Колико Вам је обука била корисна за примену Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног у свакодневном раду _____

(уписати одговор од 1 до 5 при чему 1 значи да Вам обука није била уопште корисна, док 5 значи да Вам је обука била изузетно корисна)

11. Наведите кратко образложење одговора на питање број 10

Уколико је одговор на питање број 7 „**НЕ**“, молим Вас да одговорите на следећи сет питања:

12. Наведите зашто нисте завршили обуку за примену Упитника за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног _____

(уписати одговор, на пример. Обука није реализована; Обука је реализована али је био ограничен број полазника и слично)

13. Колико би Вам било лакше да обављате послове процене ризика осуђеног применом Упитника за процену ризика, капацитета и потреба да сте прошли обуку _____ (уписати одговор од 1 до 5 при чему 1 значи да Вам обука не би била уопште корисна, док 5 значи да би Вам обука била изузетно корисна)

14. Наведите кратко образложење одговора на питање број 13

УПИТНИК ЗА ПРОЦЕНУ РИЗИКА, КАПАЦИТЕТА И ПОТРЕБА (за другу процену)

Шифра осуђеног	
Шифра оцењивача	
Датум оцењивања	

(1) КРИВИЧНО ДЕЛО

Оцењивање:

0 - за запређене казне до 3 године; 1 - за запређене казне до 10 година; 2 - за запређене казне преко 10 година

1.1.1. Извршено кривично дело са највећом запређеном казном:

_____ **Оцена** _____

Додатна и/или нова кривична дела:

_____ **Оцена** _____

1.1.3. Укупан број кривичних дела за које је изречена јединствена казна

Број кривичних дела	1	2-3	4+	Заокружите оцену
Оцена	0	1	2	

1.2.1. Да ли је кривично дело укључивало следеће?	Дајте оцену 1 за сваку утврђену ставку		
Ношење/употреба оружја			
Претња насиљем или присилом			
Прекомерно насиље, садистичко, непотребно насиље			
Лукавство, манипулација			
Праћење жртве или опсесивно понашање			
Бизарни или ритуални елементи			
Изневеравање поверења			
Физичка штета на имовини (нпр. подметање пожара)			
Дуготрајно планирање			
Сексуални елементи			
1.2.2. Да ли је кривично дело део устаљеног обрасца извршења?	НЕ = 0	ДА = 2	Заокружите оцену
1.2.3. Да ли је кривично дело теже од претходног?	НЕ = 0	ДА = 2	

1.3.1. Укупан број оштећених/жртва (ако НЕМА жртва, дајте нуле до питања 1.3.4.)

Број оштећених/жртва	Оцена	Заокружите одговарајућу оцену	
0-1	0		
2	1		
Више од 2	2		
1.3.2. Поновљена виктимизација исте жртве	НЕ = 0	ДА = 2	Заокружите оцену
1.3.3. Немоћност жртве да се одбрани	НЕ = 0	ДА = 2	
1.3.4. Да ли је жртва позната особа?	НЕ = 0	ДА = 2	

(2) КРИМИНАЛНИ ДОСИЈЕ (Само ако је раније осуђиван)

2.1. Да ли је осуђиван за кривична дела која је учинио као малолетник	НЕ = 0	ДА = 2	Заокружите оцену
--	--------	--------	-------------------------

2.2. Број пресуда за кривична дела која је учинио као пунолетник (Не рачунајте актуелно дело)

Број пресуда	0	1-2	3+	Заокружите оцену
Оцена	0	1	2	

2.3. Старост у време првог осуђивања

Старост	+21	14-18	Заокружите оцену
Оцена	1	2	

2.4. Институционалне мере изречене до 18 год.	НЕ = 0	ДА = 2	Заокружите оцену
--	--------	--------	-------------------------

2.5. Број изречених затворских казни после 18 године

Број	0	1-2	3+	Заокружите оцену
Оцена	0	1	2	

2.6. Прекршаји током ванзаводских санкција	НЕ = 0	ДА = 2	Заокружите оцену
2.7. Покушај бекства/бекство/удаљење из установе	НЕ = 0	ДА = 2	
2.8. Насиље/реметиљачко понашање у установи	НЕ = 0	ДА = 2	

2.9. Начин доласка на извршење	Сам дошао = 0	Из притвора = 1	Приведен = 2	Заокружите оцену
---------------------------------------	---------------	-----------------	--------------	-------------------------

2.10. Криминална разноврсност: Наведите број кривичних дела у одговарајућим рубрикама

Убиство, нехатно лишење живота или покушај убиства	
Тешка телесна повреда, учествовање у тучи	
Остала кривична дела против живота и тела	
Дела против полне слободе	
Отмица / противправно лишење слободе	
Разбојништво/разбојничка крађа	
Крађа/тешка крађа	
Дела против уставног уређења и безбедности	
Превара, фалсификовање, уцена, изнуда,	
Дела против привреде службене дужности, давање и примање мита	
Дела против опште сигурности људи и имовине	
Кривична дела против здравља људи	
Дела против безбедности јавног саобраћаја	
Насиље у породици, запуштање и злостављање малолетних лица, недавање издржавања	
Остала кривична дела	

0 = ако је мање од 3 врсте кривичних дела

1 = ако су 3 или 4 врсте кривичних дела

2 = ако је више од 4 врсте кривичних дела

Оцена

(3) СТАВ ОСУЂЕНОГ ПРЕМА КРИВИЧНОМ ДЕЛУ

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

3.1. Прихвата/одбија одговорност за своје кривично дело	0	1	2	Заокружите оцену
3.2. Разуме мотиве свог кривичног дела	0	1	2	
3.3. Свест о жртви	0	1	2	
3.4. Став према казни и законском поступку	0	1	2	
3.5. Какав је став учиниоца према ауторитетима	0	1	2	
3.6. Став према затворском особљу	0	1	2	
3.7. Мотивација да се суочи са кривично-кажњивим понашањем	0	1	2	
3.8. Став према криминалу	0	1	2	
3.9. Став према заједници / друштву	0	1	2	
3.10. Став учиниоца према себе	0	1	2	

(4) УСЛОВИ СТАНОВАЊА ОСУЂЕНОГ

4.2. Тренутно (након отпуста) нема стално место становања/бескућник	НЕ = 0	ДА = 2	Заокружите оцену
---	--------	--------	---------------------

ако је одговор ДА, оцените 4.3, 4.4 и 4.5 оценом 2

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

4.3. Прикладност/квалитет смештаја (тренутног или након отпуста)	0	1	2	Заокружите оцену
4.4. Сталност места становања	0	1	2	
4.5. Повезаност места становања и вршења кривичног	0	1	2	

(5) ПОРОДИЧНИ И БРАЧНИ ОДНОСИ

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

5.1. Везе из детињства / родбинске везе	0	1	2	Заокружите оцену
5.2. Докази о злостављању у детињству и адолесценцији у породици или ван породице	0	1	2	
5.3. Садашњи односи са блиским члановима породице	0	1	2	
5.4. Историја интимних веза	0	1	2	
5.5. Садашњи односи са брачним другом/партнером	0	1	2	
5.6. Докази о насиљу у кући/злостављању брачног друга/партнера	0	1	2	
5.7. Односи са децом	0	1	2	

5.8. Близак члан породице или садашњи партнер са којим живи у домаћинству има криминални досије?	НЕ = 0	ДА = 2	Заокружите оцену
--	--------	--------	---------------------

(6) ОБРАЗОВАЊЕ И ОБУКА

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

6.1. Похађање школе (нпр. напустио школу, бежао)	0	1	2	Заокружите оцену
6.3. Има проблема са читањем, писањем или бројевима	0	1	2	
6.4. Има проблема са учењем	0	1	2	
6.5. Став према образовању/стручној обуци	0	1	2	

6.2. Стручна спрема (верификована или на нивоу усвојених вештина)	спрема или на	Нема стручну спрему или вештине =2	Има стручну спрему или вештине = 0	Заокружите оцену
--	------------------	------------------------------------	------------------------------------	-------------------------

(7) ОДНОС ПРЕМА РАДУ И ЗАПОШЉАВАЊЕ

7.1. Ситуација са запослењем пре лишења слободе:

У сталном радном односу/власник приватне фирме	0	Ако се учинилац кривичног дела уклапа у више од једне категорије, означите ону са највишом оценом и заокружите број поена
Запослен на одређено време	0	
Привремено/повремено запослен	0	
Обухваћен социјалним програмом	1	
На редовном школовању	0	
Регистрован као незапослен	0	
Незапослен	1	
Никад није био запослен	2	
У пензији	0	
Неподобан за запошљавање због инвалидности	0	
Неподобан за запошљавање из других разлога	0	

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

7.2. Историја запослења	0	1	2	Заокружите оцену
7.3. Вештине везане за рад (0-поседује стручност; 1-било која вештина; 2-без вештина)	0	1	2	
7.4. Односи на послу	0	1	2	
7.5. Став према запослењу	0	1	2	
7.6. Став према радном ангажовању током извршења казне	0	1	2	

(8) РАСПОЛАГАЊЕ НОВЦЕМ И ПРИХОДИМА

8.1. Сада прима или је пре затвора поднео молбу за социјалну помоћ	НЕ = 0	ДА = 2	Заокружите оцену
---	--------	--------	-------------------------

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

8.2. Илегална зарада је извор прихода	0	1	2	Заокружите оцену
8.3. Ослањање на породицу/пријатеље или друге особе (укључити и период у затвору)	0	1	2	
8.4. Располагањем новцем	0	1	2	
8.5. Способност разумног трошења новца	0	1	2	
8.6. Финансијска помоћ лицима зависним од осуђеног	0	1	2	

(9) ЖИВОТНИ СТИЛ И СОЦИЈАЛНИ КОНТАКТИ

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

9.1. Друштвена изолованост	0	1	2	Заокружите оцену
9.2. Интеграција у заједницу	0	1	2	
9.3. Однос према другим осуђенима?	0	1	2	
9.4. Дружење са учиниоцима кривичних дела	0	1	2	
9.5. Подложност утицају криминалаца с којима се дружи (важи и за затвор)	0	1	2	

9.6.Активности које подстичу на чињење кривичних дела	0	1	2	
9.7.Манипулантски животни стил	0	1	2	
9.8.Други проблеми везани за животни стил	0	1	2	
9.9.Безобзирност/Авантуристичко и угрожавајуће понашање	0	1	2	

(10) ЗЛОУПОТРЕБА АЛКОХОЛА

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

10.1.Степен и учесталост конзумирања алкохола (у заводу)	0	1	2	Заокружите оцену
10.2.Учесталост и степен злоупотребе алкохола у прошлости	0	1	2	

Ако су питања 10.1 и 10.2 оцењена са 0, не попуњавајте упитник од 10.3 до 10.11.

10.3.Редовна конзумација алкохола	НЕ = 0	ДА = 2	Заокружите оцену
10.4.Присутни здравствени проблеми везани за конзумирање алкохола	НЕ = 0	ДА = 2	
10.5.Породица/партнер забринути због конзумирања алкохола	НЕ = 0	ДА = 2	
10.6.Проблеми у било ком периоду запослености због конзумације алкохола	НЕ = 0	ДА = 2	
10.7.Други проблеми везани за конзумирање алкохол (Вожња у пијаном стању/финансијски проблеми)	НЕ = 0	ДА = 2	
10.8.Историја насилног понашања везана за алкохол (службена евиденција)	НЕ = 0	ДА = 2	
10.9.Докази о конзумирању алкохола током претходних казни	НЕ = 0	ДА = 2	

10.10 Број покушаја лечења од алкохолизма

Број покушаја лечења	0-1	2	3+	Заокружите оцену
Оцена	0	1	2	

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

10.11.Став према алкохолу	0	1	2	Заокружите оцену
---------------------------	---	---	---	------------------

(11) ЗЛОУПОТРЕБА ДРОГА

11.1. Дроге које је злоупотребљавао (Ако није никад конзумирао, дајте оцену 0 и прескочите питања од 11.14. Оцена _____

Врста дроге	Није користио	Раније користио	Сада повремено користи	Сада често користи
Кокаин/Крек				
Екстази				
Халуциногени				
Опијати (Хероин)				
Амфетамини				
Барбитурати				
Канабис (Хашиш)				
Безнодиазепини				
Раствори				

Друго (Лепак)				
---------------	--	--	--	--

Оцена 1 за сваку дрогу коју је раније користио или повремено користи, а 2 за дрогу која се редовно користи. Уписати збирни број поена као оцену. **Оцена** _____

11.3. Да ли је икада уносио дрогу шприцем	НЕ = 0	ДА = 2	Заокружите оцену
11.4. Злоупотреба лекова	НЕ = 0	ДА = 2	
11.5. Редовно коришћење различитих дрога у комбинацији са алкохолом и/или лековима	НЕ = 0	ДА = 2	
11.6. Здравствени проблеми везани за коришћење дрога	НЕ = 0	ДА = 2	
11.7. Породица/партнер забринути због коришћења дрога	НЕ = 0	ДА = 2	
11.8. Проблеми током било ког периода запослења због коришћења дрога	НЕ = 0	ДА = 2	
11.9. Други проблеми везани за коришћење дрога (Финансијски проблеми, вожња под утицајем дрога)	НЕ = 0	ДА = 2	
11.10. Историја насилног понашања везана за коришћење дрога (службена евиденција)	НЕ = 0	ДА = 2	
11.11. Докази о коришћењу дрога у затвору	НЕ = 0	ДА = 2	
13.13. Коришћење и набављање дроге главно занимање/активност	НЕ = 0	ДА = 2	

11.12. Број покушаја лечења зависности од дроге

Број покушаја лечења	0-1	2	3+	Заокружите оцену
Оцена	0	1	2	

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

10.11. Став према коришћењу дрога	0	1	2	Заокружите оцену
--	---	---	---	-------------------------

(12) ПСИХОЛОШКИ ФАКТОРИ

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

12.1. Тешкоће при суочавању са свакодневним ситуацијама	0	1	2	Заокружите оцену
12.2. Депресија	0	1	2	
12.3. Докази о проблемима са понашањем у детињству	0	1	2	
12.4. Садашњи психијатријски или психолошки проблеми	0	1	2	

12.5. Историја тешких повреда главе, епилептичких напада, несвестица?	НЕ = 0	ДА = 2	Заокружите оцену
12.6. Сада је подвргнут психијатријском лечењу или чека психијатријску процену?	НЕ = 0	ДА = 2	
12.7. Историја психијатријског лечења?	НЕ = 0	ДА = 2	
12.8. Да ли је икада узимао лекове због менталних здравствених проблема?	НЕ = 0	ДА = 2	
12.9. Да ли је икада био хоспитализован због ризичног понашања (нпр. коришћења психотропних супстанци, туче, самоповређивања)?	НЕ = 0	ДА = 2	
12.10. Историја самоповређивања, покушаја самоубиства, суицидалних мисли или осећања?	НЕ = 0	ДА = 2	

(13) ПОНАШАЊЕ ПРЕМА ДРУГИМА

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

13.1.Степен сналажења у односу према другима	0	1	2	Заокружите оцену
13.2.Непријатељски став	0	1	2	
13.3.Агресивно понашање	0	1	2	
13.4.Контролисање гнева	0	1	2	
13.5.Дискриминаторни ставови/понашање	0	1	2	

(14) НАЧИН РАЗМИШЉАЊА

0 = непроблематичан, 1 = проблематичан, 2 = врло проблематичан

14.1.Способност уочавања проблема	0	1	2	Заокружите оцену
14.2.Способност решавања проблема	0	1	2	
14.3.Свест о последицама	0	1	2	
14.4.Постизање циљева	0	1	2	
14.5.Разуме друге људи и њихова гледишта	0	1	2	
14.6.Импулсивност	0	1	2	
14.7.Конкретно/апстрактно размишљање	0	1	2	

(15) Иницијална процена за осуђене који су извршили кривична дела са највишим степеном друштвене опасности

Да ли је лице осуђено за неко од ових кривичних дела	АКТУЕЛНО КРИВИЧНО ДЕЛО ОЗНАЧИТЕ СА +
Тешко убиство и убиство	
Покушај убиства	
Обљуба над немоћним лицем, обљуба са дететом или обљуба злоупотребом положаја	
Силовање	
Недозвољене полне радње	
Изнуда/отмица/противправно лишење слободе	
Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога	
Угрожавање независности, признавање капитулације или окупације, угрожавање територијалне целине, напад на уставно уређење, убиство представника највиших државних органа, оружана побуна, диверзија, саботажа, шпијунажа, одавање државне тајне, и тешка дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије	
Геноцид, злочин против човечности, ратни злочин против цивилног становништва, ратни злочин против рањеника и болесника, ратни злочин против ратних заробљеника, организовање и подстицање на извршење геноцида и ратних злочина, употреба недозвољених средстава борбе, противправно рањавање и убијање непријатеља, агресиван рат, тероризам, врбовање и обучавање за вршење терористичких дела, употреба смртоносне направе, угрожавање лица под међународном заштитом, финансирање тероризма и терористичко удруживање	
Кривична дела са елементима организованог криминала	

ПРИЛОГ БРОЈ 2

Списак ајтема

Шифра ајтема	Назив ајтема	Статички (С) Динамички (Д)	Подскала
A1	Извршено кривично дело са највећом запрећеном казном	С	КРИВИЧНО ДЕЛО
A2	Додатна и/или нова кривична дела	С	
A3	Укупан број кривичних дела за које је изречена јединствена казна	С	
A4	Да ли је кривично дело укључивало следеће	С	
a4.1	Ношење/употреба оружја	С	
a4.2	Претња насиљем или присилом	С	
a4.3	Прекомерно насиље, садистичко, непотребно насиље	С	
a4.4	Лукавство, манипулација	С	
a4.5	Праћење жртве или опсесивно понашање	С	
a4.6	Бизарни или ритуални елементи	С	
a4.7	Изневеравање поверења	С	
a4.8	Физичка штета на имовини	С	
a4.9	Дуготрајно планирање	С	
a4.10	Сексуални елементи	С	
A5	Да ли је кривично дело део устаљеног обрасца извршења?	С	
A6	Да ли је кривично дело теже од претходног?	С	
A7	Укупан број оштећених/жртва	С	
A8	Поновљена виктимизација исте жртве	С	
A9	Немоћност жртве да се одбрани	С	
A10	Да ли је жртва позната особа?	С	
A11	Да ли је осуђиван за кривична дела која је учинио као малолетник	С	КРИМИНАЛНИ ДОСИЈЕ
A12	Број пресуда за кривична дела која је учинио као пунолетник	С	
A13	Старост у време првог осуђивања	С	
A14	Институционалне мере изречене до 18 год.	С	
A15	Број изречених затворских казни после 18 године	С	
A16	Прекршаји током ванзаводских санкција	С	
A17	Покушај бекства/бекство/удаљење из установе	С	
A18	Насиље/реметиљачко понашање у установи	С	
A19	Начин доласка на извршење	С	
A20	Криминална разноврсност	С	
A21	Прихвата/одбија одговорност за своје кривично дело	Д	СТАВ ОСУЂЕНОГ ПРЕМА КРИВИЧНОМ ДЕЛУ
A22	Разуме мотиве свог кривичног дела	Д	
A23	Свест о жртви	Д	
A24	Став према казни и законском поступку	Д	
A25	Какав је став учиниоца према ауторитетима	Д	
A26	Став према затворском особљу	Д	
A27	Мотивација да се суочи са кривично-кажњивим понашањем	Д	

A28	Став према криминалу	Д	УСЛОВИ СТАНОВАЊА ОСУЂЕНОГ
A29	Став према заједници / друштву	Д	
A30	Став учиниоца према себи	Д	
A31	Тренутно (након отпуста) нема стално место становања бескућник	Д	
A32	Прикладност/квалитет смештаја (тренутног или након отпуста)	Д	
A33	Сталност места становања	С	
A34	Повезаност места становања и вршења кривичног	С	ПОРОДИЧНИ И БРАЧНИ ОДНОСИ
A35	Везе из детињства / родбинске везе	С	
A36	Докази о злостављању у детињству и адолесценцији у породици или ван породице	С	
A37	Садашњи односи са блиским члановима породице	Д	
A38	Историја интимних веза	С	
A39	Садашњи односи са брачним другом/партнером	Д	
A40	Докази о насиљу у кући/злостављању брачног друга/партнера	С	
A41	Односи са децом	Д	
A42	Близак члан породице или садашњи партнер са којим живи у домаћинству има криминални досије?	С	ОБРАЗОВАЊЕ И ОБУКА
A43	Похађање школе (нпр. напустио школу, бежао)	Д	
A44	Има проблема са читањем, писањем или бројевима	Д	
A45	Има проблема са учењем	Д	
A46	Став према образовању/стручној обуци	Д	
A47	Стручна спрема верификована или на нивоу усвојених вештина	Д	
A48	Ситуација са запослењем пре лишења слободе	С	ОДНОС ПРЕМА РАДУ И ЗАПОШЉАВАЊЕ
A49	Историја запослења	С	
A50	Вештине везане за рад	Д	
A51	Односи на послу	Д	
A52	Став према запослењу	Д	
A53	Став према радном ангажовању током извршења казне	Д	
A54	Сада прима или је пре затвора поднео молбу за социјалну помоћ	Д	РАСПОЛАГАЊЕ НОВЦЕМ И ПРИХОДИМА
A55	Илегална зарада је извор прихода	С	
A56	Ослањање на породицу/пријатеље или друге особе	Д	
A57	Располагање новцем	Д	
A58	Способност разумног трошења новца	Д	
A59	Финансијска помоћ лицима зависним од осуђеног	Д	
A60	Друштвена изолованост	Д	ЖИВОТНИ СТИЛ И СОЦИЈАЛНИ КОНТАКТИ
A61	Интеграција у заједницу	Д	
A62	Однос према другим осуђенима?	Д	
A63	Дружење са учиниоцима кривичних дела	Д	

A64	Подложност утицају криминалаца с којима се дружи	Д	ЗЛОУПОТРЕБА АЛКОХОЛА
A65	Активности које подстичу на чињење кривичних дела	Д	
A66	Манипулантски животни стил	Д	
A67	Други проблеми везани за животни стил	Д	
A68	Безобзирност/Авантуристичко и угрожавајуће понашање	Д	
A69	Степен и учесталост конзумирања алкохола (у заводу)	Д	
A70	Учесталост и степен злоупотребе алкохола у прошлости	С	
A71	Редовна конзумација алкохола	С	
A72	Присутни здравствени проблеми везани за конзумирање алкохола	С	
A73	Породица/партнер забринути због конзумирања алкохола	С	
A74	Проблеми у било ком периоду запослености због конзумације алкохола	С	
A75	Други проблеми везани за конзумирање алкохол	С	
A76	Историја насилног понашања везана за алкохол	С	
A77	Докази о конзумирању алкохола током претходних казни	С	
A78	Број покушаја лечења од алкохолизма	С	
A79	Став према алкохолу	Д	
A80	Дроге које је злоупотребљавао	Д	
a80.1	Кокаин/Крек	Д	
a80.2	Екстази	Д	
a80.3	Халуциногени	Д	
a80.4	Опијати (Хероин)	Д	
a80.5	Амфетамини	Д	
a80.6	Барбитурати	Д	
a80.7	Канабис (Хашиш)	Д	
a80.8	Безнодиазепини	Д	
a80.9	Раствори	Д	
a80.10	Друго (Лепак)	Д	
A81	Да ли је икада уносио дрогу шприцем	С	
A82	Злоупотреба лекова	Д	
A83	Редовно коришћење различитих дрога у комбинацији са алкохолом и/или лековима	Д	
A84	Здравствени проблеми везани за коришћење дрога	С	
A85	Породица/партнер забринути због коришћења дрога	С	
A86	Проблеми током било ког периода запослења због коришћења дрога	С	
A87	Историја насилног понашања везана за коришћење дрога	С	
A88	Други проблеми везани за коришћење дрога	С	
A89	Докази о коришћењу дрога у затвору	Д	

A90	Коришћење и набављање дроге главно занимање/активност	С	
A91	Број покушаја лечења зависности од дроге	С	
A92	Став према коришћењу дрога	Д	
A93	Тешкоће при суочавању са свакодневним ситуацијама	Д	ПСИХОЛОШКИ ФАКТОРИ
A94	Депресија	Д	
A95	Докази о проблемима са понашањем у детењству	С	
A96	Садашњи психијатријски или психолошки проблеми	Д	
A97	Историја тешких повреда главе, епилептичких напада, несвестица?	С	
A98	Сада је подвргнут психијатријском лечењу или чека психијатријску процену?	Д	
A99	Историја психијатријског лечења?	С	
A100	Да ли је икада узимао лекове због менталних здравствених проблема?	Д	
A101	Да ли је икада био хоспитализован због ризичног понашања	Д	
A102	Историја самоповређивања, покушаја самоубиства, суицидалних мисли или осећања?	С	
A103	Степен сналажења у односу према другима	Д	ПОНАШАЊЕ ПРЕМА ДРУГИМА
A104	Непријатељски став	Д	
A105	Агресивно понашање	Д	
A106	Контролисање гнева	Д	
A107	Дискриминаторни ставови/понашање	Д	
A108	Способност уочавања проблема	Д	НАЧИН РАЗМИШЉАЊА
A109	Способност решавања проблема	Д	
A110	Свест о последицама	Д	
A111	Постизање циљева	Д	
A112	Разуме друге људи и њихова гледишта	Д	
A113	Импулсивност	Д	
A114	Конкретно/апстрактно размишљање	Д	
A115	Иницијална процена за осуђене који су извршили кривична дела са највишим степеном друштвене опасности	С	/

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Вера Петровић је рођена 01. јануара 1991. године у Ужицу. Основну школу и Гимназију (друштвено-језички смер) завршила је у Ужицу. Школске 2010/11. године уписала је, као редован буџетски студент, основне академске студије на Универзитету у Београду – Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију, студијски програм Превенција и третман поремећаја понашања. Дипломирала је 23. септембра 2014. године са просечном оценом 8,85 и стекла звање дипломирани дефектолог. Школске 2014/15. године је уписала мастер академске студије на Универзитету у Београду – Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију, студијски програм Дефектологија, модул Превенција и третман поремећаја понашања, на којима је са просечном оценом 10,00 положила све испите предвиђене наставним планом за мастер академске студије и са оценом 10,00 обранила, 28. септембра 2016. године, завршни мастер рад на тему *Пракса условног отпуштања у пеналној рехабилитацији* и тиме стекла академски назив мастер дефектолог. Докторске студије на Универзитету у Београду – Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију, студијски програм Дефектологија уписала је школске 2017/18. године, као редован буџетски студент и положила све испите са просечном оценом 9,83.

Приправнички стаж обавила је у Градском центру за социјални рад у Београду – Одељење Земун, у периоду од 03. марта 2015. до 04. марта 2016. године. Радни однос на Универзитету у Београду – Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију засновала је 2018. године на радном месту сарадника у звању асистента за ужу научну област Теоријски и методски приступи у превенцији и третману поремећаја понашања. На истом радном месту се сада налази и изводи вежбе на основним академским студијама студијског програма Дефектологија, модула Превенција и третман поремећаја понашања на предметима *Теоријски приступи у пеналном третману*, *Методе пеналног третмана* и *Професионално оспособљавање осуђених*. На мастер академским студијама, студијског програма Дефектологија, модула Превенција и третман поремећаја понашања изводи вежбе из предмета *Корективни третман у пеналној пракси*.

Вера Петровић је до сада објавила 46 научних радова и то: један рад у категорији М23, један рад у категорији М24, осам радова у категорији М33, 11 радова у категорији М51, три рада у категорији М52, два рада у категорији М53, један рад у категорији М56, десет радова у категорији М63 и девет радова у категорији М64.

ИЗЈАВЕ

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора **Вера Петровић**

Број индекса **2017/5001**

Изјављујем

• да је докторска дисертација под насловом **ПРОЦЕНА РИЗИКА РЕЦИДИВИЗМА ОСУЂЕНИХ У ЗАТВОРСКОМ СИСТЕМУ – ВАЛИДНОСТ И РЕЛИЈАБИЛНОСТ ИНСТРУМЕНТА ПРОЦЕНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, 03.06.2024.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора **Вера Петровић**

Број индекса **2017/5001**

Студијски програм **Дефектологија**

Наслов рада **ПРОЦЕНА РИЗИКА РЕЦИДИВИЗМА ОСУЂЕНИХ У ЗАТВОРСКОМ СИСТЕМУ – ВАЛИДНОСТ И РЕЛИЈАБИЛНОСТ ИНСТРУМЕНТА ПРОЦЕНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Ментор **проф. др Даница Васиљевић-Продановић**

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, 03.06.2024.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом: **ПРОЦЕНА РИЗИКА РЕЦИДИВИЗМА ОСУЂЕНИХ У ЗАТВОРСКОМ СИСТЕМУ – ВАЛИДНОСТ И РЕЛИЈАБИЛНОСТ ИНСТРУМЕНТА ПРОЦЕНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
- 4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)**
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци. Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, 03.06.2024.

1. **Ауторство.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.
2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.
3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.
4. **Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.
5. **Ауторство – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.
6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.